IUSTIN POPOVICI

CREDINȚA ORTODOXĂ ȘI VIAȚA ÎN HRISTOS

Părintele Iustin Popovici

CREDINȚA ORTODOXĂ ŞI VIAȚA ÎN HRISTOS

Traducere: prof. Paul Bălan

Această carte se tipăreşte cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte **GALACTION,**
Episcopul Alexandriei şi Teleormanului
la Editura ***BUNAVESTIRE,***
Galați, 2003

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

În loc de prefață

Părintele Iustin, un urmaş al Sfântului Maxim Mărturisitorul

Danion Vasile

Sfântul David din Eubeea a rămas în inimile creştinilor cu numele de „copilul Înaintemergătorului”. S-ar putea ca părintele Iustin Popovici să rămână în istorie drept urmaşul Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Despre Sfântul David se ştie că, fiind în vârstă de trei ani, a fost luat de Sfântul Ioan Botezătorul din casa sa şi dus într-o biserică unde a fost găsit după câteva zile de căutare. „Nu l-ai văzut pe Sfântul Ioan cât de mult mă iubeşte şi cât de mult îl iubesc şi eu?”, l-a întrebat Sfântul David pe tatăl său, rămas mut de uimire la aflarea fiului său în biserica pe care o lăsase închisă.

Pe cât de uşor le este unora să înțeleagă legătura dintre Sfântul David şi Sfântul Ioan, pe atât de greu le este altora să înțeleagă legătura dintre părintele Iustin Popovici şi Sfântul Maxim Mărturisitorul...

Pentru Biserică, Dumnezeu totdeauna e pe primul loc, iar omul, lumea, totdeauna pe locul doi. Trebuie să ascultăm de oameni cât timp nu sunt împotriva lui Dumnezeu şi a poruncilor Lui. Dar când oamenii se ridică împotriva lui Dumnezeu şi a poruncilor dumnezeieşti, Biserica trebuie să se împotrivească. Dacă ea nu procedează astfel, ce Biserică mai e şi asta? Oare reprezentanții Bisericii, dacă nu procedează astfel, oare mai sunt ei reprezentanții apostoliceşti ai Bisericii? A se îndreptăți în acest caz cu aşa-zisa iconomie bisericească înseamnă nu altceva decât a-L trăda în ascuns pe Dumnezeu şi Biserica Sa. O astfel de iconomie este pur şi simplu o trădare a Bisericii lui Hristos.

Biserica reprezintă o veşnicie în timp, în această lume vremelnică. Lumea se schimbă, dar Biserica nu se schimbă, nu se schimbă veşnicul ei adevăr dumnezeiesc, dreptatea ei dumnezeiască, Evanghelia ei dumnezeiască, veşnicele ei unelte dumnezeieşti. Nu se schimbă, fiindcă nu se schimbă Domnul Hristos, Carele aşa este şi aşa lucrează. (...)

Stăpânirea vine de la Dumnezeu, şi până când ea rămâne în Dumnezeu şi sub Dumnezeu şi cu Dumnezeu – este binecuvântată. Părăsindu-L pe Dumnezeu, ea se transformă în violență – prin aceasta supunându-se pe sine puterii antidumnezeieşti – diavolului.

Aceasta este învățătura dreptmăritoare şi apostolică, patristică, evanghelică despre natura şi valoarea stăpânirii. Aceasta este sfânta şi infailibila învățătură ortodoxă a Bisericii lui Hristos, aşa a fost de la început şi până acum, şi de acum în vecii vecilor. Şi cine sunt martorii ei? Toți Sfinții Apostoli, toți Sfinții Părinți, toți Sfinții Mucenici. În mod deosebit Sfinții Mucenici, începând cu Sfântul şi întâiul Mucenic Ştefan, şi până la noii noştri mucenici şi câți alți sfinți mucenici ai vremurilor noastre. Ei toți au pătimit pentru Domnul Hristos, toți laolaltă, de la împărați, regi şi cneji; într-un cuvânt, de la stăpânirile acestei lumi, luptătoare contra lui Dumnezeu. Şi aceşti sfinți mărturisitori nu se numără cu miile, ci cu milioanele. Ei toți sunt sfinți şi nemuritori, ca martori ai adevărului divino-uman: creştinii trebuie să se împotrivească poruncilor nelegiuite şi necredincioase ale împăraților, domnitorilor, stăpânitorilor acestei lumi, oriunde s-ar afla ei, şi oricine ar fi ei.

Fiecare sfânt mucenic, fiecare sfânt mărturisitor al credinței lui Hristos reprezintă o întruchipare vie şi o personificare nemuritoare a preasfintei Atot-Evanghelii a Bisericii Ortodoxe: «Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni». Fiecare dintre, ei s-a ținut de această Atot-Evanghelie dumnezeiască cu tot sufletul, cu toată inima, cu tot

cugetul. De aceea au şi fost supuşi la chinuri, la răutăţi, de aceea au fost omorâţi de către stăpânitorii apostaţi din veac în veac. (...)

„Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni" (Fapte 5, 23). Aceasta este rânduiala, aceasta este calea, acesta este adevărul Bisericii Ortodoxe a lui Hristos, începând cu Sfinţii Apostoli până în zilele noastre, şi de azi înainte până la sfârşitul acestei lumi pământeşti. Privitor la această rânduială, la această cale, la acest adevăr, nu sunt cu putinţă nici concesiile, nici compromisurile, nici retragerile. Nimeni nu ne poate sili, nici chiar un Sinod Ecumenic, dacă s-ar întâmpla ca acesta să aibă loc.

„Daţi Cezarului cele ce sunt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu" – acesta este principiul coexistenţei dintre Biserică şi stat. Nu colaborare, ci coexistenţă între Biserică şi stat. Nu colaborare, cu atât mai mult atunci când „Cezarul" prigoneşte toate cele ce sunt ale lui Dumnezeu şi nu vrea să ştie nimic din cele ce sunt ale lui Dumnezeu, ci ţinteşte doar să nimicească tot ce este al lui Dumnezeu. Aici lipsesc condiţiile principale pentru colaborare. Sau coexistenţa egală în drepturi a aşezămintelor, şi a persoanelor umane, sau calvarul Bisericii cauzat de către prigonitorii, chinuitorii, cotropitorii care tăgăduiesc şi prigonesc pe Dumnezeu şi cele ale lui Dumnezeu. Iar prin dictatură impun pe potrivnicul lui Dumnezeu şi cele potrivnice lui Dumnezeu. În acest caz, Biserica şi statul se despart, se separă, fiecare cu ale sale.

A fost inventat un nou zeu suprem, un nou idol suprem – statul (comunist). Acestui idol, dictatura ateistă cere să i se aducă ca jertfă totul: conştiinţa, credinţa, memoria, trupul, cele văzute şi nevăzute. Noul idol suprem, noul zeu suprem, noul Zeus s-a înconjurat imediat de noi zei, de noi idoli.

Aceştia sunt „ştiinţa" pozitivistă, filozofia materialistă, etica comunistă, estetica anarhistă, literatura social-realistă şi celelalte. Toţi trebuie să se închine acestor idoli şi să se aducă ca jertfă pe sine şi tot ce le aparţine.

Ce înseamnă asta? Aceasta este pur şi simplu idolatrie vampirică, politeism păgânesc vampiric, fetişism vampiric. În locul Unicului şi Singurului Dumnezeu şi Domn Iisus Hristos cel Adevărat, o masă de idoli, zeităţi şi zeişori impostori. În aparenţă se forţează să pară atei, iar în realitate sunt nişte închinători la idoli, nişte politeişti. Ei îşi meşteresc într-una noi idoli, incluzându-i în noul lor panteon, în sălbaticul lor ceremonial. Dictatura ateistă, la rândul ei, se străduieşte din răsputeri să-l convingă şi să-l silească pe fiecare să se închine noilor zei, să le aducă jertfe, să menţină „cultul personalităţii". În acest fel, ce se întâmplă? Se instalează vampirismul modului de viaţă păgânesc, a cunoştinţei păgâneşti, a modului de viaţă păgânesc. Şi astfel se petrece viaţa însăşi în „neiertate slujiri idoleşti" potrivnice lui Dumnezeu (I Petru 4, 3). (...)

Faptul că mai suntem în viaţă ţine doar de milostivirea lui Dumnezeu şi de puterea lui Dumnezeu. Iar de jur împrejur se învârteşte cea mai ticăloasă minciună universală legiferată în educaţia ateistă: „Hristos este un mort", „Hristos este o înşelăciune". Iată programul de educaţie. Oare aşa ceva poate fi acceptat, oare cu aşa ceva se poate colabora? Şi după aceea să te mai consideri creştin? Nu! Noi anunţăm şi declaram cu tărie: aceasta este cea mai groaznică, cea mai neruşinată şi cea mai mârşavă hulă pe care mintea omenească a formulat-o vreodată împotriva celei mai perfecte, mai minunate, mai încântătoare Fiinţe omeneşti de sub Cer care a păşit pe pământ. Vom sta lângă El cu toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul, cu toată puterea noastră, şi aceasta cu preţul oricăror pedepse cu moartea îndreptate asupra noastră de către toţi luptătorii contra lui Hristos din întreaga lume..."[*]

Cuvintele de mai sus constituie una dintre cele mai neconvenţionale minuni din veacul trecut: pentru un creştin adevărat faptul că, în vremuri ca ale noastre, părintele Iustin Popovici L-a mărturisit pe Hristos fără a-i fi frică de moarte, că părintele Iustin L-a mărturisit pe Hristos asemenea marilor mucenici ai Bisericii, că părintele Iustin L-a iubit pe Hristos asemenea marilor sfinţi ai Bisericii, e o minune. Prin puterea lui Hristos, părintele Iustin a biruit veacul trecut. A dovedit prin aceasta că Evanghelia nu minte: că, oricât de mare ar fi

[*] Extrase din volumul *Biserica şi statul,* Editura Schitul Sfântul Serafim de Sarov, 1999

desfrâul sau apostazia, nimic nu îi poate împiedica pe creştini să dobândească sfinţenia.

Şi, prin această minune, Dumnezeu îi hrăneşte pe creştini aşa cum îi hrăneşte prin citirea minunilor Sfântului David din Eubeea, sau ale celorlalţi sfinţi care au trăit în vremuri de mult apuse.

Părintele Iustin Popovici a fost o minune vie, o icoană vie. Cine compară chipul său cu icoana sa îşi dă seama de cât de adevărată este aceasta afirmaţie. Iar cine citeşte scrierile sale are o dovadă sigură că această asemănare nu a fost întâmplătoare.

Cine a fost părintele Iustin Popovici?

În câteva cuvinte, Asterios Gerostergios[**] rezuma viaţa cuviosului astfel: „Părintele Iustin Popovici s-a născut în ziua praznicului Buneivestiri, în anul 1894, în Vranie, Serbia. A primit la botez numele de Blagoie din partea părinţilor săi, Spiridon şi Anastasia. El provenea dintr-o familie preoţească, iar cucernicii săi părinţi l-au crescut în credinţa cea adevărată a poporului sârb ortodox. El a fost, aşa cum afirmă episcopul Amfilohie Radovici, «ultima verigă a unui lanţ care a cuprins atâţia preoţi pe parcursul unor generaţii succesive, rodul sfinţit al unei rădăcini sfinte; fericite sunt generaţiile, fericită este rădăcina care a zămislit un astfel de rod precum părintele Iustin».

De pe vremea când era copil se obişnuise să viziteze mănăstirea din apropiere a iubitului sfânt Prohor Pciniski, din secolul al XI-lea. Între anii 1905-1914 el a studiat la Şcoala Teologică *Sfântul Sava* din Belgrad. Acolo a avut marea binecuvântare de a-l avea ca dascăl pe binecunoscutul episcop de Ohrida, Nicolae Velimirovici, noul Hrisostom al Bisericii Sârbe. În anul 1916 şi-a închinat viaţa lui Dumnezeu, intrând în monahism. Curând după aceea patriarhul Dimitrie al Serbiei l-a trimis pe tânărul monah Iustin în Rusia, la Sankt Petersburg, pentru a căpăta o educaţie teologică superioară. În Rusia, părintele Iustin a cunoscut cucernicia poporului rus, revoluţia bolşevică, precum şi persecuţiile religioase care au dat nenumăraţi martiri ai Bisericii Ortodoxe. Mai apoi, părintele Iustin a părăsit Rusia ducându-se în Anglia pentru a-şi continua studiile teologice. Din Anglia a ajuns în cele din urmă în Grecia, unde a rămas vreme de câţiva ani, pentru a învăţa bine limba greacă şi pentru a-i studia pe Sfinţii Părinţi ai Bisericii Ortodoxe. Părintele Iustin a aprofundat studiul scrierilor părinţilor pustiei, al spiritualităţii Bisericii şi al monumentelor simbolice şi dogmatice ale Bisericii Ortodoxe, şi a continuat să îl aprofundeze până la sfârşitul vieţii sale[***]. În anul 1926, părintele Iustin şi-a susţinut teza de doctorat în teologie la Universitatea din Atena, cu titlul *Problema personalităţii şi cunoaşterii după Sfântul Macarie Egipteanul.* La scurt timp după aceea, el a început să predea în cadrul seminariilor din Karlovitz, Prizren şi Monastir. În anul 1927, aflându-se la seminarul din Karlovitz, părintele Iustin a publicat importantul său studiu intitulat *Teoria cunoaşterii la Sfântul Isaac Sirul.*

Pe parcursul acestei perioade, el a publicat revista religioasă *Viaţa creştină,* precum şi primele două volume ale *Dogmaticii Bisericii Ortodoxe* (1932). În anul 1935, a fost chemat să predea Dogmatica la Facultatea de Teologie din Belgrad. În anul 1938, împreună cu câţiva intelectuali sârbi, a fondat Societatea Filosofică Sârbă. În anul 1945, odată cu venirea la putere a comuniştilor, părintele Iustin a fost obligat să părăsească universitatea şi să vieţuiască în diferite mănăstiri. Din anul 1948, el a rămas la mănăstirea de maici «Sfinţii Arhangheli» din Celie, Valievo, în afara Belgradului...”.

Datele biografice nu sunt în măsură să prezinte personalitatea părintelui Iustin Popovici aşa de bine cum o fac cuvintele sale.

Vom sta lângă El cu toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul, cu toată puterea noastră, şi aceasta cu preţul oricăror pedepse cu moartea îndreptate asupra noastră de toţi luptătorii contra lui Hristos din întreaga lume...

Acesta este părintele Iustin Noul Mărturisitor. Acesta este părintele Iustin Noul Filosof. Acesta este părintele Iustin Noul Teolog.

[**] Editorul şi traducătorul acestei cărţi în limba engleză; citatul este luat din introducerea ediţiei americane.

[***] Părintele Iustin Popovici a trecut la Domnul de Praznicul Buneivestiri, pe 25 martie 1979 (după vechiul calendar), la aceeaşi sărbătoare la care a văzut lumina zilei.

Părintele Iustin a fost considerat de către heterodocşi un fundamentalist, un luptător fanatic care, sub pretextul luptei împotriva ecumenismului, şi-a întreţinut patima mâniei. Ei nu au vrut să vadă în el decât un filosof care, în numele adevărului lui Hristos, a dat cu piatra în catolici şi în protestanţi. Aceştia fac abstracţie de faptul că, într-o perioadă în care mulţi clerici sârbi deveniseră unelte ale securităţii (securitatea determinând instalarea necanonică a unui al doilea patriarh), părintele Iustin lovea în rătăcirile Cezarilor atei. Fac abstracţie de faptul că, în timp ce alţi clerici se desfătau cu avantajele materiale pe care le primeau din partea regimului ateu, părintele Iustin trăia o viaţă de nevoinţă, aşa cum au trăit marii săi înaintaşi. Fac abstracţie de faptul că părintele Iustin ducea o viaţă de sfinţenie şi că, după moarte, Dumnezeu a dat mărturie despre aceasta în chip minunat: vreme de patruzeci de zile după îngroparea sa, deasupra mormântului părintelui s-au văzut flăcări minunate care dovedeau faptul că părintele a fost o făclie a Bisericii.

Nu numai heterodocşii s-au ridicat împotriva Cuviosului părinte Iustin. Au existat şi mai există încă anumite curente aşa-zis „ortodoxe” care îl defăimează, O astfel de atitudine, potrivnică mărturisitorilor adevărului, nu este însă nouă. Împotriva Sfântului Ioan Damaschin, numit Mansur după numele arab al bunicului, ierarhii prigonitori ai icoanelor care s-au adunat la Sinodul tâlhăresc din 754 au decis: „Anatema lui Mansur, cel cu nume rău şi cu gând saracinesc. Anatema lui Mansur, închinătorul icoanelor şi scriitorul de lucruri false. Anatema lui Mansur, insultătorul lui Hristos şi duşmanul imperiului. Anatema lui Mansur, învăţătorul nelegiuirii şi falsul tălmăcitor al Sfintelor Scripturi”[*]. Faţă de astfel de „aprecieri” binevoitoare, criticile făcute părintelui Iustin pălesc.

E adevărat că părintele Iustin a fost considerat de către comunişti „duşman al imperiului”, aşa cum unii ecumenişti îl consideră „fals tălmăcitor al Sfintelor Scripturi” sau fals tâlcuitor al Sfintei Tradiţii. Dar istoria, care i-a dat dreptate Sfântului Ioan Damaschin, îi va da dreptate şi părintelui Iustin. Mai devreme sau mai târziu.

Să ne aducem aminte că la întrebarea pusă de către ereticul Pyrhus, fost patriarh al Constantinopolului: „Ce rău ţi-am făcut, avva Maxim, eu şi cel dinainte de mine, că ne bârfeşti peste tot, învinuindu-ne către toţi de erezie? Cine te-a cinstit şi te-a respectat aşa de mult ca noi, deşi nu te-am cunoscut faţă către faţă, din vedere?”, Sfântul Maxim Mărturisitorul a răspuns: „Fiindcă, precum spui (şi Dumnezeu aude), ca să folosesc cuvintele tale, nimeni nu m-a cinstit şi respectat ca voi, dispreţuind voi acum dogma creştină, am socotit că e un lucru îngrozitor să prefer cinstirea mea cinstirii adevărului”[*].

Această atitudine a avut-o în întreaga sa viaţă vrednicul urmaş al Sfântului Maxim, părintele Iustin, care a intrat în Sinaxarul ceresc al Bisericii dreptslăvitoare. El a iubit Adevărul, pentru că Adevărul este Hristos. Şi învăţăturile sale sunt adevărate, pentru că nu a căutat să mărturisească nimic străin Tradiţiei Sfinţilor Părinţi.

Cuvintele părintelui Iustin Pârvu, stareţul Mănăstirii Petru-Vodă, sunt cea mai potrivită judecată a învăţăturii părintelui sârb: „Dacă nu vom mărturisi Adevărul şi Ortodoxia după învăţătura Cuviosului Părinte Iustin Popovici, nu ne mântuim”[**].

---

[*] Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica,* p.12, Editura Scripta, Bucureşti, 1993. Volum disponibil şi în formă digitală în colecţia *Apologeticum*, http://apologeticum.net

[*] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri,* partea a doua, p. 320, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990. Volum disponibil şi în formă digitală pe CD-ul *Bibliotheca Patrum*, editat de grupul *Apologeticum*.

[**] Sfântul Iustin Popovici, *Biserica Ortodoxă şi ecumenismul.*, p. 138, Editura Mănăstirea Sfinţii Arhangheli – Petru Vodă, 2002. Volum disponibil şi în formă digitală în colecţia *Apologeticum*, http://apologeticum.net

Introducere la ediția în limba română

„Această sfântă carte e plină de mare înțelepciune. Ea este o tainică vistierie de înțelegere ascunsă a înțelepciunii lui Dumnezeu. Nu oriunde, nu oricine o poate pricepe. Totuşi, pe măsura fiecăruia dintre cei ce caută să o înțeleagă, conține toate cele potrivite: pentru cei înțelepți învățături înțelepte, pentru cei simpli, învățături simple. De aceea, voi, cei simpli, trebuie s-o citiți nu în ordinea în care sunt aşezate în ea cărțile Sfinților Părinți, una după alta. Acolo, această ordine este o ordine teologică, dar cineva care vrea să învețe rugăciunea lăuntrică, din Filocalie, trebuie să citească în ordinea următoare:...”[*].

Cuvintele de mai sus i-au fost spuse renumitului „pelerin rus” de către răposatul său duhovnic, într-o vedenie; atât de mare a fost importanța acestor cuvinte încât, deoarece nu a apucat să i le spună pe când trăia, preacuviosul bătrân i le-a spus după ce a trecut la Domnul. Dacă nu ar fi ținut cont de rânduiala citirii primită de la părintele său, pelerinul rus s-ar fi poticnit în urcuşul duhovnicesc: citirea Filocaliei ar fi putut deveni greoaie sau plictisitoare.

Într-un fel, se poate spune că multe dintre cărțile care conțin texte aparținând mai multor autori, sau care conțin studii pe diferite teme ale aceluiaşi autor, ar avea nevoie de o anumită rânduială a citirii.

Scopul creştinilor nu este de a avea în casă toate volumele din Filocalie; ei trebuie să citească din Filocalii cât mai mult din ceea ce le este accesibil. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu Viețile Sfinților. Dacă zac pline de praf în bibliotecile credincioşilor, folosul lor se pierde.

Volumul de față conține şapte studii reprezentative pentru gândirea părintelui Iustin Popovici, în ordinea fixată de editorul american, Asterios Gerostergios. Considerăm că acesta a încercat să țină cont de un public țintă cât mai numeros, şi de aceea a încercat să aşeze textele într-o ordine cât mai potrivită.

Am avea totuşi câteva sugestii pentru cei care vor parcurge această carte. Asterios Gerostergios a aşezat studiul despre „Ecumenismul umanist” ca al şaptelea text al volumului, cel puțin din două motive: în partea a doua a studiului, părintele Iustin nu face altceva decât să prezinte fragmente din mărturia despre apostazia Europei scrisă de dascălul său, Vlădica Nicolae Velimirovici, în lagărul de la Dachau. Şi atunci studiul respectiv, aparținând în egala măsură dascălului şi ucenicului, a fost aşezat după cele care îi aparțin în întregime părintelui Iustin. Al doilea motiv este că pe piața de carte americană au apărut foarte multe cărți pe tema ecumenismului, o temă destul de controversată.

Datorită faptului că în România s-au tipărit puține texte pe această temă, considerăm că ar fi bine ca acesta să fie citit printre primele studii din carte (nu puține sunt cazurile în care cititorii, nefiind interesați de unul dintre articole, preferă să lase cartea din mână în loc să treacă la următorul articol).

Dar principala sugestie pentru cei care vor parcurge acest volum este de a porni la drum cu „Introducerea la Viețile Sfinților”, poate cel mai renumit text al părintelui sârb. Cuvintele sale, izvorâte dintr-o înalta trăire filocalică, trezesc în inimă dorința de a merge pe drumul pe care ne povățuieşte Biserica, pe drumul sfințeniei.

Pentru a da posibilitatea cititorilor să aleagă în cunoştință de cauză ordinea în care vor parcurge articolele cuprinse în acest volum, vom face un mic rezumat al fiecărui text în parte:

1. Misiunea lăuntrică a Bisericii

Care este misiunea Bisericii? Iată o întrebare pe care ar trebui să şi-o pună fiecare creştin, gândindu-se la faptul că şi el este parte a Bisericii, mădular al Trupului lui Hristos.

---

[*] *Pelerinul rus,* p. 39, Editura Sophia, 1998

Câtă vreme creştinii se vor gândi numai la „ce face Biserica?”, fără a se gândi la ceea ce ar trebui să facă ei înşişi, se îndepărtează de chemarea lor.

Biserica este şcoala mântuirii, şcoala sfinţeniei, scoală care creşte sufletele doritoare de adevăr, de cunoaştere, de dragoste. Biserica nu este şi nu se poate transforma într-o instituţie a acestei lumi.

Privitor la credinţa căldicică a celor care cred că pot rezuma trăirea creştină la ceva superficial, părintele Iustin observa:

Ortodoxia va genera întotdeauna renaşterea ascetică. Ea nu recunoaşte nimic altceva. Asceţii sunt singurii misionari ai Ortodoxiei. Nevoinţa este singura ei şcoală misionară. Ortodoxia înseamnă efort ascetic şi viaţă şi doar prin acestea două misiunea ei este transmisă mai departe şi împlinită. Trăirea nevoinţei ar trebui să fie misiunea lăuntrică a Bisericii noastre printre oameni. Parohia trebuie să devină un focar de nevoinţă. Dar acest lucru poate fi împlinit doar de către un preot ascet. (...) Există o cerinţă absolut necesară: ca toţi episcopii, preoţii şi monahii noştri să devină ei înşişi asceţi.

Misiunea Bisericii este mărturisirea lui Hristos. Care nu poate fi făcută prin vorbe goale, prin refrene moraliste sau prin învăţături savante. Numai când cuvintele vor fi acoperite de trăire, vor fi susţinute de trăire, numai atunci vor da roade.

2. Introducere la „Vieţile Sfinţilor”

Unul dintre cele mai importante daruri pe care părintele Iustin le-a făcut Bisericii Sârbe a fost colecţia de *Vieţi ale Sfinţilor.* Ostenindu-se la această lucrare, el a încununat-o cu o prefaţă care explică legătura dintre creştinii care merg pe calea mântuirii şi cei care au intrat deja în Sinaxare.

Mulţi citesc *Vieţile Sfinţilor* ca pe nişte poveşti, ca pe nişte lecturi uneori palpitante, alteori relaxante. Dar *Vieţile Sfinţilor* sunt cu totul altceva: sunt hrana de care avem nevoie pentru a ne orienta în războiul duhovnicesc. Nu există creştini care să nu aibă nevoie de modele. Numai creştinii care se lasă biruiţi de duhul acestei lumi nu vor să prindă putere citind *Vieţile Sfinţilor.*

„Introducerea” părintelui Iustin ar putea figura ca „prefaţă” a fiecărei cărţi despre sfinţii şi cuvioşii Bisericii noastre. Ea nu poate plictisi. Aşa cum rugăciunile începătoare se rostesc la începutul fiecărui canon, fie că este acatist, paraclis sau altceva, tot aşa textul părintelui Iustin ar putea fi citit înaintea oricărei vieţi de sfânt: pentru că oferă repere obiective şi o orientare de mare valoare.

Într-un fel, părintele Iustin încearcă să ne convingă că ar trebui să citim *Vieţile Sfinţilor* numai pentru a împlini porunca Sfintei Scripturi de a deveni sfinţi, poruncă de care mulţi oameni nu vor să îşi aducă aminte.

3. Educaţia teandrică şi umanistă

Nimeni nu poate contesta faptul că idolul umanismului are un soclu pe care, de câteva decenii, înţelepţii acestei lumi îşi aduc ofrandele. „Omul este măsura tuturor lucrurilor...”.

„E de ajuns să îi învăţăm pe copii să fie buni, să nu fure, să nu mintă. E de ajuns să îi învăţăm să nu fie golani, să nu ne facă de ruşine...”, se gândesc părinţii care nu sunt conştienţi de faptul că educaţia din care lipseşte Hristos este o educaţie stearpă.

Oamenii caută modele, caută repere. Unii sunt admiratori ai lui Platon, alţii ai lui Budha, alţii ai lui Mahomed, alţii ai lui Shakespeare şi alţii ai lui Kant sau ai lui Nietzsche. Ce le oferă aceştia?

În puţine cuvinte, cu o claritate extraordinară, părintele Iustin răstoarnă ierarhia valorilor convenţionale. Cu obiectivitatea unui doctor, el pune diagnosticul acestor „zei” artificiali. Îi compară cu Fiul Omului, cu Dumnezeu-Omul, cu Fiul lui Dumnezeu. Şi această comparaţie le pune în evidenţă neajunsurile, greşelile, urâţenia.

Numai educaţia în care omul este modelat de Hristos are valoare. Numai atunci când omul este îndumnezeit, când se sfinţeşte, educaţia şi-a atins rostul. Roadele educaţiei umaniste

sunt fictive, deviază omul de la chemarea sa care este aceea de a dobândi asemănarea cu Dumnezeu, de a dobândi Împărăția Cerurilor.

4. Valoarea supremă şi ultimul criteriu în Ortodoxie

Care este valoarea supremă pentru credința creştină? Unii spun: „Dumnezeu". Alții: „raiul". Alții: „bucuria veşnică". Alții: „Adevărul". Răspunsul la această întrebare este extraordinar de important, pentru că are implicații în viața fiecărui creştin.

Părintele Iustin vine şi mărturiseşte: *Valoarea supremă este Hristos, Dumnezeu-omul.* Poziția sa nu pare şi nu este originală, şi răspunsul său este la fel de firesc precum răspunsul afirmativ pe care îl dă un om flămând atunci când este întrebat dacă vrea să mănânce ceva.

Totuşi răspunsul său lămureşte de fapt rostul întrebării: care este valoarea supremă? Unora le este uşor să spună că pentru ei valoarea supremă este Dumnezeu. Acest răspuns, dacă rămâne pur teoretic, este gol. Oamenii afirmă cu gura că valoarea supremă pe care o recunosc este Dumnezeu, dar prin viața lor demonstrează contrariul. Pentru mulți, valoarea supremă sunt plăcerile trupeşti. Şi afirmă că valoarea lor supremă este Dumnezeu numai pentru a nu fi judecați de către ceilalți.

În Ortodoxie, valoarea supremă este Hristos, Dumnezeu-omul, care modelează viețile celor care cred în El. Acest lucru se oglindeşte în fiecare aspect al vieții lor. Credincios este numai cel care îşi mărturiseşte credința prin viața de zi cu zi, cel a cărui tăcere e mai grăitoare decât vorbele deşarte ale celor care poartă în chip mincinos numele de „creştini".

În Occident, creştinismul s-a transformat treptat în umanism. Afirmația părintelui Iustin este un semnal de alarmă: dacă ortodocşii se vor lăsa biruiți de duhul lumii acesteia, dacă vor refuza să îşi modeleze viețile după Hristos, şi vor căuta alte repere, iubind „predaniile" omeneşti mai mult decât cele dumnezeieşti, vor ajunge în prăpastie. Iar dacă vor mărturisi prin faptele lor că îl recunosc pe Hristos drept Valoare supremă, se vor împărtăşi la rândul lor de razele acestei Valori.

5. Cugetări despre infailibilitatea europeanului

Ispita infailibilității este unul dintre cele mai fine atacuri ale vrăjmaşului diavol împotriva omului. Omul are de ales între mai multe alternative: între a trăi după voia lui Dumnezeu, sau a trăi după voia sa proprie, fiind conştient de faptul că a ales păcatul, sau a trăi după voia proprie sub acoperământul fictiv al unor justificări de natură filosofico-religioasă.

Creştinii ortodocşi înțeleg că dogma infailibilității papale este o mare erezie. Dar puțini sunt conştienți de faptul că „dogma" infailibilității umane este la fel de eretică.

Omul se vrea măsura a tuturor lucrurilor. „Europeanul" părintelui Iustin se identifică destul de uşor cu omul secolului al XXI-lea, cu omul viitorului, indiferent dacă trăieşte sau nu pe continentul european.

Câtă vreme omul primeşte învățătura curată a Bisericii lui Hristos, el poate birui ispita infailibilității. Dar când omul primeşte o învățătura în care adevărul s-a împletit cu minciuna, cum este cazul catolicilor, îi este cu neputință să rămână nevătămat. Cei care cred în infailibilitatea papală cred, mai mult sau mai puțin, în propria lor infailibilitate.

Părintele Iustin analizează legătura strânsă dintre catolicism şi protestantism, întărind afirmația lui Homiakov conform căreia papalitatea este cea dintâi formă de protestantism.

Negând infailibilitatea europeanului, care nu a reuşit să dea răspuns marilor întrebări care îl chinuie, ci doar le-a ascuns sub o mască apăsătoare, părintele Iustin propune o alternativă simplă şi clară: aceea ca omul să renunțe la fantoma propriei infailibilități pentru a cunoaşte infailibilitatea Adevărului, infailibilitatea lui Hristos. Să renunțe la moarte pentru a gusta Viața.

Acest articol se completează foarte bine cu fragmentele scrise de Vlădica Nicolae Velimirovici despre *Ce este Europa?* şi incluse de părintele Iustin la sfârşitul studiului său, *Ecumenismul umanist.* Părintele Iustin considera că Vlădica Nicolae, cel „întocmai cu apostolii", este Noul Ioan Gură de Aur al Bisericii Sârbe. Critica pe care a făcut-o Europei

este valoroasă nu numai prin faptul că este făcută după principii creştine; este valoroasă mai ales pentru că izvorăşte dintr-o minte creştină, dintr-un suflet care a mers pe calea sfinţeniei.

Citind cuvintele Preasfinţitului episcop Nicolae, ne putem da seama cât de superficial este modul în care judecăm Europa contemporană. Trăind cu câteva decenii înaintea noastră, într-o Europă mult mai curată decât cea de astăzi, el a observat rănile care sunt trecute cu vederea de către analiştii convenţionali.

Europa pe care o descrie Vlădica Nicolae nu pare a avea nimic în comun cu Europa în care trăim noi, cu Europa pe care mass-media, oamenii politici şi intelectualii o prezintă ca fiind o floare de mult preţ. Şi totuşi este una şi aceeaşi Europă, văzută cu ochi curaţi sau cu ochelari de cal.

Europa este un bolnav care, în loc să se vindece, încearcă să îi molipsească şi pe alţii de boala sa. Acesta este verdictul Preasfinţitului episcop Nicolae. Care, dacă ar trăi astăzi, ar fi pus la zidul infamiei, ar fi considerat fanatic şi fundamentalist. Aşa cum este considerată critica pe care a făcut-o Europei. Numai că, trecând pragul morţii, el a ajuns acolo unde lucrurile se văd aşa cum sunt. Când vor trece acest prag, cei care s-au grăbit să îl judece pe Noul Hrisostom îşi vor da seama că acesta a avut dreptate. Spre dezamăgirea lor...

6. Teoria cunoaşterii la Sfântul Isaac Sirul

Studiul filosofiei nu a fost pentru părintele Iustin decât un prilej de a observa roadele unei gândiri bolnave, şi modul în care aceasta ar putea fi vindecată. Secolul XX a cunoscut o mare varietate de teorii ale cunoaşterii, care de care mai interesantă, care de care mai fascinantă.

Părintele Iustin a conştientizat cât de importantă este problema cunoaşterii pentru omul modern, şi şi-a dat seama cât de mult suferă acesta pentru că s-a îndepărtat de bunăvoie de filosofia, de „iubirea de înţelepciune" a Sfinţilor Părinţi.

În momentul în care, fără a avea pregătirea necesară, intră pe teritoriul înţelepciunii lumii acesteia, creştinul riscă să se rupă de adevăr. Pentru că labirintul curentelor filosofice captează atenţia şi exercită o presiune a alegerii binelui şi adevărului dintr-un şir de variante greşite.

Omul simte dorinţa de a cunoaşte adevărul. Tocmai această dorinţă o speculează diavolul, ispitindu-l pe om cu mărul cunoaşterii. Toate curentele filosofice nu sunt altceva decât curse întinse de vrăjmaş pentru a-i îndepărta pe oameni de adevăr.

Părintele Iustin nu se osteneşte să le combată pe fiecare în parte. Nu consideră că polemica este calea care rezolvă totul. El răstoarnă întreaga filosofie a acestei lumi într-un mod extrem de simplu: negând capacitatea de cunoaştere a omului care are sufletul bolnav de păcat.

Poziţia părintelui Iustin nu este originală: este poziţia Sfinţilor Părinţi. Original este însă faptul că, în vremuri în care raţiunea era idolatrizată, având o înaltă pregătire intelectuală, a avut smerenia să renunţe la o poziţie proprie. Părintele Iustin analizează teoria cunoaşterii aşa cum apare în scrierile Sfântului Isaac fără a avea nici cea mai mică obiecţie.

Acest studiu apare la prima vedere ca o lucrare de seminar scrisă de un student al Facultăţii de Teologie: abundenţa citatelor din Sfântul Isaac pare exagerată; părintele tace, lăsându-l pe Sfântul Isaac să vorbească. Iar prin tăcerea sa, el îşi atinge scopul: îl aduce pe Sfântul Isaac înaintea cititorilor care, altfel, poate că nu s-ar fi ostenit să citească un text patristic.

Prin studiul respectiv părintele se adresează în mod special celor care iubesc filosofia acestui veac. Îi ajută să îşi dea seama că, fără a avea mintea curată, nu pot cunoaşte Adevărul. Că, fără a avea inima curată, nu pot iubi ceea ce este curat. Că, iubind ceea ce nu este curat, nu pot cunoaşte Adevărul.

7. Ecumenismul umanist

Ecumenismul este numele comun pentru pseudo-creştinismul pseudo-bisericilor din Europa Occidentală. Tot acel pseudo-creştinism, toate acele false biserici nu sunt nimic altceva decât o erezie după alta. (...) În această privință nu există nici o diferență esențială între catolicism, protestantism, ecumenism şi alte erezii ale căror nume este «legiune». Prin aceste cuvinte introductive părintele Iustin a făcut rezumatul articolului său despre ecumenismul umanist.

Considerând ecumenismul un „dialog al falsității", părintele Iustin Popovici a contestat orice tentativă de a-l prezenta drept o lucrare a Duhului Sfânt. El a propovăduit „dialogul dragostei", prin care catolicii, protestanții şi toți cei care însetează după cunoaşterea lui Dumnezeu să fie chemați în Biserica Ortodoxă, singurul Trup al lui Hristos. În afara căreia nu există adevăr, deoarece adevărul este Însuşi Hristos.

Cuvintele sale par dure, şi de aceea este mai potrivit ca cititorii să îşi dea singuri seama în ce măsură părintele a fost extremist având această poziție. În ce măsură părintele a fost sau nu urmaş vrednic al Sfinților Părinți.

***

Fie ca Hristos, Lumina lumii, să lumineze mințile celor care vor citi această carte, pentru a înțelege aşa cum trebuie învățătura cuviosului părinte Iustin, şi pentru a respinge înțelepciunea cea deşartă a acestui veac.*

* Eventualele greşeli din text se datorează traducerilor succesive (din sârbă în greacă, din greacă în engleză, din engleză în română). Sperăm că, pe viitor, scrierile părintelui Iustin vor avea parte de o traducere direct din limba în care au fost scrise. Ne-am asumat totuşi riscul tipăririi acestei traduceri numai din dorința de a facilita accesul cititorilor români la scrierile cuviosului sârb (n.red).

MISIUNEA LĂUNTRICĂ A BISERICII NOASTRE

Propovăduirea credinței ortodoxe

Este într-adevăr foarte greu ca viața veşnică să-şi croiască drum în sufletul omenesc – atât de strâmt – şi încă şi în mai îngustul trup omenesc. Aflați în spatele gratiilor, locuitorii acestui pământ se împotrivesc cu tenacitate împotriva a tot ceea ce vine din afară. Prinşi în temnița timpului şi a spațiului ei sunt incapabili – din pricina atavismului sau poate a inerției – să primească ceva ce vine de dincolo de timp şi de spațiu, ceva care este veşnic. O astfel de invazie este socotită a fi o agresiune la adresa lor şi ei răspund prin război.

Omului, dat fiind faptul că el este atacat de „molia" timpului, nu-i place amestecul veşniciei în viața sa şi nu se poate adapta cu uşurință la o astfel de situație. El socoteşte adesea acest amestec a fi o insolență pur şi simplu de neiertat. Uneori ar putea deveni un rebel înrăit împotriva veşniciei, fiindcă aflat în fața ei, el îşi observă propria sa micime; alteori, el simte chiar o ură cruntă față de ea fiindcă o priveşte printr-o prismă omenească, mult prea legată de pământ, mult prea lumească.

Cufundat trupeşte în materie, legat prin forța gravitațională de timp şi spațiu şi cu duhul desprins de veşnicie, omul plictisit de lume nu-şi află plăcerea în acele călătorii trudnice către veşnicie, către ceea ce se află în lumea de dincolo. Prăpastia care există între timp şi veşnicie este de netrecut pentru acesta fiindcă îi lipseşte forța şi capacitatea necesară de a o trece. Cu totul asaltat de moarte, el îi priveşte cu dispreț pe toți cei care-i spun: „Omul este nemuritor, este veşnic". Nemuritor din ce punct de vedere? În ceea ce priveşte trupul său cel muritor? Din ce punct de vedere veşnic? În ceea ce priveşte plăpândul său duh? Pentru ca omul să fie cu adevărat nemuritor, el trebuie să se simtă nemuritor chiar în miezul cel mai adânc al ființei sale.

Spre a fi veşnic în chiar miezul conştiinței de sine el trebuie să se ştie pe sine că este veşnic. Fără a ajunge aici, pentru el atât nemurirea cât şi veşnicia vor reprezenta doar nişte situații impuse din afară. Şi dacă odinioară Omul a avut cu adevărat acest simț al nemuririi şi conştiința veşniciei, el le-a avut atât de demult încât acestea s-au risipit sub povara morții. Şi cu adevărat s-au risipit; aflăm acest lucru din întreaga alcătuire tainică a ființelor omeneşti.

Întreaga noastră problemă rezidă în felul în care am putea reaprinde acel sentiment adormit sau am putea reînvia acea conştiință pierdută. Nici ființele umane şi nici „dumnezeii transcendentali" ai filosofiei nu sunt capabili de a face acest lucru. Este un lucru ce poate fi realizat doar de Dumnezeu, care a întrupat nemuritorul Său Eu înlăuntrul eului omenesc şi a întrupat Eul Său veşnic înlăuntrul conştiinței de sine a omului.

Hristos a făcut cu adevărat acest lucru atunci când S-a făcut om şi a devenit Dumnezeu-om. Doar în Hristos şi numai în El s-a simțit omul cu adevărat nemuritor şi s-a cunoscut pe sine a fi veşnic. Hristos Dumnezeu-omul în Persoana Sa a aruncat o punte peste prăpastia dintre timp şi veşnicie şi a restabilit relațiile dintre ele. De aceea, doar cel ce se uneşte în chip organic cu Hristos Dumnezeu-omul, cu trupul Său, Biserica, se poate simți cu adevărat nemuritor şi se poate cunoaşte pe sine în adevăr a fi veşnic. În acest fel, pentru om şi umanitate, Hristos reprezintă singura trecere de la timp la veşnicie: iată de ce în Biserică, în Biserica Ortodoxă, Hristos a devenit şi a rămas unica cale şi singura călăuză care ne poate trece din vremelnicie spre veşnicie, de la sentimentul faptului că suntem muritori la cel al propriei noastre nemuriri, de la conştiința de sine a ceea ce este trecător la conştiința de sine a ceea ce este veşnic şi fără dimensiune. Personalitatea pururea vie a Dumnezeu-omului Hristos este cu adevărat Biserica. Biserica este întotdeauna personalitate, trup şi duh divino-uman.

Definiția Bisericii, viața ei, scopul ei, duhul ei, iconomia sa, căile sale, toate acestea ne sunt oferite în minunata Persoană a Dumnezeu-omului Hristos. De aceea, misiunea Bisericii este de a-l face pe fiecare credincios al ei, în chip organic, una cu Persoana lui Hristos, de a

transforma simțul propriului eu într-o adevărată trăire întru Hristos şi propria cunoaştere de sine (conştiința de sine) în cunoaştere hristică (conştiință hristică); pentru ca viața credincioşilor să devină viață în Hristos şi pentru Hristos; pentru ca personalitatea lor să devină o personalitate în Hristos şi pentru Hristos; pentru ca înlăuntrul lor să nu mai trăiască pentru ei înşişi, ci Hristos să trăiască în ei (Gal. 2, 20).

Misiunea Bisericii este şi de a le oferi membrilor săi convingerea că starea adevărată a personalității umane este aceea alcătuită din nemurire şi veşnicie şi nu din vremelnicie şi moarte, precum şi convingerea că omul este un călător care se îndreaptă din împărăția timpului şi a morții spre nemurire şi veşnicie. Biserica este o instituție divino-umană, veşnicie întrupată înlăuntrul hotarelor timpului şi spațiului. Ea se află aici, în această lume, dar nu este din această lume (Ioan 18, 36). Ea se află în lume pentru a o înălța sus, la ceruri, acolo unde ea îşi are originea, izvorul. Biserica este apostolică, sobornicească, divino-umană, atemporală şi de aceea este o blasfemie – o blasfemie de neiertat împotriva lui Hristos şi împotriva Sfântului Duh – a considera Biserica o instituție națională, de a-i atribui aspirații mărunte, trecătoare, legate de factorul *timp.* Scopul ei este dincolo de hotarele națiunilor, este apostolic, atotcuprinzător: este acela de a-i uni pe toți oamenii, în Hristos, indiferent de naționalitatea, rasa sau mediul social din care provin. „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal. 3, 28), fiindcă Hristos este totul şi în toți.

Mijloacele şi metodele acestei unități, acestei comuniuni a tuturor în Hristos, au fost asigurate de către Biserică prin Sfintele Taine şi prin lucrările sale divino-umane (practici ascetice, virtuți), în taina Sfintei Euharistii toți ne unim întru Hristos. Prin intermediul acestei taine, omul se uneşte cu Hristos în chip organic şi, în acelaşi timp, cu toți credincioşii. De asemenea, practicând virtuțile divino-umane: credința, rugăciunea, postul, dragostea, umilința, smerenia, deplina compasiune şi dăruire de sine, milostenia şi celelalte, omul se întăreşte în această unitate, comuniune, păstrând-o cu sfințenie, trăindu-L personal pe Hristos, atât ca unitate a propriei sale personalități, cât şi ca esență a unității sale cu ceilalți membri ai trupului lui Hristos, Biserica.

Biserica este întruparea persoanei Dumnezeu-omului Hristos, un organism divino-uman şi nu o organizație omenească. Biserica este indivizibilă, aşa cum este persoana Dumnezeului-om, aşa cum este trupul Dumnezeului-om. Din această pricină este o eroare fundamentală de a împărți organismul divino-uman al Bisericii în mici organizații naționale.

Pe parcursul trecerii lor prin istorie, numeroase biserici locale s-au limitat la naționalism, la metode şi aspirații naționale, biserica noastră sârbă aflându-se printre ele.

Biserica s-a adaptat la oameni, când de fapt ar fi trebuit să fie exact invers, oamenii să se adapteze la Biserică. Această greşeală a fost comisă de multe ori de către Biserica noastră de aici. Dar noi ştim foarte bine că acestea au fost „neghinele” vieții noastre bisericeşti, neghine pe care Domnul nu le va stârpi, lăsându-le să crească împreună cu grâul până la vremea secerişului (Matei 13, 29–30). Noi ştim bine, de asemenea (Domnul ne-a învățat astfel) că aceste neghine îşi au originea la vrăjmaşul nostru din totdeauna şi vrăjmaşul lui Hristos: diavolul (Matei 13, 25–28).

Dar noi posedăm această cunoaştere în deşert dacă aceasta nu este transformată în rugăciune, rugăciune prin care Hristos ne va păzi pe viitor de a deveni noi înşine semănătorii şi cultivatorii unor astfel de neghine. Este acum vremea potrivită – ceasul al doisprezecelea – pentru ca reprezentanții Bisericii noastre să înceteze de a mai fi nimic altceva decât slujitori ai naționalismului, şi să devină episcopi şi preoți ai uneia sfinte, soborniceşti şi apostolice Biserici.

Misiunea Bisericii, dată de Hristos şi pusă în practică de Sfinții Părinți, este aceasta: ca în sufletul oamenilor noştri să fie sădită şi cultivată conştiința că fiecare membru al Bisericii Ortodoxe este o persoană sobornicească, o persoană care există pentru veşnicie şi este divino-umană; că fiecare persoană este a lui Hristos şi este, prin urmare, frate cu orice ființă umană, un slujitor al tuturor oamenilor şi al tuturor lucrurilor create. Acesta este obiectivul oferit

Bisericii de către Hristos. Oricare altul nu aparţine lui Hristos, ci lui Antihrist.

Pentru ca Biserica noastră să fie cu adevărat Biserică a lui Hristos, Biserică sobornicească, trebuie cu adevărat să-şi împlinească acest obiectiv major în rândul oamenilor. Şi totuşi, care sunt mijloacele de împlinire a acestui obiectiv divino-uman? Încă o dată, mijloacele sunt ele însele divino-umane fiindcă un obiectiv divino-uman poate fi împlinit doar prin mijloace divino-umane, niciodată prin mijloace omeneşti sau prin oricare altele. Tocmai din acest punct de vedere Biserica se diferenţiază radical de orice este omenesc sau lumesc. Aceste mijloace nu sunt nimic altceva decât practici ascetice şi virtuţi divino-umane. Iar acestea pot fi practicate cum se cuvine doar de către asceţii divino-umani, purtători de Hristos. Virtuţile divino-umane există într-o înrudire organică. Fiecare îşi are izvorul în cealaltă, completându-se una pe alta.

Prima dintre virtuţile ascetice este *efortul credinţei:* sufletele oamenilor trebuie să se străduiască neîncetat întru această virtute capitală; aceasta înseamnă că sufletele credincioase trebuie să se dăruiască lui Hristos fără rezerve şi fără compromisuri, după ce vor fi coborât până în adâncurile fiinţelor lor şi se vor fi ridicat spre înălţimile divino-umane. Este un lucru esenţial de a înrădăcina în oameni faptul că credinţa în Hristos este o virtute ce depăşeşte hotarele strâmte ale ideii de naţionalism, fiind ecumenică şi sobornicească, treimică; şi că pentru cel ce crede în Hristos este necesară aşteptarea lui Hristos şi doar a lui Hristos, în fiecare moment al vieţii sale.

Cea de-a doua virtute ascetică este *virtutea divino-umană a rugăciunii şi a postului.* Aceasta este o virtute care trebuie să devină o permanenţă, un mod de viaţă al ortodocşilor, devenind suflet din sufletele lor, fiindcă rugăciunea şi postul sunt atotputernice mijloace oferite de Hristos spre a curăţi nu numai persoana umană, dar şi societatea, oamenii, neamul omenesc, în general vorbind, de orice necurăţie.

Postul şi rugăciunea pot cu adevărat să curețe sufletele oamenilor noştri de orice fel de necurăţii şi de păcate (Matei 17, 19–21; Luca 9, 17–29). Sufletele oamenilor trebuie hrănite permanent printr-o viaţă ortodoxă de rugăciune. Postul şi rugăciunea nu trebuie folosite doar pentru individ, sau pentru un popor, ci pentru toţi şi pentru toate; pentru prieteni şi pentru vrăjmaşi, pentru cei ce ne persecută şi ne dau la moarte, fiindcă în felul acesta creştinii se deosebesc de neamuri (Matei 5, 44–45).

Cea de-a treia virtute divino-umană este cea a *dragostei:* e vorba de dragostea care nu cunoaşte limite, care nu se întreabă cine e vrednic şi cine nu, ci îi cuprinde pe toţi; trebuie să-i iubim pe prieteni şi pe vrăjmaşi, pe păcătoşi şi pe răufăcători, fără să le iubeşti păcatele şi crimele acestora. Ea îi binecuvântează pe cei blestemaţi şi, precum soarele, ea străluceşte şi peste cei răi şi peste cei buni (Matei 4, 45–46). Această dragoste divino-umană trebuie cultivată în inimile oamenilor fiindcă tocmai acest caracter sobornicesc al ei o diferenţiază de alte forme de iubire relative şi egoiste: de cea de tip fariseic, de cea umanistă, de cea altruistă, de cea naţionalistă, precum şi de cea animalică. Dragostea lui Hristos este pururea atotcuprinzătoare. Ea este dobândită prin rugăciune fiindcă e un dar al lui Hristos. Acum, inima ortodoxă se roagă cu intensitate: „Doamne al iubirii, dăruieşte-mi mie această dragoste a Ta pentru toţi şi pentru toate!”

Cea de-a patra virtute este cea *a umilinţei şi smereniei.* Doar cel ce este blând şi smerit cu inima poate linişti inimile crude, pline de tulburare: numai cel bând cu inima poate smeri sufletele mândre şi trufaşe. A arăta „blândeţe faţă de toţi oamenii este obligaţia fiecărui creştin adevărat” (Tit 3, 2). Dar omul devine cu adevărat blând şi smerit atunci când el îşi îndreaptă adâncul inimii către Domnul Iisus Hristos, El fiind singurul cu adevărat „blând şi smerit cu inima” (Matei 11, 29). Sufletul oamenilor trebuie îmblânzit cu blândeţea lui Hristos. Orice om trebuie să înveţe să se roage aşa: „Blândule şi bunule Doamne, linişteşte-mi sufletul meu tulburat!” Domnul S-a smerit pe sine cu cea mai mare umilinţă. El S-a întrupat şi S-a făcut om.

Ca să fii al lui Hristos atunci smereşte-te precum un vierme: pune-te în situaţia celor ce sunt îndureraţi, plini de tristeţe şi de necazuri, a celor ce se află în tulburări şi sminteli.

Smerește-te mai tare decât toți; fă-te tuturor toate, dar după Hristos și întru Hristos. Atunci când nu ai smerenia Lui, roagă-te: „O, Dumnezeule Cel plin de smerenie, învață-mă și pe mine smerenia Ta!”

Cea de-a cincea virtute ascetică este *virtutea răbdării și a umilinței.* Cu alte cuvinte, să pătimești toate răutățile, să nu răsplătești rău cu rău, să ierți cu absolută compătimire orice atac, defăimare și răutate. Iată ce înseamnă să fii al lui Hristos: să te simți mereu răstignit lumii, persecutat de ea, agresat, scuipat, desconsiderat. Lumea nu-i va accepta pe cei ce sunt purtători de Hristos, la fel precum nu L-ar accepta nici pe Hristos Însuși. Mucenicia este starea în care creștinul aduce roade. Acest lucru trebuie împărtășit oamenilor. Pentru ortodocși, mucenicia înseamnă purificare, curăție. A fi creștin nu înseamnă doar a răbda suferința cu bucurie, ci a-i ierta plini de compătimire pe cei ce sunt cauza ei, a te ruga lui Dumnezeu pentru ei așa cum au procedat Domnul și arhidiaconul Ștefan. Și roagă-te așa: „Îndelung răbdătorule Doamne, dăruiește-mi puterea de a răbda și ierta; fă-mă generos și smerit”.

Misiunea Bisericii noastre este de a insufla aceste virtuți divino-umane și practici ascetice în modul de viață al oamenilor, de a le uni viața și sufletul statornic cu aceste virtuți divino-umane, hristice. Fiindcă în acestea aflăm mântuirea sufletului de relele lumii și de acele organizații lumești pierzătoare de suflet. Drept răspuns la ateismul „erudit” și la canibalismul rafinat al civilizației contemporane, noi trebuie să promovăm acele personalități purtătoare de Hristos, care cu blândețea oilor vor risipi răutatea lupilor și cu puritatea porumbeilor vor salva sufletul oamenilor de la putreziciunea și moartea culturală și politică. Trebuie să facem un efort ascetic în numele lui Hristos ca răspuns la actul de cultură realizat în numele ființei europene dezintegrate și decăzute, în numele ateismului, civilizației sau al lui antihrist.

Iată de ce sarcina majoră a Bisericii noastre este aceea de a crea astfel de asceți purtători de Hristos. Cuvântul de ordine care ar trebui auzit astăzi în cadrul Bisericii este acesta: să revenim la asceții hristofori și la Sfinții Părinți! Să practicăm și noi nevoința și virtuțile Sfinților Părinți! Să practicăm virtuțile Sfântului Antonie, ale Sfinților Atanasie, Vasilie și Grigorie, ale Sfinților Serghie și Serafim ai rușilor, ai Sfinților Sava, Prohie și Gavriil ai sârbilor și ale altora asemenea lor, fiindcă tocmai aceste virtuți ne-au dăruit acești sfinți, exemple demne de urmat. Astăzi numai eforturile ascetice ortodoxe și virtuțile pot insufla sfințenia în orice suflet, în sufletul tuturor oamenilor noștri – văzând că obiectivul divino-uman al Bisericii este neschimbat, iar mijloacele sale sunt și ele aceleași, fiindcă Hristos este Același, ieri și azi și în vecii vecilor (Evrei 13, 8). Aici rezidă diferența dintre lumea obișnuită și cea care trăiește întru Hristos: lumea este trecătoare și temporală, în timp ce lumea lui Hristos este pururea împlinită, deschisă veșniciei.

Ortodoxia, ca unic vas și deplină păstrătoare a Persoanei desăvârșite, strălucitoare a Dumnezeu-omului Hristos, este împlinită în mod exclusiv prin această lucrare a virtuților cu ajutorul harului, prin mijloace ortodoxe în întregime divino-umane și nu prin împrumuturi de la romano-catolicism sau protestantism, întrucât acestea din urmă sunt forme ale creștinismului după modelul mândrei ființei europene și nu a smeritei ființei divino-umane. Această misiune a Bisericii este ușurată de Dumnezeu Însuși, fiindcă printre oamenii noștri există un duh de nevoință, așa cum este el lucrător în ogorul Ortodoxiei de-a lungul secolelor. Sufletul ortodox al oamenilor noștri se sprijină pe Sfinții Părinți și pe asceții ortodocși.

Practicile ascetice, la nivel personal, familial și la nivel de parohie, mai ales rugăciunea și postul, reprezintă trăsătura fundamentală a Ortodoxiei. Poporul nostru este un popor al lui Hristos, un popor ortodox, fiindcă – așa cum a făcut-o și Hristos – el rezumă Evanghelia în aceste două virtuți: postul și rugăciunea. Și mai este un popor convins de faptul că orice necurăție, orice fel de gânduri murdare pot fi alungate din oameni doar prin acestea (Matei 17, 21). În adâncul inimii sale, poporul nostru îl cunoaște pe Hristos și Ortodoxia, știe exact ceea ce face ca o persoană ortodoxă să fie ortodoxă.

Ortodoxia va genera întotdeauna renașterea ascetică. Ea nu recunoaște nimic altceva.

Asceții sunt singurii misionari ai Ortodoxiei. Nevoința este singura ei şcoală misionară. Ortodoxia înseamnă efort ascetic şi viață, şi doar prin acestea două misiunea ei este transmisă mai departe şi împlinită. Trăirea nevoinței ar trebui să fie misiunea lăuntrică a Bisericii noastre printre oameni. Parohia trebuie să devină un focar de nevoință. Dar acest lucru poate fi împlinit doar de către un preot ascet.

Rugăciunea şi postul, viața orientată spre Biserică a parohiei, o viață liturgică: Ortodoxia deține toate aceste mijloace drept căi fundamentale de lucrare a renaşterii în rândul poporului său. Parohia, comunitatea parohială, are nevoie de regenerare, şi prin dragoste hristică şi frățească trebuie îndreptată smerită spre El şi spre toți oamenii, umilă şi modestă, într-un duh de jertfă şi lepădare de sine. Iar o astfel de slujire trebuie întărită şi hrănită prin rugăciune şi viață liturgică. Aceasta este lucrarea fundamentală şi indispensabilă. Dar pentru a atinge acest țel există o cerință absolut necesară: ca toți episcopii, preoții şi monahii noştri să devină ei înşişi asceți. Să Îl rugăm fierbinte pe Domnul Dumnezeul nostru să împlinească aceasta.

INTRODUCERE LA „VIEȚILE SFINȚILOR"

Până la venirea Domnului nostru Iisus Hristos în lumea noastră pământească, noi, oamenii, nu ştiam cu adevărat decât despre moarte şi moartea ştia despre noi. Tot ceea ce era omenesc era pătruns, acaparat şi cucerit de către moarte. Moartea era mai apropiată de noi decât noi înşine, şi mai reală şi mai puternică decât noi înşine, incomparabil mai puternică decât fiecare om în parte şi decât toți oamenii la un loc. Pământul era o cumplită temniță a morții, iar noi, oamenii, eram robii neajutorați ai morții[1]. Doar o dată cu Dumnezeu-omul Hristos „s-a arătat viața"; „viața veşnică" ni s-a arătat nouă, muritorilor celor fără de nădejde, robi ticăloşi ai morții[2]. Şi acea „viață veşnică", noi, oamenii, „am văzut-o cu ochii noştri şi am pipăit-o cu mâinile noastre"[3], iar noi, creştinii, „mărturisim viața veşnică" tuturor[4].

Fiindcă a trăi în unire cu Domnul Hristos înseamnă a trăi viața veşnică chiar aici pe pământ[5]. Noi ştim din experiența proprie că Iisus Hristos este adevăratul Dumnezeu şi viața cea veşnică[6]. Şi pentru aceasta a venit El în lume: să ni-L arate pe adevăratul Dumnezeu şi viața cea veşnică întru El[7]. Adevărata şi preacurata dragoste față de om constă întru aceasta şi numai întru aceasta: faptul că Dumnezeu L-a trimis pe Unicul Său Fiu născut în lume ca noi să putem avea viață prin El, şi prin El să viețuim veşnic. De aceea, cel ce Îl are pe Fiul lui Dumnezeu are viață; cel ce nu Îl are pe Fiul lui Dumnezeu nu are viață (I Ioan 5, 12) – unul ca acesta se află cu totul întru moarte.

Viața în unicul, adevăratul Dumnezeu şi Domn Iisus Hristos este cu adevărat singura noastră viață adevărată, fiindcă ea este cu totul veşnică şi în mod absolut mai puternică decât moartea. Poate o viață care este infestată de microbul morții şi care sfârşeşte în moarte să fie numită cu adevărat viață? Aşa precum mierea nu este miere atunci când este amestecată cu otravă, care treptat transformă toată mierea în otravă, la fel şi o viață care sfârşeşte în moarte nu este viață.

Nu există capăt sau limită a iubirii Domnului Hristos față de om: fiindcă pentru ca noi, oamenii, să dobândim viața veşnică, viața care este întru El, şi pentru a viețui alături de El, nu ni se cere nimic – nici învățătură înaltă, nici slavă, nici bogăție, nici altceva pe care noi să nu-l avem, ci mai degrabă numai ceea ce fiecare dintre noi poate avea. Şi ce este aceasta? Credința în Domnul nostru Iisus Hristos. Pentru acest motiv a oferit El neamului omenesc, El, Singurul Prieten al omului, această minunată veste: Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât L-a dat pe unicul Său Fiu, astfel încât tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veşnică. Cel ce crede în Fiul are viață veşnică (Ioan 3, 16–36).

Ca unicul Dumnezeu adevărat Care poate dărui oamenilor ceea ce nici un înger sau om nu poate dărui, numai Domnul Hristos a avut curajul şi dreptul să le spună tuturor oamenilor: „adevărat, adevărat vă spun vouă: cel ce crede în Mine are viață veşnică" (Ioan 6, 47) şi „unul ca acesta a trecut deja de la moarte la viață" (Ioan 5, 24). Credința în Domnul nostru Iisus Hristos îl uneşte pe om cu Domnul Cel Veşnic Care, după măsura credinței omului, picură în sufletul acestuia viața veşnică, aşa încât acesta simte şi înțelege că este veşnic.

Şi acest lucru îl simte într-o măsură cu atât mai mare cu cât el viețuieşte conform cu credința care îi sfințeşte treptat sufletul, inima, conştiința şi întreaga ființă prin dumnezeieştile energii ale harului. După măsura credinței omului creşte şi sfințirea propriei sale firi. Şi cu cât

[1] Cf. Evrei 2, 14–15.
[2] Cf. I Ioan 1, 2.
[3] Cf. I Ioan 1, 1.
[4] Cf. I Ioan 1, 2.
[5] Cf. I Ioan 1, 3.
[6] Cf. I Ioan 5, 20.
[7] Cf. I Ioan 5, 11.

este un om mai sfânt, cu atât mai puternic şi mai viu este sentimentul propriei sale nemuriri, precum şi conştiinţa nu numai a propriei sale veşnicii, ci şi a oricărei alte fiinţe.

De fapt, viaţa adevărată a omului începe odată cu credinţa sa în Domnul nostru Iisus Hristos, care îşi încredinţează tot sufletul, inima, toate puterile Domnului Hristos Care treptat îl sfinţeşte, îl transfigurează şi-l îndumnezeieşte. Şi prin sfinţire, transfigurare şi îndumnezeire sunt revărsate asupra sa dumnezeieştile energii ale harului care-i conferă atotputernicul sentiment, dar şi conştiinţa nemuririi şi veşniciei personale.

În realitate, viaţa noastră este viaţă atât cât este trăită întru Hristos. Şi cu cât este vieţuită mai mult întru Hristos, cu atât îşi manifestă sfinţenia; cu cât este mai sfântă o viaţă, cu atât mai nemuritoare şi mai veşnică este aceasta.

Cu totul opus acestui proces este moartea. Ce este moartea? Moartea este păcatul copt; iar păcatul copt este despărţirea de Dumnezeu, întru Carele singur se află viaţa şi izvorul vieţii. Acest adevăr este evanghelic şi dumnezeiesc: sfinţenia înseamnă viaţă, păcătoşenia înseamnă moarte; cucernicia înseamnă viaţă; ateismul înseamnă moarte; credinţa e viaţă, necredinţa este moarte; Dumnezeu este viaţă, diavolul este moarte.

Moartea este despărţirea de Dumnezeu, iar viaţa este revenirea la Dumnezeu şi vieţuirea întru Dumnezeu. Credinţa este cu adevărat renaşterea sufletului din letargie, din moarte: „mort era şi a înviat" (Luca 15, 24). Omul a experiat această înviere a sufletului din moarte pentru prima oară cu Dumnezeu-omul Hristos şi o experiază permanent în Sfânta Sa Biserică, întrucât toţi cei ce sunt ai Lui se află în ea. Iar El se dăruieşte pe Sine tuturor credincioşilor prin Sfintele Taine şi sfintele virtuţi. Acolo unde se află El, nu mai există moarte: omul acela deja a trecut de la moarte la viaţă.

Odată cu învierea lui Hristos, noi prăznuim dispariţia morţii şi începutul unei vieţi noi, veşnice[8]. Adevărata viaţă pe pământ începe într-adevăr de la învierea Mântuitorului, căci nu se sfârşeşte în moarte. Fără învierea lui Hristos viaţa omenească nu este nimic altceva decât o lentă decădere care în cele din urmă se sfârşeşte în chip inevitabil cu moartea. Adevărata viaţă este cea care nu se sfârşeşte cu moartea. Iar o astfel de viaţă a devenit cu putinţă pe pământ doar odată cu învierea Domnului Hristos, Dumnezeu-omul.

Viaţa este cu adevărat reală doar în Dumnezeu, fiindcă este o viaţă sfântă, şi datorită acestui lucru este o viaţă nemuritoare. Doar prin credinţa în Domnul Hristos Cel înviat, omul experiază miracolul cel mai uimitor al existenţei sale: trecerea de la moarte la nemurire, de la relativ şi trecător la veşnicie, de la iad la cer. Doar atunci se găseşte omul pe sine, îşi află adevăratul eu, eul său cel veşnic: „Căci mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat" (Luca 15, 24).

Ce sunt creştinii? Creştinii sunt purtători de Hristos şi datorită acestui fapt sunt purtători şi posesori ai vieţii celei veşnice, iar aceasta după măsura credinţei şi a sfinţeniei care vine din credinţă. Sfinţii sunt creştini desăvârşiţi fiindcă ei au fost sfinţiţi în cel mai înalt grad prin nevoinţele sfintei credinţe în Domnul Hristos Cel înviat şi pururea fiitor, iar moartea nu are nici o putere asupra lor. Viaţa lor este cu totul ascunsă în Domnul Hristos, iar pentru acest motiv, viaţa lor este întru totul viaţa lui Hristos; gândirea lor este în întregime gândirea lui Hristos, iar modul lor de percepere este cel al lui Hristos. Tot ceea ce au ei este mai întâi al lui Hristos şi după aceea este al lor. Dacă e vorba de suflet, acesta este mai întâi al lui Hristos şi mai apoi al lor; dacă e vorba de viaţă, aceasta este mai întâi a lui Hristos şi mai apoi a lor. În ei nimic nu este al lor, ci în toate şi cu totul ei sunt ai lui Hristos. De aceea *Vieţile Sfinţilor* nu reprezintă nimic altceva decât viaţa Domnului nostru Iisus Hristos, repetată în cazul fiecărui Sfânt într-un grad mai mare sau mai mic, sub o formă sau alta. Mai exact, este viaţa Domnului Hristos continuată prin sfinţi, viaţa Logosului, a Dumnezeului nostru întrupat, a Dumnezeu-omului Iisus Hristos care S-a făcut om. Ca om, El ne-a putut dărui şi transmite viaţa Sa dumnezeiască; ca Dumnezeu, prin viaţa Sa, El ne-a putut sfinţi şi ne-a putut face nemuritoare şi veşnică viaţa noastră omenească pe pământ. „Pentru că şi Cel ce sfinţeşte şi cei ce se sfinţesc, dintr-Unul sunt toţi" (Evrei 2, 11). Domnul nostru Iisus Hristos a făcut acest

[8] Cf. Canonul pascal, cântul 7, cf. Evrei 2, 14, 15, 18.

lucru posibil şi realizabil în lumea noastră din momentul în care El S-a făcut om, a luat trup şi sânge, şi în acest fel El a devenit Frate al omului, un Frate după trup şi sânge[9]. După ce S-a făcut om, rămânând Dumnezeu, Dumnezeu-omul Iisus Hristos a dus pe pământ o viață sfântă, fără de păcat, divino-umană, iar prin această viață, prin moarte şi înviere a nimicit pe diavolul şi domnia sa asupra morții, şi, prin acest fapt, El a dăruit şi îşi dăruieşte permanent energiile Sale pline de har celor ce cred în El, aşa încât aceştia să-l poată birui pe diavol, moartea şi orice ispită[10].

Această viață divino-umană poate fi aflată în plinătatea ei în Trupul divino-uman al lui Hristos – Biserica – şi este permanent experiată în Biserică de întreaga comunitate creştină şi de fiecare credincios în parte după măsura credinței fiecăruia.

Viețile sfinților sunt de fapt viața Dumnezeu-omului Hristos care este revărsată în cei ce îi urmează Lui şi este experiată de către aceştia în Biserica Lui. Cea mai măruntă parte a unei astfel de vieți vine întotdeauna direct de la El, fiindcă El este viața[11], viața infinită, nesfârşită şi veşnică, care cu puterea Sa dumnezeiască a biruit toate morțile şi înviază din toate morțile.

După învățătura Celui Ce este Adevărul Însuşi: „Eu sunt învierea şi viața" (Ioan 11, 25), minunatul nostru Domn şi Stăpân care este întru totul „învierea şi viața" se află în Biserica Sa cu întreaga Sa ființă ca realitate divino-umană, şi de aceea această realitate nu are sfârşit.

Viața Sa continuă în veci de veci; fiecare creştin face parte din acelaşi trup cu Hristos[12], fiind creştin, fiindcă el trăieşte viața divino-umană a acestui Trup al lui Hristos ca celulă organică a Sa. Cine este creştinul? Creştinul este un om care viețuieşte prin Hristos şi întru Hristos.

Porunca Sfintei Scripturi este dumnezeiască: „voi să umblați cu vrednicie întru Domnul" (Col. 1, 10), Cel Care S-a întrupat şi Carele ca Dumnezeu-om a rămas cu totul în Biserica Sa care viețuieşte veşnic cu El. Iar „a umbla cu vrednicie întru Domnul" înseamnă a viețui după cuvântul Evangheliei lui Hristos. De aceea, această poruncă a Sfintei Scripturi este şi firească: „Să vă purtați numai în chip vrednic de Evanghelia lui Hristos" (Filip 1, 27). Viața trăită după învățăturile Evangheliei, viața sfântă, dumnezeiască, reprezintă viața normală şi firească pentru creştini, fiindcă creştinii, după chemarea şi vocația lor, sunt sfinți: această veste bună o aflăm în Sfintele Scripturi, pe tot parcursul Noului Testament[13]. A ne sfinți cu totul, atât sufleteşte cât şi trupeşte, iată chemarea noastră. Acest lucru nu este o misiune, ci mai degrabă o regulă a credinței. Porunca Sfintei Scripturi este limpede şi chiar cu totul limpede: aşa cum Cel Prea Sfânt Care v-a chemat la credință este Atotsfânt, aşa şi voi fiți sfinți întru toate (I Petru 1, 15).

Iar aceasta înseamnă că, după Hristos Cel atotsfânt, Carele după ce S-a întrupat şi S-a făcut om, a arătat prin viața Sa sfințenia întrupată, şi noi trebuie să arătăm o viață sfântă: „Fiți sfinți pentru că Eu sunt Sfânt" (I Petru 1, 16). El are dreptul să poruncească acest lucru deoarece, după ce S-a făcut om, El Se dăruieşte pe Sine Însuşi tuturor, El, Cel Sfânt, prin dumnezeieştile energii care sunt necesare unei vieți sfinte şi cucernice în această lume[14].

După ce s-au unit ei înşişi duhovniceşte şi prin har cu Cel Sfânt – Domnul nostru Iisus Hristos – cu ajutorul credinței, creştinii înşişi primesc de la El sfintele energii pentru ca ei să poată duce o viață sfântă. Viețuind lângă Hristos, sfinții pot face lucrările lui Hristos, fiindcă, alături de El, ei devin nu numai puternici, ci chiar atotputernici. „Toate le pot întru Hristos, Cel ce mă întăreşte" (Filip 4, 13). Şi întru aceştia se împlineşte cu adevărat cuvântul că cei ce cred în El vor face lucrările Sale şi chiar lucruri mai mari decât acestea: „Adevărat, adevărat

[9] Cf. Evrei 2, 14–17.
[10] Cf. Evrei 2: 14, 15, 18.
[11] Cf. Ioan 14, 6; 1, 4.
[12] Cf. Efes. 3, 6.
[13] Cf. I Tes. 4, 3, 7; Romani 1, 7; I Cor. 1, 2; Efeseni 1, l–18; 2, 19; 5, 3; 6, 18; Filipeni 1,1; 4: 21–22; Col. 1: 2–4, 12, 22, 26; I Tes. 3, 13; 5. 27; II Tim. 1, 9; Filimon 5, 7; Evrei 3, 1; 6, 10; 13, 24; Iuda 3.
[14] Cf. I Tes. 5, 22–23.

zic vouă: cel ce crede în Mine va face şi el lucrările pe care le fac Eu şi mai mari decât acestea va face” (Ioan 14, 12). Şi, într-adevăr, umbra Sfântului Apostol Petru a vindecat; printr-un cuvânt, Sfântul Marcu de la Muntele Francic a mişcat şi a oprit un munte...

Atunci când Dumnezeu S-a făcut om, atunci viaţa dumnezeiască a devenit viaţă omenească, puterea dumnezeiască a devenit putere omenească, adevărul dumnezeiesc a devenit adevăr omenesc, iar credincioşia divină a devenit credincioşie omenească: tot ceea ce este al lui Dumnezeu a devenit al omului.

Ce sunt *Faptele Sfinţilor Apostolii?* Ele sunt fapte ale lui Hristos sau şi mai bine spus apostolii lucrează aceste fapte prin Hristos Care se află în ei şi lucrează prin ei. Şi ce sunt vieţile Sfinţilor Apostoli? Ele sunt vieţuirea vieţii lui Hristos care prin Biserică se împărtăşeşte tuturor credincioşilor următori ai lui Hristos şi care se perpetuează prin ei cu ajutorul Sfintelor Taine şi ale sfintelor virtuţi?

Şi ce sunt *Vieţile Sfinţilor?* Ele nu sunt nimic altceva decât un anume fel de continuare a *Faptelor Apostolilor* în ei se află aceeaşi Evanghelie, aceeaşi viaţă, aceeaşi credinţă, aceeaşi veşnicie, aceeaşi putere de Sus, Acelaşi Dumnezeu şi Domn.

Fiindcă „Iisus Hristos, ieri şi azi şi în veci, este acelaşi” (Evrei 13, 8). Acelaşi pentru toţi oamenii din toate timpurile, împărtăşind aceleaşi daruri şi aceleaşi energii dumnezeieşti tuturor celor ce cred în El. Această perpetuare a tuturor energiilor divine, de viaţă dătătoare, în Biserica lui Hristos, din veac în veac şi din generaţie în generaţie, constituie într-adevăr Sfânta Tradiţie vie. Această Sfântă Tradiţie este perpetuată fără întrerupere ca viaţă a harului în toţi creştinii, întru care prin Sfintele Taine şi sfintele virtuţi Iisus Hristos vieţuieşte prin Harul Său. El este cu totul prezent în Biserica Sa fiindcă ea reprezintă plinătatea Sa: „plinirea Celui ce plineşte toate întru toţi” (Efeseni 1, 23).

Dumnezeu-omul Hristos este plinătatea atotdesăvârşită a Dumnezeirii: „căci întru El sălăşluieşte toată plinătatea Dumnezeirii în trup” (Col. 2, 9). Iar creştinii trebuie, cu ajutorul Sfintelor Taine şi al sfintelor virtuţi, să se umple cu „toată plinătatea lui Dumnezeu” (Efeseni 3, 19).

Vieţile Sfinţilor ne înfăţişează acele persoane pline de Hristos Dumnezeu, acele persoane purtătoare de Hristos, acele persoane sfinte întru care este păstrată şi prin care se transmite sfânta tradiţie a acelei vieţi pline de har dumnezeiesc. Ea se păstrează şi se transmite cu ajutorul sfintei vieţuiri evanghelice. Fiindcă vieţile sfinţilor sunt sfinte adevăruri evanghelice care sunt traduse în viaţa noastră omenească prin har şi nevoinţe ascetice.

Nu există nici un adevăr evanghelic care să nu poată fi tradus în viaţa omului. Toate au fost rostite de către Hristos Domnul cu un scop: pentru a deveni viaţa noastră, realitatea noastră, bucuria noastră. Iar sfinţii, toţi, fără excepţie, experiază aceste adevăruri dumnezeieşti drept punct central al vieţilor lor şi ca esenţă a fiinţei lor.

Pentru acest motiv vieţile sfinţilor sunt o dovadă şi o mărturie a faptului că originea noastră se află în cer, că noi nu suntem din această lume, ci din aceea, că omul este cu adevărat om doar în Dumnezeu, că pe pământ omul trăieşte aproape de ceruri, că „pentru noi cetatea noastră este în ceruri, de unde şi aşteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos” (Filipeni 3, 20), că sarcina noastră este de a ne face oameni cereşti, hrănindu-ne cu „pâinea cea cerească” care s-a pogorât pe pământ[15]. Iar El a pogorât spre a ne hrăni cu veşnicul adevăr divin, cu veşnicul bine dumnezeiesc, cu veşnica credincioşie divină, cu veşnica iubire dumnezeiască, cu veşnica viaţă dumnezeiască prin Sfânta Împărtăşanie, prin vieţuirea într-Unul adevărat Dumnezeu şi Domn Iisus Hristos[16]. Cu alte cuvinte, chemarea noastră este aceea de a ne umple de Domnul nostru Iisus Hristos, de dumnezeieştile Sale energii de viaţă dătătoare, de a trăi întru Hristos şi de a ne face pe noi înşine hristoşi.

Dacă vei începe această lucrare eşti deja în ceruri, deşi umbli pe pământ; eşti deja în întregime în Dumnezeu, deşi fiinţa ta a rămas în cadrul limitelor firii omeneşti. Omul care se hristifică se depăşeşte pe sine ca om, prin Dumnezeu, prin Dumnezeu-omul, întru Care se află

[15] Cf. II Petru 1, 3.
[16] Cf. Ioan 6, 33, 35, 51.

chipul desăvârşit al omului adevărat, real, deplin, după chipul lui Dumnezeu; şi întru El ne sunt oferite energiile divine atotbiruitoare, cu ajutorul cărora omul se înalță deasupra oricărui păcat, a morții, a iadului, şi acest lucru are loc prin intermediul Bisericii şi în Biserică, pe care toate puterile iadului nu o pot birui, fiindcă în ea se află minunatul Dumnezeu-om Domnul nostru Iisus Hristos, cu toate dumnezeieştile Sale energii, cu adevărurile, realitățile, desăvârşirile, viețile şi veşniciile Sale.

Viețile sfinților sunt sfinte mărturii ale minunatei puteri a Domnului nostru Iisus Hristos. În realitate ele sunt mărturii ale faptelor Apostolilor perpetuate de-a lungul veacurilor. Sfinții nu sunt decât sfinți martori, precum Sfinții Apostoli care au fost cei dintâi martori ai cui? Ai Dumnezeu-omului Iisus Hristos; ai lui Hristos răstignit, înviat, înălțat la ceruri şi veşnic viu; ai atotmântuitoarei Sale Evanghelii care este neîncetat scrisă în sfinte fapte evanghelice din generație în generație, fiindcă Domnul Hristos, Carele este pururea acelaşi, lucrează permanent minuni cu sfânta Sa putere întru sfinții Săi martori.

Sfinții Apostoli sunt cei dintâi sfinți martori ai Domnului Hristos şi ai iconomiei Sale divino-umane a mântuirii lumii, iar viețile lor sunt mărturii vii şi nemuritoare ale Evangheliei Mântuitorului ca viață nouă, viața harului, sfântă, dumnezeiască, divino-umană şi, de aceea, pururea minunată şi adevărată, precum şi viața Mântuitorului este minunată şi adevărată.

Şi cine sunt creştinii? Creştinii sunt aceia prin care sfânta viață divino-umană a lui Hristos se continuă din generație în generație până la sfârşitul lumii şi al vremii, iar ei toți formează un trup, Trupul lui Hristos – Biserica: ei sunt mădulare ale Trupului lui Hristos, şi mădulare fiecare în parte unul către altul[17]. Izvorul dumnezeieştii vieți nemuritoare a început să curgă şi curge încă neîncetat din Domnul Hristos şi prin el creştinii curg în viața veşnică.

Creştinii sunt Evanghelia lui Hristos perpetuată de-a lungul veacurilor în cadrul neamului omenesc. În Viețile Sfinților totul este obişnuit ca în Sfânta Evanghelie, dar totul este extraordinar ca în Sfânta Evanghelie – atât una cât şi cealaltă, întru totul adevărate şi reale. Şi totul este adevărat şi real prin aceeaşi realitate divino-umană; şi aceeaşi sfântă putere – divină şi umană – depune mărturie față de acest lucru, divină într-un chip atotdesăvârşit şi umană, de asemenea, într-un chip atotdesăvârşit.

Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi suntem în ceruri fiindcă pământul se face cer prin sfinții lui Dumnezeu. Iată, noi suntem printre îngerii în trup, printre purtătorii de Hristos. Şi oricine sunt ei, Domnul este cu totul în ei şi cu ei şi printre ei; şi există întregul adevăr divin veşnic, şi întreaga credincioşie divină veşnică; şi întreaga dragoste divină veşnică şi întreaga viață divină veşnică. Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi suntem în rai, în care tot ceea ce este dumnezeiesc, sfânt, nemuritor, veşnic, drept, adevărat şi evanghelic, creşte şi se înmulțeşte. Fiindcă, prin Cruce, în fiecare dintre sfinți pomul vieții nemuritoare, dumnezeieşti, veşnice, a înflorit şi a adus multă roadă.

Iar Crucea ne duce la cer; ne conduce chiar şi pe noi după tâlharul care, spre încurajarea noastră, a intrat cel dintâi în rai după Atotsfântul şi dumnezeiescul purtător al Crucii – Domnul nostru Iisus Hristos – intrând acolo prin crucea pocăinței.

Ce sunt *Viețile Sfinților*? Iată, noi ne aflăm în veşnicie: nu mai există timp, fiindcă în sfinții lui Dumnezeu domneşte veşnicul adevăr divin, veşnica credincioşie divină, veşnica iubire divină, veşnica viață divină. Şi întru ei nu mai există moarte, fiindcă întreaga lor ființă este plină de învietoarele energii divine ale Domnului Hristos Cel înviat, Singurul Biruitor al morții.

Nu mai există moarte în ei, în oamenii sfinți. Întreaga lor ființă este plină de Cel Singur Nemuritor – Cel Atotveşnic: Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos. Noi ne aflăm pe pământ printre singurii nemuritori adevărați: ei au biruit moartea, păcatele, patimile, demonii, iadul. Atunci când ne aflăm cu ei, moartea nu ne poate vătăma, fiindcă ei au biruit-o.

Sfinții sunt oameni care viețuiesc pe pământ prin sfintele, veşnicele, dumnezeieştile adevăruri. De aceea *Viețile Sfinților* reprezintă, de fapt, *Dogmatica* aplicată, fiindcă în ei toate sfintele şi veşnicele adevăruri dogmatice sunt experiate prin toate energiile lor creatoare şi de

[17] Cf. Ioan 6: 50, 51, 53–57.

viață dătătoare. În Viețile Sfinților se arată cât se poate de limpede faptul că dogmele nu sunt numai adevăruri ontologice în ele însele şi pentru ele însele, ci că fiecare dintre ele reprezintă un izvor de viață veşnică şi sfântă spiritualitate.

După atotadevărata şi Sfânta Evanghelie a unicului şi de neînlocuitului nostru Domn şi Mântuitor: „Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh şi sunt viață” (Ioan 6, 63), căci fiecare dintre ele revarsă din sine o putere mântuitoare, sfințitoare, plină de har, de viață dătătoare şi transfiguratoare. Fără adevărul Sfânt al Sfintei Treimi, noi nu ne împărtăşim din acea putere ce se revarsă din Sfânta Treime şi pe care noi o dobândim prin credință, putere care ne dă viață, ne sfințeşte, ne îndumnezeieşte şi ne mântuieşte. Fără sfântul adevăr cu privire la Dumnezeu-omul Hristos, nu există mântuire pentru om, fiindcă din acesta, atunci când el este experiat de către om, izvorăşte acea putere mântuitoare care ne scapă de păcat, de moarte, de diavol. Iar pentru acest Sfânt adevăr cu privire la Dumnezeul-om, nu dau, oare, mărturie viețile a nenumărați sfinți cât se poate de limpede şi de evident? Fiindcă sfinții sunt sfinți prin însuşi faptul că ei Îl experiază în întregime pe Domnul Iisus Hristos drept suflet al sufletului lor, drept conştiință a conştiinței lor, drept minte a minții lor, ființă a ființei lor, drept viață a vieții lor. Şi fiecare dintre ei, laolaltă cu Sfântul Apostol Pavel, rosteşte cu tărie adevărul: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine” (Gal. 2, 20).

Cercetați cu atenție viețile sfinților, fiindcă din toate acestea izvorăşte puterea mântuitoare, de viață dătătoare şi plină de har a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care îi călăuzeşte şi îi conduce dintr-o nevoință într-alta, dintr-o virtute în alta, de la biruința asupra păcatului la biruința asupra morții, de la biruința asupra morții la biruința asupra diavolului, aducându-i la bucuria duhovnicească, dincolo de care nu mai există nici întristare, nici suspin[18], ci mai degrabă totul este doar „bucurie şi pace în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17), bucurie şi pace ce provin din biruința dobândită asupra tuturor păcatelor, patimilor, morții şi asupra tuturor duhurilor rele.

Şi toate acestea, fără îndoială, reprezintă o mărturie vie şi practică a sfintei dogme referitoare la Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu cu adevărat „mai cinstită decât heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât serafimii”, sfântă dogmă pe care sfinții, prin credință, o poartă în inimile lor şi prin care ei viețuiesc cu o dragoste fierbinte. Şi iarăşi, dacă doreşti una, două sau mii de dovezi incontestabile ale naturii celei de viață dătătoare a Atotcinstitei Cruci a Domnului, şi odată cu ea o confirmare experimentală a prea adevăratei sfinte dogme a mântuitoarei morți a Mântuitorului pe Cruce, atunci porneşte la drum cu credință, precum toți sfinții laolaltă; puterea Crucii este arma atotbiruitoare cu care ei îi înving pe toți vrăjmaşii văzuți şi nevăzuți ai mântuirii lor. Mai mult, vei vedea Crucea în întreaga lor ființă: în sufletul lor, în inima lor, în conştiința, mintea, voința şi trupul lor şi, în fiecare dintre ei, vei afla un izvor nesecat de putere mântuitoare şi atotsfințitoare care negreşit îi conduce din desăvârşire în desăvârşire şi din bucurie în bucurie, până când, în cele din urmă, aceasta îi conduce în veşnica Împărăție a Cerurilor, acolo unde se află neîncetata bucurie a celor ce prăznuiesc, în infinita desfătare a celor ce văd frumusețea de negrăit a chipului Celui Atotsfânt al Domnului nostru Iisus Hristos[19].

Dar nu numai dogmele mai sus pomenite sunt experiate de Viețile Sfinților, ci toate celelalte sfinte dogme: ale Bisericii, ale harului, ale Sfintelor Taine, ale sfintelor virtuți, a omului, păcatului, a sfintelor moaşte, a sfintelor icoane, a vieții de dincolo de mormânt şi a oricărui alt lucru ce constituie iconomia divino-umană a mântuirii.

Da, Viețile Sfinților reprezintă dogmatica experimentală, experiată prin viața sfântă a sfinților lui Dumnezeu. În plus, Viețile Sfinților cuprind în ele însele etica ortodoxă în deplinătatea sa, moralitatea ortodoxă în deplină strălucire a sublimității sale divino-umane şi a naturii sale nemuritoare, de viață dătătoare. În ele este arătat şi dovedit, într-un mod absolut convingător, faptul că Sfintele Taine reprezintă izvorul sfintelor virtuți; faptul că sfintele virtuți sunt rodul Sfintelor Taine, fiind născute din ele; acestea se dezvoltă cu ajutorul lor, sunt

---

[18] I Cor. 12: 27, 12–14; 10, 17; Rom. 12, 5; Efes. 3, 6.

[19] Cf. Condacului pentru sufletele celor adormiți întru dreapta credință. (n. tr. lb. engl.)

hrănite de ele, devin nemuritoare prin ele, viețuiesc veşnic prin ele. Toate legile morale divine îşi au izvorul în Sfintele Taine şi sunt împlinite prin sfintele virtuți.

Din acest motiv, viețile sfinților sunt într-adevăr etica aplicată, trăită. De fapt, viețile sfinților dovedesc fără tăgadă faptul că etica nu este altceva decât Dogmatică aplicată. Întreaga viață a sfinților constă din Sfintele Taine şi sfintele virtuți, iar acestea sunt daruri ale Sfântului Duh care plineşte toate în toți (I Cor. 12, 4; 6; 11).

Şi ce altceva sunt viețile sfinților decât singura ştiință pedagogică ortodoxă, fiindcă în ele, într-un număr nesfârşit de căi evanghelice, care sunt pe deplin folosite prin experiența multor secole de creştinism, se arată felul în care personalitatea umană desăvârşită, omul complet, ideal, este formată şi modelată, şi se arată de asemenea modul în care, cu ajutorul Sfintelor Taine şi al sfintelor virtuți în cadrul Bisericii lui Hristos, el creşte până la „starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos”[20]. Iar aceasta este cu adevărat idealul pedagogic al Evangheliei, singurul ideal pedagogic demn de o ființă făcută după chipul lui Dumnezeu, aşa cum este omul, şi care este afirmat de Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos, iar mai apoi împlinit în Sfinții Apostoli şi în ceilalți sfinți ai lui Dumnezeu. În acelaşi timp, fără Dumnezeu-omul Hristos şi în afara Sa, cu orice alt ideal pedagogic, omul rămâne pentru totdeauna o ființă incompletă, o biată ființă nenorocită care merită toate lacrimile din lume.

Dacă vreți, Viețile Sfinților sunt un fel de Enciclopedie Ortodoxă. În ele poate fi aflat tot ceea ce este necesar pentru sufletul care înfometează şi însetează după credincioşia veşnică şi adevărul veşnic în această viață, şi care înfometează şi însetează după nemurirea divină şi viața veşnică. Dacă credința este cea de care ai nevoie, acolo o vei afla din abundență, iar tu îți vei hrăni sufletul cu hrană care nu-l va mai înfometa niciodată.

Dacă ai nevoie de dragoste, adevăr, credincioşie, nădejde, umilință, smerenie, pocăință, rugăciune sau oricare alta virtute sau nevoință, în ele, în Viețile Sfinților, vei afla un număr infinit de sfinți dascăli pentru orice fel de nevoință ascetică şi vei dobândi ajutor haric pentru orice fel de virtute.

Dacă pătimeşti pentru credința ta în Hristos, Viețile Sfinților te vor mângâia şi te vor încuraja, făcându-te îndrăzneț şi dându-ți aripi, iar necazurile ți se vor preschimba în bucurie. Dacă te afli cumva în vreo ispită. Viețile Sfinților te vor ajuta s-o birui şi acum şi totdeauna.

Dacă eşti primejduit de vrăjmaşii nevăzuți ai mântuirii, Viețile Sfinților te vor înarma cu „toate armele lui Dumnezeu[21], iar tu îi vei zdrobi pe toți acum şi pururea şi pe tot parcursul vieții tale. Dacă te afli în mijlocul vrăjmaşilor şi persecutorilor văzuți ai Bisericii lui Hristos, Viețile Sfinților îți vor oferi curajul şi tăria de mărturisitor, şi atunci îl vei mărturisi fără teamă pe Unul adevărat Dumnezeu şi Domn Iisus Hristos pretutindeni, şi cu îndrăzneală vei rămâne neclintit pe meterezele adevărului Evangheliilor Sale până la moarte, şi te vei simți mai tare ca moartea şi decât toți vrăjmaşii cei văzuți ai lui Hristos; şi, fiind torturat pentru Hristos, vei striga cu bucurie numele Său Cel Atotsfânt, simțind din toată inima că viața ta este în ceruri, ascunsă cu Hristos în Dumnezeu, cu totul deasupra morții”[22].

În Viețile Sfinților sunt arătate numeroase, dar, întotdeauna, sigure căi de mântuire, iluminare, sfințire, transfigurare, „hristificare”, îndumnezeire; sunt arătate toate căile prin care omul biruie păcatul, orice păcat, orice patimă, moartea, diavolul. Există acolo un remediu pentru orice păcat: vindecare pentru orice patimă, înviere din orice fel de moarte, eliberare de tirania oricărui demon, mântuire din toate relele.

Nu există nici o patimă, nici un păcat pentru care Viețile Sfinților să nu arate felul în care patima sau păcatul respectiv pot fi biruite, mortificate, dezrădăcinate. În ele se demonstrează limpede şi clar că nu există nici un fel de moarte spirituală din care omul să nu poată fi înviat prin dumnezeiasca putere a Domnului Hristos Cel înviat şi înălțat la ceruri; nu

[20] Cf. celei dintâi rugăciuni de dimineață a Sfântului Vasile cel Mare şi celei dintâi rugăciuni de mulțumire de după Sfânta Împărtăşanie.
[21] Cf. Efes. 6, 11, 13.
[22] Cf. Col. 3, 3.

există tulburare, nenorocire sau suferință pe care Domnul să nu o schimbe, fie treptat, fie deodată, într-o bucurie liniştită, plină de căință, datorită credinței în El.

Şi există, iarăşi în Viețile Sfinților nenumărate exemple de întărire sufletească despre felul în care un păcătos devine drept: felul în care un hoț, un escroc, un bețiv, un desfrânat, un ucigaş, un preadesfrânat devine un sfânt – sunt multe, multe exemple de acest fel în Viețile Sfinților; despre felul în care un om egoist, necredincios, ateu, mândru, zgârcit, pătimaş, rău, viclean, depravat, mânios, zavistnic, certăreț, răutăcios, invidios, răufăcător, lăudăros, plin de slavă deşartă, nemilos, lacom, devine om al lui Dumnezeu – sunt multe, multe exemple de acest fel în Viețile Sfinților.

Tot astfel, în Viețile Sfinților sunt foarte multe exemple minunate despre felul în care un tânăr devine un tânăr sfânt, o fecioară se sfințeşte, un bătrân sau o bătrână se sfințesc, un copil devine un copil sfânt, părinții devin sfinți, fiii şi fiicele se sfințesc, o familie se sfințeşte, o comunitate devine sfântă, un preot sau un episcop devin sfinți, un cioban devine sfânt, un țăran devine sfânt, un împărat se sfințeşte, un văcar devine sfânt, un muncitor sau un judecător, un profesor sau un educator, un soldat sau un ofițer, un conducător sau un scriitor, un negustor sau un monah, un arhitect sau un medic, un perceptor sau un elev, un meşteşugar sau un filosof, un cercetător sau un om de stat, un ministru sau un om sărman, un bogătaş sau un sclav, un moşier, un om de litere, un artist, doi oameni căsătoriți, se sfințesc cu toții...

EDUCAȚIA TEANDRICĂ ȘI UMANISTĂ

Existența educației ne descoperă faptul că omul este o ființă incompletă și nedesăvârșită, așa cum s-a observat și continuă să se observe din experiența neamului omenesc. Toate filosofiile, toate religiile, științele și multele civilizații dau mărturie asupra acestui lucru.

Omul este o ființă care trebuie desăvârșită și împlinită. De aceea, scopul principal al educației este acela de a-l desăvârși și împlini pe om. De îndată, însă, se ridică următoarea întrebare inevitabilă: cu ce anume poate fi desăvârșit și împlinit omul?

Observat din orice latură, omul este, după esența sa, „deschis” altor ființe și altor lumi. El nu este în nici un fel acea monadă închisă a lui Leibniz. Cu întreaga sa ființă, atât cu eul său natural, cât și cu cel psihic, omul împlinește, conștient sau subconștient, voit sau instinctiv, imensa și neînțeleasa rețea de viață ce înconjoară întreaga lume. Educația, dacă se dorește a fi cu adevărat umană, trebuie să înceapă de la faptele observabile, precum și de la principiile logice fundamentale. Existența, în decursul istoriei umanității, a căutării a ceea ce este desăvârșit și împlinit dă naștere în conștiința noastră la întrebarea: cine este acea ființă umană desăvârșită și împlinită? Nu cumva Platon? Dar el, cu adevărat, din pricina profundei cunoașteri a propriilor sale neîmpliniri și slăbiciuni, nu a avut decât o sete neostoită față de lumile de sus, lumile ideilor și idealurilor veșnice. Aceasta înseamnă că el nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Buddha este desăvârșit? Dar Buddha, fiind persecutat de cumplitele și nemiloasele sentimente ale nedesăvârșirii omenești, și-a transferat toate dorințele sale de desăvârșire ale ființei umane către lumea transcendentă – către o lume a apatiei și insensibilității, adică spre Nirvana. Deci, nici el nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Moise? Totuși, chiar și Moise, apăsat de teribilele nenorociri ale poporului său și de propria sa slăbiciune, a continuat să caute ajutor de la cer. Într-adevăr, amărăciunea din adâncul ființei sale este îndulcită de viziuni profetice cu privire la venirea Mesiei și Mântuitorului. Acest lucru înseamnă că nici el nu este om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Mahomed? Dar Mahomed, fiind torturat de iadul său însetat de sânge și de paradisul său senzorial, străbate această planetă împlinindu-și prin foc și sabie visele sale profetice, călcând în picioare cu un entuziasm fanatic peste cadavrele „necredincioșilor”. Așadar, nici el nu este omul desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Kant? Dar Kant, chinuit și el de nedesăvârșirea și neîmplinirea ființei umane, a transferat tot ceea ce este uman din hotarele strâmte ale raționalismului în abisul supraraționalismului. „Das Ding an Sich”, lăsându-se pradă neprevăzutului, necunoscutului și înfiorătorului. Deci („Lucrul în sine”) nu este un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Shakespeare? El, în setea sa de nepotolit față de desăvârșire și împlinire, a dus o viață cu totul nedesăvârșită și neîmplinită, de o covârșitoare tragedie. El l-a călăuzit pe om către lumile de sus și totuși l-a lăsat în drum, uimit și consternat. Prin urmare, nici el nu e un om desăvârșit și împlinit. Nu cumva Goethe? Experiind drama ființei umane în toată profunzimea ei, în care Mefistofel joacă rolul de căpetenie, Goethe, cu strigătul său de muribund, „Lumină, mai multă lumină”, ne-a arătat limpede cât de nefericită i-a fost plecarea din această lume către lumea cealaltă. Așadar, nici el nu a fost un om desăvârșit și împlinit.

Nu cumva Tolstoi? Totuși, în permanenta și neînduplecata sa luptă cu nedesăvârșirea și neîmplinirea, el a ajuns la o asemenea agitație spirituală, încât, cu puțin timp înaintea morții sale, într-o stare de nesuportată agonie a sufletului, el a fugit din casă, voind parcă să scape de sine, de trista nedesăvârșire și de tragica neîmplinire a propriei sale ființe. Deci, nici el nu este un om desăvârșit și împlinit. Nu cumva Nietzsche? Dar din pricina sentimentului vulcanic al tragicei nedesăvârșiri și a insuportabilei neîmpliniri a ființei umane în toate dimensiunile și

realităţile acestei lumi, precum şi din pricina nepotolitei sale doriri a unui om mai înalt şi mai desăvârşit, Nietzsche a înnebunit! Prin urmare, nici Nietzsche nu este un om desăvârşit şi împlinit.

Şi aşa mai departe, de la primul şi până la ultimul om: o întristătoare paradă de oameni nedesăvârşiţi şi neîmpliniţi. Totuşi, în mijlocul lor stă Cel Care avea plinătatea tainei, minunatul Dumnezeu-om: dumnezeieşte desăvârşit şi cu adevărat om. Bunătatea Sa omenească este dumnezeieşte desăvârşită şi împlinită; dragostea Sa omenească este dumnezeieşte desăvârşită şi împlinită; la fel este şi credincioşia Sa şi mila Sa, compasiunea Sa şi nemurirea Sa, veşnicia şi frumuseţea Sa: toate sunt omeneşte reale, dar şi dumnezeieşte desăvârşite şi împlinite. Nimic nu este de domeniul miracolului, fiindcă El a transformat tot omenescul în dumnezeiesc; El a completat şi a desăvârşit totul prin intermediul divinului. Într-un cuvânt, întru El, întregul om este dumnezeieşte desăvârşit şi mai împlinit.

Nu credeţi acest lucru? Încercaţi să vă imaginaţi un Dumnezeu mai desăvârşit decât Hristos sau un om mai desăvârşit decât El.

Acest lucru nu-l veţi putea face întrucât nici mintea individuală şi nici cea obştească a omului nu-şi pot imagina un Dumnezeu mai desăvârşit decât Hristos, şi nici un om mai desăvârşit decât El. Un lucru şi mai important este acela că întreaga desăvârşire dumnezeiască este din punct de vedere omenesc reală şi concretă întru Hristos. Nu există un singur bine desăvârşit sau un adevăr desăvârşit, ori o frumuseţe desăvârşită care să nu fie întrupată în Persoana Sa sau împlinită în viaţa Sa. Datorită tuturor acestor lucruri, El este cu adevărat omul desăvârşit şi împlinit, Cel pe care neamul omenesc, mintea omenească, inima omului, L-au căutat printre atâtea nenumărate religii şi filosofii, printre ştiinţe, arte şi civilizaţii.

Dacă aplicăm această concluzie la domeniul educaţiei am putea spune: Hristos este omul ideal pe Care educaţia omenească îl caută ca pe un adevărat ţel, sens şi ideal al său. Cu El şi din El noi ştim ceea ce formează omul adevărat. În El avem prototipul după care fiecare fiinţă umană se poate transforma într-un om cu adevărat bun, drept, desăvârşit şi împlinit. Acest lucru este posibil fără greutăţi mari şi de nebiruit, fiindcă, în fiecare nevoinţă, El îşi oferă dumnezeieştile Sale puteri pentru ca omul să poată dobândi toată bunătatea Sa.

Ai sentimentul că noi ne aflăm deja pe calea principală a filosofiei divino-umane a educaţiei. Daţi atenţie cu seriozitate şi obiectivitate structurii interne a acestei educaţii. Planul, materialele, programa, sufletul şi duhul sunt toate după Evanghelie – ele sunt toate divino-umane. Valorile sunt dumnezeieşti şi metodele sunt focalizate pe Evanghelii. Dumnezeu ocupă întotdeauna locul cel dintâi, omul pe cel de-al doilea. Omul trăieşte şi gândeşte, simte şi lucrează pentru Dumnezeu. Aceasta înseamnă că omul este iluminat de către Dumnezeu. Aici, într-adevăr, nu se pune problema vreunui anume Dumnezeu abstract, supraceresc, al lui Platon sau Kant, ci a unui Dumnezeu de o realitate pământească concretă, a unui Dumnezeu care S-a făcut om şi insuflă în toate categoriile omeneşti tot ceea ce este dumnezeiesc, nemuritor şi veşnic. Prin urmare, doar El între oameni, şi anume Dumnezeu-omul Hristos, a avut dreptul de a fi căutat drept model al desăvârşirii dumnezeieşti („Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" – Mt. 5, 48) şi a aşeza dumnezeiasca desăvârşire drept ţel al vieţii şi al tuturor strădaniilor omeneşti. Făcând acest lucru, El le oferă oamenilor în acelaşi timp toate mijloacele necesare şi întreaga putere necesară cu care să poată realiza acest ţel al dobândirii dumnezeieştii desăvârşiri.

Care sunt aceste mijloace? Sfintele virtuţi îndreptate către Evanghelii: credinţa şi dragostea, postul şi rugăciunea, smerenia şi umilinţa, compasiunea şi bunătatea, nădejdea şi răbdarea, adevărul şi dreptatea. Punerea în practică a acestor virtuţi creează un om Sfânt, adică un om desăvârşit şi împlinit. Un astfel de om cunoaşte sensul adevărat al lumii şi al vieţii, iar el trăieşte cu întreaga sa fiinţă îndreptat spre realizarea scopului său dat în câmpul activităţii omeneşti. Format prin sfintele virtuţi, un astfel de om dobândeşte neîncetat în existenţa sa toate puterile nemuritoare ale veşnicului Dumnezeu-om. Astfel, deja din această viaţă se simte nemuritor şi veşnic; de aceea el vede în orice om o fiinţă nemuritoare şi veşnică.

Virtuțile evanghelice sunt purtătoarele luminii dumnezeieşti; fiecare dintre ele insuflă în om o rază de lumină. Drept consecință a acestui lucru, Sfântul iradiază, iluminează şi îndreptează. El poartă în sine „Lumina lumii"; această lumină iluminează întreaga lume aşa încât şi el să-i poată vedea sensul şi valoarea sa veşnică. Lumina lumii este în acelaşi timp „lumina vieții". Ea iluminează calea ce conduce la nemurire şi la viața veşnică. În lumea noastră omenească, lumina şi viața sunt sinonime, aşa cum sunt întunericul şi moartea. Sfinții Bisericii Ortodoxe a lui Dumnezeu sunt o dovadă a ceea ce s-a spus mai înainte.

Educația şi practica vieții nu reprezintă nimic altceva decât prelungirea şi iradierea sfințeniei. Sfântul emite lumină şi datorită acestui lucru el iluminează şi educă. Educația presupune sfințenia în întreaga sa ființă. Adevărata educație ne-o oferă, de fapt, sfântul. Fără sfinți nu există adevărați dascăli şi educatori. Nici nu există adevărată educație fără sfințenie. Fără de lumină nu există iluminare. Sfințenia este sfințenie prin intermediul dumnezeieştii lumini.

Adevărata educație şi adevărata iluminare nu sunt nimic altceva decât o iradiere a sfințeniei; doar sfinții sunt cu adevărat iluminați. Sfințenia trăieşte şi respiră prin lumină, strălucind şi învățând în acelaşi timp. Există, prin urmare, o identitate comună sfințeniei şi iluminării. Cu adevărat, deci, educația înseamnă iluminare – prin sfințirea în Duhul Sfânt care este vehicolul şi creatorul sfințeniei şi al luminii cunoştinței. Sfinții, întrucât ei sunt sfințiți şi iluminați de Duhul Sfânt, sunt şi adevărați dascăli şi educatori.

Educația fără sfințenie, şi anume educația fără sfințirea de către Duhul Sfânt, şi fără desăvârşirea şi împlinirea omului prin Dumnezeu-omul Hristos, adică educația ateistă, a influențat Europa, ducând la idolatria umanistă. Nu este important dacă această idolatrie se manifestă prin divinizarea papei sau a culturii, ştiinței, civilizației, artelor, politicii, modei.

Pretutindeni obiectivul principal este acela de a structura omul, societatea şi lumea fără Dumnezeu, fără Hristos. Acest lucru este valabil şi în ceea ce priveşte educația. În acest caz, principalul obiectiv este acela de a ilumina omul şi umanitatea fără Hristos, fără Dumnezeu. În această direcție, educația umanistă se ocupă de crearea omului nou. Planul în ceea ce priveşte acest om nou este simplu: Hristos nu poate exista în omul cel nou. Europa s-a dedicat cu totul acestei preocupări şi a început să creeze noul om fără Dumnezeu, societatea fără Dumnezeu, umanitatea fără Dumnezeu.

Renaşterea umpluse multe inimi cu nădejde. Acesta era un lucru firesc întrucât europeanul se ofilise la umbra Vaticanului. Prin filosofia sa scolastică, iluzorie, şi prin iezuitismul lui sălbatic în etică, Vaticanul secase forțele vitale, creatoare ale europeanului. Prin urmare, reînnoirea europeanului cu duhul umanist al Greciei antice a fost socotit ca fiind de o importanță vitală pentru a împiedica moartea sa iminentă. Pentru a se putea realiza acest lucru era necesar ca europeanul să fie îndepărtat de Hristos şi să fie ruptă orice legătură a sa cu lumea nevăzută. Rousseau a luat multe lucruri din natură şi le-a aplicat omului. De îndată se naşte următoarea întrebare: ce anume formează natura umană? Simțurile, răspunde filosofia empirică a lui Locke şi Hume. Întreaga natură umană se rezumă la simțuri.

Omul, care este în chip esențial definit prin simțuri, este foarte primitiv şi grosolan. Din această pricină, filosofia raționalistă a lui Descartes şi Kant propune un nou tip uman: omul ca intelect. Omul este, mai presus de orice, o ființă rațională. Orice altceva din el este fără importanță, în afara rațiunii care deține supremația în cadrul ființei sale. Totuşi, voliționiştii, în frunte cu Schopenhauer şi Styerner susțin că a fost omis elementul cel mai important din om. Esența umană nu poate fi rezumată nici la simțuri şi nici la rațiune, întrucât el nu poate fi definit de către acestea. Mai degrabă, voința este cea care îl defineşte în chip esențial. Într-adevăr, susțin ei, omul definit de către voință este omul adevărat; el este omul cel nou.

După aceea, Europa a fost îndreptată spre căutarea omului celui nou printre creaturile inferioare pentru ca, bazându-se pe filiația cu regnul animal, să creeze omul fără de Dumnezeu. S-au auzit multe strigăte de bucurie atunci când a fost pronunțată ipoteza originii omului din maimuță şi alte mamifere. Nietzsche, cu furtunile şi cutremurele sale, a năvălit în

universul gândirii distructive a Europei. Cu patimă profetică şi cu ardoare poetică, el a avansat lumii evanghelia sa cu privire la om. Mai înflăcărat în gânduri decât în simțurile sale, el a extrapolat din voliționismul lui Darwin concluzia îndrăzneață, dar logică: dacă maimuța reprezintă legătura de tranziție către om, de ce oare nu poate fi omul legătura de tranziție către supraom? Într-adevăr, omul este o ființă care stă între victorie şi păcat. „Ce reprezintă maimuța față de om? Este un obiect de ruşine şi de ocară. Acelaşi lucru este valabil în ceea ce priveşte relația dintre om şi supraom: ruşine şi ocară". Supraomul este rațiunea pământului şi scopul istoriei.

Din ce oare este constituit supraomul? El este format din patru elemente şi principii. Cel dintâi este nevoia sa de a-L ucide pe Dumnezeu. „O, tu, supraomule, spune Zarathustra, adresându-se ucenicilor săi, Dumnezeu a însemnat cel mai mare pericol pentru voi". Dar nu vă temeți, Dumnezeu a murit, afirmă Zarathustra şi nu mai există nici un pericol pentru voi şi nici un fel de obstacole în calea supraomului. Cel de-al doilea element şi principiu este acela că nu trebuie să existe milă față de aproapele; orice s-ar întâmpla trebuie să ne comportăm ca nişte simpli spectatori. Al treilea, şi cel mai important, îl reprezintă dorința iresponsabilă şi neîndurătoare pentru putere. În fine, pentru supraom totul este îngăduit. Pentru el nu există nici bine, nici rău; el trăieşte dincolo de bine şi de rău, dincolo de adevăr şi eroare, dincolo de conştiință şi responsabilitate. Aici sfârşeşte drama umanismului: ea a creat omul nou, supraomul!

De la embrionul lui Rousseau, umanismul a evoluat până la supraom. Dar care este esența supraomului? Din ce material este el creat? Doar dintr-un instinct; din instinctul de autoconservare. Dacă nu este cu putință ca nici măcar cea mai neînsemnată insectă să posede doar un singur instinct, cum este oare cu putință acest lucru în cazul celei mai complexe ființe de pe fața pământului, adică omul? Aici, în întreg regnul animal, unde există peste 600.000 de specii, nu există nici măcar un țânțar care să posede doar un singur instinct, chiar dacă acesta ar fi instinctul autoconservării.

În ciuda tuturor evidențelor, Nietzsche afirmă că supraomul are un singur instinct. Iată că, de fapt, supraomul său este în realitate un subom, adică o ființă non umană. Dacă vreți, supraomul reprezintă cea mai teribilă caricatură a omului de pe această întunecată planetă. Tot ceea ce este valabil pentru supraom este valabil şi pentru toți strămoşii şi descendenții săi umanişti. Astfel, omul natural al lui Rouseau nu este altceva decât un semiom, fiindcă tot ceea ce este supranatural i-a fost luat. Acest om este identic cu subomul, întrucât în el toate relele anormale care au fost susținute şi alimentate de către educația şi pregătirea umanistă s-au rezolvat fără vreun obstacol în el.

Cât despre Locke, omul este format din simțurile sale. O singură latură a omului a fost luată drept element constituent al omului întreg. Şi aici avem de-a face cu un subom şi un nou monstru omenesc. Ce reprezintă simțurile fără suflet decât o vioară cu cinci corzi fără violonist? Cine este omul rațiunii pentru Kant? Încă o dată, un fragment din om este socotit drept omul total. Unde este lumea, infinitul univers al simțurilor şi sentimentelor omeneşti, acolo unde se află atât paradisul, cât şi iadul nostru?

Este cu putință ca omul să fie om fără ele? Nu, desigur că nu. Prin urmare, omul lui Kant este doar o caricatură de om. Cât despre omul voinței conceput de Schopenhauer şi Nietzsche, ce asemănare are acesta cu omul? Unde este sufletul cu nemărginirea lui, cu conştiința lui şi cu compasiunile lui? Fără toate acestea poate omul să fie om? O, şi acesta este o caricatură de om, o nouă caricatură! Iată, deci, înfățişarea umanistă a omului nou: semi-uman lângă semi-uman, subuman lângă subuman, non omenesc lângă non omenesc – adică o caricatură lângă o altă caricatură, oameni nesemnificativi alături de oameni nesemnificativi. Nu observați oare faptul că educația umanistă europeană a creat doar oameni caricaturali şi cu ei a populat întreaga Europă?

Un biet omuleț este omul natural al lui Rousseau, un om neîmplinit este cel al logicii şi cu totul de ocară este supraomul. Pretutindeni afli un om subdezvoltat, fragmente şi părticele de om. Ceea ce nu găseşti nicăieri este un om întreg şi complet! Ne aflăm în fața unui obstacol

tragic: omul european este fără de Dumnezeu; el a degenerat din pricina educației sale umaniste şi a devenit un om josnic şi nesemnificativ! Avem nevoie de un nou prooroc Ieremia, şi de o nouă plângere: omul european şi-a încheiat misiunea şi a creat un om nou fără de Dumnezeu şi fără suflet. Dar poate fi găsit acest om nou, acest supraom? Iată, el nu există ca individ, ci mai degrabă ca o putere colectivă care devastează Europa (şi nu numai Europa) prin educația umanistă şi cultura umanistă, prin arta umanistă şi civilizația umanistă. Astfel a fost creat un anume tip de om european, şi anume „omul maşină", „omul constructor", „omul tehnic”.

Acest om este fără Dumnezeu şi fără suflet. Cu alte cuvinte, el este un om-robot despiritualizat şi lipsit de Creatorul său. Robotul este robot tocmai fiindcă el nu îl recunoaşte pe Dumnezeu şi cunoaşte sufletul. Ştiți ce anume îl poate ajuta cu adevărat? Doar aşa numita psihologie fără suflet, adică ştiința europeană despre suflet, care nu recunoaşte sufletul! Există oare ceva mai paradoxal? De fapt, acest paradox se întâmplă să fie palatul cel mai inaccesibil unde viețuieşte majestatea sa divină: psihologia umanistă europeană (Psychologie ohne seele). Aceasta este zeitatea infailibilă pe care nenumărați roboți o venerează astăzi. Iată, deci, cum s-a transformat Europa într-un laborator de roboți din vremea Renaşterii şi până în ziua de azi.

Cu adevărat robotul este tipul de om cel mai nenorocit. Cine are ochi de văzut, să vadă; un om mai nenorocit, mai urât şi mai inuman decât robotul european nu există pe această planetă. Ruşinea şi ocara, veşnica ruşine şi ocară să cadă asupra Europei pentru „noul om” pe care l-a creat, un om fără Dumnezeu şi fără suflet, omul-robot. Întrucât acest om L-a ucis atât pe Dumnezeu, cât şi sufletul din el, tipul de om european comite un adevărat suicid. Suicidul este, de fapt, rezultatul inevitabil al uciderii lui Dumnezeu. Educația fără Dumnezeu a dus Europa şi întreaga lume într-un asemenea întuneric desăvârşit, întuneric pe care umanitatea nu l-a mai cunoscut vreodată. În acest întuneric nimeni nu recunoaşte pe cineva drept fratele său!

Ce alt țel are educația în afara celui de a-l ilumina pe om, de a-i ilumina toate abisurile şi toate prăpăstiile din el şi de a alunga tot întunericul din el. Dacă omul este fără Hristos, fără Dumnezeu, şi adică fără această unică lumină nepieritoare, cum va împrăştia el oare întunericul universului care-l atacă din toate părțile şi cum va alunga întunericul dinlăuntrul său? Cu toate luminile sale, dar fără Dumnezeu, omul nu este altceva decât un licurici în întunericul infinit al universului. Ştiința şi filosofia sa, educația şi cultura sa, arta şi civilizația sa, nu sunt decât nişte lumânărele pe care el le aprinde în întunericul evenimentelor lumeşti şi pământeşti. Ce pot face toate aceste lumânări în nesfârşita noapte a profundului întuneric al încercărilor şi evenimentelor internaționale, naționale, sociale sau individuale? Probabil că ele s-au stins deja, cu consecința dezastruoasă a faptului că un întuneric gros şi profund a căzut peste Europa şi întreaga lume.

O nechibzuită încredere în omnipotența ştiinței şi educației umaniste, a culturii şi artelor aplicate, precum şi în omnipotența civilizației umaniste se învecinează cu nebunia. Din pricina tragicei influențe a acestei încrederi nechibzuite, educația europeană a creat, de asemenea, printre noi, confruntarea dintre Biserică şi şcoală, sau, mai degrabă, ea şi-a aplicat principiile în numeroase țări ortodoxe care L-au alungat în mod oficial pe Dumnezeu din şcoală.

Acest lucru a reprezentat un dezastru pentru poporul nostru ortodox. Intelectualii noştri, care au fost dezrădăcinați duhovniceşte, poartă deja cu ei „luminile” acestui umanism şi sunt dornici de a „reabilita” poporul ortodox. Consecința acestui lucru a fost faptul că țările ortodoxe s-au transformat în abatoare de suflete. Pe altarele noii idolatrii, monştrii apocaliptici ai civilizației europene îndeplinesc un masacru fără precedent în istorie, ucigând nenumărate suflete omeneşti prin educația lor umanistă. A. Zint a afirmat pe bună dreptate faptul că Dachau şi alte lagăre de concentrare sunt altarele pe care intelectualii Europei le-au înălțat şi pe care ei slujesc mult discutatul lor umanism.

Există doar o singură cale de a scăpa de distrugerea finală. Care este aceasta? Este vorba de a accepta educația teandrică şi de a o pune în practică în totalitatea ei în toate şcolile,

de la cea mai mare până la cea mai mică, şi în toate instituţiile educaţionale naţionale. Educaţia teandrică radiază şi iluminează cu singura Lumină adevărată în întreaga lume, şi anume cu Dumnezeu-omul Hristos. Întunericul nu poate stinge sau ascunde această Lumină, nici măcar întunericul Europei. Doar această lumină poate alunga tot întunericul din om, societate, din oameni şi din stat. Aceasta, singura Lumină adevărată, luminează pe orice om în adâncul fiinţei sale şi îi descoperă fiecăruia dintre noi propria sa nemurire, propriul său frate veşnic şi dumnezeiesc. Ea ne învaţă că numai atunci pot fi rezolvate şi înţelese uşor problemele omului, ale societăţii, ale naţiunii şi ale umanităţii, când ele sunt cercetate prin Dumnezeu-omul Hristos. Principalele trăsături şi caracteristici ale educaţiei teandrice pot fi formulate astfel:

1. Omul este o fiinţă care poate fi desăvârşită şi împlinită în chipul cel mai înalt şi real prin Dumnezeu-omul Hristos şi întru El.
2. Desăvârşirea omului prin Hristos se face cu ajutorul faptelor bune evanghelice.
3. Omul educat şi iluminat vede în orice om pe fratele său nemuritor şi veşnic.
4. Orice lucrare şi acţiune umană – filosofie, ştiinţă, geografie, artă, educaţie, cultură, arte aplicate şi altele – îşi dobândeşte veşnica sa valoare atunci când este sfinţită şi îşi primeşte adevăratul sens de la Dumnezeu-omul Hristos.
5. Adevărata iluminare şi educaţie este realizată printr-o viaţă sfântă după Evanghelia lui Hristos.
6. Sfinţii sunt luminătorii şi educatorii desăvârşiţi; cu cât un om este mai sfânt, cu atât devine un educator şi luminător mai bun.
7. Şcoala este cea de-a doua jumătate a inimii Dumnezeu-omului Hristos; cea dintâi este Biserica.
8. În centrul tuturor centrelor şi al tuturor ideilor şi ostenelilor stă Dumnezeu-omul Hristos şi obştea sa teandrică, Biserica.

VALOAREA SUPREMĂ
ŞI ULTIMUL CRITERIU ÎN ORTODOXIE

Atunci când omul este trezit din preocupările sale materiale şi recunoaşte realitățile spirituale, el înțelege că lucrurile ce sunt de natură materială trebuie cu adevărat să fie reale întrucât intelectul său este capabil să le perceapă ca atare. De aici omul ajunge la următoarea observație paradoxală: în calitate de creatură mică, omul cunoaşte realitatea lumii materiale prin intelectul său, care în sine nu împărtăşeşte atributele lumii materiale, nici nu poate deveni un obiect material, nici nu poate fi pipăit prin intermediul simțurilor. Chiar dacă intelectul uman este de neînțeles prin formele realității materiale, totuşi, esența invizibilă a intelectului constituie criteriul pentru toate realitățile vizibile din cadrul universului material.

Într-adevăr, omul simte şi înțelege adeseori că intelectul, chiar dacă este nepalpabil, invizibil şi imaterial, este totuşi mai real decât orice altă realitate supra-subiectivă ce există în lumea materială. În plus, toate realitățile îşi au propriul fundament în intelect care este în sine nematerial. Tocmai aici se află supremația, taina şi măreția minții omeneşti. Omul trezit, călăuzit de mintea lui nematerială prin taina lumii materiale, naturale, înțelege mai limpede faptul că mintea sa este realitatea sa cea mai mare şi mai apropiată şi, în acelaşi timp, este cea care are cea mai mare importanță pentru el.

Aflându-se într-o astfel de situație, omul înțelege adevărul de necontestat al cuvintelor Mântuitorului, şi anume faptul că sufletul omului reprezintă cea mai măreață realitate şi posedă cea mai mare valoare – o realitate mai reală decât întreaga lume vizibilă şi o valoare mai mare decât cea a întregului univers: „Pentru că ce-i va folosi omului, dacă va câştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei 16, 26; Mc. 8, 36-37).

Cu alte cuvinte, în lumea materială nu există nimic care să aibă o valoare egală cu cea a sufletului omenesc, nici nu există ceva prin care sufletul să fie apreciat sau răscumpărat. Sufletul este mai valoros decât întregul univers. Omul îşi fixează fundamentul pentru viața sa vizibilă, pentru viața sa în timp şi spațiu, cât şi pentru cea invizibilă, suflet, gânduri şi conştiință. În lumea realităților şi întâmplărilor vizibile, omul este orientat de către intelectul său şi, cu ajutorul lui, el măsoară şi evaluează totul, deşi acest lucru rămâne invizibil. Totuşi, este mai firesc şi mai rezonabil pentru el a se orienta cu ajutorul acestuia în universul realităților şi valorilor spirituale. Omul este conectat prin intelectul său nu numai la universul realităților materiale, vizibile, ci şi la cel al realităților spirituale. Chiar şi cei mai înverşunați senzorialişti nu pot nega acest lucru.

Trebuie să mărturisim că mintea omenească este un imens atelier unde impresiile simțurilor sunt transformate în gânduri într-o manieră uimitoare. Orice observator serios al lumii, din orice parte ar cerceta realitățile materiale sau spirituale, este obligat să recunoască taina infinită cuprinsă în toate fenomenele. Acesta este tributul pe care orice gânditor îl datorează tainei ascunse a lumii. Fără îndoială, orientarea potrivită spre lumea noastră enigmatică depinde de spiritul uman, sau mai exact, de natura spiritului prin care omul este orientat.

Spiritul uman îşi exprimă şi revelează natura proprie pe baza experienței pe care o primeşte prin intermediul activităților sale. Din toată această experiență, spiritul uman capătă dorința de cercetare a infinitului în toate manifestările sale: în cunoaştere, în viață şi în existență. Spiritul uman tânjeşte după o infinită cunoaştere, după o viață şi o existență infinită. Totuşi, prin toate acestea, omul caută doar un lucru: biruința asupra temporalului, finitului, limitatului, precum şi posibilitatea de a-şi asigura veşnicul, infinitul şi nelimitatul.

În toate culturile şi civilizațiile, ostenelile spiritului uman sunt în cele din urmă consolidate într-o singură sforțare uriaşă: biruința asupra morții şi asigurarea nemuririi şi a

vieții celei veşnice în orice mod cu putință. Nu cumva toate acestea ne fac să punem întrebarea: de unde vine oare această dorință a minții umane precum şi orientarea sa către infinit? Ce îndeamnă gândirea umană să treacă de la o întrebare la alta şi de la o infinitate la alta? Dacă această dorință, dragoste față de infinit este exercitată asupra omului neputincios din afară, cum se întâmplă că ea există şi în cel mai liber cugetător dintre filosofi? Acest lucru se întâmplă deoarece în cazul lor această dorire a infinitului se amplifică în filosofii complicate. Toate acestea sunt mărturie a faptului că acest dor de infinit se află în însăşi natura minții umane.

Natura cunoaşterii tinde spre cunoaşterea infinită; natura simțurilor tinde spre o senzualitate infinită; natura vieții înseşi tinde spre o viață infinită. Întregul spirit uman, prin cunoaşterea sa, simțurile, voința şi viața, doreşte să fie infinit, adică să fie nemuritor. Setea pentru infinit, setea pentru nemurire este, de fapt, străvechea sete metafizică a spiritului omenesc. Aceasta a condus spiritul uman spre infinit prin numeroasele religii, filosofii, ştiințe, lupte şi osteneli nenumărate.

Într-un cuvânt, spiritul omenesc tinde spre nemurire, dorind-o în orice chip şi formă. Este clar că acest dor de infinit nu-şi poate avea rădăcina în natura omului, întrucât natura sa este ea însăşi finită şi limitată şi nu cuprinde în sine această dorire. În acelaşi mod, este limpede faptul că timpul omenesc nu a sădit în om această dorire, chemare, întrucât şi el este finit. Singura explicație posibilă este aceea că dorul omului față de infinit, față de nemurire, se află în însăşi esența spiritului omenesc.

Fiind creat după chipul lui Dumnezeu, această dorire se află cu totul în om. Chipul lui Dumnezeu în om este exact cel care tânjeşte după adevărurile infinite ale lui Dumnezeu din întregul univers. Aflându-se în spiritul uman, chipul dumnezeiesc îl propulsează spre infinitatea lui Dumnezeu şi-l face să tânjească după ea. Este absolut firesc ca sufletul asemănător Dumnezeirii, creat după dumnezeiescul chip, să tânjească după Dumnezeu ca după prototipul său. Această descoperire nu este „a priori”, ci fără îndoială, „a posteriori” întrucât întreaga experiență a neamului omenesc stă mărturie în ceea ce priveşte puternica şi mistica nostalgie a spiritului uman față de infinit, nemuritor, veşnic, fie în această lume, fie în cealaltă.

Dacă ne bazăm pe experiența comună a neamului omenesc şi privim omul în componentele sale fundamentale vom descoperi acest dor de nemurire ca fiind elementul fundamental al ființei umane prin care omul îşi împlineşte existența sa ontologică. Creându-l pe om după chipul Său, Dumnezeu a sădit în adâncul ființei umane dorirea după dumnezeiasca infinitate a vieții, a cunoaşterii şi a desăvârşirii.

Tocmai din acest motiv, imensa dorire şi sete a umanității nu poate fi pe deplin satisfăcută de ceva sau cineva anume în afara lui Dumnezeu. Afirmând desăvârşirea dumnezeiască drept scopul principal al existenței umanității în lume – „Fiți, dar, voi desăvârşiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este” (Matei 5, 48) – Hristos, Mântuitorul a răspuns celei mai intime dorințe şi nevoi ale umanității noastre asemenea lui Dumnezeu şi de Dumnezeu doritoare.

Natura umanității cea asemenea dumnezeirii îşi are propria sa semnificație teologică şi ontologică: ontologică fiindcă esența ființei umane se află în constituția sa asemănătoare dumnezeirii ca ceva ce este un fapt de necontestat; teologică, întrucât prin această natură, Dumnezeu, cu toată dumnezeiasca Sa desăvârşire, a fost definit drept țel al vieții omului. Această dumnezeiască asemănare reprezintă esența ființei umane.

Omul îşi conturează şi îşi construieşte viața în această lume conform cu această asemănare. Într-adevăr, esența omului este mai întâi constituită de Dumnezeu şi mai apoi este călăuzită de sufletul său cel asemenea lui Dumnezeu, şi anume aceea de a asimila tot ceea ce este lucrul lui Dumnezeu întru sine şi în acest fel putând să devină o ființă umană asemenea dumnezeirii, adică o ființă unită în chip desăvârşit cu Dumnezeu şi viețuind în cadrul hotarelor desăvârşirii infinite şi divine a dumnezeirii.

De fapt, în loc de a-şi umple viața sa empirică de sufletul său cel asemenea lui

Dumnezeu, el şi-a despărțit spiritul de tot ceea ce este divin înăuntrul său şi purcede, fără Dumnezeu, adică fără călăuza sa firească, în tainele acestei lumi. Astfel, aflându-se singur în această lume, el înfruntă abisuri de netrecut şi prăpăstii înspăimântătoare.

Căderea omului constă în chip fundamental în revolta sa împotriva constituției celei asemănătoare lui Dumnezeu dinlăuntrul ființei sale. L-a abandonat pe Dumnezeu şi lucrurile lui Dumnezeu şi s-a limitat la lumea materială – la un om cu totul gol şi fără sens. Cu această primă revoltă împotriva lui Dumnezeu, omul a reuşit să-L alunge pe Dumnezeu din sine, din conştiința şi din voința sa, şi a rămas în natura sa pur omenească, în pura sa umanitate (homo, hominis) şi în acest mod, într-o stare de umanism pur – horribile dictu – şi iată, deci, că umanismul reprezintă răul originar şi fundamental al omului.

În numele umanismului autonom, omul L-a alungat pe Dumnezeu şi a devenit o ființă supraumană din punct de vedere metafizic, rămânând cu totul singur în sine. În ciuda acestui lucru, totuşi, omul nu a putut să se disocieze pe sine de atributele dumnezeieşti ale spiritului său; ele au rămas acolo doar pentru a lua înfățişarea doririi sale față de un progres infinit, de o infinită cunoaştere, de o infinită desăvârşire şi de o infinită existență. În mod conştient ori inconştient, ostenindu-se în umanismul său, el tinde să reîmproprieze asemănarea cea pierdută cu Dumnezeu. În parte reuşeşte, căci, din necesitate, el înțelege că, doar cu pura sa umanitate cea lipsită de Dumnezeu, el nu-şi poate înălța spiritul şi nu-şi poate reface ființa sa cea după chipul lui Dumnezeu.

În toate strădaniile sale umaniste, omul strigă de fapt după Dumnezeu-omul Hristos. Apariția în această lume, a Dumnezeu-omului Hristos a fost naturală, rațională şi necesară. Fiindcă numai Hristos poate să elibereze cu totul spiritul uman chinuit care s-a îmbolnăvit din pricina umanismului celui fără de Dumnezeu. Numai El poate împlini orice dorire a esenței noastre omeneşti celei după chipul lui Dumnezeu: setea noastră după viața infinită, dreptatea infinită, adevărul şi binele infinit, cât şi după infinitatea dumnezeirii.

Cele mai importante nevoi şi cerințe ontologice ale umanității au fost împlinite o dată pentru totdeauna în persoana Dumnezeu-omului Hristos. În toate cerințele şi nevoile spiritului omenesc legate de această lume şi care sunt dincolo de înțelegerea omenească, Hristos oferă răspunsuri ca Dumnezeu într-un fel omenesc, în timp ce în toate cererile şi nevoile spiritului omenesc legate de această lume care-l privesc pe om şi sunt la nivelul înțelegerii sale, Hristos răspunde ca om într-un mod dumnezeiesc.

Posibilitățile dumnezeieşti care există în ființa umană şi care au fost înrobite de tirania umanismului sunt eliberate şi revitalizate de către Hristos pentru ca acestea să-şi redobândească plinătatea lor nemuritoare. Omul care este condus de Dumnezeu-omul Hristos îşi reglementează tot ceea ce se află înlăuntrul său după Dumnezeu şi viețuieşte în această lume tainică după poruncile lui Dumnezeu. Astfel, el ajunge la desăvârşirea ideală, el însuşi constituind cel mai desăvârşit amestec între divin şi uman, spiritual şi material, între cele de față şi cele de dincolo.

Apariția Dumnezeu-omului Hristos în lumea realităților omeneşti nu constituie ceva neaşteptat pentru natura umană, nici din punct de vedere ontologic, psihologic şi nici istoric. Dimpotrivă, această apariție a satisfăcut dorințele fundamentale şi nevoile esențiale ale existenței umane – setea şi dorința față de desăvârşirea dumnezeiască şi viața veşnică. Dumnezeu-omul Hristos nu este ceva care să fie nefiresc şi neesențial pentru persoana umană, ci mai degrabă, El este Cel mai important dintre toate lucrurile, atât de important încât El Însuşi, Atotadevăratul Dumnezeu şi Domn Iisus Hristos afirma că El este „partea cea bună" (Luca 10, 42). De ce? Aceasta întrucât El a desființat despărțirea dintre Dumnezeu şi umanitate într-un chip desăvârşit, natural, rațional şi teleologic. Cum? El face acest lucru prin a ne descoperi în sine pe Dumnezeu într-un chip real şi fizic, în adevărul Său absolut, în absoluta Sa bunătate, dreptate, dragoste şi înțelepciune, Carele se află într-o desăvârşită unitate cu omul; şi El ne revelează în acelaşi timp omul în curăția, nemurirea şi desăvârşirea sa. Dumnezeu-omul Îl revelează în mod egal pe Dumnezeu în desăvârşirea Sa şi pe om în desăvârşirea sa.

Atunci când în mod imparțial examinăm istoria neamului omenesc, trebuie să mărturisim că nu există vreun om mai mare decât Iisus. Aceasta înseamnă în mod egal că nu există nici Dumnezeu mai mare decât Iisus. Doar Iisus ca Dumnezeu-om a fost şi este cel mai mare om, adică un om fără de păcat şi răutate. Ca singurul fără de păcat, Hristos îi putea întreba pe cei mai mari vrăjmaşi ai săi fără teamă: „Cine dintre voi Mă vădeşte de păcat?” (Ioan 8, 46). Nici unul dintre acuzatorii Săi nu-i puteau atribui vreun păcat.

Prin urmare, omul care este fără de păcat este omul ideal şi cel mai real, întrucât numai unul ca acesta este cu adevărat desăvârşit, nemuritor şi veşnic. Inteligența, logica şi înțelepciunea divină desăvârşite au pătruns în natura umană prin întruparea dumnezeiescului Logos. Întruparea Logosului (Ioan 1, 14) ne arată faptul că toate valorile dumnezeieşti transcendente au pătruns şi s-au unit în chip lăuntric în natura umană, întrucât ele sunt legate de sufletul omenesc cel după chipul lui Dumnezeu. Toate aceste valori divine întrupate în om sunt în cele din urmă unite într-o singură valoare incomparabilă şi nemăsurată: în Dumnezeu-omul Hristos. Iată de ce Hristos are cea dintâi, cea mai înaltă şi cea mai profundă valoare pentru umanitate.

Nimic nu e mai omenesc decât Iisus Hristos Care personifică în Sine desăvârşirea cea mai ideală a orice este omenesc. Mai departe, în calitate de Dumnezeu-om, El Însuşi este cea mai desăvârşită unitate a divinului şi umanului, a celor prezente şi a celor viitoare, a celor naturale şi supranaturale, a celor materiale şi metafizice, a celor practice şi ideale.

În El, ca într-un Dumnezeu-om, echilibrul dintre divin şi uman este realizat şi păzit, în timp ce în chip simultan se păstrează autonomia umanului şi a divinului. Acolo este realizată cea mai radicală, raționată şi desăvârşită unitate a vieții prezente cu viața ce se află dincolo, în persoana divino-umană a lui Hristos. De asemenea, se poate afla în persoana lui Hristos unitatea cunoaşterii prezente şi a cunoaşterii de dincolo, precum şi unitatea sentimentelor divine şi umane. Aceasta înseamnă că viața, gândirea şi sentimentele omului au aruncat o punte peste prăpastia care-l desparte pe om de Dumnezeu, peste prăpastia dintre această lume şi cealaltă. Tocmai din acest motiv un om care viețuieşte în Hristos experiază viu unitatea acestei lumi cu cealaltă, unitatea lui Dumnezeu cu omul, a lumescului cu transcendentul, a naturalului cu supranaturalul.

Omul simte cu tărie şi percepe limpede faptul că în el tranziția de la muritor la nemuritor, de la temporal la veşnic, este realizată. Această percepție a vieții veşnice asigură veşnicia gândurilor şi nemurirea sentimentelor pentru omul care trăieşte o viață în Hristos. Deşi omul care viețuieşte în Hristos este ancorat în infinitatea divină, el nu-şi pierde, totuşi, identitatea sa umană, personalitatea, şi nici caracterul, ci rămâne om: un om desăvârşit, uman şi divin.

Întru Dumnezeu-omul Hristos umanitatea s-a înălțat pentru prima oară pe piscul desăvârşirii, pe piscul de deasupra tuturor piscurilor. Fiindcă nimeni nu slăveşte natura umană sau persoana umană aşa cum o face Hristos. Cea mai mare credincioşie cu putință i-a fost oferită umanității în persoana lui Hristos. Umanitatea nu a fost subevaluată în relația cu Dumnezeu, nici Dumnezeu în relația cu omul. Ci mai degrabă, omul a fost în chip infinit înălțat şi slăvit în legătura sa cu Dumnezeu.

Fără îndoială, problema binelui şi răului este una dintre cele mai dificile şi tulburătoare probleme cu care se confruntă conştiința umană. Totuşi, chiar şi această problemă a fost, în cele din urmă, cu adevărat rezolvată în persoana Dumnezeu-omului Hristos. A fost rezolvată nu prin cuvinte, nici teoretic sau dialectic, ci mai degrabă esențialmente într-un chip divino-uman.

În orice latură a vieții Sale, Dumnezeu-omul Iisus S-a revelat pe Sine Cel întrupat drept întruparea binelui absolut, desăvârşit, infinit. Ochiul cel mai pătrunzător nu ar putea găsi nici răul cel mai mărunt în El: „Cel Care n-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui” (I Petru 2, 22).

În persoana Dumnezeu-omului Hristos, cunoaşterea umană se confruntă cu binele dumnezeiesc absolut şi ia cunoştință prin El, chiar în limitele existenței umane, de ceea ce este

bine şi de ceea ce este rău, aşa precum inima omenească, prin El, este în stare să simtă binele şi răul într-un chip concret. Binele, binele veşnic, este tot ceea ce este Hristos în realitatea Sa divino-umană, adică omul cu totul divin.

Fiind fără de păcat şi atotputernic, Domnul nostru Iisus Hristos a oferit firii omeneşti energiile dumnezeieşti ale harului pentru ca natura umană să înainteze spre desăvârşire în binele dumnezeiesc şi pentru a birui cu totul păcatul şi răul. Tocmai din acest motiv Dumnezeu-omul Iisus este persoana cea mai sfântă şi cu cea mai mare valoare din întregul univers în care operează gândirea şi simțirea omenească. De-a lungul întregii sale istorii, omul apare drept unicul tip de creatură care a căutat cu îndârjire adevărul esențial şi fundamental pe care se întemeiază existența întregului univers. Omul a încercat să răspundă la această cercetare a adevărului în felurite moduri – mitologic, filosofic, ateist, spiritual şi materialist. Oricum, el nu a putut rezolva problema întrucât el a încercat s-o rezolve prin categoriile umanismului ateist, autonom şi pur.

Doar în persoana sfântă a Dumnezeu-omului Hristos s-a revelat întregul Adevăr etern, fără vreo fisură. Mai departe, căutarea adevărului veşnic este contemplată prin revelarea Adevărului dumnezeiesc absolut în cadrul limitelor naturii umane. Astfel din gura Dumnezeu-omului Hristos a fost rostită cea mai îndrăzneață afirmație făcută vreodată de o ființă umană: „Eu sunt Adevărul" (Ioan 14, 6). Aceasta înseamnă că Dumnezeu-omul Hristos, ca persoană, este adevărul în toată realitatea şi desăvârşirea Sa teandrică.

Singurul fapt care-L face pe Dumnezeu-omul Hristos cea mai importantă şi mai plină de valoare dintre toate ființele este acela că El este primul şi singurul care a rezolvat complet şi integral dilema eternă a vieții şi a morții. El a făcut acest lucru prin revelarea nemuririi şi vieții veşnice prin întrupare, în persoana Sa divino-umană. Acest lucru este demonstrat mai ales prin Învierea şi Înălțarea Sa la viața veşnică a dumnezeirii.

Întreaga viață teandrică a lui Hristos, atât cea de dinainte, cât şi cea de după Învierea Sa reprezintă o dovadă evidentă că El este personificarea nemuririi şi a vieții veşnice şi, deci, stăpân asupra morții. Prin Învierea Sa El i-a asigurat naturii umane biruința asupra morții, iar prin Înălțarea Sa, viața veşnică întru eternitatea Dumnezeului Treimic. Din această pricină, din rândurile neamului omenesc, El singur este îndreptățit să spună: „Eu sunt învierea şi viața" (Ioan 11, 25). El este învierea şi viața în ființa Sa divino-umană datorită nepăcătuirii Sale.

Acolo unde nu există păcat, nu există nici moarte, întrucât numai păcatul produce moartea. Întrucât păcatul este singura pricină a morții, la fel nepăcătuirea, şi anume desăvârşita sfințenie, este singura pricină a nemuririi. Taina lumii şi cea a omului se întrepătrund în conştiința umană. Întreaga creație este acoperită de către un întuneric profund pe care rațiunea umană este incapabilă să-l străpungă până la sensul său fundamental pentru a înțelege de ce lumea există în forma şi starea sa actuală.

Doar când este luminată cu lumina Dumnezeu-omului Hristos îşi deschide lumea floarea existenței sale şi în felul acesta îşi revelează adevăratul ei sens şi valoarea sa. Iată de ce Mântuitorul a spus: „Eu sunt lumina lumii" (Ioan 8, 12; 9, 5). În Dumnezeu-omul Hristos, şi întru lumina Sa, omul şi-a deschis ochii pentru prima oară şi a văzut lumina, înțelegând în acelaşi timp adevăratul sens al luminii. Există o anumită măsură a înțelepciunii dumnezeieşti şi o anumită rațiune ce pătrunde în întreaga creație. Ea este răspândită de către Hristos Însuşi, de către veşnicul Logos al lui Dumnezeu, şi tocmai din această pricină se spune în Sfânta Evanghelie: „Toate prin El s-au făcut" (Ioan 1, 3). Rațiunea şi înțelepciunea din această lume şi din întreaga creație sunt evidențiate în lumina Logosului întrupat al lui Dumnezeu.

Mintea umană (logos), doar atunci când este luminată de lumina Dumnezeului întrupat, este capabilă să înțeleagă sensul rațiunilor dumnezeieşti ale creației, adică sensul Logosului divin în creație, aşa cum este îndemnat în acest sens prin adevărul cuvintelor Apostolului: „Toate s-au făcut prin El şi pentru El" (Col. 1, 16). Astfel, în chip individual, fiecare ființă creată şi, în chip colectiv, întreaga lume creată ar trebui să împlinească în sine adevărul şi dreptatea Dumnezeu-omului Hristos la potențialul lor de vârf. Cerul şi pământul

nu vor trece până ce legea dumnezeiescului Logos nu va fi împlinită întru toate lucrurile (cf. Matei 5, 18). Doar prin Dumnezeu-omul Hristos a început curăţirea, reînnoirea şi restaurarea creaţiei – întrucât creaţia fusese supusă căderii din pricina prezenţei şi puterii păcatului omenesc şi a răului (cf. Rom. 8, 19-23).

***

Hristos, ca Persoană divino-umană, este cea mai valoroasă şi sfântă dintre toate fiinţele şi, ca atare, El reprezintă, în acelaşi timp, criteriul de vârf al tuturor valorilor adevărate. În această lume, orice fiinţă inferioară Dumnezeu-omului Hristos nu poate deveni criteriul tuturor valorilor, fiindcă Cel Ce reprezintă valoarea de vârf nu este altcineva decât Persoana Dumnezeu-omului Hristos Însuşi.

Omul nu poate reprezenta criteriul suprem, întrucât valoarea sa este mult inferioară celei a Dumnezeu-omului Hristos Însuşi. Dumnezeu-omul Hristos reprezintă criteriul cel mai înalt a tot ceea ce este divin sau uman, atât în această lume, cât şi în cealaltă, doar pentru faptul că El reprezintă fiinţa cea mai valoroasă şi mai sfântă dintre toate. Istoria nu cunoaşte un Dumnezeu mai mare decât Hristos şi nici un om mai mare decât El. Dumnezeu-omul Hristos a revelat în Sine, atât simultan, cât şi complet, pe Dumnezeu şi omul. De aceea nu există Dumnezeu fără Dumnezeu-omul Hristos şi nu există nici om fără El.

„Ce este adevărul?" L-a întrebat Pilat pe Adevărul întrupat, voind să audă cu propriile sale urechi ceea ce el nu observa cu ochii, ca şi cum nu ar fi fost acelaşi suflet care auzea cu urechile sale şi vedea cu ochii săi. Dumnezeu-omul Hristos este Adevărul, nu în calitate de cuvânt, nici ca învăţătură sau ca o energie concretă, ci ca cel mai desăvârşit şi veşnic viu Ipostas divino-uman. Doar ca Personalitate teandrică Hristos este criteriul adevărului. Tocmai din această pricină Hristos a spus nu numai că „Eu sunt Adevărul", ci şi „Eu sunt Calea" (Ioan 14, 6), adică El este calea către Adevărul însuşi iar Adevărul este Dumnezeu-omul Hristos. Astfel tot ceea ce nu vine din El nu este din Adevăr. Adevărul nu poate exista, din punct de vedere ontologic, în afara persoanei Sale divino-umane.

În creştinism adevărul nu este un concept filosofic, nici o teorie, o învăţătură sau un sistem, ci mai degrabă este ipostasul teandric viu – Iisus Hristos Cel istoric (Ioan 14, 6). Înainte de Hristos, oamenii nu puteau să facă decât presupuneri cu privire la Adevăr întrucât ei nu îl aveau. Odată cu Hristos, ca Logos divin întrupat, Adevărul veşnic dumnezeiesc şi deplin intră în lume. Din această pricină, Sfânta Evanghelie spune: „Harul şi adevărul au venit prin Iisus Hristos" (Ioan 1, 17).

Care este viaţa, adevărata viaţă reală, şi care este criteriul vieţii? Nu este altul decât Persoana Dumnezeu-omului Hristos. El este Persoana, şi nu doar învăţăturile Sale separate de
Persoana Dumnezeu-omului Hristos. El este Persoana, şi nu doar învăţăturile Sale separate de
Persoana Sa Sfântă şi de viaţă dătătoare. Din pricina faptului că omul este o fiinţă supusă morţii, nimeni dintre oameni nu a îndrăznit vreodată să spună: eu sunt viaţa. Dumnezeu-omul Hristos a spus însă: „Eu sunt Viaţa" (Ioan 14, 6). El a spus pe bună dreptate acest lucru întrucât El a biruit moartea prin Învierea Sa şi S-a dovedit a fi veşnic viu prin Înălţarea Sa şi prin şederea Lui de-a dreapta Tatălui ceresc. Din această pricină Hristos este, de asemenea, Viaţa şi criteriul Vieţii. Tot ceea ce nu vine din El este mort. În El viaţa îşi află raţiunea, fiindcă în El se află şi veşnicia dumnezeiască.

În calitate de Logos dumnezeiesc veşnic, El este atât viaţa, cât şi viaţa întregii lumi (Ioan 1, 4), întrucât viaţa este viaţă numai prin El. Acolo unde nu se află El, acolo se află viaţa transformată în moarte, fiindcă numai El singur este Cel ce face ca viaţa să fie cu adevărat viaţă. Îndepărtarea de El, Carele este Viaţa, sfârşeşte pururea în moarte. Din această pricina, doar în El, în calitate de Logos şi Raţiune a vieţii, îşi poate afla omul singura justificare raţională posibilă în ceea ce priveşte existenţa vieţii în timp şi spaţiu.

Viaţa veşnică este hrănită şi păstrată prin binele, dreptatea, adevărul, înţelepciunea şi lumina veşnică. Atunci când Mântuitorul a afirmat: „Eu sunt viaţa", El afirma şi alte lucruri:

„Eu sunt Binele, Eu sunt Dreptatea, Eu sunt Adevărul, Eu sunt Înțelepciunea, Eu sunt Lumina”. De atunci, El reprezintă toate aceste lucruri în chip simultan; El este, de asemenea, criteriul de vârf al tuturor acestor lucruri. Prin atotdesăvârşita Sa persoană, Dumnezeu-omul Hristos Cel fără de păcat reprezintă pentru neamul omenesc singurul criteriu infailibil al vieții, binelui, dreptății, adevărului, înțelepciunii şi luminii. Dumnezeu-omul Hristos este ființa cu totul desăvârşită şi deci şi criteriul atotdesăvârşit, singurul criteriu veşnic al adevărului, vieții, dreptății, luminii, binelui şi înțelepciunii.

***

Hristos rezumă întreaga Sa învățătură şi lucrare în persoana Sa teandrică şi o interpretează prin Sine. Datorită acestui lucru, Biserica Ortodoxă Apostolicească a lui Hristos rezumă întregul creştinism în persoana de viață dătătoare a Dumnezeu-omului Hristos: educație, adevăr, dreptate, bunătate şi viață. Persoana Dumnezeu-omului Hristos reprezintă comoara cea mai de preț a Bisericii. Toate celelalte comori, Biserica Ortodoxă le primeşte ca raze ale soarelui, raze ce izvorăsc din soarele unic, Hristos. Nu trebuie să ne înşelăm: creştinismul este creştinism doar datorită Dumnezeu-omului Hristos; în acest lucru rezidă sensul, valoarea şi puterea sa extraordinară. Dumnezeu-omul Hristos, personalitatea Sa teandrică, rămâne cu noi prin Biserică.

Biserica este Biserică doar prin Hristos şi în Hristos. Noul Testament poate fi rezumat într-un singur adevăr esențial: Dumnezeu-omul Hristos este esența, scopul, sensul şi valoarea esențială a Bisericii. El este sufletul, inima şi viața ei. El reprezintă Biserica în întreaga sa plinătate teandrică. Biserica nu este nimic altceva decât Dumnezeu-omul Hristos proiectat de-a lungul tuturor secolelor: „Şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului” (Matei 28, 20; cf. Efeseni 1, 21-23). Dumnezeu-omul Hristos este capul Bisericii, aceasta fiind trupul Său (Col. 1,18; Efeseni 1, 22; 5, 23). Ca atare El este şi Mântuitorul trupului Bisericii (Efeseni 5, 23). Doar prin El, unicul şi nedespărțitul Dumnezeu-om, Biserica rămâne unică şi nedespărțită. Ca Dumnezeu-om, El uneşte laolaltă întregul trup al Bisericii într-o nedespărțită unitate de har, adevăr şi viață. Prin El, trupul Bisericii creşte şi dobândeşte toate aspectele vieții duhovniceşti. Trupul Bisericii creşte după măsura staturii plinătății teandrice a lui Hristos întrucât toate au fost făcute prin El şi în El (Efeseni 4, 13; 15; 16; Col. 1, 10-16). Cu puterea harului Său, El îi conduce în chip mistic („sacramental”) pe toți membrii Bisericii către Creatorul teandric, întrucât sensul şi țelul Bisericii este acela ca toți să fie conduşi prin credința divino-umană la măsura plinătății lui Hristos, şi anume să fie transformați în chip teandric.

Mai mult decât orice altceva, Biserica, prin apostolii, mucenicii, mărturisitorii, Sfinții Părinți şi membrii săi credincioşi, L-a mărturisit şi L-a apărat fără ezitare pe Ipostasul divino-uman. Biserica, arătând mare milă față de păcătoşi, a condamnat şi respins fără ezitare pe toți cei care, în vreun fel anume, au negat, respins sau mutilat divinitatea sau umanitatea lui Hristos. Biserica este întotdeauna dornică să păşească plină de bucurie către mucenicia apocaliptică pentru a apăra şi păstra Persoana teandrică a lui Hristos.

Care este esența Ortodoxiei? Aceasta este Dumnezeu-omul Hristos. Tot ceea ce este ortodox are un caracter divino-uman: cunoaşterea, simțurile, voința, mintea, moralitatea, dogmele, filosofia şi viața. Umanitatea divină este singura categorie în care toate manifestările Ortodoxiei sunt acceptate şi funcționează pe deplin. În întreaga creație, Dumnezeu ocupă cel dintâi loc, omul pe cel de-al doilea. Dumnezeu conduce, în vreme ce omul este condus, Dumnezeu acționează şi omul cooperează. Dumnezeu nu acționează în chip transcendental. El nu este Dumnezeul abstract al deismului, ci, mai degrabă, Dumnezeul celei mai imediate realități istorice, Dumnezeul revelației, Dumnezeul Care S-a făcut om şi a viețuit în cadrul categoriilor existenței noastre omeneşti, apărând pretutindeni absoluta sfințenie, bunătatea, înțelepciunea, dreptatea şi adevărul absolut.

Ca Dumnezeu-om desăvârşit, nici unul dintre aspectele vieții omeneşti nu-i sunt

necunoscute (cf. Ioan 2, 25; Evrei 2, 14; 17-18). Mai ales din această pricină El S-a făcut om, rămânând totuşi Dumnezeu, pentru a-i oferi naturii omeneşti puterea dumnezeiască care să conducă umanitatea la o comuniune strânsă, divino-umană, cu Dumnezeu. Această putere divină acționează permanent în cadrul trupului Său divino-uman, care este Biserica, prin a-i uni pe oameni cu Dumnezeu printr-o viață sfântă, în har.

Biserica nu este altceva decât minunatul organism divino-uman unde, prin participarea harului divin şi libera activitate a omului, întregul om şi tot ceea ce este omenesc, în afară de păcat, este înveşnicit şi remodelat într-un chip divino-uman. În organismul divino-uman al Bisericii, fiecare credincios constituie o celulă constitutivă dinamică a organismului şi viețuieşte prin puterea divino-umană (Efeseni 5, 30; I Cor. 12, 12-13). Într-un cuvânt, membrul Bisericii devine divino-uman în plinătatea personalității sale umane. Atunci când el a reuşit acest lucru, omul ajunge la unitatea divino-umană a vieții şi are sentimentul veşnic şi viu că a trecut de la moarte la viață (Ioan 5, 24; 3, 36; 11, 25-26). El experiază permanent în întreaga sa ființă faptul că Biserica, organism divino-uman, este Dumnezeu-omul Hristos extins de-a lungul veacurilor.

Hristos, ca persoană divino-umană, este fără pereche, dar ca viață şi putere teandrică El reapare în fiecare creştin, întrucât orice creştin este un membru organic al trupului Său divino-uman, Biserica. Recunoscând Biserica drept trup al lui Hristos (Efeseni 1, 23; Col. 1, 24), Sfântul Apostol Pavel leagă existența Bisericii de taina întrupării dumnezeiescului Logos şi demonstrează că ființa şi temelia neschimbătoare a naturii istorice a Bisericii rezidă tocmai în realitatea faptului că Logosul S-a întrupat[1].

În plus, Apostolul demonstrează faptul că Biserica, întrucât este trupul lui Hristos, depinde permanent de Logosul întrupat în ceea ce priveşte existența ei esențială. Biserica primeşte plinătatea ei nemăsurată a harului divino-uman şi puterea de la Hristos Care împlineşte toate lucrurile ce aparțin Bisericii, prin El (cf. Efeseni 1, 23; Col. 2, 9). Atât existența ontologică a Bisericii, cât şi întreaga sa activitate depinde cu totul de Dumnezeul Cel Întrupat, întrucât Biserica, ca un întreg, se întemeiază pe realitatea Evangheliei: „Logosul S-a întrupat”, adică a devenit Dumnezeu-om. Acesta este adevărul fundamental al Bisericii, temelia Bisericii. Biserica, fiind pentru toți şi în toți, este mai presus de orice, un organism divino-uman şi mai apoi o instituție divino-umană.

Întreaga natură a Bisericii, în toate manifestările Sale, are un caracter divino-uman. Tocmai din această natură a sa, Biserica îşi poate desfăşura în lume, într-un chip rațional, activitatea sa divino-umană prin care împărtăşeşte lumii toate lucrurile legate de Dumnezeu. Misiunea Bisericii se află tocmai în natura Bisericii şi tocmai aici umanitatea participă şi se împărtăşeşte din toate valorile şi energiile divino-umane.

Întruparea lui Dumnezeu este revelarea desăvârşită şi ultimă a lui Dumnezeu către ființa umană. După ce a creat omul şi nu o altă ființă, Dumnezeu a demonstrat faptul că Hristos reprezintă natura naturii umane, logica logicii umane, bunătatea bunătății umane, adevărul adevărului uman, într-un cuvânt El este esența, sensul şi scopul sufletului omenesc cel făcut după chipul dumnezeirii. De aceea, aşa precum Biserica Îl mărturiseşte pe Dumnezeu-omul Hristos, ea îl mărturiseşte în acelaşi timp pe omul cel curat, adevărat şi întru totul asemănător dumnezeirii.

În afara Dumnezeu-omului Hristos, nu există nici un om adevărat, cu totul desăvârşit. Cum îşi păstrează Biserica Ortodoxă marea sa comoară, adică atotsfânta Persoană a Dumnezeu-omului Hristos? Ea Îl apără prin credința sa unică, „sfântă, sobornicească şi apostolească”. Prin unicitatea credinței sale, Biserica Ortodoxă păstrează de-a lungul secolelor unitatea şi unicitatea vieții şi adevărului divino-uman; prin sfințenia ei, ea păstrează sfințenia unică a vieții şi adevărului în trupul ei divino-uman; prin sobornicitatea ei, ea conservă sobornicitatea şi integralitatea vieții şi adevărului divino-uman; prin apostolicitatea ei, ea păstrează realitatea istorică continuă şi neschimbată, precum şi viața trupului divino-uman şi a lucrării lui Hristos.

---

[1] Ioan 1, 14; G. Florovski, în *Ocev Dom,* „Hriscanski Zivot”, 1926, p. 166.

După Sfântul Apostol Pavel, doar împreună „cu toți sfinții” (Efeseni 3, 18) poate fi înțeleasă taina Persoanei lui Hristos şi se poate cu adevărat şi corect crede în Dumnezeu-omul Hristos.

Doar viețuind „cu toți sfinții” în unitatea sobornicească a credinței poate fi cineva un creştin adevărat, un ucenic al Dumnezeu-omului Hristos. Într-adevăr, viața Bisericii este întotdeauna sobornicească şi se realizează împreună „cu toți sfinții”. Adevăratul mădular al Bisericii experiază pe deplin înțelegerea faptului că el este de aceeaşi credință cu cea a apostolilor, mucenicilor şi a tuturor sfinților de-a lungul veacurilor. El simte că aceştia sunt veşnic prezenți şi că toți aceştia sunt pătrunşi de unul şi acelaşi adevăr teandric.

Nu există sobornicitate în afara Bisericii. Dar viața adevărată şi curată a Bisericii creează în om sentimentul integralității, credinței, adevărului şi vieții, adică „împreună–viețuirea cu toți sfinții”, cu toți membrii Bisericii de-a lungul secolelor. Este cu neputință ca cineva să dobândească o cunoaştere sobornicească a Duhului dacă nu face parte integrantă din viața Bisericii.

Întreaga semnificație a statorniciei Ortodoxiei de-a lungul secolelor rezistă tocmai în identitatea numerică a Bisericii, în existența sa sobornicească, universală şi perpetuă, cu o neîntreruptă şi continuă succesiune ierarhică, cu săvârşirea Sfintelor Taine, cu comuniunea de credință şi prin lucrarea Duhului şi a harului în toți aceştia. Aceasta nu este nimic altceva decât unitatea trupului lui Hristos, unitatea casei lui Dumnezeu, în care toți cei care au adormit întru credință şi cuvioşie, viețuiesc laolaltă împreună cu toți sfinții şi Sfinții Părinți.

Fiecare preot, atunci când slujeşte dumnezeiasca Liturghie, nu numai că repetă cuvintele pe care cândva Sfântul Vasile cel Mare sau Sfântul Ioan Gură de Aur le-au pronunțat dinaintea Sfântului Altar, ci într-o comuniune reală, deşi de nepătruns, el conglăsuieşte cu aceştia înaintea lui Dumnezeu.

În fiecare dumnezeiască slujbă, întreaga Biserică este în chip nevăzut prezentă, drept adevărata „unică turmă” ce rosteşte într-un glas rugăciuni şi mulțumiri comune Domnului nostru Iisus Hristos şi Părintelui Său ceresc. Aceasta nu este o legătură subiectivă sau psihologică cu trecutul, ci este unitatea ontologică a vieții. În Biserică, timpul este suspendat, fiindcă aici nu mai există moarte, iar întreruperea vieții pământeşti suspendă legătura vie a generațiilor[2]. În Biserică, trecutul este contemporan; iar ceea ce este prezent rămâne ca atare datorită trecutului viu, întrucât Dumnezeu-omul Hristos Carele este „acelaşi ieri şi azi şi în veci” (Evrei 13, 8), viețuieşte permanent în trupul Său divino-uman, cu ajutorul aceluiaşi adevăr, aceleiaşi sfințenii, aceleiaşi bunătăți, aceleiaşi vieți şi instaurează trecutul în prezent. Astfel, spre a avea o vie înțelegere şi conştiință ortodoxă, trebuie să înțelegem că toți membrii Bisericii, de la Sfinții Apostoli până la cei ce au adormit de curând întru Domnul, sunt contemporani, întrucât ei viețuiesc pururea în Hristos. Mai mult, astăzi, în fiecare membru al Bisericii Ortodoxe, se pot întâlni toți apostolii, mucenicii şi Sfinții Părinți.

Pentru creştinul ortodox, aceştia sunt mult mai reali decât mulți dintre contemporanii săi. Acest înțeles al unității soborniceşti de credință, viață şi cunoaştere, constituie esența realității eclesiale a Bisericii. Tocmai această înțelegere ne descoperă adevărul puterii de viață dătătoare şi nesfârşite a Dumnezeu-omului Hristos care se descoperă permanent în viața divino-umană a Bisericii prin unitatea, sfințenia, sobornicitatea şi apostolicitatea adevărului, vieții şi credinței Bisericii. Căci ce înseamnă oare ca cineva să spună că este ortodox? Înseamnă acest lucru: să ia parte la lupta continuă care ne conduce de la starea de om la cea de Dumnezeu-om, adică să fie implicat în procesul nesfârşit de îmbunătățire a propriei ființe cu ajutorul virtuților, luptelor şi tainelor teandrice. În acest proces, creştinul ortodox nu este niciodată singur. Orice sentiment, faptă şi gând este atât individual, cât şi universal, nu numai personal şi sobornicesc, dar şi teandric. Atunci când un creştin ortodox cugetă la ceva anume, el face acest lucru împreună cu rugăciunea, cu teamă şi cutremur, întrucât el ştie că ceata îngerilor şi întreaga biserică participă împreună cu el în chip mistic la lupta sa. Creştinul ortodox nu-şi aparține doar sieşi, ci şi tuturor sfinților şi, prin ei, Sfântului nostru Domn, Iisus

---

[2] G. Florovski, *Ibid.,* 1925, p. 358.

Hristos.

Atunci când se cercetează pe sine, creştinul ortodox cugetă: duhul meu nu este nimic dacă nu este pătruns şi desăvârşit de către Duhul Sfânt[3]. În viaţa şi sufletul unui creştin ortodox nimic nu are loc după voia omului sau după dorinţa sa, ci totul se întâmplă după voia Dumnezeu-omului Hristos. Prin practicarea virtuţilor evanghelice, creştinul ortodox îşi îndreaptă întreaga atenţie spre Dumnezeu; duhul, sufletul şi voinţa sa se concentrează asupra lui Dumnezeu cu ajutorul Duhului Sfânt. Tot ceea ce îi aparţine este adunat şi universalizat întru Dumnezeu-omul Hristos. Cu întreaga sa fiinţă el înţelege că Biserica Ortodoxă este pururea sfântă şi sobornicească şi că atributul umanităţii îndumnezeite reprezintă trăsătura fundamentală a Bisericii Ortodoxe.

Creştinii ortodocşi sunt ortodocşi fiindcă ei păstrează un sentiment permanent al sobornicităţii divino-umane pe care ei îl menţin şi-l întreţin prin rugăciune şi smerenie. Ei nu vorbesc niciodată despre ei înşişi; nu se laudă niciodată; ei nu rămân niciodată la stadiul naturii lor umane inferioare; ei nu idealizează niciodată umanismul. Sfinţii şi de Dumnezeu purtătorii Apostoli au dat odată pentru totdeauna definiţia dimensiunii eclesiale a umanităţii îndumnezeite: „Părutu-s-a (că e bine) Duhului Sfânt şi nouă” (Fapte 15, 28). Mai întâi Duhul Sfânt şi mai apoi noi; „noi” în măsura în care noi îi îngăduim Duhului Sfânt să acţioneze prin noi.

Întreaga metodă prin care Biserica îşi împlineşte activitatea sa divino-umană în lume este inclusă în această definiţie apostolică teandrică. Sfinţii mucenici şi mărturisitori, Sfinţii Părinţi şi sinoadele ecumenice au primit şi au păstrat această metodă. Dacă cineva părăseşte această metodă, se desparte de Duhul Sfânt, precum şi de Sfinţii Apostoli, Mucenici, Părinţi şi de Sinoadele Ecumenice. Mai departe, unul ca acesta deviază de la unitatea, sfinţenia, sobornicitatea şi apostolicitatea credinţei teandrice a lui Hristos, cu alte cuvinte el este despărţit de Domnul nostru Iisus Hristos. Biserica Ortodoxă este una, sfântă, sobornicească şi apostolicească, fiindcă ea nu deviază de la aceasta sfântă metodă.

Biserica este ortodoxă fiindcă ea permanent mărturiseşte, păstrează şi apără nu numai adevărul ecumenic, apostolic–sobornicesc, teandric al creştinismului, ci şi metodologia ecumenică, apostolic-sobornicească, teandrică a creştinismului. Domnul Iisus Hristos este atât Adevărul, cât şi Calea. Dacă cineva se îndepărtează de metodologia teandrică, unul ca acesta nu poate evita devierea de la adevărul teandric şi de la Dumnezeu-omul Hristos.

Biserica Ortodoxă posedă întreaga învăţătură completă a Dumnezeu-omului Hristos, mai ales fiindcă ea nu deviază de la metodologia teandrică a Sfinţilor Apostoli şi a Sinoadelor Ecumenice.

Aceasta are loc prin asumarea personală a Ortodoxiei, a credinţei apostolice şi patristice, atât în sensul că ei sunt împreună-lucrători cu Duhul Sfânt, cât şi prin faptul că ei ascultă permanent prin rugăciune la ceea ce spune Duhul, fac ceea ce le cere Duhul Sfânt şi permanent îşi examinează propriile lor gânduri şi cuvinte prin Duhul.

Întrucât unitatea sobornicească a Adevărului teandric este pururea prezentă în conştiinţa sobornicească a Bisericii Ortodoxe, Sfinţii Părinţi şi dascăli ai Bisericii participă permanent la viaţa teandrică a Bisericii prin acţiunea harismatică a Duhului Sfânt.

Acest lucru este reflectat într-o enciclică formulată de către patriarhii ortodocşi, cu câteva secole în urmă: „Noi credem că Duhul Sfânt îndrumă Biserica sobornicească... Biserica este absolut sigur îndrumată de către Duhul de viaţă dătătorul prin Sfinţii Părinţi şi dascăli ai Bisericii... Noi mărturisim că este cu neputinţă ca Biserica sobornicească să greşească sau să facă erori, ori să aleagă minciuna în locul adevărului. Atotsfântul Duh, lucrând prin slujitorii

[3] Într-una din epistolele sale, datată 21 ianuarie 1965, părintele Iustin scrie: „Sfânta taină a praznicului Cincizecimii trebuie înţeleasă astfel: duhul omului trebuie împlinit şi desăvârşit de către Sfântul Duh, adică acesta trebuie sfinţit, luminat şi îndumnezeit de către Sfântul Duh. Această sfântă taină se realizează permanent în Biserica lui Hristos şi datorită acestui lucru Biserica este cu adevărat o permanentă Cincizecime... Din ziua Pogorârii Sfântului Duh, orice suflet creştin din Biserica lui Hristos este un rug aprins care arde în continuu şi este aprins de Dumnezeu, având o limbă de foc în el”.

Săi credincioşi, Sfinții Părinți şi călăuzitorii duhovniceşti, fereşte Biserica de orice fel de rătăciri"[4].

***

În occidentul european, creştinismul s-a transformat treptat în umanism. Timp de câteva secole Dumnezeu-omul a devenit din ce în ce mai limitat şi restrâns la umanitatea Sa, devenind în cele din urmă omul infailibil al Romei şi al Berlinului.

Astfel, pe de o parte, a apărut un maximalism umanist creştin occidental (papalitatea), care a luat totul de la Hristos, iar pe de altă parte, un minimalism umanist creştin occidental (protestantismul) care a căutat foarte puține lucruri de la Hristos sau aproape nimic. În ambele cazuri, omul îi ia locul lui Hristos, ca având cea mai mare valoare şi fiind măsura tuturor lucrurilor. Astfel, s-a realizat o extrem de dureroasă deformare a Dumnezeu-omului Hristos, a lucrării Sale şi a Învățăturilor Sale! Papalitatea, în mod persistent şi permanent, a încercat să-L înlocuiască pe Hristos cu omul, până când, în cele din urmă, dogma infailibilității omului L-a înlocuit pe Dumnezeu-omul Hristos cu un om infailibil. Prin această dogmă, omul (Papa) a fost proclamat definitiv şi limpede a fi nu numai mai mare decât omul, ci chiar mai mare decât Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți şi Sinoadele Ecumenice. Prin această răzvrătire împotriva Dumnezeu-omului Hristos şi a Bisericii ecumenic-soborniceşti, maximalismul papal l-a întrecut chiar şi pe Luther însuşi, fondatorul minimalismului protestant.

Într-adevăr, cel dintâi protest fundamental împotriva Bisericii una, sfântă, sobornicească şi apostolească, se află în cadrul papalității, nu în luteranism. Totuşi, tocmai în acest protest se află originile protestantismului. Nu trebuie să ne înşelăm. Maximalismul umanist creştin occidental, adică papalitatea, este în chip fundamental protestantism, întrucât aceasta a îndepărtat temelia creştinismului de la veşnicul Dumnezeu-om Hristos şi a aşezat-o în omul mărginit, pretinzând că aceasta este măsura şi criteriul tuturor lucrurilor. Protestantismul nu a făcut nimic altceva decât doar să accepte această dogmă şi s-o dezvolte până la proporții şi particularități monstruoase.

Cu adevărat, deci, protestantismul nu este nimic altceva decât un papism abstract, aplicat la absolut orice, adică principiul fundamental al infailibilității unui om a fost aplicat la orice ființă umană. După exemplul omului infailibil de la Roma, orice protestant devine infailibil dacă el se pretinde a fi infailibil în probleme de credință. Din toate acestea se poate spune că protestantismul este un papism populist, lipsindu-i însă dimensiunea mistică, autoritatea şi puterea.

Creştinismul, cu toate adevărurile sale teandrice infinite, a fost limitat în Occident la ființa umană individuală, având drept consecință faptul că creştinismul occidental s-a transformat în umanism. Acest lucru poate părea paradoxal, dar este adevărat. Realitatea istorică a acestui lucru este înfățişată într-un mod indiscutabil. În esența sa, creştinismul occidental este în mod fundamental umanist întrucât l-a declarat pe om infailibil, transformând astfel religia teandrică într-una umanistă. Dovada acestui lucru poate fi aflată în faptul că Biserica romano–catolică L-a transportat pe Dumnezeu-omul Hristos înapoi în ceruri iar în locul Său a aşezat un înlocuitor: Vicarius Christi... Ce absurditate tragică! Să numeşti un înlocuitor şi un reprezentant pentru atotprezentul Domn şi Dumnezeu! Este, desigur, un fapt că această absurditate s-a înfăptuit în creştinismul occidental. Astfel, dezîntruparea Dumnezeului întrupat, dezîntruparea Dumnezeu-omului Hristos s-a realizat.

Umanismul creştin occidental a proclamat faptul că atotputernicul Dumnezeu-omul Hristos nu s-a aflat la Roma şi astfel I-a proclamat un înlocuitor în persoana unui om infailibil.

Este ca şi cum acest umanism I-ar fi spus Dumnezeu-omului: pleacă din această lume şi du-Te în cealaltă întrucât noi îl avem pe reprezentantul Tău care Te reprezintă în chip

[4] Dositei, Patriarhul Ierusalimului, *Mărturisirea credinței*, Articolul 12, în Ioan Karmiris, *Texte dogmatice şi simbolice ale credinței soborniceşti*, vol.2, p.755, Atena, 1953.

infailibil în orice lucru. Înlocuirea Dumnezeu-omului Hristos cu o persoană umană se reflectă în înlocuirea unei metodologii teandrice creştine cu una omenească. Odată cu această înlocuire a apărut primatul filosofiei aristoteliene în scolastică, cazuistica şi sfânta inchiziție în moralitate, diplomația papală în arena internațională. Statul papal, iertarea păcatelor atât prin indulgențe, cât şi prin radio, şi în cele din urmă, mişcarea iezuită sub diferitele sale forme.

Toate acestea conduc la următoarea concluzie: creştinismul umanist constituie protestul cel mai hotărât împotriva Dumnezeu-omului Hristos şi a rolului Său de criteriu al tuturor lucrurilor. Desigur, se poate afla aici apariția tendinței europeanului de a considera umanitatea drept suma tuturor lucrurilor, precum şi valoarea esențială şi măsura fundamentală a tuturor lucrurilor. În spatele acestui lucru se află un idol: umanul, foarte umanul.

Prin faptul reducerii creştinismului la umanism, însuşi creştinismul s-a simplificat. În acelaşi timp, totuşi, el a fost şi distrus. Astăzi, întrucât există o reapariție a creştinismului împreună cu umanismul, oamenii discută înlocuirea creştinismului umanist cu o religie politeistă antică. Glasurile câtorva persoane din lumea protestantă care strigă: „Înapoi la Iisus!” sunt strigăte slabe în noaptea fără lună a creştinismului umanist. Tocmai acest creştinism a abandonat valorile şi criteriile teandrice şi actualmente se cufundă în deznădejde, în vreme ce din adâncul secolelor se aud cuvintele aspre ale proorocului Ieremia: „Blestemat este cel ce se încrede în om” (Ier. 17, 5).

Privită într-o amplă perspectivă istorică, dogma occidentală referitoare la infailibilitatea umanității nu este nimic altceva decât un efort de a revitaliza şi perpetua un umanism european muribund. Aceasta este cea din urmă transformare (transformatio) şi proslăvirea finală (glorificatio) a umanismului. După iluminarea raționalistă a secolului al XVIII-lea şi pozitivismul celui de-al XIX-lea, nu mai rămâne nimic altceva în cadrul umanismului european în afară de descompunerea sa într-o stare de contradicție şi de pasivitate.

În acest moment tragic, umanismul religios şi-a făcut apariția cu dogma infailibilității omului şi a salvat umanismul european de la o moarte iminentă. Totuşi, chiar cu tendințele sale dogmatice extreme, umanismul creştin occidental nu ar putea cuprinde în sine toate contradicțiile mortale ale umanismului european care converg într-o singură dorință: aceea de a-L îndepărta pe Dumnezeu-omul Hristos de pe pământ la cer. Acest lucru este valabil întrucât țelul fundamental al umanismului este acela de a-l face pe om să ajungă ființa cea mai valoroasă şi măsura tuturor lucrurilor.

***

În cele din urmă, creştinismul este creştinism tocmai datorită Dumnezeu-omului Hristos, a adevărului său divino-uman şi a modului de viață teandric pe care-l oferă creştinismul.

Acesta este adevărul fundamental față de care nu se pot face compromisuri. Întreaga înțelegere creştină a ceea ce este cu adevărat valoros se defineşte şi se bazează pe acest lucru.

Hristos, ca Dumnezeu-om, este cea mai sfântă şi prețioasă ființă şi măsura infailibilă a tuturor lucrurilor. Deci noi trebuie să fim sinceri şi consecvenți până la sfârşit. Dacă Hristos nu este atât Dumnezeu, cât şi om, atunci El devine cea mai îndrăzneață ființă autoproclamată, întrucât El se numeşte pe Sine a fi Dumnezeu şi Domn. Totuşi, realitatea istorică evanghelică demonstrează şi dovedeşte în chip necondiționat faptul că Iisus Hristos este pe deplin şi cu totul Dumnezeu-omul desăvârşit.

Nimeni nu poate fi creştin fără a crede în Dumnezeu-omul Hristos şi în trupul său teandric, Biserica, în care Hristos Şi-a depus în întregime minunata Sa personalitate. Puterea de viață dătătoare şi mântuitoare a Bisericii lui Hristos stă în Persoana veşnic vie şi pururea prezentă a Dumnezeu-omului Hristos. El este singura ființă nouă, pururea nouă[5]. Acest lucru

[5] Cf. Ioan Damaschin, *Expunerea credinței ortodoxe,* III, 1, PG 94, 984 B: „Şi fiind Dumnezeu desăvârşit; El devine om desăvârşit; şi astfel are loc evenimentul cel mai nou din tot ceea ce este nou, singurul lucru nou de sub

face ca Noul Testament să fie nou, iar adevărul Evangheliilor să fie pururea nou şi veşnic. Întrucât personalitatea Dumnezeu-omului Hristos este pururea nouă şi plină de tinerețe în desăvârşirea sa teandrică, aceasta nu poate fi schimbată sau înlocuită; ea este mereu şi în mod consecvent aceeaşi. De aceea, Evanghelia este întotdeauna şi pretutindeni aceeaşi: pentru cei ce viețuiesc pe pământ, ca şi pentru îngerii din ceruri. Dumnezeu-omul Hristos este unicul Logos, unica minte, unicul sens al omului, cât şi al întregii creații. Fără El, este cu neputință a primi cea mai mică încercare în lume sau într-o ființă umană cum suntem noi. Dintr-un punct de vedere pur ontologic, Dumnezeu omul Hristos nu este un miracol, ci mai degrabă o necesitate pentru o lume şi o umanitate ca a noastră. Din această pricină, Sfânta Evanghelie spune că dumnezeiescul Logos, întrupându-Se, „a venit întru ale Sale" (Ioan 1, 11). De ce oare ar fi umanitatea dintru ale „Sale" dacă ființa umană n-ar fi fost făcută după chipul Său? Şi din nou se spune: „Căci al Lui neam şi suntem" (Fapte 17, 28). Încă o dată suntem identificați cu El datorită sufletului nostru cel după chipul lui Dumnezeu. În altă parte a Evangheliei ni se spune că dumnezeiescul Logos este „Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume" (Ioan 1, 9). Prin urmare, atunci când El S-a întrupat, El nu a venit printre străini, ci la ai Săi. Mărturisindu-L pe Dumnezeu-omul Hristos, noi mărturisim umanitatea noastră hristică, originea divină a omului, măreția dumnezeiască a omului, precum şi valoarea divină şi sacralitatea persoanei umane. Dacă lucrurile nu ar sta aşa, atunci pentru care pricină suntem noi „asemănători" dumnezeiescului Logos şi „neam" al lui Dumnezeu?

În esență, lupta pentru Dumnezeu-omul Hristos este lupta pentru umanitate. Nu umanistul este cel care luptă pentru omul cel adevărat, omul hristic, după chipul dumnezeirii, ci mai degrabă oamenii cu o credință şi o viață hristocentrică (teandrică). Importanța excepțională a creştinismului pentru neamul omenesc rezidă în neschimbata divinitate şi umanitate de viață dătătoare a lui Hristos. Tocmai acest Hristos divino-uman este Cel Care dă sens la ceea ce este omenesc şi transformă nevrednicia neființei în lumina atotființei. Doar prin puterea sa divino-umană, creştinismul este „sarea" pământului, o sare care face ca umanitatea să nu se descompună în păcat şi rău.

Dacă, însă, creştinismul se descompune în felurite clemente umaniste, atunci acesta devine neviabil, se transformă într-o sare „nesărată" care, după cuvântul cel pururea plin de adevăr al Mântuitorului, „de nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară şi călcată în picioare de oameni" (Matei 5, 13).

Orice efort sau încercare de a armoniza creştinismul cu duhul vremii, cu mişcările trecătoare ale feluritelor epoci istorice sau cu regimurile politice nu face decât să elimine acea trăsătură aparte a creştinismului care face din el unica religie hristocentrică din lume. Neadaptarea Dumnezeu-omului Hristos la spiritul vremii, ci mai degrabă adaptarea spiritului vremii la duhul veşniciei lui Hristos, la dumnezeiasca umanitate a lui Hristos – aceasta este unica şi adevărata misiune a Bisericii lui Hristos în lume, a Bisericii Ortodoxe şi apostolice. Doar în acest mod va putea Biserica să păstreze Personalitatea de viață dătătoare şi de neînlocuit a Dumnezeu-omului Hristos, care este în sine ființa cea mai de preț din întregul univers, dintre lucrurile văzute şi nevăzute, precum şi din lumea ce va să fie. El posedă gradul cel mai înalt de sfințenie şi de valoare, fiind măsura infailibilă a tuturor lucrurilor.

---

soare".

CUGETĂRI DESPRE INFAILIBILITATEA EUROPEANULUI

1. După Dumnezeu, omul este, fără îndoială, cea mai tainică şi enigmatică entitate din toate zonele gândirii umane. În adâncul fără fund al existenţei umane se învârt contradicţii care sfidează împăcarea: viaţa şi moartea, virtutea şi păcatul, Dumnezeu şi diavolul, şi tot ceea ce există înlăuntrul şi în jurul lor. Prin intermediul tuturor religiilor, filosofiilor, ştiinţelor, civilizaţiilor materiale şi spirituale, neamul omenesc a tot încercat să rezolve în mod fundamental o problemă de o importanţă covârşitoare: problema omului.

Şi din toate aceste străduinţe şi lupte şi-a confecţionat sieşi o zeitate supremă spre a fi idolatrizată drept valoare de vârf şi criteriu suprem. Acest ultim idol este: „Omul este măsura tuturor lucrurilor". Cu alte cuvinte, omul este măsura tuturor fiinţelor şi a tuturor lucrurilor.

Oricum, prin această metodă, omul nu a reuşit să rezolve propria sa problemă. Măsurându-se pe sine prin sine, el nu a reuşit să se înţeleagă nici pe sine, şi nici lumea înconjurătoare (cf. II Cor. 10, 12). A trudit în van. A rezumat totul într-un strigăt disperat şi într-o cutremurătoare mărturisire: „De la mine însumi nu ştiu nimic" (I Cor. 4, 4). „Nu ştiu nimic de la mine însumi. Nu ştiu ce este omul, nici ce este Dumnezeu, nici ce este moartea, nici ce este viaţa. Şi simt din toată fiinţa mea că sunt rob al morţii, rob al răului şi, prin păcatele mele, rob al diavolului". Rezultatul tuturor acestor eforturi umane a fost acela de a ţese un trup din întregul neam omenesc: „trupul morţii" din care tot omul s-a făcut părtaş. Şi ce este ascuns înlăuntrul acestui trup al morţii? duhoare, putreziciune, viermi.

„Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?" (Romani 7, 24). Nimeni, nimeni altul în afară de Dumnezeu-omul Hristos, fiindcă El a biruit moartea prin Învierea Sa. El a distrus „trupul morţii" ca realitate ontologică (cf. Apoc. 20, 14, 10). El a răscumpărat neamul omenesc din moarte şi a oferit darul Vieţii veşnice, al Adevărului veşnic, al veşnicei Iubiri, al veşnicei Dreptăţi, al veşnicei Bucurii şi toate celelalte Virtuţi dumnezeieşti veşnice care pot fi oferite doar de către Dumnezeul Iubirii, de Cel ce iubeşte cu adevărat întreaga omenire. Şi, astfel, El a rezolvat problema omului, întreaga problemă a omenirii.

Când Dumnezeu S-a făcut om, El a apărut ca Dumnezeu-om, iar prin trupul Său – Biserica – el a rămas ca Dumnezeu-om în această lume terestră. El a devenit valoarea de vârf şi criteriul suprem al neamului omenesc pentru totdeauna – singurul Dumnezeu adevărat şi singurul Om adevărat, singurul Dumnezeu desăvârşit şi singurul Om desăvârşit. Ca atare, El este singura valoare supremă şi singurul criteriu ultim al fiinţei fizice şi spirituale, al potenţialismului său teandric şi a tot ceea ce este uman şi al omului. Doar în Dumnezeu-omul Hristos, s-a văzut omul pe sine împlinit şi veşnic pentru prima oară. El s-a recunoscut pe sine în toate dimensiunile sale.

Drept urmare, un nou principiu general al valorii şi al cunoaşterii se aplică neamului omenesc: „Dumnezeu-omul Hristos este măsura tuturor lucrurilor şi fiinţelor". Totuşi, principiul „omul este măsura a orice", continuă să domine în cea mai mare măsură în lumea idolatră şi politeistă necreştină „ferro ignique". Aceasta l-a făcut pe Sfântul Apostol Pavel să rezume toate filosofiile neamului omenesc la două: filosofia cea după om şi cea după Hristos (Col. 2, 8).

2. Numai Dumnezeu-omul Hristos este desăvârşit, Om cu adevărat desăvârşit şi în chip simultan, Dumnezeu desăvârşit şi Om desăvârşit. Aici Ipostasul Logosului lui Dumnezeu poate fi supus unor consideraţii de ordin critic. El a fost limpede interpretat şi rostit de către de Dumnezeu purtători Sfinţii Părinţi de la cel de-al patrulea sinod ecumenic de la Calcedon. În Dumnezeu-omul Hristos, omul a atins ultima treaptă de desăvârşire. Prin Dumnezeu, sufletul său a fost desăvârşit şi împlinit, împreună cu conştiinţa sa, voinţa, mintea, inima şi

trupul său; într-un cuvânt, întreaga sa ființă s-a unit cu Hristos şi astfel cel mai important miracol cu putință, cu adevărat vrednic de dragostea noastră, a avut loc.

Dumnezeu-omul Hristos a rămas în această lume a noastră, ca şi în întregul univers prin Biserica Sa, prin Trupul Său, aşa încât orice om să se poată alătura trupului Dumnezeu-omului Hristos şi în acest mod să realizeze deplina şi completa sa desăvârşire (cf. Efeseni 3, 6). Doar în Dumnezeu-omul Hristos şi prin El poate fiecare persoană omenească să devină cu adevărat şi cu totul umană. Doar cu Dumnezeu-omul Hristos şi Biserica Sa şi prin Biserica Sa „dimpreună cu toți sfinții" este cu putință să ajungi la „starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos" (Efeseni 4, 13). În Dumnezeu-omul Hristos, „locuieşte trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii", astfel încât, în Biserică şi prin Biserică, plinătatea Dumnezeirii poate fi acordată fiecăruia dintre noi (Col. 2, 9-10). Acest lucru poate fi împlinit în fiecare dintre noi doar „împreună cu toți sfinții", prin Sfintele Taine şi Sfintele Virtuți, şi întemeindu-ne pe Sfânta Credință şi Sfânta Iubire (Efeseni 3, 17-20).

Fără Dumnezeu-omul Hristos, omul este de fapt fără cap, cu adevărat fără eu, fără eul cel veşnic, fără un eu nemuritor asemănător lui Dumnezeu. Fără Dumnezeu-omul Hristos, omul nu există; el este ceva mai puțin decât un om, pe jumătate om sau nu este om deloc. Iar odată ajunşi în acest punct, trebuie să adăugăm următorul adevăr: fără Dumnezeu-omul Hristos omul este pururea rob al morții, al păcatului şi al diavolului.

Doar prin Dumnezeu-omul Hristos, îşi dă seama omul de potențialul hărăzit lui de către Dumnezeu. El devine „dumnezeu prin har" şi, în acest fel, el îşi realizează potențialul deplin al existenței şi personalității sale. El ajunge la veşnicia sa veşnică prin omenitatea dumnezeirii. Viețuind în timpul hristocentric al Bisericii „dimpreună cu toți sfinții", omul ajunge la unirea cu Dumnezeu treptat, prin Sfintele Taine şi Sfintele Virtuți. Iar el este plin de bucuria sfântului mesaj şi a cereştii porunci a Sfântului Vasile cel Mare: „O creatură a lui Dumnezeu vine la viață şi dumnezeu este chemat"[6]. Creat cu potențialul de a deveni dumnezeu-om, omul se străduie, în cadrul trupului hristocentric al Bisericii, să-şi facă mintea asemenea celei a lui Dumnezeu, să ajungă la transfigurarea minții sale proprii prin Hristos. „Noi avem mintea lui Hristos" (I Cor. 2, 16). El se străduieşte chiar să se asemene voii lui Dumnezeu, să-şi transfigureze propria voință întru cea a lui Dumnezeu şi să-şi facă trupul asemănător celui al lui Hristos, transfigurându-l întru Domnul: „Trupul însă nu este pentru desfrânare, ci pentru Domnul, şi Domnul este pentru trup" (I Cor. 6, 13).

Unit cu Hristos prin Biserică şi în Biserică, omul ajunge din nou la starea sa originară, asemenea lui Dumnezeu, împlinind acest lucru într-o manieră pururea ascendentă prin dumnezeiasca virtute a cugetării celei asemănătoare cugetelor lui Hristos (Gal. 4, 19; 3, 27; Rom. 8, 29).

Dar fără Dumnezeu-omul Hristos şi independent de El, omul riscă pururea să ajungă asemenea celui rău, întrucât păcatul este în acelaşi timp puterea şi icoana diavolului. Acționând independent de Dumnezeu-omul Hristos, omul se reduce pe sine în mod voit la o stare demonică a păcatului. El devine rudă a diavolului. „Cine săvârşeşte păcatul este de la diavolul" (I Ioan 3, 8). Noi nu trebuie să uităm că principalul obiectiv al diavolului este de a-l lipsi pe om de potențialul său dumnezeiesc, de a-l îndepărta de Dumnezeu, de a-i şterge asemănarea sa cu Dumnezeu şi de a-l transforma astfel într-o ființă asemănătoare lui.

Antropocentrismul umanist este în esență demonocentrism. Ele amândouă nu doresc decât un singur lucru: să-şi aparțină doar lor înşile, să fie doar în ele însele şi pentru ele însele. În acest fel, ele ajung la împărăția „celei de a doua morți" unde nu există nici Dumnezeu şi nici altceva dintre cele ale lui Dumnezeu (Apoc. 21, 8; 20, 14).

Ceea ce s-a prezentat până aici nu este nimic altceva decât umanismul evanghelic, apostolic, patristic, ortodox al dumnezeirii (Teoumanism, Teohominism).

3. Toate formele de umanism europene, de la cel mai primitiv până la cel mai sofisticat, de la cel fetişist la cel papal, se întemeiază pe credința în om, aflat el însuşi într-un context spiritual dat, într-o situație empirică materială, precum şi într-un context istoric

[6] *Patrologia Greaca,* Vol. 35, Col. 506.

anumit. Întreaga esenţă a oricărui tip de umanism este omul (homo), iar încapsulat în ontologia oricărui tip de umanism nu se află altceva decât umanismul (homo hominis). Omul reprezintă cea mai înaltă valoare, suprema valoare. Omul este criteriul principal, ultimul criteriu.

„Omul este măsura tuturor lucrurilor”. Acesta este în esenţă, în miezul său, orice tip de umanism. Prin urmare, toate formele de umanism sunt, la o analiză finală, idolatre sau politeiste la origine. Perioadele prerenascentistă, renascentistă şi postrenascentistă – de sorginte protestantă, filosofică, religioasă, socială, ştiinţifică, culturală sau politică – toate tipurile de umanism european, se străduie conştient sau inconştient, ele luptă neîncetat pentru a ajunge la un singur rezultat: să înlocuiască credinţa în Dumnezeu-omul Hristos cu o credinţă în om, să înlocuiască Evanghelia lui Hristos cu una omenească, să înlocuiască filosofia Dumnezeu-omului Hristos cu una omenească, să înlocuiască cultura hristocentrică cu una omenească. Pe scurt, ele caută să înlocuiască viaţa cea după Hristos şi întru Hristos cu una făcută după tipare omeneşti.

Toate acestea s-au dezvoltat timp de mai multe secole, până când, în secolul al XIX-lea, în anul 1870, la primul Conciliu al Vaticanului, toate aceste eforturi au ajuns la apogeul lor prin elaborarea dogmei cu privire la infailibilitatea papei. Această dogmă a devenit ulterior dogma centrală a papalităţii. În vremurile noastre, în timpul celui de-al doilea Conciliu al Vaticanului, această doctrină a fost discutată atât de insistent şi cu atâta dibăcie încât noţiunea inviolabilităţii şi neschimbabilităţii ei a fost cu tărie consolidată. Această doctrină are o semnificaţie covârşitoare pentru soarta civilizaţiei europene şi pentru vremurile apocaliptice în care aceasta a apărut. Prin această dogmă, toate tipurile de umanism european şi-au construit idealurile şi idolul lor propriu: omul s-a autodeclarat suprema şi ultima dumnezeire.

Panteonul umanist european şi-a stabilit propriul său Zeus. Sinceritatea este limbajul adevărului, dogma cu privire la infailibilitatea papei secolului al XX-lea nu este altceva decât renaşterea idolatriei şi politeismului, renaşterea criteriilor şi a judecăţilor de valoare idolatre. Trebuie spus şi acest lucru: dogma cu privire la infailibilitatea papei a fost introdusă între dogmele umanismului idolatru care, în prima instanţă, a fost umanism elenic. Valoarea oricărui lucru a fost introdusă ca dogmă. Toate trăsăturile culturii şi civilizaţiei elenice, valorile lor, filosofiile, meşteşugurile, politicile, ştiinţa lor, au fost toate introduse ca dogme.

„Măsura tuturor lucrurilor este omul”. Şi ce înseamnă acest lucru? Este o definiţie a dogmei idolatriei. În felul acesta a sosit momentul când încântarea şi suficienţa de sine a europeanului a devenit dogmă, un obiectiv după care tipurile de umanism european au tânjit cu nostalgie, timp de secole. Dogma referitoare la infailibilitatea papei reprezintă afirmaţia nietzscheiană – Ja–Sagung – extinsă la întreaga sa concepţie a umanismului european. „Ja–Sagung” face parte din cultura şi civilizaţia europeană, amândouă fiind cu adevărat idolatre şi politeiste în obiectivele şi metodele lor. Evanghelia şi porunca Dumnezeu-omului Hristos este: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui, şi toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

Dar observaţi ce a fost omis din proclamaţia culturii umaniste europene şi a civilizaţiei sale. Nu există nici o menţiune cu privire la scopul existenţei umane sau a mijloacelor prin care omul funcţionează. Dumnezeu-omul Hristos este Singurul Mântuitor al omului din păcatele sale, din moarte şi de sub tirania diavolului, Singurul care reînnoieşte şi eternizează, care învie şi înalţă, care-l face pe om veşnic şi-l îndumnezeieşte, mântuindu-l şi aducându-l în Împărăţia Luminii şi Care, cu tărie şi limpezime, susţine că scopul suprem al existenţei şi al vieţii omului este acela al desăvârşirii sale, la fel precum şi Dumnezeu este desăvârşit (Matei 5, 48). Ce nu pronunţă umanismul european drept scop al existenţei umane în contradicţie cu El! Adevărul evanghelic că „lumea întreagă zace sub puterea celui rău” (I Ioan 5, 9) nu poate fi negat, iar aceasta necesită eforturile Dumnezeu-omului Hristos. Dar aşa cum afirmă Sfântul Apostol Pavel, diavolul este „Dumnezeul veacului acestuia” (II Cor. 4, 4). Între o astfel de lume care în mod voit „zace sub puterea celui rău” şi persoana care-L urmează pe Dumnezeu-omul Hristos nu există nimic comun.

Cel care-I urmează lui Hristos nu are dreptul, prin ferma cerință a Adevărului evanghelic, de a coopera cu umanistul care are justificare pentru toate acele lucruri neadevărate şi le socoteşte a fi dogme. În acest punct este întotdeauna necesar să luăm o hotărâre de valoare decisivă: fie cu Dumnezeu-omul Hristos, fie cu umanismul. Umanistul, în toate eforturile sale, se înfăţişează pe sine ca acționând cu îndreptățire de sine şi ca fiind suprema valoare şi criteriul de vârf. Aici nu există loc pentru Dumnezeu-omul Hristos. În împărăția umanismului, locul Dumnezeu-omului Hristos a fost luat de către Vicarius Christi, în felul acesta Dumnezeu-omul Hristos fiind exilat în ceruri. Prin dogma infailibilității, papa a uzurpat pentru sine, adică pentru om, întreaga jurisdicție şi toate prerogativele care aparțin numai Domnului nostru Iisus Hristos. El s-a proclamat pe sine drept Biserică, biserica papală, şi a devenit în ea începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor, conducătorul autoproclamat al tuturor lucrurilor. În acest fel, dogma infailibilității papei a fost ridicată la gradul de dogmă centrală a papalității. Iar papa nu poate nega acest lucru atâta timp cât rămâne papă al unei papalități umaniste.

4. În istoria neamului omenesc au existat trei căderi principale: cea a lui Adam, cea a lui Iuda şi cea a papei. Principala caracteristică a căderii în păcat este mereu aceeaşi: a dori să fii bun de dragul propriei tale persoane, a dori să fii desăvârşit pentru tine însuți şi a vrea să fii Dumnezeu tot de dragul tău. În acest mod, în chip inconştient, omul se aseamănă diavolului, fiindcă şi diavolul a dorit să devină Dumnezeu de dragul lui, a dorit să se aşeze în locul lui Dumnezeu. Iar prin această înălțare de sine, el s-a făcut de îndată diavol, cu totul despărțit de Dumnezeu şi pururea în contradicție cu El.

Prin urmare, esența păcatului, a oricărui păcat, constă în această arogantă mărire de sine. Aceasta este esența însăşi a diavolului, a lui satana. Nu este nimic altceva decât a dori să te păstrezi doar înlăuntrul propriei tale ființe, a nu te dori în adâncul ființei tale decât pe tine însuți. Tot diavolul se află aici: în dorința de a-L alunga pe Dumnezeu, în dorința de a exista doar pentru tine însuți şi în tine însuți, de a fi pururea în contradicție cu Dumnezeu şi tot ceea ce îi aparține Lui. Şi ce este oare aceasta? Este egoismul şi iubirea de sine îmbrățişată întru toți vecii, cu alte cuvinte, iadul. Fiindcă iată ce este în esența sa umanistul – întru totul închis înlăuntrul său, trăind prin sine, pentru sine, pururea în contradicție cu Dumnezeu. Aici rezidă orice tip de umanism.

Culmea unui astfel de umanism de orientare satanică este dorința de a deveni bun de dragul răului, de a deveni Dumnezeu de dragul diavolului. Acest lucru îşi are originea în promisiunea diavolului făcută protopărinților noştri în rai – şi anume aceea că prin ajutorul său „Ei vor deveni dumnezei" (Gen. 3, 5). Omul a fost creat cu potențial teandric de către Dumnezeu Care iubeşte omenirea, aşa încât el să se poată îndrepta în mod voit, cu ajutorul lui Dumnezeu, spre a deveni asemenea Dumnezeu-omului Hristos, întemeindu-se pe caracterul dumnezeiesc al originii sale. Omul, însă, cu voia sa liberă, a căutat nepăcătuirea prin păcat, L-a căutat pe Dumnezeu prin diavolul. Şi desigur că mergând pe acest drum ar fi devenit totuna cu diavolul dacă nu ar fi intervenit Dumnezeu cu nemăsurata Sa iubire de oameni şi marea Sa milostivire.

Făcându-Se om, cu alte cuvinte Dumnezeu-om, El l-a îndreptat din nou pe om către Sine. El l-a adus în Biserica Sa, care este trupul Său, îi dăruieşte răsplata unirii cu Sine prin Sfintele Taine şi fericitele virtuți. Şi în acest fel i-a dăruit omului tăria de a ajunge „la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13), de a împlini, cu alte cuvinte, destinul său divin, de a deveni în chip voit dumnezeu-om prin har. Căderea papei este rezultatul dorinței de a-L înlocui pe Dumnezeu-omul Hristos prin om.

5. După afirmațiile misticului tâlcuitor, Sfântul Ioan Damaschin, în lumea noastră, Dumnezeu Hristos este „singurul lucru nou sub soare"[7]. Într-adevăr, această veşnică noutate I se aplică nu numai Prezenței Sale teandrice, ci şi Lucrării Sale teandrice, precum şi trupului

[7] *Expunerea credinței ortodoxe,* nota de subsol 3, P.G. 94, Col. 984. Vezi şi Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Scripta, Bucureşti, 1993, lucrare disponibilă şi în format digital în colecția *Apologeticum* http://apologeticum.net

Său teandric, Biserica. Şi omul este, de asemenea, nou, veşnic nou („o nouă creaţie") în noutatea sa teandrică, în toate experienţele sale teandrice pe calea mântuirii, sfinţirii, transfigurării, unirii cu Dumnezeu, a asemănării sale cu Dumnezeu-omul Hristos.

În această lume în care trăim totul îmbătrâneşte şi moare. Doar persoana care s-a îmbrăcat pe sine întru Hristos şi se aseamănă cu Dumnezeu-omul Hristos, care participă la viaţa trupului Său, Sfânta Biserica Ortodoxă, devenind mădular al ei, nu îmbătrâneşte şi nu moare fiindcă unul ca acesta a devenit parte integrantă, vie, a sfântului şi veşnicului trup teandric al lui Hristos, Biserica, în care omenitatea fiinţei umane se dezvoltă şi „sporeşte în creşterea lui Dumnezeu" (Col. 2, 19), dobândind „starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos" (Efeseni 4, 13). Aceasta înseamnă că omul creşte şi se dezvoltă încontinuu şi fără de hotar spre unitatea cu Dumnezeu, în dumnezeiasca infinitate în care întreit strălucitorul Domn Dumnezeu a înzestrat umanitatea atunci când l-a creat pe om după chipul şi asemănarea Sa.

Dumnezeu-omul Hristos este atât de extraordinar, de nou şi de unic, încât în realitate „Adevărul" venea din El (Ioan 1, 17) şi prin El a rămas în lumea noastră. Înainte de El şi fără El – acum şi pururea Adevărul nu există. Cu adevărat, el nu există fiindcă doar Ipostasul Dumnezeu-omului Hristos este Adevărul. „Eu sunt Adevărul" (Ioan 14, 6). Şi întrucât omul nu există în mod independent de Dumnezeu-omul Hristos, nu poate exista vreun adevăr pentru el independent de Dumnezeu-omul Hristos. Totul este nou în Dumnezeu-omul Hristos şi datorită Lui. El Însuşi este cel dintâi, urmat de mântuire, învăţătura cu privire la mântuire şi mijloacele de mântuire. Iar mesajul Dumnezeu-omului Hristos pentru neamul omenesc este absolut nou: să despărţim păcatul de păcătos, să urâm păcatul, dar să-l iubim pe păcătos, să ucidem păcatul, totuşi să-l mântuim pe păcătos.

Nu consideraţi că păcătosul este totuna cu păcatul. Nu-l daţi morţii pe păcătos din pricina păcatului. Mântuiţi-l de păcat! Un exemplu izbitor de acest fel îl reprezintă femeia prinsă asupra faptului de adulter. Atotmilostivul Mântuitor a despărţit păcatul ei de existenţa ei cea după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. El a condamnat păcatul, dar a avut milă faţă de păcătos. „Nu te osândesc nici eu. Mergi; de-acum să nu mai păcătuieşti" (Ioan 8, 11). Aceasta este metoda ortodoxă a însănătoşirii, fixată ca dogmă, aceea de a-l mântui pe păcătos de păcat.

Această metodă a Sfintei Tradiţii, promovată după înţelepciunea lui Dumnezeu şi fixată în Biserica Ortodoxă de către Sfinţii Părinţi, a fost exprimată în concordanţă cu Duhul lui Dumnezeu de către Sfântul Simeon Noul Teolog: „Binele nu este bine dacă nu dă roade bune"[8]. În lumina acestei sfinte, evanghelice Tradiţii Ortodoxe este o atrocitate, contrară Evangheliei şi antihristică, faptul de a ucide un păcătos fiindcă a păcătuit. Ca atare, nu există nici o „sfântă inchiziţie" care să poată fi considerată drept sfântă. La o analiză finală, toate tipurile de umanism ucid păcătosul din pricina păcatului, exterminând păcătosul dimpreună cu păcatul. Acestea nu-L doresc pe Dumnezeu-omul Hristos, Care este singura mântuire a omului de păcat, de moarte şi de diavolul.

Cel ce nu este pentru Dumnezeu-omul Hristos este în consecinţă şi împotriva omului, fiind în acest mod un ucigaş de oameni şi, în plus, se şi sinucide. Unul ca acesta îl lasă pe om sub stăpânirea deplină a păcatului, a morţii şi a diavolului, de care numai Dumnezeu-omul Hristos îl poate salva, fiindcă nimeni altcineva de sub cer nu poate face acest lucru. Folosind el însuşi metodele păcătoşilor, umanistul se sinucide spiritual în mod inevitabil. El îşi ucide propriul său suflet, el se predă iadului, unei veşnice însoţiri cu diavolul, cel ce este din totdeauna ucigaş de oameni (Ioan 8, 44).

6. Ce lucru îi oferă omului Dumnezeu-omul Hristos, lucru pe care nimeni altcineva nu i-l poate oferi? E vorba de biruinţa asupra morţii, păcatului şi asupra diavolului; Viaţa veşnică, Adevărul veşnic, Dreptatea, Virtutea, Dragostea, Bucuria veşnică: întreaga plinătate a Dumnezeirii şi a desăvârşirii dumnezeieşti. Aşa după cum ne spune Apostolul: Dumnezeu-omul Hristos le dăruieşte oamenilor „Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit şi la inima

[8] Nota de subsol 4, *Omiliile* 18 şi 68, ediţia Zogoraios, Smirna 1886, pp. 105 şi 364.

omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (I Cor. 2, 9). De fapt, doar El, minunatul Dumnezeu-om este „partea cea bună" (cf. Luca 10, 42) de care are nevoie omul în lumea şi în viața sa. Prin urmare, doar Dumnezeu-omul este îndreptățit să ne ceară ceea ce nimeni altcineva nu a îndrăznit vreodată să ceară: ca noi să-L iubim pe El mai mult decât ne iubim părinții, rudele, copiii, prietenii, pământul, îngerii sau pe oricine altcineva din lumea cea văzută şi din cea nevăzută" (Matei 10, 37-39; Lc. 14, 26; Rom. 8, 31-39).

7. Cel de-al doilea Conciliu Vatican a avut drept consecință renaşterea tuturor formelor de umanism european, renaşterea cadavrelor. Întrucât Hristos Dumnezeu-omul este prezent în lumea noastră, orice formă de umanism nu este decât un cadavru. Lucrurile au ajuns până aici întrucât Conciliul a insistat în păstrarea dogmei cu privire la infailibilitatea papei. Examinate din punct de vedere al superiorității veşnicului viu Dumnezeu-omul nostru Iisus Hristos, toate formele de umanism se aseamănă cu nişte utopii criminale într-o măsură mai mare sau mai mică. În numele omului, ele găsesc diferite căi de a ucide omul, de a-l extermina ca entitate fizică şi spirituală. Toate formele de umanism ajung la un rezultat tragic, irațional: se îneacă cu țânțarul şi înghit cămila.

În problema infailibilității, noțiunea a fost înălțată la rang de dogmă. Şi este o oroare, o oroare cumplită. De ce? Fiindcă însăşi dogma cu privire la infailibilitatea omului nu este nimic altceva decât cutremurătoarea înmormântare a oricărei forme de umanism evanghelic, de la ideile pe care Vaticanul le-a stabilit drept dogmă până la umanismul satanic al lui Sartre. În panteonul umanist al Europei, toți zeii sunt morți, în frunte cu europeanul Zeus. Morți, până când în inimile ofilite de necredință se va naşte o căință adevărată, care să nege egoismul şi răutatea, căință însoțită de fulgerele şi tunetele Golgotei, împreună cu transformările şi cutremurele învietoare, precum şi cu furtunile şi înălțările sale bogate. Şi atunci? Atunci doxologiile lor aduse viului, veşnicului, minunatului Dumnezeu-omul Hristos, singurul care iubeşte omenirea cu adevărat, vor fi fără de sfârşit.

8. Ce se află în miezul dogmei referitoare la infailibilitatea papală (adică a omului)? Acolo se află îndepărtarea omului de Dumnezeu. Acest lucru este căutat de către toate formele de umanism, chiar şi de către cele religioase. Toate îl readuc pe om la idolatrie, la politeism, la moartea îndoită: fizică şi spirituală. Îndepărtându-se de Dumnezeu-omul Hristos, orice formă de umanism devine treptat nihilism. Acest lucru demonstrează falimentul simultan al tuturor formelor de umanism, condus de cel al papalității care, direct sau indirect, voit sau fără de voie, este tatăl tuturor formelor de umanism european.

Falimentul dezastruos al papalității rezidă în dogma infailibilității papale. Tocmai această dogmă a nihilismului este cea mai dăunătoare. Din această pricină, europeanul, într-o manieră hotărâtă şi doctrinară a proclamat dogma suficienței de sine şi, în acest fel, a declarat că nu mai are nevoie de Dumnezeu-omul Hristos. Nu mai este loc pentru El pe pământ. El a fost cu totul înlocuit de reprezentantul lui Hristos pe pământ – Vicarius Christi. Cu adevărat, aceasta este dogma prin care toate formele de umanism viețuiesc, dogmă pe care o urmează şi o proclamă cu tărie. Toate formele de umanism european nu sunt în esența lor altceva decât o nesfârşită revoluție împotriva Dumnezeu-omului Hristos. Făcând uz de toate metodele cu putință, ele ajung la răsturnarea tuturor valorilor (Umwertung aller Werte). Dumnezeu-omul Hristos este pretutindeni înlocuit de om.

Pe toate tronurile europene stau umaniştii europeni. În consecință, nu există doar un singur Vicarius Christi, ci nenumărați alții, îmbrăcați în felurite veşminte. La o analiză finală, dogma cu privire la infailibilitatea papei a condus la proclamarea infailibilității generale a omului. Şi de aici au urmat nenumărații papi ai tuturor culturilor europene, ai Vaticanului şi ai protestantismului. Între ei nu există diferențe esențiale fiindcă, după cum afirmă Homiakov, vizionarul adevărului, papalitatea este cea dintâi formă de protestantism.

9. Infailibilitatea este o trăsătură teandrică naturală şi o funcție teandrică naturală a Bisericii, care este Trupul teandric al lui Hristos şi al cărei veşnic conducător (cap) este Adevărul, Adevărul atotcuprinzător, Cel de-al doilea Ipostas al Atotsfintei Treimi, Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu-omul. În ceea ce priveşte dogma cu privire la infailibilitatea

papei, acesta a fost practic proclamat a fi însăşi biserica, iar papa – om fiind – a uzurpat locul Dumnezeu-omului Hristos. Acesta este cel din urmă triumf al umanismului şi în acelaşi timp „cea de-a doua moarte" (Apoc. 20, 14; 21, 8) a papalităţii, iar prin ea şi după ea, moartea oricărei forme de umanism.

Aşadar, dogma infailibilităţii papale nu este numai o erezie oarecare, ci cu adevărat cea mai mare erezie împotriva Adevăratei Biserici a lui Hristos care a existat în lumea noastră de la venirea Dumnezeu-omului Hristos printre noi. Nici o altă erezie nu a fost atât de violentă şi de totală împotriva Dumnezeu-omului Hristos şi a Bisericii Sale precum a fost papalitatea cu dogma infailibilităţii papei (adică a omului). Nu există nici o îndoială asupra ei. Această dogmă este erezia ereziilor, o revoltă fără precedent împotriva Dumnezeu-omului Hristos pe acest pământ, o nouă trădare a lui Hristos, o nouă răstignire a Domnului, de data aceasta nu pe lemn, ci pe crucea de aur a umanismului papal. Iar toate aceste lucruri sunt iad, blestem pentru biata făptură pământească numită *om.*

10. Există oare vreo cale de ieşire din aceste nenumărate iaduri umaniste? Există oare vreo înviere din aceste nenumărate morminte europene? Există oare vreun remediu pentru acele nenumărate boli mortale? Există, sigur că există. Pocăinţa. Acesta este mesajul veşnic al Evangheliei lui Hristos: „pocăiţi-vă spre cunoaşterea adevărului" (II Tim. 2, 25). Altminteri nu este cu putinţă ca cineva să creadă în atotmântuitoarea Evanghelie a Dumnezeu-omului Hristos: „Pocăiţi-vă şi credeţi în Evanghelie" (Marcu 1, 15). Pocăinţa dinaintea Dumnezeu-omului Hristos este singurul leac pentru păcat, singurul leac pentru toate păcatele, chiar pentru cele mai mari cu putinţă. Nu există îndoială. Pocăinţa este leacul chiar şi pentru acesta, pentru cel mai mare păcat al papalităţii, şi anume acel arogant păcat al infailibilităţii papale, aşa cum este unicul remediu şi pentru fiecare formă de umanism luată în parte şi pentru toate luate la un loc.

Da, da, da. Din acest mare păcat al infailibilităţii, europeanul „infailibil", europeanul umanist poate fi salvat numai printr-o pocăinţă din toată inima şi transfiguratoare dinaintea minunatului, atotmilostivului Iisus Hristos, Dumnezeu-omul, singurul Mântuitor al neamului omenesc din toate păcatele, din orice rău, din orice iad, de orice demon, din orice raţionalism umanist, din orice fel de păcat pe care imaginaţia omenească şi-l poate imagina.

Pentru aceste motive, toţi sfinţii de Dumnezeu purtători şi de Dumnezeu înţelepţiţii Părinţi, şi în mod deosebit cei de la cele şapte sfinte sinoade ecumenice, concentrează toate problemele din Biserica lui Hristos în problema Persoanei lui Hristos, Dumnezeu-omul, până când Cel ce este cea mai mare, unica, cea mai de preţ comoară pentru toate fiinţele umane va fi aflată, nu pe acest pământ, ci în Împărăţia lui Dumnezeu. Problema hristologică este întreaga lor problemă, unica şi cea mai importantă. Pentru ei, Hristos Dumnezeu-omul este întreaga lor problemă, unica şi cea mai importantă. Pentru ei Hristos Dumnezeu-omul este unica valoare a Bisericii lui Hristos. Mesajul lor veşnic este acesta: renunţaţi la toate pentru Hristos; nu renunţaţi pentru nimic în lume la Hristos! Iar în jurul acestui Sfânt semnal răsuna veşnicul lor mesaj plin de bucurie: nu umanismul, ci umanismul divino-uman! Nu omul, ci Dumnezeu-omul Hristos mai înainte de orice şi mai presus de orice!

11. Cum se simte un creştin ortodox în prezenţa Dumnezeu-omului Hristos? El se simte cu totul şi cu totul păcătos. Acesta este sentimentul lui, aceasta este atitudinea lui, gândirea lui, felul lin de a vorbi, conştiinţa sa, spovedania sa, întreaga sa fiinţă. Acest sentiment al totalei păcătoşenii personale în prezenţa Prea Dulcelui Domn Iisus Hristos este sufletul sufletului său şi inima inimii sale. Cercetaţi pe scurt rugăciunile de pocăinţă, odele, imnele, stihirile acatistelor şi paraclíselor şi veţi constata de îndată că acest sentiment constituie o sfântă îndatorire şi o realitate a rugăciunii pentru fiecare creştin ortodox fără excepţie. Această cale a fost bătută de către nemuritorii noştri dascăli, Sfinţii Părinţi care pururea ne călăuzesc şi ne învaţă. Să-i amintim măcar pe doi dintre aceştia: Sfântul Ioan Damaschin şi Sfântul Simeon Noul Teolog. Sfinţenia lor este heruvimică, fără nici o îndoială. Rugăciunea lor este absolut serafimică. Cu toate acestea, ei înşişi îşi exprimă un sentiment şi o conştiinţă de totală păcătoşenie personală şi în acelaşi timp o atitudine de profundă pocăinţă.

Aceasta este contradicția (antinomia) existențială din credința noastră apostolică, evanghelică, ortodoxă și smerenia, pe de o parte, și mândria pe de alta. Inegalabila privighetoare a Evangheliei Dumnezeu-omului Hristos, Sfântul Ioan Hrisostom spune: „Temelia oricăreia dintre filosofiile noastre este smerenia”[9]. Smerenia este temelia filosofiei noastre cu privire la viață și la lume, la timp și veșnicie, cu privire la Dumnezeu-omul Hristos și la Biserică. Pe de o parte, temelia oricărei forme de umanism, inclusiv cea care a fost stabilită drept dogmă, este mândria, credința în puterea rațiunii umane, în mintea sa. Mândria l-a transformat chiar și pe strălucitorul Lucifer în diavol. Mândria este boala mintală incurabilă a diavolului. Înlăuntrul ei se află și din ea emană toate celelalte rele diabolice.

Pe de altă parte, smerenia ne învață să ne punem toată nădejdea și toată încrederea în sfânta, soborniceasca și teandrica minte a Bisericii care este „mintea lui Hristos”. „Noi avem mintea lui Hristos” (I Cor. 2, 16). În cadrul trupului teandric al lui Hristos, Biserica Ortodoxă, noi îl avem pe Hristos Dumnezeu-omul drept orice: cap, trup, viață, adevăr, dragoste, credincioșie, timp și veșnicie, precum și prin credința în El și în viața noastră întru El (Efeseni 4, 11-21). Aceasta fiindcă „întru El au fost făcute toate și pentru El. El este mai înainte decât toate și toate prin El sunt așezate. Și El este capul trupului, al Bisericii, ca să fie El cel dintâi întru toate” (Col. 1, 16-18). El, Dumnezeu-omul Hristos și nu un om, oricine ar fi acesta.

12. Cu smerenie îmi cer iertare fiindcă eu, un biet nevrednic păcătos, cu adevărat un nevrednic păcătos, am îndrăznit să rostesc aceste puține cuvinte cu privire la Cel de-al doilea Conciliu Vatican. Am făcut acest lucru din ascultare. Mi s-a cerut acest lucru mie, unui neînsemnat și nevrednic păcătos. Mi-am îndeplinit sarcina, sub ascultare, cu sinceritate, conștiincios, cu inima grea, cu multe suspine și bizuindu-mă pe ajutorul celui dintâi și mai mare dintre apostoli, Sfântul Petru (cf. I Petru 3, 15). Dacă vreunul dintre cei ce citesc aceste cugetări se simte jignit, îmi cer iertare. Doar din pricina păcătoșeniei mele nu am putut exprima mai bine realitatea care izvorăște din veșnicul Adevăr. Și încă vă mai rog ca să-L rugați pe Dulcele nostru Domn Iisus Hristos Care e plin de milostivire față de fiecare păcătos care se pocăiește, să-mi ierte multele păcate pe care le-am săvârșit din tinerețile mele până în acest ceas. Fiindcă cred din toată inima că rugăciunea dreptului este de mare preț (Iacov 5, 16), chiar în cazul unui păcătos atât de nevrednic ca mine, așa cum sunt eu în toată ființa mea.

***

Nota traducătorului ediției în limba engleză:

Desigur, așa cum sunt ei folosiți de autor, termenii „Europa” și „european” nu au doar o semnificație geografică, ci se referă la un mod de viață care s-a răspândit în Europa creștină, care astăzi funcționează ca un fel de controlor prin excelență a problemelor întregii lumi și a vieții omului în general. De aici și folosirea de către autor a termenilor de „umanism european” și „ecumenism”. În biserica zilelor noastre, ecumenismul este parțial acceptat, iar felurite aspecte ale acestei poziții au pătruns și sunt aplicate în toate aspectele vieții omenești, oferindu-i trăsături ecumenice sau universale.

Doar cel ce poate recunoaște înspăimântătoarele dimensiuni ale acestui fenomen și consecințele sale, și care înțelege în același timp ceea ce este Biserica cu adevărat, va putea aprecia nevoia de „asprime” a cugetului exprimată de autor față de „civilizația europeană” și „ecumenismul” ei. În acest punct, responsabilitatea individuală se transmite crucii responsabilității universale, acolo unde responsabilitatea fiecăruia se răsfrânge asupra tuturor lucrurilor și ființelor, așa după cum spune autorul, acesta fiind „atributul caracteristic al fiecărui sentiment creștin”.

---

[9] PG 51, 312

TEORIA CUNOAŞTERII LA SFÂNTUL ISAAC SIRUL[1]

Introducere

În filosofia europeană, într-o măsura mai mare sau mai mică, omul apare întotdeauna ca fiind o fiinţă fragmentată. Nicăieri, el nu este văzut ca un întreg, ca fiind împlinit şi unificat, ci întotdeauna ca fiind fărâmiţat în fragmente care ar birui încercarea oricărui gânditor de a le uni într-un singur tot. Pe de o parte, realismul separă omul de înţelegerea sa, văzând-o pe aceasta din urmă drept izvorul principal al adevărului şi măsura cea mai înaltă a tot ceea ce există, atribuindu-i întreaga valoare, conferindu-i putere absolută şi idolatrizând-o, diminuând în acelaşi timp celelalte forţe fizice şi psihice ale omului.

Gândirea critică, din punctul ei de vedere, este o apologie a raţionalismului şi senzualismului care coboară înţelegerea şi omul dimpreună cu ea, la nivelul simţurilor. Cât despre panteism şi toate celelalte sisteme moniste de acest fel, acestea consideră lumea şi omul drept o masă de elemente opuse şi contradictorii care nu pot fi aduse niciodată la o unitate logică, singulară. Toate aceste sisteme filosofice conduc la acelaşi rezultat: o înţelegere superficială, fenomenală, atât a omului, cât şi a lumii.

Omul filosofiei fenomenaliste – o filosofie care este întotdeauna şi relativistă – este omul fără un punct focal central. Unde se află situată lumea? Şi unde se află situat omul? Care este temelia intelectului şi a cunoaşterii? Omul încearcă să se explice pe sine în termenii lucrurilor, dar cu o totală lipsă de reuşită, fiindcă definindu-se pe sine în termenii lucrurilor, omul se reduce în cele din urmă şi pe sine la un lucru, la materie. Oricât de mult ar lupta el să convingă, omul filosofiei fenomenaliste nu e capabil să certifice realitatea obiectivă a lucrurilor şi cu atât mai puţin poate el să arate că lucrurile posedă adevăr.

Încercând să-l explice pe om prin om, filosofia ajunge la un rezultat bizar: ea prezintă o imagine oglindă a unei imagini oglinzi. Într-o ultimă analiză, o astfel de filosofie, oricare i-ar fi calea, este focalizată pe materie şi om. Şi atunci, un singur lucru poate fi conchis din toate acestea: neputinţa oricărei cunoaşteri adevărate a omului sau a lumii. Acest lucru obligă spiritul filosofic al omului să elaboreze tot felul de ipoteze care transcend atât omul, cât şi materia. Prin idealism el face un salt în supranatural. Dar acest salt, la rândul său, conduce la scepticism, fiindcă idealismul filosofic consideră omul drept o realitate metaempirică, care nu poate fi nici descrisă şi nici dovedită.

Omul, aşa cum este el socotit de filosofia relativistă, este supus unui destin tragic, fiindcă el a demonstrat că adevărul transcende atât omul, cât şi materia. Există o prăpastie de netrecut între om şi adevăr. Omul se află de o parte a acestei prăpăstii şi nu poate afla calea de a ajunge de cealaltă parte unde se află adevărul transcendental. Dar puterea Adevărului, de cealaltă parte, răspunde la neputinţa omului aflat de partea aceasta. Adevărul transcendent trece prăpastia, ajunge de partea noastră şi se revelează pe sine întru persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul. Printr-Însul, Adevărul transcendent devine imanent în om. Hristos revelează adevărul şi prin Sine. El îl revelează nu prin gândire sau raţiune, ci prin viaţa care este a Lui. El nu numai că posedă adevărul, El Însuşi este Adevărul. În El Fiinţa şi Adevărul sunt una.

De aceea El, în persoana Sa, nu numai că defineşte adevărul, ci arată şi calea către El: cel ce rămâne în cuvântul Său va cunoaşte adevărul, iar adevărul îl va face liber (cf. Ioan 8, 32) de păcat, minciună şi moarte. În persoana Dumnezeu-omului Hristos, Dumnezeu şi omul sunt indisolubil uniţi. Înţelegerea omului nu este răsturnată, ci este reînnoită, curăţită şi sfinţită. Este adâncită şi îndumnezeită, dându-i-se posibilitatea de a cuprinde adevărurile vieţii în lumina Dumnezeului făcut om. În Hristos, Adevărul absolut a fost oferit în totalitatea sa

[1] Toate referirile din text sunt din Sfântul Isaac Sirul, *Scrierile ascetice ale Sfântului Părintelui nostru Isaac Sirul,* Ed. Nichiforos Theotokis (Leipzig, 1770), reeditată de părintele Ioachim Spetsieris (Atena, 1895); articolul arhim. Iustin Popovici „Teoria cunoaşterii la Sfântul Isaac Sirul" a apărut în Suroj, 15, 16, 17 – 1984).

într-un mod personal şi real. Iată de ce numai El singur, dintre toți cei născuți pe pământ, posedă cunoaşterea integrală a adevărului şi o poate oferi mai departe.

Omul care doreşte să cunoască adevărul trebuie să se facă una cu Dumnezeu-omul Hristos, să devină un singur trup cu El şi să ajungă membru al Trupului Său divino-uman, Biserica (Efeseni 5, 30; 3, 6). Ajungând astfel, unul ca acesta dobândeşte „mintea lui Hristos" (I Cor. 2, 16), gândind, vieţuind, simţind întru Hristos, ajungând astfel la o cunoaştere integrală a Adevărului. Pentru omul în Hristos, antinomiile minţii nu sunt opuşi ireconciliabili; ele sunt doar nişte rupturi cauzate de mişcarea păcatului originar din om.

Unindu-se cu Hristos, omul simte în sine o unire a părţilor fragmentate, o vindecare a intelectului, o integralitate desăvârşită care îi oferă capacitatea unei înţelegeri desăvârşite.

Adevărul este în mod obiectiv oferit în persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul. Dar modul în care acest lucru devine subiectiv – adică partea practică a teoriei creştine a cunoaşterii – a fost pe deplin rezolvat de către Sfinţii Părinţi, acei filosofi evanghelici, sfinţi şi trăitori. Printre cei mai reprezentativi dintre aceşti sfinţi filosofi s-a aflat marele nevoitor Isaac Sirul. În scrierile sale, cu o rară înţelegere bazată pe experienţă, el descrie procesul vindecării şi curăţirii organelor de cunoaştere ale omului, creşterea sa în capacitatea de înţelegere şi calea ascendentă de înţelegere a adevărului etern prin experienţă. În filosofia Sfântului Isaac Sirul, fondată pe experierea harului, principiile şi metodologia teoriei ortodoxe a cunoaşterii şi-au aflat una dintre cele mai desăvârşite exprimări. Voi încerca să schiţez această teorie a cunoaşterii, această gnoseologie pe care a dezvoltat-o sfântul.

Boala organelor înţelegerii

Caracterul cunoaşterii omeneşti depinde de predispoziţia, natura şi starea organelor sale de înţelegere. La toate nivelele, cunoaşterea depinde hotărâtor de mijloacele de înţelegere.

Omul nu creează adevăr; actul înţelegerii este un act de însuşire a unui adevăr care este deja oferit în mod obiectiv. Această integrare are un caracter organic, nu deosebit de cel al altoirii unei mlădiţe pe o viţă de vie, sau a vieţii sale în şi de la viţă (cf. Ioan 15, 1-6). Înţelegerea este, deci, o roadă aflată în pomul persoanei umane. Aşa cum este pomul, la fel sunt şi roadele sale, aşa cum sunt organele înţelegerii, la fel este şi cunoaşterea pe care ele o oferă. Analizând omul după darurile sale empirice, Sfântul Isaac Sirul descoperă că organele sale de înţelegere sunt bolnave.

„Răul este o boală a sufletului", de unde se îmbolnăvesc toate organele înţelegerii[2]. Răul îşi are percepţiile sale, patimile, iar „patimile sunt bolile sufletului"[3]. Răul şi patimile nu sunt lucruri fireşti pentru suflet; ele reprezintă accidente supărătoare şi nedorite[4], un adaos nefiresc al sufletului[5].

Ce sunt patimile în ele însele? Ele sunt „o anumită asprime sau insensibilitate a fiinţei"[6]. Cauzele lor se află în înseşi lucrurile vieţii[7]. Patimile sunt dorinţa de bogăţie şi strângere a bunurilor, pentru tihna vieţii şi confortul trupesc; ele sunt o însetare după slavă şi exercitarea puterii; ele sunt lux şi frivolitate; sunt dorinţa de slavă din partea oamenilor şi frica pentru propriul trup[8].

Toate aceste patimi au un nume comun: lumea[9]. Lumea înseamnă comportament

---

[2] Scrisoarea 4, p. 380.
[3] Log. 83, p. 317.
[4] Idem.
[5] Log. 82, p. 314.
[6] Log. 69, p. 271.
[7] Log. 6, p. 32.
[8] Log. 30, p. 132.
[9] Idem, p. 131.

trupesc şi o minte trupească[10]. Patimile sunt atacurile lumii asupra omului prin intermediul lucrurilor lumii. Harul dumnezeiesc este singura forță capabilă să le respingă[11]. Atunci când patimile se sălăşluiesc în om, ele îi întunecă sufletul[12]. Ele îi întunecă mintea, umplând-o de forme, imagini şi dorințe fantastice[13], aşa încât gândurile omului îi sunt tulburate şi pline de imaginație. „Lumea este o desfrânată"[14] care, prin intermediul dorințelor ei de suflet pierzătoare, înşeală sufletul, îi subminează virtuțile şi-i distruge curăția dăruită lui de Dumnezeu.

Atunci, sufletul devenind necurat, dă naştere la o cunoaştere necurată. Un suflet plăpând, un intelect bolnav, o inimă şi o voință slăbite – pe scurt, organe bolnave ale înțelegerii – pot numai să dea naştere unor gânduri bolnave, unor sentimente bolnave, unor dorințe bolnave şi unei cunoaşteri bolnave.

Vindecarea organelor înțelegerii

Sfântul Isaac pune un diagnostic precis al bolii sufletului şi al organelor sale de înțelegere şi la fel de limpede el oferă şi remediul cu convingere şi tărie. Întrucât patimile sunt o boală a sufletului, acesta poate fi vindecat prin curățirea de patimi şi de rău[15]. Virtuțile sunt sănătatea sufletului, tot aşa precum patimile sunt boala sa[16]. Virtuțile sunt remediile care în mod progresiv elimină boala din suflet şi din organele de înțelegere. Acesta este un proces lent, necesitând mult efort şi o îndelungă şi mare răbdare[17]. Sufletul este îmbătat de patimi, dar îşi poate redobândi sănătatea dacă va folosi virtuțile drept cale către înțelepciune[18]. Virtuțile sunt, totuşi, întrepătrunse de durere şi necazuri[19].

Sfântul Isaac spune că orice virtute este o cruce[20] şi că necazurile şi durerile sunt izvorul virtuților[21]. Prin urmare, el susține cu tărie dragostea față de asupriri şi durere, aşa încât, prin intermediul lor, omul să poată fi eliberat de lucrurile acestei lumi şi să dobândească o minte detaşată de tulburările lumii[22]. Fiindcă omul trebuie să se elibereze mai întâi pe sine de lumea materială pentru a se putea naşte întru Domnul. Aşa este iconomia harului; tot astfel este şi iconomia cunoaşterii. Dacă un om se hotărăşte să-şi trateze şi să-şi vindece sufletul, trebuie mai întâi să se supună unei examinări atente a întregii sale ființe. Trebuie să învețe să discearnă binele de rău, lucrurile lui Dumnezeu de cele ale diavolului, fiindcă „discernământul este cea mai mare dintre virtuți[23]". Dobândirea virtuților este un proces organic şi progresiv: o virtute urmează alteia[24]: „Fiecare virtute este maica celeilalte"[25]. Între virtuți nu există numai o ordine ontologică, ci şi una cronologică. Prima dintre ele este credința.

---

[10] Idem, p. 132.
[11] Log. 38, p. 164.
[12] Log. 26, p. 112.
[13] Log. 56, p. 227.
[14] Log. 85, p. 329.
[15] Log. 86, p. 354.
[16] Log. 83, p. 317.
[17] Cf. Log. 38, p. 164.
[18] Cf. idem, p. 165.
[19] Log. 37, p. 161.
[20] Log. 19, p. 73.
[21] Log. 27, p. 119.
[22] Log. 1, pp. 5 şi 2.
[23] Log. 7, p. 33; cf. Log. 26, p. 109; Log. 18, p. 64.
[24] Log. 46, p. 190.
[25] Log. 68, p. 270.

Credința

Doar prin asceza credinței se poate începe tratamentul unui suflet bolnav de patimi. O dată ce credința începe să se sălășluiască într-un om, patimile încep să fie dezrădăcinate din sufletul său. Dar „până când sufletul nu se îmbată de credința în Dumnezeu, până ce nu simte forța credinței", nu se poate vindeca nici de patimi și nici nu poate birui lumea materială[26]. Există și o parte negativă spre asceza credinței, eliberarea de lanțurile materiei, dar și o latură pozitivă, unirea cu Dumnezeu[27]. Sufletul, care a fost împrăștiat prin simțuri către lucrurile acestei lumi, este readus în sine prin asceza credinței, prin postirea de cele materiale și îndeletnicindu-se cu o permanentă aducere-aminte de Dumnezeu. Aceasta este temelia tuturor lucrurilor bune[28]. Eliberarea din robia materiei este esențială pentru propășirea în viața duhovnicească[29].

Începutul acestei noi căi de viață se află în îndreptarea propriilor gânduri către Dumnezeu, în neîncetata meditație asupra cuvintelor lui Dumnezeu și într-o viață de sărăcie[30]. Prin credință, mintea, care a fost mai înainte împrăștiată printre patimi, este eliberată de simțualitate și dăruită cu pace și cu smerenia gândirii[31]. Atunci când ea trăiește prin simțuri într-o lume senzorială, mintea este bolnavă[32]. Cu ajutorul credinței, mintea este eliberată din temnița acestei lumi, unde a fost înăbușită de păcat și intră într-o nouă lume, unde respiră într-o minunată atmosferă[33]. „Somnul minții" este la fel de periculos ca și moartea, și de aceea este esențial să trezim mintea prin credință la lucrarea duhovnicească[34], prin care omul se biruie pe sine și alungă patimile[35].

„Leapădă-te de tine, iar vrăjmașul va pleca de la tine"[36]. În asceza credinței, omului i se cere să acționeze conform unui paradox care neagă înțelegerea: „Fii mort în viața ta, și vei trăi după moarte"[37]. Prin credință, mintea este vindecată și dobândește înțelepciunea. Sufletul devine înțelept atunci când încetează „a se întovărăși fără de rușine cu gândurile întinate"[38]. „Dragostea de trup este semn al necredinței[39]". Credința eliberează mintea de influența simțurilor și o liniștește cu ajutorul postului, cugetării la Dumnezeu[40] și prin privegheri[41]. Necumpătarea și îmbuibarea încețoșează mintea[42], o abat spre gânduri necuviincioase, întinând-o cu tot felul de năluciri și patimi.

Cunoașterea lui Dumnezeu nu se poate afla într-un trup care iubește plăcerile[43]. Din sământa postului răsare și crește o înțelegere sănătoasă – iar din îmbuibare, apare desfrânarea, și, din excese, necurăția[44]. Gândurile și dorințele trupești sunt ca o flacără neobosită în om, iar calea spre vindecare este aceea de a cufunda mintea în oceanul tainelor Sfintei Scripturi[45]. Dacă nu este eliberat de bunurile pământești, sufletul nu poate fi eliberat de gândurile

[26] Log. 1, p. 2.
[27] Cf. Log. 23, p. 90.
[28] Cf. Log. 26, p. 109.
[29] Log. 34, p. 150.
[30] Log. 1, p. 2.
[31] Log. 5, p. 23; cf. Log. 1, p. 3.
[32] Log. 25, p. 106.
[33] Log. 15, p. 54.
[34] Cf. Log. 26, p. 115t.
[35] Idem, p. 111.
[36] Log. 30, p. 127.
[37] Log. 44, p. 184.
[38] Log. 1, pp. 3 și 4.
[39] Log. 26, p. 116.
[40] Idem, p. 109; cf. Log. 38, p. 165.
[41] Log. 29, p. 125.
[42] Log. 34, p. 147.
[43] Log. 56, p. 223.
[44] Log. 69, p. 272.
[45] Log. 1, p. 4.

tulburătoare, şi nu poate simţi pacea minţii fără să moară simţurilor[46]. Patimile întunecă gândurile şi orbesc mintea[47]. Gânduri tulburi, haotice, răsar din îmbuibarea pântecelui[48].

Ruşinea şi frica de Dumnezeu potolesc tumultul minţii; lipsa acestei ruşini şi a acestei temeri tulbură echilibrul înţelegerii, făcând-o nestatornică şi instabilă[49]. Mintea se află pe o temelie solidă doar dacă ea respectă poruncile Domnului[50] şi este gata să pătimească suferinţă şi durere[51]. Dacă ea este înrobită de către lucrurile vieţii, ea este întunecată[52]. Adunându-se pe sine din risipirile de dinafară prin credinţă, omul îşi trezeşte intelectul către Dumnezeu[53] şi prin tăcerea plină de rugăciune îşi curăţeşte mintea[54] şi îşi biruie patimile[55]. Sufletul îşi reface sănătatea prin tăcere.

Prin urmare, este necesar să-ţi impui tăcerea – şi aceasta este o nevoinţă care aduce dulceaţa inimii[56]. Doar prin tăcere ajunge omul la pacea gândurilor[57]. Credinţa aduce pace intelectului şi, aducând-o, scoate gândurile răzvrătite. Păcatul este izvorul agitaţiei şi luptei gândurilor, precum şi un izvor al luptei omului împotriva cerului şi cu alţi oameni. „Fii în pace cu tine însuţi şi astfel vei aduce pace în cer şi pe pământ”[58].

Până când apare credinţa, mintea este împrăştiată printre lucrurile acestei lumi; doar prin credinţă este biruită împrăştierea minţii[59]. Vagabondajul gândurilor este provocat de către demonul curviei[60], la fel precum vagabondajul ochilor e provocat de către duhul necurăţiei[61].

Prin credinţă, mintea este întărită în cugetarea de Dumnezeu. Calea mântuirii este cea a unei permanente aduceri-aminte de Dumnezeu[62]. Mintea despărţită de aducerea-aminte de Dumnezeu este ca peştele pe uscat[63]. Eliberarea unui om constă în izbăvirea sa de patimi, în învierea sa dimpreună cu Hristos, aducătoare de bucurie duhovnicească[64]. Patimile pot fi biruite doar prin practicarea virtuţilor[65], şi cu fiecare patimă trebuie să luptăm până la moarte[66].

Credinţa este cea dintâi şi principala armă în lupta cu patimile, fiindcă credinţa este lumina minţii care alungă întunericul patimilor, precum şi tăria minţii care alungă boala din suflet[67]. Credinţa poartă în sine însăşi nu numai propriul său principiu şi substanţă, dar şi principiul şi substanţa tuturor celorlalte virtuţi – desfăşurându-se una din cealaltă şi încercuindu-se una pe alta precum inelele unui copac. Dacă se poate spune despre credinţă că are un limbaj, acel limbaj este rugăciunea.

---

[46] Log. 5, p. 23.
[47] Log. 26, p. 111.
[48] Log. 56, p. 221.
[49] Log. 1, p. 4.
[50] Log. 36, p. 160.
[51] Log. 30, p. 129.
[52] Log. 2, p. 10.
[53] Log. 3, p. 14.
[54] Log. 23, p. 93.
[55] Log. 41, p. 172.
[56] Log. 34, p. 149.
[57] Log. 15, p. 55.
[58] Log. 30, p. 127.
[59] Log. 5, p. 21; cf. Log. 26, p. 110.
[60] Log. 2, p. 9; cf. Log. 43, p. 180.
[61] Log. 26, p. 112.
[62] Log. 5, p. 26.
[63] Log. 30, p. 127.
[64] Idem.
[65] Log. 68, p. 269; cf. Log. 81, p. 310.
[66] Log. 38, p. 166; cf. Log. 44, p. 184; Log. 56, p. 230.
[67] Log. 12, p. 48.

Rugăciunea

Doar prin credință omul biruie egoismul, pășește dincolo de hotarele eului și intră într-o nouă realitate transcendentă care transcende, de asemenea, subiectivismul, în această nouă realitate, credinciosul este condus și călăuzit de rugăciune; el simte, gândește și trăiește prin credință.

Trasând această cale a credinței în mintea omului, Sfântul Isaac notează faptul că mintea este apărată și călăuzită de rugăciune, orice gând bun fiind transformat prin rugăciune într-o cugetare la Dumnezeu[68]. Dar rugăciunea este și ea o luptă grea, chemând la acțiune întreaga persoană. Omul se răstignește pe sine în rugăciune[69], răstignind patimile și gândurile păcătoase care se agață de sufletul său. „Rugăciunea este omorârea gândurilor trupești ale vieții trupești a omului"[70].

Perseverența plină de răbdare în rugăciune este pentru om o foarte grea nevoință, cea a lepădării de sine[71].

Acest lucru este fundamental pentru lucrarea mântuirii. Rugăciunea este izvorul mântuirii și doar prin rugăciune toate celelalte virtuți – și lucruri bune – sunt dobândite[72]. De aceea omul de rugăciune este asaltat de cumplite ispite de care este protejat și salvat doar prin rugăciune. Cel mai sigur paznic al minții este rugăciunea[73]. Ea alungă norii patimilor și luminează rațiunea[74], aducând înțelepciune minții[75]. Neîncetata perseverență în rugăciune este un semn adevărat al desăvârșirii[76].

Rugăciunea duhovnicească se transformă în extaz, și aici sunt revelate tainele Sfintei Treimi, iar mintea intră în acea sferă a sfintei necunoașteri care este mai mare decât cunoașterea[77]. Începută astfel prin credință, vindecarea organelor înțelegerii este continuată prin rugăciune. Hotarele personalității umane sunt lărgite din ce în ce mai mult, egoismului luându-i locul în mod progresiv dragostea de Dumnezeu.

Dragostea

„Dragostea se naște din rugăciune"[78], la fel precum rugăciunea se naște din credință. Virtuțile sunt alcătuite dintr-o substanță și se nasc astfel una dintr-alta. Dragostea pentru Dumnezeu este un semn că noua realitate în care omul este condus prin credință și rugăciune este mult mai mare decât cea care a fost mai înainte. Dragostea pentru Dumnezeu și om este lucrarea rugăciunii și a credinței: o dragoste adevărată pentru om este, de fapt, imposibilă fără credință și rugăciune.

Prin credință, omul schimbă lucrurile: el se mișcă de la lumea cea mărginită la cea nemărginită, acolo unde el nu mai trăiește după legile simțurilor, ci după legile rugăciunii și iubirii. Sfântul Isaac pune un mare accent pe convingerea la care a ajuns în urma experienței sale ascetice: faptul că dragostea pentru Dumnezeu vine prin rugăciune – „Dragostea este rodul rugăciunii"[79].

Dragostea se poate dobândi de la Dumnezeu prin rugăciune și în nici un alt mod nu se

---

68 Log. 35, p. 155.
69 Idem, p. 151.
70 Log. 69, p. 272.
71 Idem.
72 Log. 21, p. 83.
73 Log. 49, p. 205.
74 Log. 14, p. 53.
75 Log. 35, p. 155.
76 Log. 85, p. 346.
77 Log. 32, p. 140 t.
78 Log. 35, p. 156.
79 Log. 69, p. 272.

poate dobândi fără lupta rugăciunii. Întrucât omul ajunge la cunoaşterea lui Dumnezeu prin credinţă şi rugăciune, cu adevărat se poate spune că „dragostea se naşte din cunoaştere”[80].

Prin credinţă, omul renunţă la legea egoismului; el renunţă la sufletul său păcătos. Deşi îşi iubeşte sufletul, el detestă păcatul care se află în el. Prin rugăciune, el se luptă să înlocuiască legea egoismului cu legea lui Dumnezeu, să înlocuiască patimile cu virtuţile, să înlocuiască viaţa omenească cu cea dumnezeiască şi astfel să-şi vindece sufletul de păcatul său. De aceea Sfântul Isaac arată că „dragostea de Dumnezeu se află în lepădarea de sine a sufletului”[81].

Necurăţia şi boala sufletului sunt lucruri nefireşti; ele nu fac parte din natura sa creată fiindcă „curăţia şi sănătatea sunt împărăţia sufletului”[82]. Un suflet slăbit de patimi este un teren pregătit pentru cultivarea urii, iar „dragostea e dobândită numai prin vindecarea sufletului”[83]. Dragostea este a lui Dumnezeu „pentru că Dumnezeu este dragoste” (I Ioan 4, 8). „Cel ce dobândeşte dragostea Îl primeşte în sine pe Dumnezeu Însuşi”[84]. Dumnezeu nu are limite, iar dragostea este, deci, nelimitată şi fără hotare[85], aşa încât „cel ce iubeşte prin şi întru Dumnezeu, iubeşte toate lucrurile în mod egal şi fără deosebire”.

Sfântul Isaac spune despre un astfel de om că a atins desăvârşirea[86]. Drept pildă de dragoste desăvârşită, Sfântul Isaac citează dorinţa sfântului avvă Agathon: „Să afli un lepros şi să-ţi schimbi trupul cu acesta”[87]. În împărăţia iubirii, antinomiile minţii dispar. Omul care se străduieşte întru cele ale dragostei cunoaşte o pregustare a armoniei raiului într-însul şi în lumea lui Dumnezeu dimprejurul său, fiindcă unul ca acesta a fost eliberat din iadul egoismului şi a intrat în raiul valorilor şi desăvârşirilor dumnezeieşti. Iată ce spune Sfântul Isaac: „Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se află dulceaţa tuturor binecuvântărilor”[88]. „Iadul este lipsa dragostei, iar cei aflaţi în chinuri sunt loviţi de biciul dragostei”[89]. Atunci când un om dobândeşte desăvârşit dragostea de Dumnezeu, el dobândeşte desăvârşirea[90]. Prin urmare, Sfântul Isaac recomandă: „Mai întâi câştigă dragostea, care este adevărata formă de contemplaţie umană a Sfintei Treimi”[91].

Eliberându-se de patimi, omul se desprinde încetul cu încetul de egoismul caracteristic umanismului. El părăseşte sfera antropocentrismului şi intră în sfera Sfintei Treimi. Aici el primeşte în sufletul său pacea divină, unde opoziţiile şi contradicţiile care răsar din categoriile de timp şi spaţiu îşi pierd forţa lor mortală, şi unde el poate percepe limpede biruinţa asupra păcatului şi morţii.

Smerenia

Credinţa îşi are propriile sale tipare de gândire, propriul său mod de viaţă. Creştinul nu numai că trăieşte prin credinţă (II Cor. 5, 7), dar şi gândeşte prin credinţă. Credinţa prezintă un nou mod de gândire, prin care este împlinită întreaga lucrare de cunoaştere în omul credincios. Acest nou mod de gândire este smerenia. În cadrul infinitei realităţi a credinţei, mintea se smereşte dinaintea tainelor inefabile ale noii vieţi în Duhul Sfânt. Mândria minţii

[80] Log. 38, p. 164; cf. Log. 84, p. 326.
[81] Log. 69, p. 272.
[82] Scrisoarea a patra, p. 378.
[83] Idem, p. 367.
[84] Log. 81, p. 308.
[85] Log. 58, p. 236.
[86] Log. 43, p. 180.
[87] Log. 81, p. 308; cf. Scrisorii a patra, p. 374.
[88] Log. 72, p. 282.
[89] Log. 84, p. 326.
[90] Log. 85, p. 348.
[91] Scrisoarea a patra, p. 387.

face loc smereniei, şi în acest fel omul îşi asigură pentru sine cunoaşterea adevărului veşnic. Luându-şi puterea din rugăciune, smerenia continuă să crească din ce în ce mai mult, într-un proces fără de sfârşit.

Sfântul Isaac ne spune că rugăciunea şi smerenia sunt mereu echilibrate în mod egal, iar înaintarea în rugăciune înseamnă şi înaintare în smerenie şi viceversa[92]. Smerenia este o forță care adună inima în sine[93] şi împiedică astfel răspândirea ei în gânduri de mândrie şi dorințe trupeşti. Smerenia este sprijinită şi apărată de Duhul Sfânt şi nu numai că îl atrage pe om către Dumnezeu, dar şi pe Dumnezeu către om[94].

În plus, smerenia a fost cauza întrupării Fiului lui Dumnezeu, acea prea sfântă unire a lui Dumnezeu cu omul: „Smerenia L-a făcut pe Dumnezeu om pe pământ”[95]. Smerenia este „podoaba dumnezeirii, fiindcă Cuvântul întrupat a vorbit cu noi prin trup omenesc cu care S-a îmbrăcat pe Sine”[96]. Smerenia este o forță dumnezeiască, tainică, dăruită numai sfinților, celor ce sunt desăvârşiți în virtuți, fiind dăruită prin har. Ea „cuprinde toate lucrurile în sine”[97]. Prin harul Sfântului Duh, „tainele sunt descoperite celor smeriți”[98], şi numai cei smeriți sunt desăvârşiți în înțelepciune[99]. „Omul smerit este izvorul tainelor veacului ce va să fie”[100].

Smerenia înseamnă cumpătare iar acestea două închină în sufletul Sfintei Treimi”[101]. Cumpătarea vine din smerenie şi doar prin smerenie intelectul este vindecat şi întregit. „Din smerenie izvorăşte umilința şi înfrânarea care reprezintă cumpătarea simțurilor”[102]. „Smerenia împodobeşte sufletul cu cumpătarea”[103]. Atunci când e îndreptat către lume, omul smerit îşi descoperă întreaga personalitate prin smerenie, imitându-L în acest fel pe Dumnezeul cel întrupat. „Aşa precum sufletul este necunoscut şi nevăzut vederii celei trupeşti, la fel şi omul smerit este necunoscut printre oameni”[104]. El nu numai că doreşte să treacă neobservat de către oameni, ci doreşte să se adune cât mai mult cu putință înlăuntrul său, devenind „ca unul care nu există pe pământ, care încă nu s-a născut şi care este cu totul necunoscut chiar propriului său suflet”[105].

Un om smerit se micşorează pe sine dinaintea tuturor celorlalți oameni[106], dar Dumnezeu tocmai de aceea îl slăveşte, fiindcă „acolo unde înfloreşte smerenia, acolo slava lui Dumnezeu creşte din belşug”[107], iar planta sufletului rodeşte o floare nepieritoare.

Har şi libertate

Persoana Dumnezeu-omului Hristos prezintă în sine imaginea ideală a personalității şi cunoaşterii umane. Persoana lui Hristos trasează şi defineşte calea vieții creştine în orice aspect al ei. În El se află cea mai desăvârşită împlinire a unirii mistice a lui Dumnezeu cu omul în vreme ce, în acelaşi timp, El descoperă atât lucrarea lui Dumnezeu în om, cât şi a omului în Dumnezeu. Dumnezeu şi omul care conlucrează reprezintă latura fundamentală a

---

92 Log. 21, p. 83.
93 Idem.
94 Idem, p. 84.
95 Log. 56, p. 229.
96 Log. 20, p. 76.
97 Idem, p. 79.
98 Idem, p. 80; cf. Log. 37, p. 160.
99 Log. 20, p. 79.
100 Log. 43, p. 176.
101 Log. 58, p. 236.
102 Log. 81, p. 312.
103 Log. 23, p. 93.
104 Log. 81, p. 311.
105 Idem.
106 Log. 5, p. 28.
107 Idem.

activității creștine în lume. Omul lucrează cu Dumnezeu și Dumnezeu cu omul (cf. I Cor. 3, 9). Lucrând înlăuntrul și în jurul său, creștinul se dăruiește pe sine cu totul nevoinței, dar el face acest lucru și este în stare să îl facă doar prin neîncetata activitate a puterii divine care este harul.

Pentru creștini, nici un gând, nici un sentiment, nici o acțiune nu poate răsări în chip evanghelic fără ajutorul harului divin. Omul, în ceea ce-l privește, vine cu dorința, dar Dumnezeu dăruiește harul, și doar din această lucrare reciprocă sau sinergie, se naște personalitatea creștină. Pe fiecare treaptă a scării desăvârșirii, harul este esențial creștinului. Omul nu-și poate impropria nici măcar o singură virtute evanghelică fără ajutorul și suportul harului lui Dumnezeu.

Totul în creștinism se realizează prin har și voie liberă fiindcă totul este lucrarea comună a lui Dumnezeu și a omului. Sfântul Isaac pune accentul mai ales pe această lucrare comună a voii omului și a harului lui Dumnezeu în întreaga viață a creștinului. Harul deschide ochii omului spre a discerne binele de rău. El întărește simțirea lui Dumnezeu înlăuntrul său, îi deschide viitorul și-l umple de lumină mistică[108].

Cu cât mai mult har îi dăruiește Dumnezeu credinciosului, cu atât mai mult îi descoperă prăpăstiile răului din lume și din om. În același timp, El îngăduie ispite din ce în ce mai mari asupra lui, ca el să poată gusta forța harului dăruită de Dumnezeu și să învețe că doar cu ajutorul harului el poate birui ispite și mai grele și mai rușinoase. Fiindcă de îndată ce harul observă că sufletul omului devine mulțumit de sine, mărindu-se în propriii săi ochi, acesta îl părăsește și îngăduie ispitelor să-l chinuie până când acesta devine conștient de boala sa și își caută smerit ajutor la Dumnezeu[109].

Prin împreună-lucrarea harului lui Dumnezeu și a propriei sale voințe, omul crește în credință la o statură desăvârșită[110]. Aceasta se întâmplă în trepte, fiindcă harul intră în suflet „încetul cu încetul” (puțin câte puțin)[111], fiind dăruit în primul rând celor smeriți. Cu cât este mai mare smerenia, cu atât mai mare este harul, iar înțelepciunea este cuprinsă înlăuntrul harului. „Cei smeriți sunt dăruiți cu înțelepciune prin har”[112]. Înțelepciunea plină de har descoperă treptat tainele celui smerit, una după alta, culminând cu taina suferinței.

Cei smeriți știu de ce suferă omul, fiindcă harul le descoperă sensul suferinței. Cu cât este mai mare harul pe care-l are un om, cu atât mai mare este înțelegerea sa în ceea ce privește sensul și scopul suferinței și al ispitei. Dacă acesta alungă harul de la el prin trândăvie și dragoste față de păcat, omul alungă de la sine singurele mijloace pe care le are de a afla sensul și justificarea suferințelor și ispitelor sale.

Curățirea intelectului

Printr-o neîncetată reînnoire a eului cu ajutorul unei nevoințe pline de har, omul alungă treptat păcatul și patimile din întreaga sa ființă și din organele sale de înțelegere, în acest mod vindecându-le de aceste boli mortale. Vindecarea organelor înțelegerii de păcat și de patimi reprezintă în același timp și curățirea lor. O grijă aparte trebuie avută față de organul principal al înțelegerii, mintea, fiindcă ea are un rol deosebit de important în cadrul personalității umane. La nimic altceva nu este puternica trezvie atât de vitală ca în lucrarea curățirii minții. În acest scop, credinciosul trebuie să lupte cu toate puterile sale, în așa fel încât, cu ajutorul virtuților evanghelice pline de har, acesta își poate reînnoi și transforma mintea.

[108] Log. 19, p. 72.
[109] Idem.
[110] Log. p. 73; cf. Log. 46, p. 192-193.
[111] Log. 57, p. 233.
[112] Log. 46, p. 193.

Sfântul Isaac ne oferă bogata sa experiență în acest domeniu. După spusele sale, necurăția şi îngreunarea activității minții provin în urma îmbuibării stomacului[113]. Postul este, deci, mijlocul de bază al curățirii minții. Mintea este, prin firea sa, fină şi delicată[114], în timp ce îngreunarea este un adaos nefiresc dobândit prin păcat. Doar prin rugăciune mintea este curățată şi limpezită[115]. Lucrând cu sine, omul își smulge coaja tare a păcatului de pe mintea sa, o curăță şi-o face capabilă de discernământ[116]. Transformându-se pe sine cu ajutorul efortului ascetic plin de har, omul dobândeşte curăția minții şi cu această minte curățita „el ajunge să vadă tainele lui Dumnezeu”[117]. „Curățirea trupului produce o stare care respinge pata necurăției trupeşti. Curățirea sufletului îl eliberează de patimile ascunse ce încolțesc în minte. Curățirea minții are loc prin descoperirea tainelor”[118]. Doar mintea care a fost curățită prin har poate oferi o cunoaştere duhovnicească, pură. „Până când mintea nu este eliberată de multiplele sale gânduri şi nu devine cu totul curată, nu poate primi cunoaşterea duhovnicească“[119].

Oamenii acestei lumi nu-şi pot curăți mințile din pricina marii lor cunoaşteri şi din cauza acceptării răutății. Puțini sunt aceia care se pot întoarce la puritatea originară a minții umane”[120]. Perseverența în rugăciune curăță intelectul, îl luminează şi-l umple cu lumina adevărului[121]. Virtuțile, îndrumate de compătimire, conferă intelectului pace şi lumină[122].

Curățirea intelectului nu este o activitate teoretică, discursivă, dialectică, ci un act al harului prin experiență, şi este etică din toate punctele de vedere. Intelectul este curățit prin post, privegheri, tăcere, rugăciune şi alte nevoințe[123]. „Ce este curăția intelectului? Curăția intelectului este ajungerea la dumnezeiasca iluminare prin străduința întru păstrarea virtuților”[124]. Ea este roadă efortului ascetic întru virtuți. Practicarea virtuților creşte harul în om şi venirea harului curăță mintea de gânduri necurate[125]. Doar prin asceză mintea unui Sfânt devine curată, limpede şi plină de discernământ[126]. „Curăția sufletului a fost o harismă originară a firii noastre. Până ce nu este curățit de patimi, sufletul nu se vindecă de boala păcatului şi nu poate ajunge la slava pe care a pierdut-o prin călcarea poruncilor. Dacă un om ajunge demn de curățire – sau de sănătatea sufletului – mintea sa primeşte atunci cu adevărat în sine bucurie prin conştiința duhovnicească, fiindcă el devine fiu al lui Dumnezeu şi frate al lui Hristos”[127]. Dacă unul ca acesta biruie patimile, atunci ajunge la curăția sufletului[128], „întunecarea minții” provine din lipsa de compătimire şi din trândăvie[129]. Virtuțile sunt „aripile minții”, cu ajutorul cărora ea se înalță la ceruri[130].

Hristos a trimis Duhul Sfânt asupra apostolilor Săi, iar Mângâietorul, Duhul Adevărului, a curățit mintea fiecăruia dintre ei şi i-a desăvârşit, omorând într-înşii pe omul cei vechi al patimilor şi aducând la viață pe omul cel nou, duhovnicesc”[131]. Fragmentată de gânduri necurate şi păcătoase, mintea se adună în sine prin rugăciune, tăcere şi celelalte

---

[113] Log. 26, p. 111.
[114] Log. 8, p. 36.
[115] Log. 35, p. 154.
[116] Log. 9, p. 41.
[117] Idem.
[118] Log. 19, p. 63.
[119] Idem, p. 70.
[120] Log. 44, p. 183.
[121] Log. 23, p. 97, 98.
[122] Log. 23, p. 91.
[123] Log. 83, p. 320; cf. Log. 86, p. 353.
[124] Idem, p. 319.
[125] Log. 11, p. 46.
[126] Log. 81, p. 310.
[127] Log. 86, p. 354.
[128] Scrisoarea 4, p. 377.
[129] Log. 30, p. 129.
[130] Log. 56, p. 228.
[131] Scrisoarea 4, p. 390.

nevoințe[132]. Atunci când mintea se eliberează prin pocăință de legătura sa strânsă cu patimile, la început este ca o pasăre care a avut aripile scurtate. Se străduieşte să se înalțe deasupra celor pământeşti prin rugăciune, dar nu poate, fiind legată de pământ. Puterea de a zbura vine numai după o îndelungată străduință întru virtuți, fiindcă numai atunci se adună pe sine şi învață să zboare[133].

Dragostea de Dumnezeu este o forță care adună mintea în sine[134]. Citirea psalmilor şi a textelor evanghelice, cugetarea la moartea şi nădejdea vieții ce va să fie sunt toate „lucruri care adună mintea şi-o protejează de împrăştiere"[135]. Mintea este menită să domnească peste patimi[136], peste simțuri[137] şi să le stăpânească[138]. Scopul tuturor legilor şi poruncilor lui Dumnezeu este curăția inimii[139]. Dumnezeu S-a întrupat spre a ne curăți inimile şi sufletele de rău şi spre a le readuce la starea lor originară[140]. Dar există o anumită diferență între curăția inimii şi cea a intelectului. Sfântul Isaac scrie: „Prin ce diferă curăția intelectului de cea a inimii? Curăția intelectului este un lucru, dar cea a inimii este un alt lucru. Fiindcă intelectul este unul dintre simțurile sufletului, dar inima cuprinde simțurile lăuntrice şi le stăpâneşte. Este rădăcina lor. Iar dacă rădăcina este sfântă, atunci şi mlădițele sunt sfinte. Dacă, deci, inima este curățită, e clar că şi toate simțurile sunt curățite"[141]. Inima dobândeşte curăția prin intermediul multor încercări, necazuri şi lacrimi şi prin mortificarea față de tot ceea ce aparține lumii[142]. Lacrimile curăță inima de necurăție[143]. La întrebarea care este semnul prin care se poate şti dacă un om a ajuns la curăția inimii, Sfântul Isaac răspunde: „Atunci când unul ca acesta îi vede pe toți oamenii că sunt buni şi nimeni nu i se pare a fi necurat sau pângărit"[144] Curăția inimii şi a minții sunt dobândite prin nevoință.

„Nevoința este mama sfințeniei"[145]. Practicarea virtuților trupeşti curăță trupul de întinăciune[146]. Oricum, „efortul trupesc încordat fără curăția minții este ca un pântece sterp şi ca un piept ofilit. Nu se poate apropia omul de cunoaşterea lui Dumnezeu. El oboseşte trupul, dar nu poartă grija dezrădăcinării patimilor din minte. Astfel că nu are nici un folos"[147]. Semnul curăției este acesta: să te bucuri cu cei ce se bucură şi să plângi cu cei ce plâng; să fii îndurerat cu cei bolnavi şi îndurerat față de cei păcătoşi; să te bucuri cu cei ce se căiesc şi să participi la durerea celor ce suferă; să nu critici pe nimeni şi, în curăția propriei tale minți, să-i vezi pe toți buni şi sfinți[148]. Mintea nu poate fi curățită, şi nici nu poate împărăți cu Hristos dacă trupul nu suferă cu şi pentru Hristos; slava trupului este „supunerea liniştită dinaintea lui Dumnezeu, iar slava minții este adevărata contemplare a lui Dumnezeu"[149]. La frumusețea liniştirii se ajunge prin post, rugăciune şi lacrimi[150].

Curăția inimii şi a minții, vindecarea intelectului şi a celorlalte organe ale înțelegerii, toate acestea sunt roadă a unei îndelungate lupte sub har, în asceză. În mintea curată a credinciosului răsare acel izvor de lumină care revarsă dulceață asupra tainei vieții şi a

[132] Log. 14, p. 53; cf. Log. 23, p. 99.
[133] Log. 56, p. 228; cf. Log. 23, p. 102.
[134] Log. 24, p. 104.
[135] Log. 68, p. 269.
[136] Log. 32, p. 137.
[137] Log. 8, p. 37.
[138] Log. 31, p. 134.
[139] Log. 32, p. 13.
[140] Scrisoarea 4, p. 367.
[141] Log. 83, p. 319-320.
[142] Idem, p. 320.
[143] Log. 85, p. 342.
[144] Idem, p. 341.
[145] Log. 16, p. 56.
[146] Log. 17, p. 59.
[147] Log. 56, p. 222.
[148] Log. 58, p. 239.
[149] Log. 16, p. 57.
[150] Idem.

lumii[151].

Taina cunoașterii

Vindecarea și curățirea organelor cunoașterii umane sunt realizate prin acțiunea comună a lui Dumnezeu și a omului – prin harul lui Dumnezeu și voința omului. Pe lungul drum al curățirii și vindecării, cunoașterea însăși devine mai pură și mai sănătoasă. În fiecare etapă a dezvoltării sale, cunoașterea depinde de structura ontologică și starea etică a organelor sale.

Curățite și vindecate prin străduința omului întru virtuțile evanghelice, organele cunoașterii înseși dobândesc sfințenie și puritate. O inimă curată și o minte curată dau naștere la cunoașterea pură. Organele cunoașterii, atunci când sunt curățite, vindecate și îndreptate spre Dumnezeu, oferă o cunoaștere pură și sănătoasă a lui Dumnezeu și, atunci când sunt îndreptate către creație, oferă o cunoaștere pură și sănătoasă a creației. După învățăturile Sfântului Isaac Sirul, există două feluri de cunoaștere: cea care precede credința și cea care se naște din credință. Cea dintâi este cunoașterea naturală și implică discernământul binelui de rău. Cea de-a doua este cunoașterea duhovnicească și reprezintă „simțirea tainelor", „simțirea a ceea ce este tainic", „contemplarea nevăzutului"[152], Există, de asemenea, două feluri de credință: cea dintâi vine prin auzire și este confirmată și dovedită de cea de-a doua, „credința contemplației", „credința care este fondată pe ceea ce a fost văzut"[153]. Pentru a dobândi cunoașterea duhovnicească, omul trebuie mai întâi eliberat de cunoașterea naturală[154].

Aceasta este lucrarea credinței. Doar prin credință vine la om acea „putere necunoscută"[155] care îl face capabil de cunoaștere duhovnicească. Dacă omul își îngăduie să fie prins în păienjenișul cunoașterii naturale îi va fi mai greu să se elibereze de ea decât să rupă niște cătușe de fier, iar viața sa este trăită „pe ascuțișul săbiei"[156].

Atunci când omul începe să meargă pe calea credinței, trebuie să dea deoparte o dată pentru totdeauna vechile sale metode de cunoaștere, fiindcă credința își are propriile sale metode.

În acest fel, cunoașterea naturală încetează iar cea duhovnicească îi ia locul. Cunoașterea naturală este opusă credinței, fiindcă credința și tot ceea ce vine din credință reprezintă, „distrugerea legilor cunoașterii" – nu a celei duhovnicești, ci a cunoașterii naturale[157]. Principala trăsătură a cunoașterii naturale este abordarea ei prin examinare și experimentare. Aceasta este în sine „un semn de nesiguranță în ceea ce privește adevărul!". Credința, dimpotrivă, urmează un mod de gândire curat și simplu, care este foarte departe de orice fel de examinare metodică și de orice înșelăciune. Aceste două căi merg în direcții opuse. Casa credinței înseamnă „gânduri copilărești și simplitatea inimii", fiindcă este scris: „Slăviți-L pe Dumnezeu în simplitatea inimii" (Col. 3, 22) și „De nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor" (Matei 18, 3). Cunoașterea naturală este opusă atât simplității inimii, cât și simplității gândirii. Această cunoaștere lucrează doar în cadrul limitelor naturii, „dar credința își are propria sa cale dincolo de natură". Cu cât omul se dedică mai mult căilor cunoașterii naturale, cu atât mai mult este cuprins de teamă și cu atât mai puțin se poate elibera de ea.

Dar dacă merge pe calea credinței, el este de îndată eliberat și, „în calitate de fiu al lui Dumnezeu, el are puterea de a se folosi liber de toate lucrurile". „Omul care iubește această

---

[151] Log. 34, p. 150.
[152] Log. 18, pp. 64-65.
[153] Ibidem.
[154] Log. 19, p. 69.
[155] Ibidem.
[156] Idem, p. 71.
[157] Log. 62, p. 250.

credință acționează ca Dumnezeu, folosind toate lucrurile create", fiindcă credinței i se dă puterea „de a fi asemenea lui Dumnezeu în realizarea unei noi creații". Stă scris: „Tu doreşti şi toate lucrurile îți stau dinainte" (cf. Iov 23, 13 LXX). Credința poate adesea „să nască toate lucrurile din nimic", în vreme ce cunoaşterea nu poate face nimic „fără ajutorul materiei".

Cunoaşterea nu are nici o putere asupra naturii, dar credința are o astfel de putere. Înarmați cu credința, oamenii au intrat în foc şi au stins flăcările, nefiind atinşi de ele. Alții au umblat pe ape ca pe uscat. Toate aceste lucruri sunt „mai presus de fire"; ele stau împotriva căilor cunoaşterii naturale şi le arată deşertăciunea.

Credința „se mişcă deasupra naturii". Căile cunoaşterii naturale au cârmuit lumea timp de mai bine de 5000 de ani, iar omul nu a fost în stare „să-şi înalțe privirea de la pământ şi să înțeleagă puterea Creatorului său" până când „credința noastră s-a ivit şi ne-a eliberat de umbrele lucrărilor acestei lumi" şi de o minte fragmentată. Celui ce are credință „nu-i va lipsi nimic", iar atunci când nu are nimic „el posedă toate lucrurile prin credință", aşa cum este scris: „Şi toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi" (Matei 21, 22); şi de asemenea: „Domnul este aproape. Nu vă împovărați cu nici o grijă" (Filip 4, 6)[158]. Legile naturale nu există pentru credință. Sfântul Isaac subliniază acest lucru cu foarte mare tărie: „Toate sunt cu putință celui ce crede" (Marcu 9, 23), fiindcă „la Dumnezeu nimic nu este cu neputință"[159].

Cunoaşterea naturală îi sileşte pe cei ce cred în ea „să nu se apropie de ceea ce este străin naturii", ci de ceea ce este specific ei[160]. Această cunoaştere naturală la care se referă Sfântul Isaac apare în filosofia modernă sub trei denumiri: realism bazat pe simțuri, criticism epistemiologic şi monism. Toate acestea limitează puterea, realitatea, forța, valoarea, criteriile şi întinderea cunoaşterii la limitele naturii vizibile – în măsura în care acestea coincid cu limitele simțurilor umane ca organe ale cunoaşterii. A călca dincolo de limitele naturii şi a pătrunde în lumea supranaturalului este considerat un lucru contrar naturii, ca fiind ceva irațional şi imposibil, interzis discipolilor celor trei căi filosofice aflate în discuție. Direct sau indirect, omul este limitat la simțurile sale şi nu îndrăzneşte să treacă dincolo de ele.

Oricum, după Sfântul Isaac, această cunoaştere naturală, nu este greşită. Ea nu trebuie respinsă. Credința este însă mult superioară acesteia. Această cunoaştere trebuie condamnată doar în măsura în care, prin feluritele mijloace pe care le întrebuințează, se întoarce împotriva credinței. Dar când această cunoaştere „se uneşte cu credința, devenind una cu ea, îmbrăcându-se în gândurile sale arzătoare", atunci când ea „dobândeşte aripile nepătimirii", atunci, folosind alte mijloace decât cele naturale, ea se înalță de la pământ „în împărăția Creatorului ei", în supranatural. Această cunoaştere este atunci realizată prin credință şi primeşte puterea de „a se ridica pe înălțimi", de a-L vedea pe Cel ce se află dincolo de orice putere perceptivă şi „de a vedea strălucirea de neînțeles pentru minte şi de a se bucura de cunoaşterea ființelor create".

Cunoaşterea este nivelul de la care un om se suie pe culmile credinței. Atunci când ajunge pe aceste culmi, nu mai are nevoie de ea, căci este scris: „Pentru ea în parte cunoaştem... Dar când va veni ceea ce este desăvârşit, atunci ceea ce este în parte se va desființa" (I Cor. 13, 9-10). Credința ne descoperă acum adevărul desăvârşirii, ca şi cum s-ar afla dinaintea ochilor noştri. Doar prin credință aflăm ceea ce este dincolo de înțelegerea noastră – prin credință şi nu prin cercetare sau prin puterea cunoaşterii[161].

Faptele credincioşiei sunt: postul, milostenia, privegherile, curăția trupească, dragostea de aproapele, smerenia inimii, iertarea păcatelor, meditarea asupra bunătăților cereşti, studierea tainelor Sfintei Scripturi, ocuparea minții cu lucrurile mai înalte – acestea şi toate celelalte virtuți sunt trepte prin care sufletul se înalță spre cele mai înalte nivele ale

---

[158] Idem, pp. 250-252.
[159] Idem, p. 253.
[160] Ibidem.
[161] Idem, p. 25.

credinței[162].

Există trei entități duhovniceşti în care cunoaşterea se înalță şi cade şi prin care ea se mişcă şi se schimbă. Acestea sunt trupul, sufletul şi duhul. Deşi cunoaşterea este un singur tot (întreg) prin natura sa, ea schimbă modul şi forma acțiunii sale în relație cu fiecare dintre acestea trei. „Cunoaşterea este un dar al lui Dumnezeu oferit naturii, ființelor raționale, dăruit lor de la început, de la crearea lor. Ea este în chip natural simplă şi nedespărțită ca lumina de soare, dar în relația sa cu trupul, sufletul şi cu duhul se schimbă şi se împart”[163].

La nivelul său cel mai de jos, cunoaşterea „urmează dorințele trupului”, şi are ca obiect bogăția, slava deşartă, îmbrăcămintea, odihna trupului şi înțelepciunea lumească. Această cunoaştere inventează artele şi ştiințele şi tot ceea ce împodobeşte trupul în această lume văzută. Dar în toate acestea, o astfel ce cunoaştere este opusă credinței. Ea este cunoscută drept „simplă cunoaştere, fiindcă este lipsită de cele dumnezeieşti şi, prin caracterul ei trupesc, îi aduce minții o slăbiciune irațională, fiindcă în ea mintea este stăpânită de trup şi întreaga sa grijă este față de lucrurile acestei lumi”.

Este plină de ifose şi de mândrie, fiindcă orice lucru bun îl raportează la sine şi nu la Dumnezeu. Ceea ce a spus Apostolul, şi anume faptul că „cunoştința semețeşte” (I Cor. 8, 1), se referă desigur la această cunoaştere, care nu este legată de credința şi nădejdea în Dumnezeu şi nu este adevărata cunoaştere.

Adevărata cunoaştere duhovnicească, legată de smerenie, aduce la desăvârşire sufletele celor care au dobândit-o, aşa cum se observă în cazul lui Moise, David, Isaia, Petru, Pavel şi a tuturor celor care, în cadrul limitelor naturii umane, s-au dovedit vrednici de această desăvârşită cunoaştere. „În cazul lor, cunoaşterea este cufundată în meditarea lucrurilor străine acestei lumi, la revelațiile dumnezeieşti şi înalta contemplație a lucrurilor duhovniceşti şi a tainelor inefabile. În ochii lor, propriile lor suflete nu sunt decât praf şi cenuşă”. Cunoaşterea care vine de la trup este criticată de către creştini, care o văd ca fiind opusă nu numai credinței, dar şi fiecărui act de virtute[164].

Nu este greu să vezi că în acest prim şi cel mai de jos grad de cunoaştere, despre care vorbeşte Sfântul Isaac, este cuprinsă, de fapt, întreaga filosofie europeană, de la realismul naiv la idealism – şi întreaga ştiință de la atonismul lui Democrates până la teoria relativității lui Einstein. De la primul şi cel mai de jos grad de cunoaştere, omul merge mai departe la cel de-al doilea, atunci când începe atât cu trupul, cât şi cu sufletul să practice virtuțile: postul, rugăciunea, milostenia, citirea Sfintei Scripturi, lupta cu patimile, şi aşa mai departe.

Fiecare lucrare bună, fiecare dispoziție pozitivă a sufletului în acest al doilea stadiu al cunoaşterii este început şi săvârşit de către Duhul Sfânt prin lucrarea acestei cunoaşteri speciale. Inimii îi sunt arătate căile ce conduc la credință, chiar dacă cunoaşterea rămâne „trupească şi amestecată”[165]. Cel de-al treilea stadiu al cunoaşterii este cel al desăvârşirii. „Atunci când cunoaşterea se ridică deasupra pământului şi a grijii pentru cele pământeşti şi începe să-şi cerceteze propriile sale gânduri ascunse, din adâncul sufletului, disprețuind tot ceea ce vine de la patimile cele rele, începând să meargă pe calea credinței, îngrijindu-se de viața ce va să fie... şi cercetând tainele cele ascunse – atunci credința îşi asumă această cunoaştere şi o absoarbe, revenind şi dându-i naştere de la început, aşa încât ea însăşi să devină «dintru început» în întregime duh”. Apoi ea se poate „într-aripa şi zbura spre împărăția duhurilor netrupeşti şi să sondeze adâncurile oceanului de nepătruns, cugetând asupra dumnezeieştilor şi minunatelor lucruri care stăpânesc natura fāpturilor fizice şi duhovniceşti, pătrunzând înlăuntrul tainelor duhovniceşti care pot fi înțelese doar de către o minte simplă şi supusă. Atunci simțurile lăuntrice se trezesc la lucrarea duhului întru acele lucruri care aparțin celeilalte lumi, nemuritoare şi nestricăcioase. Această cunoaştere a primit deja, într-un chip ascuns, aici, în această lume, învierea duhovnicească în aşa fel încât să poarte o adevărată

[162] Idem, pp. 254-255.
[163] Idem, p. 255.
[164] Log. 63, p. 256-258.
[165] Log. 64, p. 258.

mărturie a reînnoirii tuturor lucrurilor"[166].

Acestea, după Sfântul Isaac, sunt cele trei stadii (trepte) ale cunoaşterii de care este legată întreaga viaţă a omului, în trup, suflet şi duh. Din momentul în care el „începe să discearnă între bine şi rău şi până în clipa plecării sale din această lume", cunoaşterea sufletului este compusă dintr-una sau din toate aceste trei trepte[167]. Prima treaptă de cunoaştere „răceşte râvna sufletului pentru nevoinţe pe calea lui Dumnezeu". Cea de-a doua „o reaprinde pentru calea cea scurtă ce conduce către credinţă". Cea de-a treia este „o odihnă după atâta trudă", când mintea „se îndulceşte de tainele vieţii ce va să fie". „Dar, întrucât natura nu poate ca atare să se înalţe cu totul la nivelul nemuririi şi să biruie povara trupului desăvârşindu-se în cunoaşterea duhovnicească, nici măcar această a treia treaptă de cunoaştere nu poate să îndrepte natura umană spre desăvârşirea absolută, în aşa fel încât să trăiască în lumea aceasta muritoare şi totuşi să depăşească cu totul natura trupească". Atâta vreme cât omul se află în trup, el trece de la o treaptă de cunoaştere la alta.

El are ajutorul harului, dar este împiedicat de către diavoli, „fiindcă el nu este cu totul liber în această lume nedesăvârşită". Fiecare lucrare a cunoaşterii constă „din efort şi statornică făptuire", dar lucrarea credinţei „nu constă numai din fapte", ci şi din gânduri duhovniceşti şi din curăţia sufletului, iar acest lucru este deasupra simţurilor. Fiindcă credinţa este mai subtilă decât cunoaşterea, aşa precum cunoaşterea este mai subtilă decât simţurile.

Toţi sfinţii care au ajuns la o astfel de viaţă „se bucură prin credinţă de bucuriile unei vieţi care este deasupra firii". Această credinţă se naşte în suflet prin lumina harului care „prin mărturia minţii sprijină inima încât aceasta să nu poată fi nesigură în nădejde, într-o nădejde care este foarte îndepărtată de orice îndoială". Această credinţă are „ochi duhovniceşti" care percep „tainele ascunse în suflet, comori ascunse ce sunt tăinuite de ochii fiilor care cugetă la cele trupeşti", dar sunt descoperite de către Duhul Sfânt, Care este primit de către ucenicii lui Hristos (cf. Ioan 14, 15-17). Duhul Sfânt este „sfânta putere" care sălăşluieşte în omul lui Hristos, ferindu-i şi apărându-i sufletul şi trupul de rău. Această forţă nevăzută este percepută cu ochii credinţei de cei ale căror minţi sunt luminate şi sfinţite. Ea este cunoscută sfinţilor „din experienţă"[168].

Pentru a explica totuşi mai limpede taina cunoaşterii, Sfântul Isaac oferă mai departe definiţiile atât a cunoaşterii, cât şi a credinţei. „Cunoaşterea care se preocupă de cele văzute şi de cele senzoriale se numeşte naturală; cunoaşterea care se preocupă de cele duhovniceşti şi netrupeşti se numeşte duhovnicească, fiindcă ea îşi primeşte percepţiile prin duh şi nu prin simţuri. Cunoaşterea care vine prin puterea dumnezeiască se numeşte *suprafirească*. Ea este incognoscibilă şi este superioară cunoaşterii". „Sufletul nu primeşte această contemplaţie de la materia care este în afara lui", aşa cum se întâmplă cu cele două feluri de cunoaştere... ci ea vine pe neaşteptate de la sine ca un dar nematerial, cuprins în sine însuşi, după cuvintele Mântuitorului: „Împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21). Nu are nici un rost să-i aştepţi apariţia sub vreo formă exterioară, fiindcă ea nu vine „în chip văzut" (Luca 17, 20).

Cea dintâi cunoaştere vine „dintr-un permanent studiu şi din dorinţa de a învăţa. Cea de-a doua vine dintr-un mod de viaţă cuviincios şi prin păstrarea credinţei. Cea de-a treia vine doar din credinţă, dar acum cunoaşterea este îndepărtată, activitatea încetează, iar simţurile devin de prisos"[169].

Pentru tainele Duhului „care sunt mai presus de cunoaştere şi nu sunt înţelese nici de simţurile trupeşti şi nici de forţele raţionale ale minţii, Dumnezeu ne-a dăruit o credinţă prin care noi ştim doar că aceste taine există".

Mântuitorul numeşte venirea Mângâietorului „darul descoperirii tainelor Duhului" (cf. Ioan 14, 16-26) şi se observă deci că desăvârşirea cunoaşterii duhovniceşti constă „în

[166] Log. 65, p. 259-260.
[167] Idem, p. 260.
[168] Idem, pp. 260-262.
[169] Log. 66, p. 262-263.

dobândirea Duhului, aşa cum s-a întâmplat Apostolilor". „Credința este poarta către descoperirea tainelor. Aşa precum ochii trupeşti văd lucrurile materiale, la fel credința priveşte cu ochii duhovniceşti asupra a ceea ce este ascuns". Atunci când un om trece prin poarta credinței, Dumnezeu îl conduce către „tainele duhovniceşti şi deschide marea înțelegerii sale"[170].

Toate virtuțile au un rol precis în această cunoaştere duhovnicească, fiindcă ea este rodul practicării virtuților[171]. Credința „naşte teama de Dumnezeu", iar din această teamă de Dumnezeu se naşte pocăința şi practicarea virtuților, care ea însăşi dă naştere la cunoaşterea duhovnicească[172]. Această cunoaştere „ce vine dintr-o îndelungată experiență şi practicare a virtuților este plăcută" şi îi conferă omului o mare putere[173]. Principalul fundament al cunoaşterii duhovniceşti este un suflet sănătos, un organ sănătos al cunoaşterii. „Cunoaşterea este rodul unui suflet sănătos", în vreme ce un suflet sănătos este urmarea unei îndelungate practicări a virtuților evanghelice[174]. „Sufletul sănătos" aparține celor desăvârşiți şi doar lor li se oferă cunoaşterea[175]. Este foarte greu şi adesea imposibil să exprimi în cuvinte taina şi natura cunoaşterii. În domeniul gândirii umane nu există nici o definiție care s-o poată explica pe de-a-ntregul. De aceea, Sfântul Isaac oferă numeroase definiții cunoaşterii. El este permanent preocupat de această problemă, iar aceasta stă dinaintea ochilor acestui Sfânt ascet ca un mare şi arzător semn de întrebare. Sfântul ne oferă răspunsuri din bogata şi binecuvântata sa experiență, dobândită printr-o lungă şi grea asceză.

Dar cel mai adânc şi cel mai complet răspuns este cel oferit de către Sfântul Isaac sub forma unui dialog:

„– *Ce este cunoaşterea?*

– Trăirea vieții veşnice.

– *Şi ce este viața veşnică?*

– Înțelegerea tuturor lucrurilor în Dumnezeu. Căci dragostea vine prin înțelegere, iar cunoaşterea lui Dumnezeu este stăpână peste toate dorințele. Pentru inima care dobândeşte această cunoaştere, orice plăcere care există pe pământ este fără rost, fiindcă nimic nu se poate compara cu bucuria cunoaşterii de Dumnezeu"[176]. Cunoaşterea este, deci, biruință asupra morții, legătura acestei vieți cu viața nemuritoare şi unirea omului cu Dumnezeu. Actul însuşi de cunoaştere abordează nemurirea, fiindcă doar prin cunoaştere omul depăşeşte limitele subiectivului şi intră în zona transsubiectivului. Iar atunci când obiectul transsubiectiv este Dumnezeu, atunci taina cunoaşterii devine taina tainelor şi enigma enigmelor. O astfel de cunoaştere este o țesătură mistică lucrată pe războiul de țesut al sufletului de către omul care este unit cu Dumnezeu.

Pentru cunoaşterea umană, problema cea mai importantă este cea a adevărului. Cunoaşterea poartă în sine o atracție irezistibilă spre taina infinită, iar această foame de adevăr care este în firea cunoaşterii umane nu este niciodată satisfăcută până când Adevărul absolut şi veşnic nu va deveni substanța cunoaşterii umane – până când cunoaşterea, în propria sa percepție de sine, nu dobândeşte perceperea lui Dumnezeu, şi în propria sa cunoaşterea de sine nu ajunge la cunoaşterea lui Dumnezeu.

Dar acest lucru este dăruit omului doar de către Hristos, Dumnezeul-Om, Cel care este singura întrupare şi personificare a adevărului celui veşnic în lumea realităților omeneşti. Atunci când un om L-a primit pe Dumnezeul-Om în sine, ca suflet al sufletului său şi ca viață a vieții sale. atunci omul acela este mereu plin de cunoaşterea adevărului veşnic. Ce este adevărul?

Sfântul Isaac răspunde astfel: „Adevărul este percepția lucrurilor pe care o dăruieşte

---

170 Log. 72, p. 281.
171 Log. 44, p. 183.
172 Log. 18, p. 65.
173 Log. 48, p. 198.
174 Log. 38, p. 164.
175 Log. 44, p. 185.
176 Log. 38, p. 164.

Dumnezeu”[177]. Cu alte cuvinte, percepția lui Dumnezeu este adevărul. Dacă această percepție exista într-un om, el nu numai că posedă, dar şi cunoaşte adevărul. Dacă el nu are această percepție, atunci adevărul nu există pentru el. Un astfel de om se poate afla mereu în căutarea adevărului, dar unul ca acesta nu-l va afla niciodată până când nu ajunge la perceperea lui Dumnezeu, întru care se află atât percepția, cât şi cunoaşterea adevărului.

Doar omul care-şi restabileşte şi îşi transformă organele sale de cunoaştere prin practicarea virtuților ajunge la percepția şi cunoaşterea adevărului. Pentru unul ca acesta, credința şi cunoaşterea şi tot ceea ce le însoțeşte reprezintă un tot (întreg) organic şi indivizibil. Ele împlinesc şi sunt împlinite una prin cealaltă, şi fiecare o confirmă şi o susține pe cealaltă. „Lumina minții dă naştere credinței” spune Sfântul Isaac, „iar credința dă naştere la mângâierea nădejdii, nădejde care întăreşte inima”.

Credința este luminarea înțelegerii. Când înțelegerea este umbrită, atunci credința se ascunde şi teama predomină, dând deoparte nădejdea. Credința, care scaldă înțelegerea în lumină, eliberează omul de mândrie şi îndoială şi este cunoscută drept „cunoaştere şi manifestare a adevărului”[178]. Sfânta cunoaştere vine dintr-o viață sfântă, dar mândria întunecă acea sfântă cunoaştere[179]. Lumina adevărului creşte şi descreşte după modul de viață al omului[180].

Grozave ispite se abat asupra celor ce caută să ducă o viață duhovnicească. Credinciosul trebuie să treacă prin mari suferințe şi necazuri pentru a ajunge la cunoaşterea adevărului[181]. O minte tulbure şi gândurile haotice sunt rod al unei vieți dezordonate, iar acestea întunecă sufletul[182]. Când patimile sunt alungate din suflet cu ajutorul virtuților, când „perdeaua patimilor este retrasă de pe ochii minții, atunci mintea poate percepe slava celeilalte lumi”[183].

Sufletul sporeşte cu ajutorul virtuților, mintea este întărită în adevăr şi devine de neclintit, „încinsă pentru a înfrunta şi a ucide orice patimă”[184]. Eliberarea de patimi vine o dată cu răstignirea atât a intelectului cât şi a trupului. Acest lucru îl face pe om capabil de a-L contempla pe Dumnezeu.

Mintea este răstignită atunci când gândurile necurate sunt alungate din ea, iar trupul atunci când patimile sunt stârpite[185]. „Un trup dedat plăcerilor nu poate fi sălaşul cunoaşterii lui Dumnezeu”[186]. Adevărata cunoaştere – „descoperirea tainelor” – este atinsă cu ajutorul virtuților”[187], şi aceasta este „cunoaşterea care mântuieşte”[188]. Principala trăsătură şi „dovadă"”a acestei cunoaşteri este smerenia[189]. Atunci când mintea „se află în sfera cunoaşterii adevărului”, atunci orice îndoială dispare[190] şi o mare pace şi linişte pogoară asupra sa. Această pace a minții se numeşte „sănătate desăvârşită”[191]. Atunci când puterea Duhului Sfânt intră în suflet, atunci sufletul „învață prin Duh”[192].

În filosofia Sfântului Isaac, problema naturii cunoaşterii devine o problemă etică şi ontologică care, în ultimă instanță, este socotită a fi problema personalității umane. Natura şi caracterul cunoaşterii depind ontologic, moral şi gnoseologic de constituția persoanei umane

[177] Log. 69, p. 272.
[178] Log. 58, p. 240.
[179] Log. 61, p. 249.
[180] Log. 84, p. 323.
[181] Log. 57, p. 233.
[182] Log. 78, p. 299.
[183] Log. 19, p. 62; Scrisoarea a patra, p. 382.
[184] Log. 83, p. 318; cf. Log. 85, p. 335.
[185] Log. 30, p. 130.
[186] Log. 56, p. 226.
[187] Log. 37, p. 161.
[188] Log. 5, p. 19.
[189] Log. 5, p. 31.
[190] Scrisoarea a patra, p. 383.
[191] Log. 58, p. 234.
[192] Log. 56, p. 227 (1935).

și, mai ales, de constituția și starea organelor sale de cunoaștere. În persoana credinciosului, cunoașterea, din propria sa natură, se transformă în contemplație.

Contemplația

În filosofia Sfinților Părinți, contemplația are o semnificație gnoseologică, etică și ontologică. Ea este o concentrare încărcată de rugăciune a sufletului, prin acțiunea harului asupra mulțimii de taine care ne depășesc înțelegerea și sunt prezente nu numai în Sfânta Treime, ci și în persoana omului însuși, precum și în întreaga creație a lui Dumnezeu. În contemplație, credinciosul trăiește dincolo de simțuri, deasupra categoriilor de timp și spațiu. El are o conștiință vie a legăturilor care-l unesc cu lumea de sus și este hrănit cu revelații care cuprind „ceea ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (I Cor. 2, 9). Sfântul Isaac se străduiește să redea în cuvinte marea sa experiență dobândită prin harul care l-a adus la contemplație. Atât cât limbajul omenesc permite înțelegerea și traducerea adevărurilor experienței religioase, el caută să explice cât mai clar cu putință ceea ce este contemplația. După el, contemplația este simțul tainelor dumnezeiești ascunse în lucruri și întâmplări[193].

Contemplația se află în cele mai fine lucrări ale minții și în permanenta meditație asupra lui Dumnezeu. Sălașul ei este rugăciunea neîncetată[194] și astfel ea luminează latura duhovnicească a sufletului, mintea[195]. „Uneori, contemplația izvorăște (țâșnește) din rugăciune, făcând să tacă rugăciunea buzelor. Atunci, omul aflat în rugăciune devine prin contemplație un trup fără suflare, în afara sa. Această stare e cunoscută drept contemplația rugăciunii". „În această contemplație încărcată de rugăciune există felurite trepte și o diversitate de daruri", căci „mintea încă nu a ajuns" în acea sferă unde nu mai există rugăciune (acolo unde „nu mai există rugăciune"), fiindcă în acea sferă există ceva mai mare decât rugăciunea[196].

Cu ajutorul unei viețuiri în har, credinciosul ajunge la contemplație. „De la început el devine încrezător în pronia dumnezeiască față de oameni și este iluminat de dragostea față de Creatorul său și se minunează de grija pe care le-o poartă ființelor raționale create de El. După aceasta răsare într-însul dulceața lui Dumnezeu și o dragoste arzătoare față de El în inima sa, o dragoste care arde atât patimile sufletești, cât și pe cele trupești. Un astfel de om este atunci „îmbătat de vinul dumnezeieștii iubiri... iar gândurile sale sunt retrase dinapoia lor, iar inima sa e cucerită de Dumnezeu". „Acestuia i se pare uneori că nu se află în timp sau chiar în această lume. Acesta este începutul contemplației duhovnicești la om – a contemplației și în același timp a oricărei revelații a minții". Mintea „crește" cu ajutorul contemplației și se înalță la revelații „care sunt dincolo de natura umană".

Pe scurt: în contemplație „îi sunt dăruite omului toate dumnezeieștile contemplații și revelațiile duhovnicești care pot fi cunoscute în această lume"[197]. Virtutea înțelegerii „smerește sufletul și-l curăță de gândurile încețoșate, ca să nu poată hoinări printre patimi, ci să înainteze spre contemplație". Această contemplație apropie mintea de natura sa primară și este denumită „contemplație nematerială". Este o „virtute duhovnicească", fiindcă „ea înalță sufletul sus, deasupra pământului, apropiindu-l de contemplarea Duhului, aducând mintea la Dumnezeu și la contemplarea slavei Sale celei de negrăit... depărtând mintea de lumea aceasta și de perceperea ei"[198].

Viața Duhului este o activitate la care simțurile nu participă. Sfinții Părinți au scris

[193] Log. 30, p. 131.
[194] Idem, p. 129.
[195] Idem, p. 130.
[196] Log. 31, p. 134.
[197] Log. 40, pp. 169-170.
[198] Log. 17, p. 59.

despre acest lucru. „De îndată ce minţile sfinţilor şi-au impropriat acest fel de viaţă, contemplaţia materială şi opacitatea celor trupeşti dispar, şi contemplaţia duhovnicească le ia locul”[199]. „Modalităţile de rugăciune sunt multiple – spune Sfântul Isaac – dar toate acestea au un singur scop: rugăciunea curată. În adâncurile acestei rugăciuni curate se află o stare de răpire care nu este rugăciune, fiindcă tot ceea ce poate fi numit rugăciune încetează şi rămâne doar o contemplaţie în care mintea nu poate rosti rugăciuni”.

„Rugăciunea este un lucru, dar această contemplaţie în rugăciune este cu totul altceva, deşi aceasta decurge din cealaltă. Rugăciunea este semănatul, iar contemplaţia este strângerea snopilor, atunci când secerătorul rămâne uimit de uimitoarea abundenţă a spicelor bogate ce au crescut din bietele grăunţe pe care le-a semănat”. În această stare de contemplaţie, mintea trece dincolo de propriile sale limite şi intră „în lumea cealaltă”[200]. Transformată de rugăciune şi de alte practici ascetice, mintea se curăţeşte şi învaţă „să-L contemple pe Dumnezeu cu ochi dumnezeieşti şi nu omeneşti”[201]. Cel ce îşi păzeşte inima de patimi îl contemplă pe Dumnezeu în fiecare clipă. Cel ce păstrează o trezvie permanentă asupra sufletului său... „în fiecare ceas Îl contemplă pe Domnul”. „Cel ce veghează asupra propriului său suflet în fiecare ceas îşi va vedea inima bucurându-se de revelaţii. Cel ce îşi adună mintea în sine va contempla zorile Duhului.

Cel ce-şi adună mintea din rădăcinile ei cele din afară Îl va contempla pe Domnul în tainiţele inimii sale... Iată, cerul este înlăuntrul tău dacă eşti curat, şi îi vei vedea pe îngeri în strălucirea lor şi o dată cu ei pe Domnul Însuşi... Sufletul unui drept străluceşte mai tare decât soarele şi se bucură în fiecare ceas de contemplarea lucrurilor care i s-au descoperit[202].

Atunci când, după severa nevoinţă evanghelică, omul descoperă înlăuntrul său centrul dumnezeiesc al fiinţei sale – şi află acolo şi centrul dumnezeirii ce transcende lumea aceasta văzută – atunci el se înalţă deasupra timpului şi se vede pe sine ca din veşnicie. El se vede pe sine deasupra timpului şi spaţiului, nemuritor şi veşnic.

La rădăcina sa, adevărata cunoaştere de sine înseamnă şi adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu, fiindcă omul poartă în sine calea cea mai scurtă dintre sine şi Dumnezeu: în sufletul său cel după chipul lui Dumnezeu. Aici se află distanţa cea mai scurtă dintre om şi Dumnezeu. Toate celelalte căi ale omului către Dumnezeu pot foarte bine să ajungă într-o fundătură; numai aceasta duce sigur la Dumnezeu întru Hristos. În filosofia sa, Sfântul Isaac pune mare accent pe cunoaşterea de sine. „Cel ce s-a învrednicit a se vedea pe sine”, spune el, „este mai mare decât cel ce s-a învrednicit a vedea îngeri”[203].

Pentru a dobândi capacitatea de a-şi vedea propriul său suflet, omul trebuie să-şi deschidă mai întâi inima lucrării harului[204]. „În măsura în care sufletele sunt necurate sau întunecate, acestea nu se pot vedea nici pe ele însele şi nici alte suflete”. Revelaţia va veni „dacă omul acela îşi curăţă sufletul şi-l readuce în starea sa dintru început”[205]. „Cel ce doreşte să-L vadă pe Dumnezeu înlăuntrul său trebuie să lupte ca prin neîncetate aduceri aminte de Dumnezeu să-şi curăţească inima; şi astfel, cu lumina din ochii minţii sale, el Îl va vedea pe Dumnezeu în tot ceasul. Aşa cum se întâmplă cu peştele pe uscat, la fel se întâmplă cu intelectul care s-a îndepărtat de aducerea-aminte de Dumnezeu... Pentru omul cu o minte curată, Împărăţia Duhului se află înlăuntrul său; soarele care străluceşte înlăuntrul său este lumina Sfintei Treimi, iar aerul respirat de locuitorii acestei împărăţii este Duhul Sfânt, Mângâietorul... Viaţa lor, bucuria lor şi fericirea lor este Hristos, strălucirea luminii Tatălui.

Un astfel de om se bucură pururea contemplându-şi sufletul şi minunându-se de frumuseţea sa care este cu adevărat mai mare decât o mie de sori. Acesta este Ierusalimul, împărăţia lui Dumnezeu, ascunsă, aşa cum spune Domnul (Luca 17, 21) înlăuntrul nostru.

[199] Idem, p. 61.
[200] Log. 32, p. 135.
[201] Log. 35, p. 154.
[202] Log. 43, p. 176.
[203] Log. 34, p. 153.
[204] Log. 73, p. 291.
[205] Log. 67, p. 265.

Această împărăție este norul slavei lui Dumnezeu întru care numai cei curați cu inima pot intra spre a vedea chipul Stăpânului lor şi spre a-şi lumina mințile cu strălucirea acestei lumini... Omul nu poate vedea frumusețea dinlăuntrul său până ce nu respinge şi disprețuieşte orice frumusețe dinafara sa...

Un om cu suflet sănătos, smerit şi umil, un astfel de om atunci când se roagă vede lumina Duhului Sfânt în sufletul său şi se bucură de strălucirea razelor acestei lumini, desfătându-se de contemplarea slavei sale“[206]. Omul poate înțelege natura sufletului său prin lumina Duhului Sfânt. „Prin fire, sufletul e liber de patimi. Atunci când în Sfânta Scriptură se vorbeşte de patimile sufletului şi ale trupului, acest lucru se referă la cauzele lor, fiindcă sufletul este din fire nepătimaş. Acest lucru nu este acceptat de către susținătorii filosofiei profane” – sau, aşa cum am spune astăzi, de către susținătorii filosofiei realiste, materialiste, fenomenologice. Dimpotrivă, Dumnezeu a creat sufletul după chipul Său, adică nepătimaş[207].

Există trei stări ale sufletului: firească, subfirească şi suprafirească. „Starea firească a sufletului este cunoaşterea creației lui Dumnezeu, atât a celei văzute, cât şi a celei duhovniceşti. Starea suprafirească a sufletului este contemplarea dumnezeirii supraesențiale. Starea subfirească a sufletului este căderea sa în patimi”, fiindcă patimile nu aparțin firii sale[208]. Patima este o stare nefirească a sufletului, în timp ce virtutea este starea sa firească[209]. Atunci când mintea este hrănită de virtuți, mai ales de cea a compătimirii, „sufletul este atunci împodobit cu acea sfântă frumusețe” prin care omul este cu adevărat după asemănarea lui Dumnezeu[210].

„Sfânta frumusețe” a ființei omului este revelată într-o inimă curată şi cu cât mai mult omul întreține această sfântă frumusețe înlăuntrul său, cu atât mai mult va vedea unul ca acesta frumusețea creației lui Dumnezeu[211]. Aceasta arată faptul că cunoaşterea de sine reprezintă calea cea mai bună de a ajunge la o cunoaştere adevărată a naturii şi a lumii materiale în general. „Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu”, spune Sfântul Isaac, „este aproape de a avea puterea să supună sieşi toate lucrurile. Celui ce se cunoaşte pe sine i se dă să cunoască toate lucrurile, fiindcă cunoaşterea de sine este plinătatea cunoaşterii tuturor lucrurilor”[212].

Dacă un om se smereşte pe sine dinaintea lui Dumnezeu, întreaga creație se smereşte pe sine dinaintea sa. „Adevărata smerenie se naşte din cunoaştere, iar adevărata cunoaştere este rodul ispitirii”[213], cu alte cuvinte, ea vine prin lupta cu ispitele.

Natura umană devine capabilă de adevărată contemplație atunci când este curățită de patimi prin practicarea virtuților. Adevărata contemplare a lumii materiale şi a celei nemateriale, precum şi a Înseşi Sfintei Treimi este darul lui Hristos. El a dăruit această contemplație oamenilor „atunci când El, în propria sa persoană dumnezeiască, a desăvârşit reînnoirea naturii umane şi, prin poruncile Sale de viață dătătoare, ne-a luminat calea spre adevăr. Natura umană devine capabilă de adevărata contemplație doar atunci când omul se dezbracă mai întâi de vechiul Adam prin pătimire, prin împlinirea poruncilor şi prin multe necazuri...

Atunci mintea trăieşte naşterea duhovnicească şi este în măsură să contemple lumea spirituală, adevărata sa patrie... Contemplarea lumii celei noi descoperită de Duhul, întru care mintea îşi găseşte desfătarea duhovnicească, are loc sub acțiunea harului... Această contemplare devine o hrană ce hrăneşte mintea, pregătindu-o să primească pe cea care este mai desăvârşită. Căci o contemplație duce la o altă contemplație, până când mintea este adusă în sfera dragostei desăvârşite.

---

206 Log. 43, pp. 177-178.
207 Log. 82, p. 314.
208 Log. 83, p. 316.
209 Idem, p. 317
210 Log. 1, p. 6.
211 Scrisoarea a treia, p. 366.
212 Log. 16, p. 58.
213 Idem, p. 59; cf. Log. 44, p. 186.

Dragostea însăşi este sălaşul, „locul" omului duhovnicesc; ea sălăşluieşte în curăția sufletului. Atunci când intelectul ajunge în împărăția iubirii, harul lucrează în el, iar intelectul primeşte contemplația duhovnicească şi devine văzătorul lucrurilor ascunse"[214]. Contemplația mistică „este revelația intelectului atunci când sufletul s-a adunat în sine"[215]. Cei ce şi-au curățit sufletele prin practicarea virtuților se învrednicesc de contemplația duhovnicească"[216]. „Cei curați cu inima Îl văd pe Dumnezeu"[217]. „Cei ce s-au curățit pe ei înşişi de păcat şi neîncetat îşi aduc aminte de Dumnezeu, aceia Îl şi văd"[218]. „Împărăția lui Dumnezeu se numeşte vedere duhovnicească, fiindcă aşa este ea cu adevărat", spune Sfântul Isaac. „Nu poate fi aflată prin activitatea gândirii, ci poate fi gustată doar prin har. Până ce omul nu se curăță pe sine, nu este capabil nici măcar să audă despre Împărăție, căci nimeni n-o poate dobândi prin învățături, ci doar prin curăția inimii"[219].

Dumnezeu dăruieşte gânduri curate celor ce trăiesc o viață curată[220]. „Curăția gândirii izvorăşte prin străduința neîncetată întru cele duhovniceşti şi din paza inimii, iar din curăția gândirii vine luminarea înțelegerii. De aici harul conduce mintea spre împărăția în care simțurile nu mai au nici o putere"[221]. Fiind cu luare aminte şi adunată în rugăciune, „mintea se într-aripează şi zboară în înălțimi", „spre desfătările cele dumnezeieşti". „Ea înoată într-o cunoaştere ce depăşeşte gândirea umană". „Sufletul care se luptă şi perseverează în această permanentă trezvie primeşte ochi de heruvim cu care el să se poată afla într-o permanentă şi cerească contemplație"[222].

Sufletul omului vede adevărul lui Dumnezeu prin puterea felului său de viață, adică prin viața de credință. „Dacă contemplația sa este adevărată, el va afla lumina şi ceea ce unul ca acesta contemplă se află în sfera adevărului"[223]. „Vederea lui Dumnezeu vine din această cunoaştere a lui Dumnezeu şi nu poate precede această cunoaştere"[224].

Scopul creştinului este viața întru Sfânta Treime şi contemplarea Ei. După Sfântul Isaac, dragostea este „contemplarea dintâi a Sfintei Treimi". „Cea dintâi dintre taine se numeşte curăție şi se ajunge la ea prin împlinirea poruncilor. Dar contemplația reprezintă, de fapt, contemplarea duhovnicească a minții". Ea vine din „intrarea minții în stare de răpire duhovnicească şi de înțelegere atât a ceea ce a fost, precum şi a ceea ce va fi. Contemplația este vederea minții. În timpul ei, inima este reînnoită şi curățită de rău, cunoscând tainele Duhului şi descoperirile cunoaşterii, înălțându-se din contemplație în contemplație şi din înțelegere în înțelegere, învățând şi crescând tainic până când este prinsă în dragoste, unită cu nădejdea, până când bucuria îşi face lăcaş în tainițele ei cele mai adânci, până când este înălțată la Dumnezeu şi încununată cu slava firească a propriei sale făpturi". Astfel, mintea „este curățită şi dăruită cu milostivire, fiind de fapt învrednicită de contemplarea Sfintei Treimi"[225]. Fiindcă există trei feluri de contemplație naturală în care mintea „este înălțată, devine activă şi angajată": „două aparțin lumii create – a celor raționale şi neraționale, a celor duhovniceşti şi trupeşti; iar cea de-a treia este contemplarea Sfintei Treimi"[226].

Dacă credinciosul, îmbogățit de comorile de negrăit ale contemplației, se întoarce către creație, întreaga sa ființă se umple de dragoste şi compasiune. „El îl iubeşte pe păcătos", spune Sfântul Isaac, „dar îi urăşte păcatele"[227]. El este pătruns de smerenie şi milă, de

[214] Scrisoarea a patra, p. 389.
[215] Idem, p. 383.
[216] Idem, p. 370.
[217] Idem, p. 383.
[218] Cf. Log. 5, p. 26 şi Log. 43, p. 177.
[219] Log. 19, p. 70; cf. Log. 35, p. 154.
[220] Log. 25, p. 105.
[221] Log. 30, p. 131.
[222] Log. 29, p. 125; cf. p. 124 şi Scrisorii a patra, p. 364.
[223] Scrisoarea 4, p. 388.
[224] Log. 16, p. 58.
[225] Scrisoarea 4, p. 387.
[226] Idem, p. 384.
[227] Log. 5, p. 30.

pocăință și dragoste. Unul ca acesta are inima plină de dragoste pentru orice ființă creată. „Ce înseamnă o inimă plină de milă?”. „Este”, răspunde Sfântul Isaac, „o inimă ce arde de dragoste față de întreaga creație: față de oameni, păsări, animale, demoni și față de orice ființă creată. Ochii i se umplu de lacrimi gândindu-se la ei, ori privindu-i pe aceştia. Din marea și puternica întristare care-i cuprinde inima și, din marea sa răbdare, inima i se strânge și unul ca acesta nu poate suporta să audă sau să vadă cea mai mică vătămare ori suferință pătimită de creație. De aceea, el se roagă cu lacrimi neîncetat pentru fiarele cele neraționale, pentru potrivnicii adevărului, cât și pentru cei ce îi fac rău, ca aceştia să fie iertați și miluiți. El se mai roagă și pentru șerpi, cu mare întristare, o întristare fără de hotar în inima sa, întristare care-l unește cu Dumnezeu”[228].

Atunci când, printr-o asceză evanghelică, cineva se mută de la cele trecătoare la cele veşnice, când unul ca acesta trăieşte în Dumnezeu și gândește în El, atunci când vorbeşte „ca de la Dumnezeu înaintea lui Dumnezeu” (II Cor. 2, 17), atunci privește lumea „cu ochii lui Hristos”, atunci lumea i se arată în frumusețea ei cea dintâi. Cu privirea unei inimi curățite, el pătrunde prin coaja păcatului și vede miezul creației făcut de mâna dumnezeirii.

Contemplarea Sfintei Treimi, fundamental tainică și de nepătruns, e realizată de credincios în această lume a realităților finite și trecătoare prin dragoste și milă, prin umilință și smerenie, prin rugăciune și jertfă pentru fiecare și pentru toți, prin bucurie cu cei ce se bucură și plângere cu cei ce plâng, prin suferință cu cei ce suferă și cu căință dimpreună cu cei ce se căiesc. Viața sa din această lume reflectă viața sa din lumea cealaltă, lumea valorilor nevăzute și tainice. Gândurile și faptele sale din această lume își au rădăcinile în lumea cealaltă și doar de dincolo își trag ele forța și tăria lor de viață dătătoare și de minuni făcătoare. Dacă cineva și-ar urmări gândurile, sentimentele, faptele sau practicile ascetice, ar ajunge la Sfânta Treime, care este izvorul lor fundamental. Toate lucrurile îi vin de la Tatăl prin Fiul, întru Duhul Sfânt. Avem cel mai frumos exemplu de acest fel în cazul Sfântului Isaac însuşi, acel mare teolog al Sfintei Treimi care, împreună cu Sfântul Simeon Noul Teolog, a putut să ne ofere cu ajutorul harului și al experienței ascetice, justificarea cea mai convingătoare a adevărului Dumnezeirii Treimice și a treimii celei asemănătoare lui Dumnezeu a ființei personale a omului.

[228] Log. 81, p. 306.

Concluzii

Teoria cunoaşterii a Sfântului Isaac este dominată de convingerea că problema cunoaşterii este în chip fundamental o problemă religioasă şi etică. De la începuturile ei până la nesfârşita sa împlinire în har, cunoaşterea depinde de calitatea şi măsura etică şi religioasă a persoanei, şi, mai presus de orice, de dezvoltarea şi cultura etică şi religioasă a organelor de cunoaştere ale omului. Un lucru este cert: acela că, la toate nivelele, cunoaşterea depinde de starea morală şi religioasă a omului. Cu cât un om este mai desăvârşit din punct de vedere moral şi religios, cu atât mai desăvârşită este cunoaşterea sa. Omul a fost creat într-un asemenea mod încât cunoaşterea şi moralitatea sunt întotdeauna echilibrate înlăuntrul său. Este neîndoios faptul că cunoaşterea sporeşte prin virtuţi şi se împuţinează din pricina patimilor.

Cunoaşterea este ca o ţesătură lucrată de către virtuţi pe fondul sufletului uman. Caravana sufletului se întinde prin toate lumile văzute şi nevăzute. Virtuţile reprezintă nu numai forţe ce creează cunoaştere, ci ele sunt principiile şi izvorul cunoaşterii. Prin transformarea virtuţilor în elemente constitutive ale fiinţei sale, prin străduinţe ascetice, omul avansează din cunoaştere în cunoaştere. S-ar putea spune chiar că virtuţile sunt organele senzoriale ale cunoaşterii.

Avansând de la o virtute la alta, omul înaintează de la o formă de înţelegere la alta. De la cea dintâi virtute, credinţa, până la cea din urmă, care este dragostea faţă de toţi, se întinde o cărare neclintită: nevoinţa. Pe această cale lungă, omul se formează, se transformă şi se transfigurează prin harul nevoinţelor sale ascetice. În acest mod, el îşi vindecă fiinţa de boala păcatului şi a necunoaşterii, restabilind integritatea persoanei sale, unificându-şi şi întregindu-şi sufletul. Vindecat şi redevenit întreg prin forţa morală şi religioasă a virtuţilor, omul dă expresie curăţiei şi integrităţii persoanei sale mai ales prin curăţia şi integritatea cunoaşterii sale.

După înţelegerea evanghelică, ortodoxă, aflată în scrierile Sfântului Isaac, cunoaşterea este o acţiune, o asceză a întregii persoane umane şi nu doar a unei singure părţi a fiinţei sale – fie că este intelectul, înţelegerea, voinţa, trupul sau simţurile. În fiecare act de cunoaştere, în orice gând, simţământ sau dorinţă, este implicat omul întreg dimpreună cu întreaga sa fiinţă. Vindecate prin harul nevoinţelor ascetice, organele cunoaşterii dau naştere unei cunoaşteri sănătoase şi curate, „învăţătura sănătoasă” a Apostolului (I Tim. 1, 10; II Tim. 4, 3; Tit. 1, 9; 2, l).

În toate treptele creşterii sale, această cunoaştere este „plină de har”, fiindcă este o împreună lucrare a ascezei nesilite a omului cu puterea plină de har a lui Dumnezeu. Întreaga fiinţă umană se află în coparticipare cu întreaga fiinţă a lui Dumnezeu. Din această pricină, Sfântul Isaac vorbeşte mereu de adunarea, „concentrarea” lăuntrică a sufletului, a minţii şi a gândurilor care se realizează prin practicarea virtuţilor evanghelice. Dar aceste virtuţi sunt diferite de cele ale altor tipuri de etică filosofică şi religioasă, nu numai prin conţinutul lor, dar şi în ceea ce priveşte metoda lor. Virtuţile evanghelice au un conţinut specific, legând pe Dumnezeu de om şi având propria lor metodă specifică de lucru.

În persoana Sa cu totul desăvârşită divino-umană sau „teandrică”, Dumnezeu-omul Iisus Hristos nu numai că ne-a arătat, dar a şi dovedit că această metodă, acest mod de viaţă divino-uman este singurul mod de viaţă şi de cunoaştere normal şi natural. Omul care-şi impropriază acest fel de credinţă află în el şi un mod de cunoaştere.

Ceea ce este valabil pentru credinţă este valabil şi pentru celelalte virtuţi dumnezeieşti: dragostea, nădejdea, rugăciunea, postul, umilinţa, smerenia şi celelalte. Căci fiecare din aceste virtuţi devine, în omul care trăieşte întru Hristos, o forţă de viaţă şi de cunoaştere creatoare, vie.

În acest mod de viaţă şi de cunoaştere teandric, nu există nimic nereal, abstract sau ipotetic. Aici totul este real, bazându-se pe o realitate irezistibilă, fiindcă totul se bazează pe

experiență. În persoana lui Hristos, Dumnezeu-omul, realitatea divină, transcendentă, este dovedită şi definită într-un mod absolut empiric. Prin întruparea Sa, Hristos i-a oferit omului cea mai subtilă, cea mai transcendentă şi cea mai desăvârşită realitate. Această realitate nu are limite fiindcă persoana lui Hristos este nelimitată. Conchidem că personalitatea umană nu are limite, la fel ca şi cunoaşterea umană, fiindcă s-a spus şi s-a poruncit: „Fiți, dar, voi desăvârşiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" (Matei 5, 48).

Aceasta înseamnă că singurele limite ale personalității şi cunoaşterii umane sunt limitele cele nemăsurate ale lui Dumnezeu. Persoana lui Hristos Dumnezeu-omul prezintă realitatea ideală, desăvârşită a monismului teandric: o trecere firească de la Dumnezeu la om, de la supranatural la natural, de la viața nemuritoare la viața umană. O astfel de trecere este, de asemenea, firească pentru cunoaştere atunci când, prin puntea credinței, nădejdii şi a dragostei, ea se întinde de la om la Dumnezeu, de la natural la supranatural, de la muritor la nemuritor şi de la temporal la veşnic, revelând astfel unitatea organică a acestei vieți şi a vieții ce va să fie, a acestei lumi şi a celeilalte, a naturalului şi a supranaturalului.

Această cunoaştere este o cunoaştere integrală, fiindcă ea se înalță pe aripile virtuților umane şi divine, şi trece fără piedică peste barierele timpului şi spațiului, intrând în veşnicie.

Tocmai la această cunoaştere integrală se gândeşte Sfântul Isaac atunci când, definind cunoaşterea, spune că ea este „percepția vieții celei veşnice" şi atunci când, definind adevărul, îl numeşte „perceperea lui Dumnezeu". Ceea ce este adevărat pentru virtuți este adevărat şi pentru cunoaştere. Aşa cum fiecare virtute zămisleşte alte virtuți şi zămisleşte cunoaşterea, la fel fiecare tip de cunoaştere zămisleşte un altul. O virtute o naşte pe alta şi o susține, iar acelaşi lucru este valabil pentru cunoaştere. Cu cât un om practică mai mult virtuțile, cu atât mai mare devine cunoaşterea sa de Dumnezeu. Cu cât Îl cunoaşte mai mult pe Dumnezeu, cu atât mai mare îi este nevoința. Aceasta este o cale pragmatică şi empirică.

„De vrea cineva să facă voia Lui, va cunoaşte despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu" (Ioan 7, 17). Cu alte cuvinte, doar prin experierea adevărului lui Hristos ajunge omul să-i cunoască veridicitatea şi unicitatea. Aceasta este cu adevărat o cale pragmatică, experimentală şi empirică. Cunoaşterea adevărului nu le este oferită celor curioşi, ci acelora care merg pe calea nevoinței. Cunoaşterea este o roadă în copacul virtuților, care este copacul vieții. Cunoaşterea vine din nevoință.

Pentru adevăratul creştin, filosofia ortodoxă este, de fapt, asceza teandrică a minții şi a întregii persoane. Aici sunt semnificative tocmai acele cuvinte ale Mântuitorului: „Celui ce are i se va da; iar de la cel ce nu are şi ce i se pare că are se va lua de la el" (Luca 8, 18). Privit în lumina teoriei cunoaşterii a Sfântului Isaac, realismul naiv este tragic şi foarte simplist. El nu poate oferi o cunoaştere reală lumii, fiindcă el foloseşte organe ale cunoaşterii bolnave şi corupte.

Prin contrast, realismul teandric oferă o adevărată cunoaştere a lumii şi a adevărului ce se află acolo, fiindcă el foloseşte organe ale cunoaşterii care au fost curățite, vindecate şi reînnoite şi poate privi chiar în tainițele inimii a tot ceea ce este creat. Raționalismul consideră că înțelegerea este un organ infailibil al cunoaşterii. De aceea, în legătură cu întreaga persoană umană, el ne apare ca un apostat anarhic. El este ca o ramură care s-a rupt de viță, care nu poate avea viață deplină sau realitate creatoare de sine stătătoare. El nu poate ajunge la cunoaşterea adevărului, fiindcă în izolarea sa egocentrică el este divizat şi împrăştiat.

Adevărul, dimpotrivă, este dăruit unei minți care a fost curățită, luminată, transfigurată şi îndumnezeită prin lucrarea virtuților. Criticismul filosofic este aproape în totalitate preocupat de studierea organelor cunoaşterii în starea lor fizică şi psihică aşa cum există în sfera pur omenească. La aceasta el adaugă studiul categoriilor şi condițiilor care sunt premisele cunoaşterii, dar nu acordă nici o atenție nevoii de vindecare şi curățire a organelor cunoaşterii.

Prin urmare, criticismul filosofic nu poate să ajungă prin el însuşi la cunoaşterea adevărului, fiindcă nu este altceva decât un raționalism şi senzualism prudent. Idealismul filosofic se bazează pe realități şi criterii transcendente, dar nu are posibilitatea de a le dovedi

existența.

Deşi fondat pe idei transcendentale, el este totuşi incapabil să ajungă la cunoaşterea adevărului, atât de necesar naturii umane, sau să potolească, măcar în parte, setea de adevăr veşnic şi realitățile omeneşti. Aceste felurite sisteme epistemologice sunt incapabile să ofere omului ceea ce îi oferă filosofia ortodoxă cu teoria sa ascetică a cunoaşterii plină de har. Aici, Însuşi Adevărul veşnic stă dinaintea cunoaşterii umane în plinătatea desăvârşirii Sale infinite, dăruindu-Se pe Sine omului luminat şi plin de har. Fiindcă doar prin persoana lui Hristos Dumnezeu-omul, adevărul transcendental divin ajunge la om. În El, adevărul devine în mod obiectiv imanent şi prezintă o realitate istorică imediată şi veşnic vie. Pentru a şi-o impropria, pentru a face din aceasta o imanență subiectivă, este esențial ca omul, prin practicarea virtuților, să-L facă pe Domnul Iisus Hristos sufletul sufletului său, inima inimii sale şi viața vieții sale.

ECUMENISMUL UMANIST

Ecumenismul este numele comun pentru pseudo-creştinismul pseudo-bisericilor din Europa Occidentală. Înlăuntrul său se află inima umanismului european, având papalitatea drept cap al ei. Tot acel pseudo-creştinism, toate acele false biserici nu sunt nimic altceva decât o erezie după alta. Numele lor evanghelic comun este panerezie. De ce? Întrucât, de-a lungul istoriei, felurite erezii au tăgăduit sau au deformat anumite însuşiri ale Dumnezeu-omului şi Domnului Iisus Hristos, aceste erezii europene se îndepărtează cu totul de El, înlocuindu-L cu omul european. Nu există nici o diferență esențială între catolicism, protestantism, ecumenism şi alte erezii ale căror nume este „legiune".

Dogmele ortodoxe, adică dogmele sfinte ale Bisericii, sunt respinse şi înlocuite de către dogmele latine eretice ale primatului şi infailibilității papei, adică a omului. Din această panerezie s-au născut ereziile şi continuă să se nască: Filioque, respingerea invocării Duhului Sfânt, pâinea nedospită, introducerea harului creat, purgatoriul, meritele prisositoare ale sfinților, învățături standard cu privire la mântuire, iar de aici au izvorât învățături standard despre viață, papalitate, „Sfânta" Inchiziție, indulgențe, uciderea păcătoşilor din pricina păcatelor lor, iezuitismul, scolasticii, cazuiştii, monarhianismul şi individualismul social de diferite feluri...

Protestantismul? Este copilul loial al papalității.

A mers dintr-o erezie într-alta de-a lungul secolelor şi se îneacă încontinuu în feluritele otrăvuri ale erorilor sale eretice. În plus, semeția papală şi neghiobia „infailibilă" domnesc în chip absolut înlăuntrul ei, ruinând sufletele credincioşilor săi. Mai presus de orice, fiecare protestant este un papă independent atunci când se ajunge la probleme de credință. Acest lucru conduce de la o moarte spirituala la alta; şi nu există nici un sfârşit al acestei stări „muribunde", întrucât o persoană poate suferi nenumărate morți spirituale (pe parcursul unei vieți). Întrucât aşa se prezintă lucrurile, nu există nici o ieşire din acest impas pentru ecumenismul catolico-protestant dimpreună cu pseudo-Biserica sa şi pseudo-creştinismul său fără o pocăință pornită din adâncul inimii făcută dinaintea Dumnezeu-omului Hristos şi a Bisericii Sale Ortodoxe.

Pocăința este doctoria pentru orice păcat, medicamentul oferit omului de către singurul Prieten al omului (Hristos). Fără pocăință şi fără intrarea în adevărata Biserică a lui Hristos este inadmisibil şi nefiresc să vorbim despre unificarea „Bisericilor", despre dialogul dragostei, despre împărtăşania comună (adică despre un potir comun).

Cel mai important lucru dintre toate este acela că trebuie să fii „unit în trup" cu trupul teandric al Bisericii lui Hristos şi prin el să te împărtăşeşti cu sufletul său, Duhul Sfânt, şi să devii moştenitor al binecuvântărilor Dumnezeu-omului Hristos. „Dialogul contemporan al dragostei" care îmbracă forma unui sentimentalism ieftin, este în realitate o negare a sfințirii mântuitoare a Duhului şi a credinței în adevăr (II Tes. 2, 13), care este unica „dragoste de adevăr" mântuitoare (I Tes. 2, 10). Esența dragostei este adevărul; dragostea vieţuieşte şi înfloreşte în adevăr. Adevărul este inima oricărei virtuți dumnezeieşti şi prin urmare şi a dragostei. Şi fiecare dintre aceste virtuți dumnezeieşti predică şi propovăduieşte despre Dumnezeu-omul Iisus care este singura Persoană Care reprezintă întruparea şi chipul Adevărului divin, cu alte cuvinte Pan Adevărul.

Dacă adevărul ar fi altceva decât Dumnezeu-omul Hristos, dacă ar fi gândire, o idee, o teorie, minte, ştiință, filosofie, cultură, om, umanitate, lumea sau întregul univers sau oricine sau orice altceva sau toate la un loc, ar fi un lucru minor, insuficient, finit, muritor. Adevărul, însă, este o persoană şi, într-adevăr, persoana Dumnezeu-omului Hristos, cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi, şi ca atare este nemuritoare şi nesfârşită, veşnică. Aceasta deoarece în Domnul Iisus, Adevărul şi Viața au aceeaşi esență: ele sunt Adevărul veşnic şi Viața veşnică (cf. Ioan 14, 6; 1, 4-17). Cel ce crede în Domnul Iisus Hristos creşte neîncetat prin

Adevărul Său în nemărginirea divină. El creşte cu toată fiinţa sa, cu toată mintea sa, cu toată inima şi cu tot sufletul său. Oamenii vieţuiesc în Hristos „ţinând adevărul în iubire", fiindcă doar în acest fel noi trebuie „să creştem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos" (Efeseni 4, 15). Acest lucru este întotdeauna împlinit „împreună cu toţi sfinţii" (Efeseni 3, 18), întotdeauna în Biserică şi prin Biserică, fiindcă o persoană nu poate creşte în El „Carele este capul" trupului Bisericii, cu alte cuvinte în Hristos, în vreun alt fel.

Să nu ne înşelăm. Există şi „un dialog al falsităţii", atunci când cei ce discută se mint unii pe alţii în mod conştient sau inconştient. Acest tip de dialog este propriu „tatălui minciunii", diavolul, „căci este mincinos şi tatăl minciunii" (Ioan 8, 44). Este, de asemenea, un lucru obişnuit pentru colaboratorii săi conştienţi ori inconştienţi să-şi atingă „adevărul" lor cu ajutorul minciunilor atunci când ei vor să-şi împlinească binele lor prin rău. Nu poate exista nici un „dialog al dragostei" fără dialogul adevărului. Altminteri, acest dialog nu este adevărat şi nu este firesc. Ca atare, porunca Apostolului cere ca „dragostea să fie nefăţarnică" (Romani 12, 9).

Despărţirea şi detaşarea eretico-umanistă faţă de dragostea de adevăr este un semn al lipsei credinţei teandrice, precum şi a pierderii echilibrului şi bunului simţ teandric. În orice caz, aceasta nu a fost niciodată şi nici nu este calea urmată de Sfinţii Părinţi. Ortodocşii sunt înrădăcinaţi şi întemeiaţi în adevăr numai „împreună cu toţi sfinţii" şi au proclamat această dragoste teandrică şi mântuitoare pentru lume şi pentru întreaga creaţie a lui Dumnezeu din vremea Apostolilor şi până azi.

Pacifismul umanist, minimalist şi moralist al ecumeniştilor contemporani face doar un singur lucru: aduce la lumină rădăcinile lor umaniste bolnave, cu alte cuvinte filosofia lor bolnavă şi plăpânda lor moralitate „după predania omenească" (Col. 2, 8). Ei ne descoperă criza credinţei lor umaniste, precum şi insensibilitatea lor prezumţioasă faţă de istoria Bisericii, adică faţă de continuitatea sa apostolică şi sobornicească în adevăr şi în har. Iar sfânta, apostolica, patristica gândire îndreptată spre Dumnezeu, precum şi cugetarea îndumnezeită sunt binevestite prin gura Sfântului Maxim Mărturisitorul care rosteşte acest adevăr: „Fiindcă credinţa este temelia lucrurilor care-i urmează, adică nădejdea şi dragostea, care desigur că sprijină adevărul" (PG 90, 1189 A).

Învăţăturile despre erezii ale Bisericii Ortodoxe a Dumnezeu-omului Hristos, formulate prin Sfinţii Apostoli, Sfinţii Părinţi şi Sfintele Sinoade spun că adunările eretice nu sunt o Biserică şi nici nu pot fi o Biserică. De aceea, ele nu pot avea Sfintele Taine, mai ales Taina Euharistiei, taina tainelor.

Sfânta Euharistie este totul şi toate în Biserică: chiar Dumnezeu-omul Iisus Hristos, Biserica însăşi şi în general totul cu privire la Dumnezeu-omul Hristos. Cuminecarea interconfesională, adică participarea împreună cu ereticii la Sfintele Taine şi, mai ales, la Sfânta Euharistie, reprezintă cea mai neruşinată trădare a Domnului nostru Iisus Hristos, trădarea lui Iuda. Aceasta reprezintă, mai ales, o blasfemie adusă întregii Biserici celei una a lui Hristos, a Sfintei Tradiţii a Bisericii. Astfel, unul care face aceasta ar trebui să se lipsească de modul de gândire hristic şi de propria conştiinţă faţă de Sfintele Taine, de sfintele lor înţelesuri şi sfintele porunci de a urma această cale.

Mai întâi, ar trebui să ne întrebăm pe ce fel de eclesiologie şi pe ce fel de teologie a Bisericii se bazează „cuminecarea interconfesională"? Aceasta deoarece întreaga teologie ortodoxă nu este fondată şi nu se bazează pe „cuminecarea interconfesională", ci pe realitatea teandrică a Împărtăşaniei înseşi (cf. I Cor. 1, 9; 10, 16-17; II Cor. 13, 13; Evrei 2, 14; 3, 14; Ioan 1, 3). Ideea cuminecării interconfesionale este contradictorie în ea însăşi şi de neconceput pentru conştiinţa ortodoxă sobornicească.

Al doilea fapt, cu adevărat un fapt sfânt al credinţei ortodoxe, este următorul: în învăţătura ortodoxă cu privire la Biserică şi Sfintele Taine, cea mai mare şi unica taină este Biserica însăşi, trupul Dumnezeu-omului Hristos, aşa încât ea este singurul izvor şi conţinutul tuturor Sfintelor Taine. În afara acestei taine teandrice a Bisericii, taină peste toate tainele, nu există şi nu pot exista alte „taine"; de aceea, nu poate exista o cuminecare interconfesională a

tainelor. Prin urmare, putem vorbi despre Taine în contextul acestei taine atotcuprinzătoare care este Biserica. Aceasta deoarece Biserica Ortodoxă, ca Trup al lui Hristos, este izvorul şi temelia Tainelor şi nu invers.

Sfintele Taine nu pot fi considerate ca fiind deasupra Bisericii sau studiate în afara Trupului Bisericii. Din această pricină, în acord cu gândirea Bisericii sobornicești a lui Hristos şi cu întreaga tradiție ortodoxă, Biserica Ortodoxă nu recunoaşte existența altor taine în afara sa şi nici nu le recunoaşte ca fiind taine, iar omul nu poate primi Sfintele Taine până ce unul ca acesta nu se întoarce de la „Bisericile" eretice, adică de la falsele biserici, prin pocăință, la Biserica Ortodoxă a lui Hristos. Până atunci, unul ca acela rămâne în afara Bisericii, neunit cu ea prin pocăință şi este, după părerea Bisericii, un eretic şi, prin urmare, se află în afara posibilității împărtăşirii mântuitoare, fiindcă „ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea, sau ce împărtăşire are lumina cu întunericul?" (II Cor. 6, 14). Apostolul neamurilor, cu autoritatea pe care a primit-o de la Dumnezeu-omul Hristos, ne dă această poruncă: „De omul eretic, după întâia şi a doua mustrare, depărtează-te" (Tit 3, 10). Cum poate cineva care nu numai că nu-l respinge pe „eretic", ci I-l şi dăruieşte pe Domnul Însuşi prin Sfânta Împărtăşanie, zic, cum poate unul ca acesta să facă parte din rândul celor ce împărtăşesc sfânta credință teandrică şi apostolică? În plus, iubitul ucenic al Domnului Iisus, apostolul iubirii, ne dă această poruncă: „să nu primiți în casa voastră" (II Ioan 1, 10) pe cel ce nu crede în întruparea lui Hristos şi nu acceptă învățăturile evanghelice despre El ca Dumnezeu-om.

Canonul 45 al Sfinților Apostoli spune răspicat: „Orice episcop sau preot care se roagă dimpreună cu ereticii să se oprească din slujire, dar dacă unul ca acesta îngăduie ca ereticii să slujească în Biserică, atunci să se caterisească" (cf. Canonului 33 al Sinodului din Laodiceea).

Nu este oare limpede acest canon? Canonul 65 al Sfinților Apostoli ne arată: „Dacă vreun cleric sau mirean intră în sinagoga evreilor sau în vreun templu al ereticilor spre a se ruga, unul ca acesta să fie nu numai caterisit, dar şi afurisit", iar acest lucru este limpede chiar şi pentru mintea cea mai primitivă. Canonul 46 al Sfinților Apostoli ne spune: „Poruncim ca orice episcop sau preot care acceptă vreun botez al ereticilor sau vreo jertfă de-a lor să fie caterisit; căci în ce fel poate Hristos să se împace cu Veliar sau ce are oare de împărțit credinciosul cu cel necredincios?".

Este limpede chiar şi pentru un orb că această poruncă ne îndeamnă ca nu numai să nu recunoaştem vreuna dintre tainele ereticilor, ci să le şi socotim nelegitime şi lipsite de har dumnezeiesc. Sfântul Ioan Damaschin, de Dumnezeu înțeleptitul purtător al Sfintei Tradiții patristice sobornicești şi apostolice a Bisericii lui Hristos ne arată din inimă faptul că toți Sfinții Părinți, toți Sfinții Apostoli şi toate sfintele sinoade ale Bisericii ne-au învățat următorul adevăr teandric: „Pâinea şi vinul nu reprezintă un simbol al trupului şi sângelui lui Hristos (ferească Dumnezeu!); ci însuşi trupul şi sângele Domnului... fiind numite Împărtăşanie, întrucât noi primim dumnezeirea lui Hristos prin intermediul ei. Şi cu adevărat aşa este fiindcă, prin ea, noi ne împărtăşim cu Hristos şi primim Trupul şi dumnezeirea Sa în noi; prin ea, noi ne împărtăşim şi ne unim unul cu celălalt; fiindcă dacă ne împărtăşim dintr-o pâine, noi toți devenim un trup şi un sânge al lui Hristos şi ne unim unul cu celălalt şi suntem socotiți a face parte din acelaşi trup cu Hristos. Să ne păzim, deci, cu orice preț, de a lua împărtăşania de la eretici sau de a le-o oferi acestora. «Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor» (Matei 7, 6), ne spune Domnul, ca nu cumva să devenim părtaşi la învățăturile lor false şi la osândirea lor. Dacă există o astfel de unire cu Hristos şi unul cu altul, atunci cu adevărat ne unim cu toți cei cu care ne împărtăşim, fiindcă această unire vine în urma unei libere voințe şi nu fără intervenția judecății noastre. Fiindcă noi toți suntem un trup, fiindcă noi «toți ne împărtăşim dintr-o pâine» aşa cum spune dumnezeiescul Apostol" (I Cor. 10, 17); (Sf. Ioan Damaschin, *O expunere exactă a credinței ortodoxe,* 4, 13, P.G. 94; c. 1149, 1152, 1153).

Sfântul Teodor Studitul, mărturisitorul neînfricat al adevărurilor teandrice ortodoxe, proclamă către toți oamenii: „A primi împărtăşanie de la un eretic sau de la unul care o strică dinaintea unui dumnezeu străin te apropie de diavolul."; (Teodor Studitul P.G. c. 1668c).

După spusele sale, pâinea ereticilor nu este „trupul lui Hristos” (ibid. c. 1597A). Ca atare, „atunci când dumnezeiasca pâine a ortodocşilor este împărtăşită, credincioşii devin un trup; în acelaşi mod împărtăşania eretică împlineşte acelaşi lucru în cazul celor ce se împărtăşesc din ea, făcându-i pe aceştia un trup care este împotriva lui Hristos” (Ibid. c. 1480 CD). În plus, împărtăşania de la eretici nu este pâinea comună, ci otravă care vatămă trupul, întunecând şi înnegrind sufletul (ibid. c. 1189c).

Să ne încheiem călătoria noastră în rai şi iad cu gândurile evanghelice ale unui episcop ortodox contemporan care este, asemenea Apostolilor, un Hrisostom al Bisericii Ortodoxe Sârbe, Nicolae al Ohridei († 1956). Cu smerenie şi rugăciune nădăjduim să lămurim problemele despre care vorbim şi să aruncăm lumină asupra lor într-un chip sfânt, patristic, cu ajutorul luminii evanghelice a gândurilor sale de Dumnezeu înțelepțite.

Despre desfrâul Europei[1]

Fiind absorbit de tainele neamului omenesc în chip patristic, episcopul Nicolae afirmă:

„Slăvitul prooroc Isaia a proorocit următoarele: «Atunci când Domnul se va ridica spre a lovi pământul grozav... semeția oamenilor va fi doborâtă şi singur Domnul va fi lăudat în ziua aceea» (Is. 2, 10-11)!. Iar Domnul s-a ridicat adesea spre a lovi pământul fiindcă oamenii se închinau altor oameni, în loc să I se închine Lui, singurului Dumnezeu; din pricina unor oameni semeți care se socoteau pe sine dumnezei dinaintea semenilor lor. El S-a ridicat în zilele noastre[2] şi cu adevărat a distrus întregul pământ în dreapta Sa mânie, pentru a termina o dată cu semeția omenească şi pentru a smeri mândria minții omeneşti[3]. Modul de reacție al lui Dumnezeu împotriva omului este adesea asemănător răzvrătirii omului împotriva lui Dumnezeu.

Ereticii timpului nostru I-au oferit Domnului nostru Iisus Hristos cel din urmă loc la masa acestei lumi, ca şi cum El ar fi cel mai de pe urmă cerşetor, în timp ce ei şi-au aşezat propriii lor oameni mari pe locurile cele dintâi: politicieni, scriitori, oameni de ştiință, oameni de afaceri, chiar turişti şi jucători de fotbal. Ochii acestui popor erau fixați asupra acestor mari oameni, a acestor dumnezei moderni, în vreme ce doar câțiva ochi erau îndreptați către Hristos, biruitorul morții. Această neruşinată răzvrătire a acestor oameni botezați, a ereticilor împotriva Dumnezeului Celui Preaînalt, trebuia să aducă, desigur, o reacție a Dumnezeului Celui disprețuit împotriva acestor națiuni şi a acestor oameni nelegiuiți.

Iar Dumnezeu S-a ridicat cu adevărat spre a distruge pământul. Iar oamenii pământului au pătimit nenumărate necazuri dinaintea ochilor noştri. Nu numai că aceşti mari oameni zeificați s-au dovedit a fi flăcări ce s-au stins, de la care ceilalți nu mai puteau afla căldură, ci s-au dovedit a fi demni de cuvintele proorocului Isaia, după care oamenii se vor ascunde «în peşteri şi în crăpăturile stâncilor şi în găurile pământului de teama Domnului şi din pricina slavei puterii Sale» (Is. 2, 19).

Şi nu s-a întâmplat acest lucru în ultimul război? N-au intrat oare oamenii de pe diferite continente în crăpăturile stâncilor şi în găurile pământului pentru a se salva de semănătorii europeni ai morții, aşa cum s-a întâmplat în țara noastră (Serbia) şi în alte părți? Iar aceşti semănători ai morții nu sunt decât acele mărimi din lumea noastră, acei idoli ai poporului care stăteau în locurile de frunte de la masa acestei lumi, disprețuindu-L pe Hristos ca pe cerşetorul aflat la celălalt capăt al mesei...”

Episcopul cel purtător de Hristos ne spune următoarele lucruri cu tristețe şi nădejde:

---

[1] Acest text reprezintă ultima parte a studiului „Ecumenismul umanist”. Deoarece părintele Iustin nu a făcut altceva decât să reproducă fragmente din mărturia dascălului său, fără a face comentarii pe marginea lor, am socotit că este bine să delimităm cele două articole; titlul acesta aparține redacției (n.red.).

[2] Acest mesaj al episcopului Nicolae a fost scris în timpul celui de-al doilea război mondial, într-o celulă din lagărul de la Dachau, din Germania. Mesajul este publicat aici pentru prima oară şi, chiar dacă poartă în sine pecetea împrejurărilor în care a fost scris, nu îşi pierde valoarea sa de importantă mărturie duhovnicească.

[3] Nicolae a murit în exil, văzând cu tristețe şi durere că Hristos Îşi pierduse şi ultimul loc de la masă. Conducătorii acestei lumi aduseseră „Europa” în locul lui Hristos.

„Frații noştri botezați, înşelați de ereziile luterane şi catolice, s-au considerat a fi mai înțelepți decât Hristos. Ei ne considerau pe noi, ortodocşii, drept oameni ignoranți şi necivilizați. Dar într-adevăr, cuvintele lui Pavel s-au dovedit a fi adevărate şi în cazul lor: «Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni.» (Romani 1, 22). Iar acest lucru era aşa fiindcă ei au respins înțelepciunea duhovnicească a lui Hristos, Cel smerit şi plin de dragoste şi au adoptat, după exemplul filosofilor păgâni, înțelepciunea trupească şi lumească, plină de mândrie şi viclenie. «Şi au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios cu asemănarea chipului omului celui stricăcios... şi s-au închinat şi au slujit făpturii în locul Făcătorului.» (Romani 1, 23, 25).

Cu alte cuvinte, ei au luat toată slava lui Hristos şi au pus-o pe umerii muritorilor, pe care mai apoi i-au adus la rangul de noi Mesia. Astfel ei percepeau slava după înțelepciunea lor lumească. Iar sensul culturii şi al civilizației era pentru ei respect față de creatură, adică față de natura vizibilă şi închinare la aceasta şi nu închinare la Creator; dumnezei muritori şi natură zeificată!

Acesta este acum ultimul stadiu al umanității occidentale în coborâşul său veşnic şi de necontrolat de pe culmile lui Hristos spre prăpăstiile satanei. Acesta este momentul de vârf al egalizării oamenilor, începând cu vechea idolatrie a Romei şi până la Asia zilelor noastre. Mii de cărți sunt scrise anual, cărți care slăvesc oameni celebri, lăudând civilizațiile lor, iar mii de ziare slujesc acestei glorii efemere şi false zilnic, aflându-se în slujba lucrărilor omeneşti pe care le slăvesc sub numele exagerat de «civilizație».

Din această pricină, Dumnezeu i-a lăsat în seama plăcerilor şi a patimilor lor ruşinoase, pentru a-şi afla satisfacția doar în cele pământeşti şi nu în cele cereşti, şi doar în ceea ce îi oferă diavolului satisfacție şi râs, în vreme ce îngerii lui Hristos se vaită. Ei îşi află mulțumirea în plăcerile trupeşti, în jefuirea altora, în exploatarea celor mici şi slabi, în înmulțirea bunurilor pământeşti şi creşterea puterii şi autorității prin acapararea de noi zone de influență, în distracții şi petreceri, în respingerea oricărei religii, pe care o numesc superstiție, în negarea lui Dumnezeu, într-o viață cu totul trupească, în neruşinata afirmație a descendenței omului din maimuță, în coborârea demnității umane la nivelul zoologicului.

Dar v-ați putea întreba: va fi oare cu putință ca această generație atât de ticăloasă din istoria umanității să revină la cinste şi adevăr? E oare posibil? Fie ca Hristos, pe Care ei îl disprețuiesc, să îngăduie aceasta cât mai curând cu putință. Dar când se va întâmpla oare acest lucru?

Acest lucru se va întâmpla doar când frații noştri din Occident vor începe să scrie cărți în care să-l slăvească pe Hristos Dumnezeul nostru şi când miile lor de ziare vor tipări laude aduse virtuților creştine, precum şi adevăratelor fapte creştineşti, în loc de a scrie despre crime şi blasfemii împotriva dumnezeirii, precum şi despre comerțul cu instinctele cele mai josnice. Atunci când va avea loc această transformare, umanitatea eretică occidentală va fi curățită şi va avea mireasma tămâiei celei cereşti. Atunci noi, creştinii ortodocşi, ne vom bucura fiindcă îi vom primi pe frații noştri rătăcitori. Şi păgânii îl vor iubi pe Hristos şi vor cere să devină copiii Săi, fiindcă «creştinii» nu-i vor mai împiedica să devină copiii lui Hristos. Iar răutatea şi vicleşugul nu vor mai exista printre oameni şi nici războaie între națiuni, ci va domni pacea lui Hristos care este dincolo de puterea de înțelegere a minții, precum şi slava Sa, care nu are egal nici în veacul acesta şi nici în veşnicie."

Episcopul cel luminat mărturiseşte acest adevăr teandric afirmat mai sus atunci când spune:

„Suprema fericire a omului este întruparea lui Dumnezeu; iar cea mai mare catastrofă pentru om este, de asemenea, îndepărtarea sa de la acest Dumnezeu şi reîntoarcerea sa în slujba satanei. La popoarele occidentale neortodoxe, această nenorocire îşi are izvorul mai ales din pricina a două motive. Cel dintâi e ura împotriva unui cler eretic, cel de-al doilea este ura împotriva evreilor. Ambele uri au încolțit în inimile occidentalilor din aceeaşi sământă.

Iar această sământă este efortul atâtor clerici creştini, precum şi al evreilor, de a

domina cu totul viața oamenilor şi a statului în orice domeniu. Ura unui astfel de cler s-a transformat în ura față de Biserică, ura față de iudei, care cuprinde şi ura față de Domnul nostru Iisus Hristos Care a fost iudeu. Cu adevărat Hristos a fost evreu datorită Maicii Sale şi a poporului în mijlocul căruia S-a născut. Tocmai acest popor a fost cel dintâi care L-a respins şi L-a ucis printr-o moarte cumplită. Şi atunci? Dacă cineva este împotriva evreilor, cum poate fi oare şi împotriva lui Hristos? Împotriva Celui cu care evreii au luptat timp de două mii de ani?

Dar nu există nici o logică în toate acestea. Conduşi de ura față de evrei şi de cler, occidentalii L-au respins treptat şi pe Hristos, până când, în cele din urmă, L-au exclus din toate domeniile vieții şi din instituțiile statului şi L-au limitat doar la cadrul bisericesc. De la Cel Care a spus după slăvita Sa înviere din mormânt: «Datu-Mi-S-a toată puterea, în cer şi pe pământ» (Matei 28, 18), tocmai de la El au luat aceşti orbi întreaga autoritate. Dar n-au făcut numai atât, ci au îndepărtat de pe pământ orice influență a Sa: în şcoli, în societate, în politică, în artă, în relațiile dintre oameni şi națiuni, în ştiință, în literatură şi în toate celelalte. Dumnezeu, totuşi, nu poate fi batjocorit de toate acestea. Ori de câte ori oamenii, ca oaspeți, devin prea independenți la masa lui Dumnezeu, trebuie să vină un eveniment din partea Stăpânului casei.

Două avertismente grozave le-au fost oferite generațiilor de azi, două războaie mondiale pe parcursul a 20 de ani. Fie ca creştinii să îngenuncheze dinaintea lui Hristos pe Care ei L-au batjocorit şi să-I înapoieze acea autoritate, cinste, slavă şi respect ce I se cuvin doar Lui.

Şi voi, de asemenea, frații mei ortodocşi, trebuie să faceți acelaşi lucru dacă vreți să scăpați de cel de-al treilea război mondial, care va fi mult mai grozav decât primele două”.

Întristarea apostolică a Sfântului episcop întreabă apoi:

„Ce este Europa? Ea este pofta şi dorința după putere, plăcere şi cunoaştere. Toate acestea sunt omeneşti: mai întâi dorința şi darul omenesc şi în al doilea rând, cunoaşterea umană. Şi cele două sunt personificate de către papă şi Luther. Ce este atunci Europa? Europa este papa şi Luther, dorința umană dusă la extrem şi cunoaşterea umană dusă la extrem. Europeanul papă este dorința umană de autoritate. Europeanul Luther este hotărârea plină de încăpățânare a omului ca totul să fie explicat de către minte, rațiune; papa este conducătorul lumii iar omul de ştiință este suveranul lumii. Aceasta este Europa în rezumat, din punct de vedere ontologic şi istoric.

Una înseamnă capitularea omenirii în foc, iar cealaltă înseamnă capitularea omenirii în apă. Iar amândouă înseamnă despărțirea omului de Dumnezeu, fiindcă una înseamnă respingerea credinței, iar cealaltă respingerea Bisericii lui Hristos. Căci duhul răului lucrează în acest mod asupra trupului Europei de câteva secole. Şi cine poate alunga acest duh rău din Europa? Nimeni, în afara Celui al Cărui nume a fost însemnat cu roşu în istoria neamului omenesc ca fiind Singurul Care alungă demonii din oameni. Ştiți deja despre Cine vorbesc. E vorba despre Domnul Iisus Hristos, Mesia, Mântuitorul lumii, Cel Care S-a născut din Fecioară, Cel Ce a fost omorât de evrei, Cel Ce a înviat din morți ca un Dumnezeu, Cel adeverit de-a lungul secolelor, Cel îndreptățit în ceruri, Cel slăvit de către îngeri, Cel mărturisit de către sfinți şi primit de către strămoşii noştri.

Atâta vreme cât Europa L-a urmat pe Hristos, ca pe «soarele dreptății», şi pe sfinții Săi apostoli, mucenici, sfinți şi nenumărați drepți, precum şi alți oameni care au bineplăcut Lui, Europa a fost ca o piață luminată de sute şi mii de lumânări, mari şi mici, arzând strălucitor. Totuşi, atunci când dorința umană şi înțelepciunea omenească au bătut ca două vânturi puternice, lumânările au fost stinse şi întunericul a pogorât pe pământ, precum întunericul din muşuroaiele din pământ în care trăiesc cârtițele. După dorința omenească, orice națiune şi orice persoană caută puterea, plăcerea şi slava, imitându-l pe papa de la Roma.

După înțelepciunea omenească, orice națiune şi orice persoană crede că este mai înțeleaptă decât oricine altcineva şi că merită toate lucrurile pământeşti. Atunci cum oare să

nu există războaie între oameni şi națiuni? Cum să nu existe nebunie şi sălbăticie în rândul oamenilor?

Cum să nu existe îmbolnăviri, epidemii şi boli cumplite, secetă şi inundații, revoluții şi războaie? Fiindcă la fel precum puroiul trebuie să se scurgă dintr-o rană infectată şi duhoarea trebuie să iasă dintr-un loc plin de gunoi. Aceasta trebuie să se întâmple. Papalitatea face uz de politică fiindcă aceasta este singura cale de a dobândi puterea. Luteranismul face uz de filosofie şi ştiință fiindcă consideră că aceasta este singura cale de a dobândi înțelepciunea. Şi astfel dorința i-a declarat război cunoaşterii, iar aceasta s-a declarat împotriva dorinței. Acesta este noul Turn al lui Babel, aceasta este Europa.

Dar în vremea noastră a apărut o nouă generație de europeni care a unit dorința cu cunoaşterea prin ateism şi i-a respins atât pe papă, cât şi pe Luther. Acum nici dorința nu este ascunsă şi nici înțelepciunea lăudată. Dorința şi înțelepciunea omenească sunt unite în vremurile noastre şi astfel s-a născut o uniune care nu este nici Romano-catolică şi nici luterană, ci în mod evident şi declarat satanică.

Europa de azi nu este nici catolică şi nici luterană. Ea se află deasupra şi în afara amândurora. Ea este cu totul pământească, fără a avea măcar dorința de a urca la cer, fie cu paşaportul infailibilității papei, fie pe scara înțelepciunii protestante. Ea neagă cu totul călătoria din această lume. Ea vrea să rămână aici. Ea vrea ca mormântul să-i fie leagăn. Ea nu are cunoştințe despre cealaltă lume. Ea nu simte mireasma cerească. Ea nu-i vede pe îngeri sau pe sfinți în visurile sale. Nu vrea să audă de Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Destrăbălarea o face să urască fecioria.

Întreaga Europă este acum cufundată în întuneric. Toate lumânările sunt stinse. Oh, ce întuneric cumplit! Fratele îşi împlântă sabia în pieptul fratelui său, crezând că acesta îi este duşman. Toți îşi renegă fiii şi viceversa. Iar lupul este de departe un prieten mai credincios decât este omul.

Oh, frații mei! Oare nu vedeți voi toate acestea? Nu ați simțit întunericul şi necredința unei Europe necreştine asupra voastră? Preferați Europa în locul lui Hristos, moartea în locul vieții? Moise a pus înaintea poporului său aceste două alternative. Iar noi vă punem dinainte aceleaşi două alternative. Trebuie să ştiți că Europa este moarte iar Hristos este viața. Alegeți viața şi veți trăi în veci”.

Şi iată acum cutremurătorul vaiet adresat Europei de către episcopul cel întocmai cu apostolii:

„Oh, frații mei! Secolul al XVIII-lea este tatăl celui de-al XIX-lea, iar secolul al XIX-lea este tatăl celui de-al XX-lea. Tatăl a rămas grozav de datornic. Iar fiul a plătit datoriile tatălui în întregime, dar el a ajuns şi mai îndatorat, iar datoria sa a trecut mai departe la nepot.

Tatăl era bolnav de o boală foarte gravă, fiul nu s-a vindecat de această boală ruşinoasă a tatălui, ci a îngăduit să se transmită chiar mai departe şi în felul acesta ea a ajuns la nepot de trei ori mai puternică. Nepotul este secolul al XX-lea, adică tocmai secolul în care trăim. Secolul al XVIII-lea semnifică răzvrătirea pontifului roman împotriva Bisericii şi a clerului. Secolul al XIX-lea semnifică răzvrătirea împotriva lui Dumnezeu. Secolul al XX-lea reprezintă alianța cu diavolul. Datoriile s-au mărit şi boala s-a înrăutățit. Domnul a spus că El va pedepsi păcatele părinților până la a treia şi a patra generație.

Nu vedeți oare că Domnul îi pedepseşte pe nepoți pentru păcatele strămoşilor lor europeni? Nu vedeți biciul pe spatele nepoților din pricina datoriilor neplătite ale bunicilor? Regele antihrist este începutul secolului al XIX-lea. Papa-antihrist, este mijlocul aceluiaşi secol. Filosofii Europei, antihriştii (de la ospiciul de nebuni) sunt sfârşitul acestui secol: Napoleon Bonaparte, Pius, Nietzsche, cele trei nume fatale ale celor mai bolnavi oameni, suferinzi de boli ereditare. Sunt aceştia victorioşii secolului al XIX-lea? Nu, ei sunt purtătorii bolii cumplite moştenite din secolul al XVIII-lea. Oamenii cei mai bolnavi, Cezar, papa şi filosoful... ei da, nu în Roma idolatră, ci în inima Europei botezate! Aceştia nu sunt biruitorii, ci învinşii. Atunci când Bonaparte a râs dinaintea sfintelor biserici ale Kremlinului, când papa

Pius a fost declarat infailibil şi când Nietzsche a anunţat public că se închină antihristului, atunci soarele şi-a ascuns faţa sa pe cer, întunecându-se.

Şi dacă ar fi fost o mie de sori, aceştia s-ar fi întunecat cu toţii de ruşine şi necaz din pricina acestui lucru uimitor pe care lumea nu l-a mai văzut vreodată mai înainte: un rege ateu, un papă ateu şi un filosof ateu. Pe vremea lui Nero, măcar filosoful nu era un ateu. Secolul al XVIII-lea a fost secolul lui Pilat: el L-a comandat pe Hristos la moarte. Secolul al XIX-lea a fost al lui Caiafa: el L-a răstignit pe Hristos. Secolul al XX-lea este secolul Sinedriului format din Iude botezate şi nebotezate. Acest Sinedriu a afirmat că Hristos era mort pentru totdeauna şi că nu era înviat. Şi atunci, dacă puteţi crede, fraţilor, au venit neauzite flageluri asupra umanităţii europene, biciuiri până la măduva oaselor ei, prin revoluţii şi războaie. Cine este victoriosul atunci, dacă nu este regele, papa şi filosoful Europei care au respins şi negat creştinismul? Biruitorul este ţăranul din Balcani şi cel rus după cuvântul lui Hristos: «Căci cel ce este mai mic între voi toţi, acesta este mare» (Luca 9, 48).

Cine a fost cel mai necunoscut, cel mai neînsemnat şi cel mai mic dintre toţi oamenii secolului al XIX-lea, secolul marelui Napoleon, al infailibilului papă Pius şi a nemaiîntâlnitului Nietzsche? Cine altul, în afara ţăranului pelerin rus «la locurile sfinte» şi luptătorul ţăran din Balcani împotriva semilunei, eliberatorul Balcanilor? Un câmp de luptă satanic, un cler satanic şi o înţelepciune satanică, iată ce au fost împăratul, papa şi filosoful secolului al XIX-lea.

Ţăranul ortodox din Balcani reprezintă antiteza totală a acestora: mai întâi, eroismul purtătorului crucii, în al doilea rând, mărturia clerului şi în al treilea rând, înţelepciunea apostolică a pescarului. Cuvintele rugăciunii Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos se referă la el: «Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului şi al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înţelepţi şi le-ai descoperit pruncilor» (Matei 11, 25). Şi ce le-a descoperit Dumnezeu acestor simpli ţărani? El le-a descoperit curajul, lumina cerească şi înţelepciunea divină. Cu alte cuvinte, El le-a descoperit tot ceea ce era opus împăratului, papei şi filosofului occidental; a fost precum ziua faţă de noapte."

Sfântul episcop cel iubitor de Hristos spune următoarele despre civilizaţia Europei închinătoare la idoli şi lepădată de Hristos:

„Dacă Europa ar fi rămas creştină, s-ar fi lăudat cu Hristos şi nu cu civilizaţia ei. Iar marile, dar nebotezatele naţiuni ale Asiei şi Africii, care au înclinaţie către spiritualitate, ar fi încântate să înţeleagă creştinismul şi să-l cinstească aşa cum se cuvine. Şi este aşa fiindcă aceste naţiuni se fălesc cu credinţele lor, cu zeităţile lor, cu cărţile lor religioase: una cu Coranul, alta cu Vedele şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte, ei nu se fălesc cu lucrul mâinilor lor sau cu civilizaţiile lor, ci cu ceva mai important pe care ei îl consideră mai măreţ decât aceste lucruri, cu ceva ce este de maximă importanţă pentru poporul lor.

Europenii, însă, nu se fălesc cu Hristos şi cu Sfintele Scripturi, ci cu maşinile lor periculoase şi cu produsele ieftine ale mâinilor lor, cu alte cuvinte, ei se fălesc cu cultura şi civilizaţia lor. Iar consecinţa acestei preamăriri a faimoasei lor «culturi» este ura tuturor naţiunilor necreştine faţă de Hristos şi creştinism. Urându-i pe cei mici, ele îi urăsc şi pe cei mari. Urându-i pe europeni şi produsele lor, aceste naţiuni Îl urăsc şi pe Dumnezeul european. Dar să-i fie ruşine Europei fiindcă acest lucru n-o supără şi nici nu o îngrijorează. Din pricina altui lucru, ea a fost cea dintâi care şi-a urât şi respins propriul ei Dumnezeu. Din cauza influenţei unei Biserici rătăcitoare, Europa a ajuns în această situaţie nedorită la jumătatea secolului al XIX-lea.

Dar ca să fim drepţi, europenii nu sunt răspunzători de acest lucru; responsabilitatea se află în mâna conducătorilor săi spirituali. Nu turma este răspunzătoare pentru această stare de lucruri, ci păstorii ei. Cel mai bun lucru pentru Europa ar fi să se fălească cu creştinismul ei, cu marea sa valoare şi nepreţuita sa moştenire. Aceasta s-ar fi întâmplat aşa cum s-a întâmplat în primele secole creştine dacă Europa s-ar fi identificat cu creştinismul.

Preamărirea lui Hristos şi predicarea cuvântului Său era misiunea dăruită Europei de

către Dumnezeu. În afara lui Hristos, Europa nu are cu ce se făli. Fără de Hristos, Europa este cea mai săracă dintre cerşetori şi cel mai neruşinat exploatator al acestei lumi."

Episcopul cel luminat de Hristos Domnul ne spune acest amarnic adevăr cu privire la educația europeană:

„Şcolile europene s-au îndepărtat de credința în Dumnezeu. Şi tocmai aici se află moartea umanității europene. În cazul civilizațiilor păgâne, ştiința n-a fost niciodată despărțită de religie, chiar dacă religiile lor erau primitive şi false. Acest lucru s-a întâmplat numai în Europa, în acea Europă care a primit cea mai desăvârşită credință. Din pricina conflictului cu mai marii bisericii, Europa s-a mâniat şi a respins credința cea desăvârşită, dar a păstrat ştiința desăvârşită. O, fraților, ea a respins cunoaşterea divină şi a acceptat ignoranța omenească! Ce nebunie şi cât întuneric!"

De Dumnezeu înțeleptitul episcop spune următoarele cu privire la orbirea voită a umanității occidentale:

„Occidentul a devenit ateu. Acesta a fost motivul căderii sale în dizgrație şi în rătăcire. În vremurile creştine, pe când Occidentul era ortodox, acesta era preocupat de cele duhovniceşti. Dar de îndată ce s-a îndepărtat de adevărul şi virtuțile creştine, vederea sa duhovnicească s-a micşorat din ce în ce mai mult, aşa încât aceasta s-a întunecat cu totul în secolul al XX-lea. Tot ceea ce i-a mai rămas acum sunt ochii fizici cu care vede doar frumusețea exterioară a lucrurilor. Şi-a înzestrat ochii aceştia exteriori cu numeroase aparaturi perfecționate aşa încât să poată vedea lumea perceptibilă mai bine şi mai precis, frumusețea şi culoarea lucrurilor şi a creaturilor, numărul, măsura şi mărimea lor. Ea priveşte minusculii viermi şi microbi cu microscopul. Se uită prin telescop şi vede stelele de parcă acestea s-ar afla chiar deasupra acoperişului casei, aşa cum nimeni n-a mai făcut-o înainte. Dar vederea ei se opreşte aici şi nu poate merge mai departe.

Preocupându-se doar de aspectele cunoaşterii intelectuale a lucrurilor şi a universului ce ne înconjoară, o, frații mei, civilizația occidentală este astăzi mai oarbă decât Arabia musulmană, India brahmană, Tibetul budist şi China taoistă. De fapt, Hristos nu S-a ruşinat mai mult în ultimele două milenii de nimic altceva decât de Europa, acolo unde oamenii botezați sunt mai orbi decât cei nebotezați! Din această pricină, marele Pavel i-ar spune aceleaşi lucruri Occidentului ateu de azi, precum odinioară galatenilor botezați din vremea sa. Iată ce le scria acestora atunci: «O, galateni fără de minte, cine v-a ademenit pe voi să nu vă încredeți adevărului, pe voi, în ochii cărora a fost zugrăvit Iisus Hristos răstignit...? Atât de fără de minte sunteți? După ce ați început în Duh, sfârşiți acum în trup?» (Gal. 3, 1-3).

Europa a pornit şi ea cândva în duh, dar acum sfârşeşte în trup, cu alte cuvinte, cu vederi trupeşti, cu rațiuni şi dorințe trupeşti, de parcă cineva ar fi vrăjit-o! Întreaga sa viață se mişcă doar în plan bidimensional în zilele noastre: în lungime şi în lățime. Nu cunoaşte nimic despre adâncime şi înălțime. Şi din această pricină se luptă pentru pământ, teritorii, pentru spațiu, cât mai mult spațiu. Vedeți cum se ajunge de la un război la altul, de la o teroare la alta, fiindcă Dumnezeu nu a creat omul doar ca pe un simplu animal în spațiu, ci pentru a pătrunde în adâncurile tainelor cu mintea sa şi pentru ca să urce cu inima spre dumnezeieştile culmi.

Războiul pentru pământ este împotriva adevărului. Războiul împotriva adevărului este război împotriva firii dumnezeieşti şi a celei omeneşti. O, amărăciune mai amară decât fierea! Cât de mult suferă oamenii, cât de mult se chinuiesc şi cât de mult jertfesc ei pentru această trecătoare şi înşelătoare împărăție pământească! Dacă ar fi suferit măcar a suta parte din aceste chinuri şi jertfe pentru împărăția cerurilor, războiul ar fi devenit atât de ridicol încât i-ar fi făcut să râdă până la lacrimi. Doar cu mare greutate Îi oferă doi bănuți lui Hristos, dar bisericii lui Moloh – satanei – ei îşi dăruiesc întreaga lor avere şi pe toți copiii lor!

Europa ar trebui să se închine şi să-L urmeze pe Hristos. Ea ar trebui să-şi amintească de Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu şi de cei 12 mari apostoli şi solzii i-ar cădea de

îndată de pe ochi. Şi ea va fi din nou la fel de frumoasă ca Europa Ortodoxă a lui Hristos din timpul primului mileniu al creştinismului. Atunci ea va fi fericită şi noi vom fi fericiţi împreună cu ea. Atunci toate popoarele suferinde ale Europei se vor bucura şi vor cânta împreună cu noi veşnica doxologie: «Sfânt, sfânt, sfânt, Domnul Savaot, plin e cerul şi pământul de mărirea Ta». Amin."

Episcopul cel plin de smerenia lui Hristos spune despre poporul cel arogant al Europei:

„Europenii cei mândri şi ambiţioşi nu-şi recunosc propriile lor greşeli. Ei au pierdut conştiinţa păcatului şi a căinţei.

Pentru ei, altcineva trebuie învinuit pentru orice rău din lumea aceasta şi niciodată nu dau vina pe ei înşişi. Atunci cum ar fi oare cu putinţă ca ei să comită vreun păcat, fiindcă ei s-au aşezat pe tronul lui Dumnezeu şi s-au proclamat infailibili?! Conducătorul lor religios, papa, a fost cel dintâi care s-a declarat infailibil. Liderii şi regii occidentului i-au urmat mai apoi exemplul. Fiecare s-a declarat pe sine infailibil, şi cel care purta crucea şi cel ce purta sabia".

Iubitorul de Hristos episcop spune următoarele despre judecata dintre Hristos şi Europa:

„Dacă istoriei ultimelor trei secole – al XVIII-lea, al XIX-lea şi al XX-lea – ar fi să i se dea un nume corect, atunci nu ar exista vreo denumire mai potrivită decât înregistrarea judecăţii dintre Europa şi Hristos. Şi aceasta, întrucât nimic nu a avut loc în Europa ultimilor 300 de ani care să nu fi avut legătură cu Hristos Domnul. În această judecată dintre Hristos şi Europa se întâmplă următoarele: Hristos îi spune Europei că ea a fost botezată în numele Său şi că aceasta ar trebui să-I rămână credincioasă Lui şi evangheliei Sale. La acestea, Europa, cea care se apără, răspunde: toate religiile sunt la fel. Ni s-a spus acest lucru de către enciclopediştii francezi. Şi nimeni nu ne poate obliga să credem în ceva. Europa tolerează toate religiile ca fiind superstiţii, din pricina intereselor sale imperialiste. Ea însăşi nu are nici o religie.

Când, totuşi, îşi împlineşte toate scopurile sale politice, atunci îşi aranjează conturile foarte rapid cu toate superstiţiile oamenilor. Hristos întreabă atunci cu tristeţe: «Cum puteţi trăi, voi, oamenii, doar cu interesele voastre materiale, imperialiste, cu alte cuvinte, doar cu dorinţele animalice pentru satisfacerea poftelor voastre trupeşti? Am vrut să vă fac dumnezei, fiice şi fii ai lui Dumnezeu, dar voi vă îndepărtaţi de Mine şi încercaţi să deveniţi ca animalele de sub jug». La aceasta Europa răspunde: «Eşti demodat. În locul Evangheliei Tale noi am descoperit biologia şi zoologia. Şi acum ştim că noi nu suntem urmaşii Tăi şi ai cerescului Tău Părinte, ci ai urangutanilor şi gorilelor, adică ai maimuţelor. Noi suntem în stare să devenim dumnezei fiindcă noi nu recunoaştem nici un alt dumnezeu în afară de noi înşine».

La aceasta Hristos spune: «Voi sunteţi mai încăpăţânaţi decât iudeii de odinioară. V-am înălţat din întunericul barbariei la cereasca lumină, dar voi v-aţi întors în întuneric aşa precum hipopotamul se duce în noroi. Mi-am vărsat sângele de dragul vostru. V-am arătat dragostea Mea atunci când toţi îngerii s-au îndepărtat fiindcă nu puteau suferi mirosul de iad ce venea de la voi. Când eraţi în întregime întuneric şi duhoare, Eu am fost singurul Care am rămas să vă curăţesc şi să vă luminez. Acum încetaţi cu necredinţa, fiindcă vă veţi reîntoarce doar la acel întuneric şi la acea duhoare de nesuportat».

La acestea Europa strigă batjocoritor: «Pleacă de la noi. Nu Te recunoaştem. Noi mergem pe urmele civilizaţiei şi culturii europene şi a filosofilor greci. Vrem să fim liberi. Noi avem universităţi. Ştiinţa este steaua care ne călăuzeşte. Lozinca noastră este: libertate, fraternitate, egalitate. Iar mintea noastră este dumnezeul tuturor dumnezeilor. Noi Te respingem. Tu eşti doar un mit străvechi în care credeau bunicii şi bunicele noastre».

Cu lacrimi în ochi, Hristos spune: «Iată, Eu plec, dar voi veţi vedea. Aţi părăsit calea lui Dumnezeu şi mergeţi pe cea a satanei. Binecuvântările şi fericirea v-au fost luate. Viaţa

voastră este în mâinile Mele, fiindcă Eu am fost răstignit pentru voi. Şi, totuşi, în ciuda tuturor acestor lucruri, Eu nu vă voi pedepsi, ci păcatele şi apostazia voastră față de Mine, Mântuitorul vostru, vă vor pedepsi. Eu am descoperit dragostea Tatălui Meu tuturor, şi prin dragoste am dorit să vă mântuiesc pe voi, pe toți».

Europa spune atunci: «Dragostea? În programul nostru se află doar o ură cumplită şi rea față de toți cei ce nu sunt de acord cu noi. Dragostea Ta e doar o poveste. Iar în locul acestei povești noi am înălțat steagul naționalismului, internaționalismului, al progresului, al evoluției şi al cultului personalității. Noi ne-am aflat mântuirea în toate acestea, aşa încât pleacă de la noi».

Frații mei, discuția s-a încheiat în vremurile noastre. Hristos S-a îndepărtat de Europa, aşa cum a făcut-o odinioară cu ținutul gadarenilor, atunci când gadarenii i-au cerut acest lucru. De îndată ce El a plecat, au izbucnit războaiele şi violența, teroarea şi ororile, catastrofele şi prăbuşirea tuturor valorilor adevărate. Barbaria precreştină a revenit în Europa, cea a avarilor, hunilor, lombarzilor, africanilor, numai că a fost de o sută de ori mai rău. Hristos Şi-a luat Crucea şi binecuvântările şi a plecat. Iar ceea ce a rămas în urma Sa au fost întunericul şi duhoarea. Iar acum voi trebuie să decideți cu cine veți merge: cu întunericul şi duhoarea Europei sau cu Hristos?"

Episcopul, acest mărturisitor care este întocmai cu Apostolii, spune acestea despre *demonizarea cea albă*, adică despre Europa:

„Ce credeți voi despre Europa? Africanii şi asiaticii îi numesc pe europeni «diavolii albi». Şi astfel, ei ar putea denumi Europa «demonizarea albă», «albă» datorită culorii pielii ei.

«Demonizare», din pricina întunecimii sufletului ei, fiindcă Europa L-a respins pe singurul Dumnezeu adevărat şi a ocupat tronul Cezarilor romani. Şi aceasta este întocmai ca în cazul Cezarilor romani. Este întocmai ca în cazul cezarilor de dinainte de distrugerea Romei care au proclamat tuturor popoarelor lumii faptul că oricine se putea închina la zeii lor după cum le era voia, fiindcă Europa avea să tolereze acest lucru.

De altfel, este de datoria lor să venereze, de asemenea, Europa ca pe cea mai măreață dintre toate zeitățile, fie în numele Europei înseşi, fie în numele civilizației. Şi iată cum, frații mei, acest vampir, Roma cea satanică, a fost reînviată în vremurile noastre, acea Romă care, înaintea lui Constantin cel Mare, i-a persecutat pe creştini, trecându-i prin foc şi prin sabie, şi a încercat să împiedice venirea lui Hristos în Europa. Dar acum, «demonizarea albă» a devenit o boală mai grea decât în Roma antică fiindcă, dacă Roma păgână era chinuită doar de un demon, «demonizarea albă» e chinuită de şapte duhuri necurate, fiecare dintre ele fiind mult mai puternic decât demonul Romei. Şi iată că astfel avem o nouă Romă idolatră şi o nouă mucenicie a creştinismului.

Fiți, deci, pregătiți pentru persecuția ce va să vină din mâinile «demonizării albe». Noua Europă păgână nu se făleşte cu vreo zeitate mai mare decât ea însăşi. Ea se făleşte cu înțelepciunea ei, cu bogățiile ei, cu puterea ei. Fiind ca un balon umflat care este gata să explodeze, ea îi face pe africani şi pe asiatici să râdă de lăudăroşenia ei, care este precum un buboi copt, gata să se spargă şi să umple universul cu duhoarea lui. Aceasta este Europa anticreştină de azi, «demonizarea albă».

Europa trăieşte în ciclul ticălos al invențiilor. Ori de câte ori cineva apare cu o invenție nouă, toți îl declară geniu. Şi iarăşi, oricine descrie invențiile altora, a acestor genii, unul ca acesta este proclamat doctor în ştiințe. Invențiile Europei sunt numeroase, aproape nenumărate. Şi totuşi, nici una dintre aceste invenții nu-l face pe om mai bun, mai cinstit sau mai luminat. Şi nici măcar o singură invenție morală sau spirituală nu a apărut în Europa ultimilor o mie de ani, ci doar invenții materiale. Şi toate aceste invenții ale ei au adus Europa pe marginea prăpastiei, a întunericului spiritual şi a unei pustiiri teribile fără precedent în istoria creştinătății.

Nu ştim sigur dacă Europa, cu toate invențiile sale, şi-a întors fața de la Hristos cu voia

sa proprie sau influenţată fiind de reaua voinţă a altora. Atunci când a fost inventat telescopul aşa încât puteau fi văzute stele îndepărtate, savanţii europeni le studiau în locul Evangheliilor lui Hristos. Atunci când a fost inventat microscopul, ei au râs din nou de Hristos. Atunci când au fost inventate trenul, motorul (maşina) cu aburi, telegraful şi telefonul, aerul vibra de lauda de sine a europenilor pentru a străbate mările, pentru a zbura prin aer, pentru a comunica de la mari distanţe; Hristos a fost considerat de Europa drept nefolositor şi învechit, demodat ca o mumie egipteană.

Din păcate, Europa şi-a folosit toate invenţiile sale în mod sinucigaş în ultimii două sute de ani, pentru războaie mondiale, crime, ură, distrugere, înşelăciune, exploatare nemiloasă, pentru desacralizarea a tot ceea ce este sfânt şi sacru oamenilor, pentru minciuni, nesinceritate, destrăbălări şi ateism în întreaga lume. Şi, astfel, Europa nu înşeală pe nimeni cu toate acestea, ci pe sine însăşi. Naţiunile necreştine au înţeles ce este ea, ce oferă ea şi ce vrea ea; de aceea ei o numesc «demonizarea albă» (demonii cei albi, cu alte cuvinte).

Ascultaţi ceea ce spune împăratul şi proorocul David: «Unii se laudă cu căruţele lor, alţii cu caii lor, iar noi ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeului nostru» (Ps. 19, 7). Aceşti fanfaroni vor umfla pernele slavei lor deşarte, iar noi ne vom înălţa. În vreme ce Pavel apostolul strigă şi mai tare: «O, omule, ce ai pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te făleşti ca şi cum nu l-ai fi primit?» (I Cor. 4, 7). Să ştiţi că toate invenţiile au fost descoperite pe pământul care aparţine lui Dumnezeu, dinaintea ochilor lui Dumnezeu, iar în felul acesta vom învăţa atât smerenia, cât şi cinstirea!”

De ce Ortodoxia nu are un papă al ei?

Sigur că are! Ortodoxia are un papă al ei, cel mai vechi dintre papii şi patriarhii lumii. Îl are de la facerea lumii, îl are de la începutul vremilor. Acesta este adevăratul papă, recunoscut de către toţi apostolii lui Hristos. Duhul înţelegerii, Duhul luminii, Duhul cugetării, Duhul Mângâietor şi Puterea lui Dumnezeu – El este adevăratul papă al Bisericii lui Hristos din veac şi până în veac, neschimbat şi neclintit, neîndoielnic şi nepărtinitor, neavând înaintaş şi nici urmaş.

Iar despre faptul că Apostolii îl recunoşteau pe Duhul Sfânt drept supremul lor cârmuitor şi papă aflăm cu certitudine din propria lor mărturie. La primul lor sobor de la Ierusalim, Apostolii au rostit aceste cuvinte vestite: „Părutu-s-a Duhului Sfânt şi nouă...” (Fapte 15, 28), ca să fie aşa şi numai aşa. E limpede că Apostolii recunoşteau întâietatea Duhului Sfânt. Înainte de asta, şi înainte de orice lucrare de zi cu zi, ei se rugau Lui, Îl chemau pe El, Lui I se supuneau.

Oare nu tot astfel lucrează până în zilele noastre Biserica Ortodoxă? În fiecare an se reunesc sinoade ortodoxe, care mai întâi de toate îl invocă pe infailibilul lor papă, Duhul Sfânt, pe El Îl cheamă cu frică şi cu cutremur la începutul oricărui lucru, şi Lui I se supun negreşit. Şi nu doar mai marii Bisericii, ci şi conducătorii de stat din ţările drept-credincioase, dregătorii şi fruntaşii poporului Îl invocau întotdeauna pe Duhul Sfânt la începerea lucrărilor soborniceşti. Aşa făceau şi mai fac încă dascălii din şcoli.

Iar Atotbunul, Atotputernicul şi Preaînţeleptul Duh Sfânt pe toate le cârmuieşte, pe toate le întăreşte, pe toate le însufleţeşte: şi Biserica, şi Statul (dreptcredincios), şi învăţământul. Şi pe toate le stăpâneşte nu prin forţă, ca dictatorii pământeşti, ci ca un Părinte al înţelegerii şi al dragostei. El este Părintele nostru, cu Botezul căruia suntem noi botezaţi.

Ştiţi doar că în limba greacă papa înseamnă părinte. Prin urmare, în sens moral istoric şi primar. Duhul Sfânt este Părintele nostru, Papa al nostru. Oare Biserica Ortodoxă mai are nevoie de vreun alt Părinte sau Papă? Oare nu pe cei ce îşi tocmesc papi pământeşti îi preîntâmpină Însuşi Domnul Iisus Hristos? Cu nouăsprezece secole în urmă, El ne-a lăsat poruncă: „şi Tată al vostru să nu numiţi pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din Ceruri” (Matei 13, 9).[4]

[4] *Biserica şi stalul*, pp. 53-54

DIN SCRIERILE PĂRINTELUI IUSTIN

I. Din prefața la cartea părintelui Iustin: *Suflete păcătoase,* Belgrad, 1968

• Din clipa în care va fi pusă problema sufletului omenesc, dinaintea noastră se va întinde un ocean imens de taine înfricoşate, dumnezeieşti. Când din nou se va pune problema păcatului, fiecare conştiinţă umană va avea o temere dinaintea inexplicabilei „taine a păcatului” (II Tesal. 2, 7) şi a puterii sale. Sufletul uman, datorită naturii sale, se revarsă încontinuu dincolo de toate hotarele, dar sufletul şi păcatul par a fi nu din lumea aceasta, ci fiecare dintr-o altă lume. Şi, cu adevărat, chiar aşa se şi întâmplă; sufletul este de la Dumnezeu, păcatul este de la diavolul. Când sufletul se predă lui Dumnezeu şi trăieşte după legile Sale, viața sa se transformă treptat în rai. Însă când sufletul se lasă pradă păcatului, care reprezintă „legea” satanei, viața sa se transformă treptat în iad.

• Păcatul este singurul lucru nefiresc din natura omului şi a lumii. „Ciudat”, străin, nepoftit, criminal, ucigaş de oameni, ticălos – acesta este păcatul în fiecare dintre noi. Dar din pricina forței sale distructive, păcatul e mai rău şi mai oribil decât orice altceva. Ce anume? În esența sa, în energia sa, el se identifică cu diavolul, întrucât şi el corupe şi distruge. După definiția Sfântului Ioan Hrisostom, „satana este păcatul”. În aceasta definiție se află „întreaga taină a păcatului şi a fărădelegii”, precum şi întreaga forță a păcatului şi întregul iad al fărădelegii. Nu există satana fără de păcat şi nici păcat fără de satana. Chiar şi în cel mai neînsemnat păcat este ascuns diavolul. Satana e nemilos cu omul fiindcă „păcatul, odată săvârşit, aduce moarte” (Iacov 1, 15) şi „plata păcatului este moartea” (Romani 6, 23).

Aceasta este grozăvia de pe urmă a păcatului: moartea. Experiența neamului omenesc certifică faptul că păcatul şi moartea sunt energii distructive identice ale diavolului. Cu acestea, diavolul îl ține pe om în strânsoarea lui cumplită. Dar câtă vreme? Atâta vreme cât omul rămâne fără de căință. Cel ce se căieşte după voia lui Dumnezeu este mântuit.

• În lumea noastră pământească, „taina fărădelegii”, taina păcatului şi taina răului sunt într-o creştere imensă. În timp ce, dimpotrivă, taina binelui care există în adâncul conştiinței umane este pururea legată de rădăcinile ei de viață dătătoare, de temelia, de izvorul oricărei fapte bune, adică de Dumnezeu şi, desigur, de Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Viața şi nemurirea sunt alimentate şi întreținute prin El. Hristos, Dumnezeul oricărui bine, a venit în lumea noastră pământească spre a ne dărui doctoria pentru orice păcat, pentru orice rău. În afara păcatului naturii umane nu există nici un rău. Aceasta este căința: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (Matei 4, 17). Mântuirea, vindecarea, viața fără de păcat şi nemuritoare sunt la îndemână. Dacă omul respinge această doctorie universală, ispăşirea păcatelor, pocăința, atunci ființa umană se îndreaptă în chip inevitabil spre demonizare, spre satanism, spre împărăția răului, spre iad.

• Prin păcat omul se împotriveşte lui Dumnezeu, el devine un luptător împotriva lui Dumnezeu, un vrăjmaş al lui Dumnezeu. Păcatul este energia principală a diavolului fiindcă el nu îl poate suporta nici pe Dumnezeu, nici cele dumnezeieşti. Atunci când el este ferm înrădăcinat în sufletul omului, acesta distruge treptat tot binele din el, mai întâi credința, apoi rugăciunea, apoi dragostea, postul, milostenia. Având dorința de a păcătui, omul îşi planifică treptat sinuciderea. Nu există nici o altă formă de ucidere umană decât cea care are loc prin păcat; el este cu adevărat ucigaş de oameni. De aceea, principala preocupare a omului cu trezvie duhovnicească este aceea de a ucide păcatul dinlăuntrul său şi, în acest fel, să-l ucidă şi pe diavolul însuşi, care ne omoară prin păcat. Dar cum poate oare omul să ucidă păcatul?

Cum îl poate ucide omul pe satana? Acest lucru poate fi realizat doar prin Dumnezeu-omul Iisus Hristos, care S-a făcut om doar în acest scop. El realizează acest lucru prin credinţa noastră în El, prin dragostea noastră faţă de El, prin căinţa noastră făcută înaintea Sa, prin rugăciunea noastră către El.

• Drumul şi călătoria vieţii omeneşti, chiar aici pe pământ, se desfăşoară de la iad către rai, de la satana către Dumnezeu. Înlăuntrul lor se află şi nemurirea şi veşnicia omului. Păcatul nepocăit, chiar pe acest pământ, devine pentru om un chin insuportabil, un iad cu toate consecinţele sale: mânie – un chin, mândrie – alt chin; ură – al treilea chin; zgârcenie, viclenie, răutate – iad, iad, iad. Aceasta se întâmplă deoarece înlăuntrul oricărui păcat se află satana, iar înlăuntrul acestuia se află iadul. Mântuirea sufletului din aceste chinuri ale iadului este una singură: prin credinţă şi căinţă faţă de Atotmilostivul şi de viaţă dătătorul Domn Iisus Hristos, Cel care ne inundă sufletul cu veşnica pace cerească şi cu nemuritoarea bucurie. Doar astfel îşi poate omul afla, prin Sfântul Duh, îndreptăţirea sa în Hristos, nemurirea sa, veşnicia sa.

• Doar Evanghelia lui Hristos cunoaşte pe deplin taina şi problema păcatului şi tot ceea ce se ascunde în el. Fiul risipitor din Evanghelii este exemplul desăvârşit al păcătosului pocăit.

Evanghelia ne arată faptul că omul, prin voia sa liberă, îşi poate împărţi viaţa cu pământul şi cu cerul, cu satana şi cu Dumnezeu, cu raiul şi cu iadul. Păcatul îl goleşte treptat pe om de tot ceea ce este dumnezeiesc în el, până când, în cele din urmă, îl aruncă în ghearele satanei. Şi atunci omul ajunge în situaţia de a paşte porcii stăpânului său, diavolul. Porcii sunt patimile care sunt întotdeauna lacome şi hulpave. Trăind o astfel de viaţă, bietul om este ca unul ieşit din minţi. Într-o parabolă şocantă din Sfânta Evanghelie, Domnul spune despre fiul risipitor: „Şi-a venit în sine" (Luca 15, 17). Cum şi-a venit în sine? El şi-a venit în sine prin căinţă. Prin păcat omul devine nebun, îşi iese din sine. Orice păcat, chiar şi cel mai nesemnificativ, reprezintă întotdeauna o nebunie, o ieşire din sine a sufletului.

Prin pocăinţă, omul îşi vine întru sine, redevine sănătos, integru. Atunci el strigă tare către Dumnezeu, aleargă către El şi strigă la ceruri: „Tată, am greşit la cer şi înaintea ta" (Luca 15, 21). Şi ce face atunci Tatăl Cel ceresc? El pururea este infinit de milostiv, văzându-şi copilul în stare de pocăinţă. El simte compătimire faţă de el, aleargă, îl îmbrăţişează şi îl sărută. El le porunceşte cetelor Sale cereşti, sfinţilor îngeri: „Aduceţi degrabă haina lui cea dintâi şi înjunghiaţi viţelul cel gras şi, mâncând, să ne veselim. Căci acest fiu al meu mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat. Şi au început să se veselească" (Luca 15, 22-24). Iar acest lucru se întâmplă cu fiecare dintre noi şi de dragul oricărui păcătos care se pocăieşte. Adică veselia şi bucuria se sălăşluiesc în cerul Atotmilostivului Domn şi Dumnezeu şi dimpreună cu El se bucură toţi sfinţii îngeri.

II. Din cartea părintelui Iustin: *Filosofia ortodoxă a Adevărului. Dogmatica Bisericii Ortodoxe,* vol. I, Belgrad, 1932, pp. 22-23, 41, 70.

• Sfintele dogme sunt veşnicele şi mântuitoarele Adevăruri dumnezeieşti fiindcă ele se bazează pe forţa de viaţă dătătoare a dumnezeieştii Sfintei Treimi, din care provine întreaga forţă a noii vieţi întru Hristos. Noua viaţă întru Hristos este ţesută în întregime din dogma, din adevărurile dogmatice ale revelării lui Dumnezeu.

• Veşnicele adevăruri dogmatice, dogmele dumnezeieşti sunt subiectul credinţei, iar credinţa este o practică a omului şi, deci, a minţii omeneşti. Toate virtuţile evanghelice,

începând cu credința, sunt pâinea cerească a vieții celei veşnice, cu care omul se hrăneşte, se întăreşte, se sfințeşte, se desăvârşeşte şi este restabilit întru asemănarea sa după Dumnezeu. Viața trăită în Biserică, prin har, devine inevitabil izvorul cunoaşterii veşnicilor adevăruri dogmatice. Experiindu-le drept conținut al vieții sale, omul se apropie de autoritate, de Adevăr şi de forța mântuitoare. Aşa precum a spus Domnul: „De vrea cineva să facă voia Lui, va cunoaşte despre învățătura aceasta dacă este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine Însumi" (Ioan 7, 17).

• Totul în Dumnezeu-omul Hristos este real, este întrupat. Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeul Cel întrupat şi într-Însul sunt întrupate toate adevărurile dumnezeieşti. De aceea, întrucât Dumnezeu S-a întrupat, şi împreună cu El toate adevărurile dumnezeieşti, aceasta înseamnă că se pot întrupa în sfera realității şi vieții umane, în limitele timpului şi spațiului, aşa cum ne dă mărturie întregul Nou Testament şi întreaga istorie a Bisericii lui Hristos şi a sfinților Săi.

• Aşa numita dovadă logică în ceea ce priveşte existența lui Dumnezeu este de ordin cosmologic, teologic, psihologic, istoric, de ordinul dovezilor etice şi al multor altora care, odată cu trecerea timpului, au fost formulate în raționalismul filosofic. Ele nu pot avea, în Dogmatica Bisericii Ortodoxe, valoarea unei dovezi reale, fiindcă ele se bazează pe mințile şi simțurile unei umanități păcătoase, limitate şi relative. Pentru Biserică, adevărul despre Dumnezeu este acela pe care El ni l-a relevat şi este prin urmare dovada adevărată, de netăgăduit. Ca realitate dată şi dumnezeiască, acest adevăr nu depinde de dovezile şi argumentele funcțiilor raționale ale minții. Mărturia logică Îl exprimă pe Dumnezeu cu mult mai mult decât Îl ascunde.

III. Din prologul cărții părintelui Iustin: *Filosofia ortodoxă a adevărului. Dogmatica Bisericii Ortodoxe,* vol. I, Belgrad, 1932, pp. 9, 11.

Filosofia Sfântului Duh este înțelepciune şi cunoaştere, înțelepciune prin har şi cunoaştere prin harul naturii ființei; iar această înțelepciune posedă cunoaşterea dumnezeiescului şi a umanului, a celor văzute şi nevăzute.

Filosofia Sfântului Duh este în acelaşi timp forța creatoare a divinului şi a umanului, a celor văzute şi nevăzute. Filosofia Sfântului Duh este în acelaşi timp forța creatoare care, prin „a deveni asemănătoare cu Dumnezeu" pe calea desăvârşirii ascetico-harismatice, înmulțeşte în om înțelepciunea divină despre Dumnezeu, lume şi om. Tocmai acest caracter al filosofiei ortodoxe este scos în evidență de către Sfântul Ioan Damaschin atunci când spune: „Filosofia înseamnă a te asemui cu Dumnezeu" şi, deci, este „arta artelor şi ştiința ştiințelor". Ca izvor al vieții, filosofia Sfântului Duh este singura artă care are posibilități variate de a plăsmui o personalitate asemănătoare lui Hristos şi lui Dumnezeu şi este singura ştiință care-l poate învăța pe omul cel muritor şi egoist cum să biruie moartea şi să dobândească nemurirea. Prin urmare, filosofia ortodoxă este arta artelor şi ştiința ştiințelor. Taina Adevărului nu se află în lucruri, idei şi simboluri, ci într-o persoană, iar această persoană este persoana teandrică, Domnul nostru Iisus Hristos. De aceea Domnul a spus: „Eu sunt Adevărul", un Adevăr atotdesăvârşit, pururea nemicşorat şi neschimbat, întotdeauna unul şi acelaşi în plinătatea sa desăvârşită, întotdeauna unul şi acelaşi „ieri, azi şi în veci" (Evrei 13, 8).

IV. Din prologul cărții părintelui Iustin: *Viețile Sfinților Sava şi Simeon,* München, 1962, p. 16.

Doar mintea care a fost curățită de patimi şi de întunericul păcatului şi a fost sfințită prin harul Sfântului Duh se află în situația de a simți şi de a iubi ceea ce este sfânt şi a trăi din aceasta şi pentru aceasta. Numai cei curați îi pot cunoaşte pe cei curați. „Fericiți cei curați cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu”. Mai întâi, ei îl vor vedea pe chipul sfinților Săi, fiindcă Dumnezeu „Se odihneşte întru sfinții Săi”. Acolo ei vor vedea şi tot darul dumnezeiesc care este dăruit oricărei creaturi a lui Dumnezeu.

V. Din cartea părintelui Iustin: *Dostoievski,* Belgrad, 1940.

• Conştiința umană este un dar al lui Dumnezeu. Ea este atât de tainică şi enigmatică în realitatea şi nemijlocirea ei încât numai Dumnezeu i-o putea dărui omului. În structura sa cea mai intimă, conştiința umană este conştiința de Dumnezeu, fiindcă în esență conştiința i-a fost dăruită omului ca un dar dumnezeiesc. Omul n-ar fi putut avea o conştiință de sine dacă aceasta nu i-ar fi fost dăruită de Dumnezeu[1].

• Adevărata şi reala cunoaştere de Dumnezeu şi de sine este dobândită de către om doar pe calea adevăratei iubiri. Iubindu-L pe Dumnezeu, omul ştie că sufletul său este asemănător lui Hristos şi nemuritor. Experierea iubirii ca metodă de a dobândi cunoaşterea de Dumnezeu se află într-una dintre Evanghelii, pe care Dumnezeu-omul a dăruit-o neamului omenesc. Folosind această metodă, omul îl află repede pe Dumnezeu şi îşi descoperă şi propriul său eu. Aflându-se pe calea urii, omul Îl pierde uşor pe Dumnezeu, precum şi propriul său eu. După ce a fost introdusă şi folosită de către Dumnezeu-omul Hristos, această metodă a devenit şi a rămas metoda precisă a gnoseologiei ortodoxe[2].

• În Dumnezeu-omul Hristos, există ceva incomparabil mai mare decât Adevărul, Bunătatea, Frumosul. El Însuşi este toate acestea într-un sens absolut şi, în acelaşi timp, ceva mult mai măreț decât acestea. Orice bine există pentru sufletul omenesc, Hristos îl atrage spre Sine cu invincibilul Său magnet al iubirii. El îi dăruieşte sufletului omenesc ceea ce nici măcar Adevărul absolut nu îi poate dărui, nici Bunătatea absolută şi nici Frumosul absolut nu îi pot dărui vreodată prin ele însele[3].

• Doar un singur drum conduce spre cunoaşterea Adevărului: *dragostea*. Dobândind dragostea, care este Dumnezeu Însuşi, omul se uneşte într-adevăr cu Dumnezeu şi în acest mod se apropie de cunoaşterea reală a Adevărului Veşnic. Dragostea îl umple pe om cu Dumnezeu. În măsura în care omul se dăruieşte pe sine lui Dumnezeu, omul ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu. Plin de Dumnezeu, omul este luminat, sfințit, îndumnezeit, şi în acest fel ajunge la adevărata cunoaştere de Dumnezeu prin acceptarea şi practicarea celei dintâi şi mari porunci (II Petru 1, 4). Dumnezeiasca energie a dragostei îl îndreaptă pe om pe calea îndumnezeirii: ea îi îndumnezeieşte inima, sufletul, voința şi tot ceea ce este omenesc; el trăieşte prin Dumnezeu, simte prin Dumnezeu, gândeşte prin Dumnezeu, nădăjduind prin Dumnezeu. Pe lângă aceasta, taina lui Dumnezeu Îl revelează pe Sfântul Duh omului fiindcă „cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu” (I Cor. 2, 11). Sfântul Duh este „duhul dragostei” şi „duhul înțelepciunii şi al prevederii”, adică Duhul

---

[1] p. 13
[2] p. 17
[3] p. 18

cunoaşterii[4].

• Dumnezeu-omul a făcut ca dragostea să fie esența şi metoda cunoaşterii lui Dumnezeu şi a cunoaşterii omului. Aceasta este principala forță creatoare din care este format Noul Testament. Taina minunatei Persoane a lui Hristos se află înlăuntrul iubirii. Taina gnoseologiei evanghelice se află în Iubire. Iubirea divino-umană este calea cea nouă către cunoaştere. Porunca sa imperativă este: iubeşte pentru a cunoaşte. Adevărata cunoaştere a oricărui lucru depinde de Iubire, se naşte înlăuntrul Iubirii, creşte prin Iubire şi ajunge la desăvârşire prin Iubire. Iubesc, deci ştiu, cunosc. Cunoaşterea este consecința Iubirii. Întreaga filosofie a cunoaşterii este cuprinsă în întreaga filosofie a Iubirii. Numai dacă omul iubeşte cu o Dragoste hristică, devine el cu adevărat filosof şi numai arunci cunoaşte el cu adevărat taina vieții şi a lumii. Prin Dragoste, Dumnezeu e Dumnezeu, aşa cum, prin Dragoste, omul este om[5].

• Creştinul condus de Hristos către tainele lumii lui Dumnezeu, vede Logosul şi rațiunile universului, precum şi orice creatură ca venind din mintea Creatorului. Când este oglindită în oglinda sufletului unei astfel de personalități, creația bolnavă şi coruptă se înalță spre o frumusețe şi o desăvârşire responsabilă. Înlăuntrul sufletului hristofor este revelată taina ultimă a creației, fiindcă este alături de creație şi o iubeşte. Cel iubit îşi revelează întotdeauna taina sa celui de care este iubit. Personalitatea hristoforă observă creația şi natura nu ca un prădător sălbatic care trebuie cu cruzime să-şi dobândească prada, ci o priveşte ca pe o creatură vulnerabilă față de care trebuie să-şi arate mila, compasiunea şi dragostea. Pentru o personalitate hristică, creația nu este doar o simplă materie fără suflet față de care noi trebuie să ne purtăm cu cruzime şi îndrăzneală, exploatând-o, ci este o taină de neprețuit a lui Dumnezeu față de care trebuie să dovedim milă şi compasiune prin rugăciune şi dragoste. „Iubeşte orice creatură a lui Dumnezeu”, spune Dostoievski, „precum şi toate creaturile laolaltă şi orice firimitură. Iubeşte animalele, iubeşte plantele, iubeşte orice creatură. Dacă iubeşti orice creatură, vei începe să înțelegi orice lucru cândva, şi atunci fără efort vei începe să înțelegi din ce în ce mai mult în fiecare zi” (Dostoievski, *Frații Karamazov*[6]).

VI. Din cartea: *Abisul filosofic:*

• În întreaga lume, nu este nimic altceva mai înspăimântător decât omul. Filosofia omului este insuportabilă, de neconceput, chiar pentru mințile îngerilor, şi ea provoacă întristare în inimile heruvimilor. Nesfârşirea omului este dureroasă. Cine oare să nu se fi întristat gustând din această cunoaştere amară? Să fim sinceri până la capăt: dacă minunatul Domn şi Mântuitor Iisus Hristos nu ar fi înviat şi cu lumina învierii Sale nu ar fi luminat şi nu ar fi dat sens nemărginirii omului, atunci omul ar fi ajuns o ființă de neînțeles, fără sens.

Doar Preadulcele Domn Iisus Hristos, cu dumnezeiasca Sa dragoste, îndulceşte taina amară a ființei umane, umplând-o cu eul Său, cu viața Sa şi cu nesfârşirea Sa. Unde se află centrul ființei umane? În Domnul nostru Iisus Hristos Cel înviat şi înălțat la ceruri care „stă de-a dreapta lui Dumnezeu” (Col. 3, 1). Odată cu Hristos Dumnezeu-omul, veşnicia a devenit un atribut comun al vieții omeneşti. Care gând, dorință şi sentiment omenesc este acum nemuritor? Numai gândul întru Hristos, dorința şi simțământul întru Hristos sunt nemuritoare. Omul este creştin doar dacă el gândeşte prin Hristos, crede, simte şi doreşte prin Hristos (cf. Fil. 2, 5).

• Omul este singura ființă din întreaga lume care se întinde de la rai la iad. Gama

[4] p. 213
[5] p. 222
[6] p. 256

gândirii umane, a meditațiilor omenești, a simțurilor şi sentimentelor omenești vibrează pe o întindere mult mai mare decât cea a îngerilor şi a satanei. Ea este mai mare decât a îngerilor fiindcă omul poate coborî până la satana, dar, în acelaşi timp, este mai mare decât a diavolului fiindcă omul poate fi înălțat până la Dumnezeu. Omul este, deci, o ființă veşnică, fie că vrea sau nu.

Când începe nemurirea omului? Ea începe din clipa conceperii sale în pântecele mamei. Şi când începe raiul sau iadul omului? Ea începe din libera unire a omului cu binele dumnezeiesc sau cu răul diabolic, adică, unirea omului cu Dumnezeu sau cu satana. Ce este, deci, raiul? După cuvântul Sfinților Părinți, raiul este simțirea lui Dumnezeu. Dacă Îl simți pe Dumnezeu înlăuntrul tău, atunci ai ajuns deja în rai.

Un sfânt al vremurilor noastre, Sfântul Ioan de Kronstadt, spune: „Când Dumnezeu este prezent în toate gândurile omului, în toate dorințele sale şi în toate intențiile sale, prin vorbele, cuvintele şi faptele sale, împărăția lui Dumnezeu a pogorât asupra sa. Atunci omul Îl vede pe Dumnezeu pretutindeni: în Sfânta Sa gândire, în Sfânta Sa acțiune, în Sfânta Sa materie".

• Inima celor nevăzute este pururea prezentă în inima celor văzute. Ea se află înlăuntrul nucleului acestora. Să fim cinstiți şi curați şi vom vedea că cele trei lumi – universul, pământul şi omul – se constituie ele însele drept forțe sau energii nevăzute aflate înlăuntrul materiei.

Orice creatură din această lume formează un cadru creat în care Dumnezeu Şi-a întipărit gândirea, iar toate creațiile Sale laolaltă creează mozaicul splendid al „cuvintelor" necreate ale lui Dumnezeu. Mergând de la o creație la alta, noi mergem de la o imagine a lui Dumnezeu la alta fiindcă Dumnezeu l-a creat pe om „după chipul Său". Orice cunoaştere a noastră îi spune lumii şi omului foarte limpede: această lume văzută există şi se bazează pe lumea cea nevăzută care nu are nici limite şi nici sfârşit.

• Idealul suprem, de maximă importanță, în cadrul Bisericii Dumnezeu-omului Hristos, după învățăturile ortodoxe este acela de a afla persoana lui Dumnezeu înlăuntrul omului.

Atunci când ai descoperit-O în om, I-ai descoperit şi valoarea Sa eternă, unicitatea Sa, nemurirea Sa şi veşnicia Sa. Adesea însă, chipul dumnezeiesc din om este acoperit cu mizeria plăcerii, cu ghimpii patimilor, cu buruienile păcatului şi cu înfățişarea exterioară a răutății.

Dar tu eşti creştin ortodox şi trebuie să înlături toate acestea de pe chipul cel dumnezeiesc pentru a scoate la iveală din nou persoana umană în toată frumusețea sa dumnezeiască.

Atunci când te comporți în acest mod, îl iubeşti pe om în ciuda păcatelor sale. Nu vei identifica niciodată păcatul cu păcătosul şi răul cu criminalul. Vei despărți întotdeauna păcatul de păcătos, vei osândi păcatul şi vei avea milă, compătimire şi înțelegere față de păcătos, aşa cum a avut Domnul față de femeia cea păcătoasă prinsă în faptul adulterului, după cum ne relatează Evanghelia de la Ioan (8, 3-11). Prea milostivul Domn osândeşte păcatul, dar El nu o osândeşte pe femeia cea păcătoasă. Este ca şi cum ai spune „Eu nu-ți osândesc sufletul cel după asemănarea lui Dumnezeu şi după chipul lui Dumnezeu. Tu nu eşti totuna cu păcatul, fiindcă tu ai înlăuntrul tău puteri dumnezeieşti care te pot libera de acest păcat". „Mergi. De-acum să nu mai păcătuieşti" (Ioan 8, 11).

• Statornicia şi simțul nemuririi în simțire şi în cunoaşterea rațiunii dumnezeieşti a lumii i-a caracterizat pe îngeri şi pe sfinți. Absența totală a acestui simț îi caracterizează pe demoni şi pe oamenii împietriți de rău. Şovăiala în ceea ce priveşte acest simț şi această cunoaştere îl caracterizează pe omul cu puțină credință. Raiul constă din fermul şi nemuritorul simț şi cunoaştere a rațiunii dumnezeieşti a lumii care a fost creată de Dumnezeu Logosul. Diavolul este diavol tocmai fiindcă el neagă veşnic şi total rațiunea şi raționalitatea din lume.

Pentru el totul este nebunie şi absurditate şi din această pricină el trebuie să elimine şi să distrugă valorile eterne ale acestei lumi.

• Omul se află pe drumul dintre rai şi iad, dintre Dumnezeu şi satana. Fiecare gând şi meditație a omului, fiecare simțământ al său aduce sufletul cu o treaptă mai aproape de rai sau cu o treaptă mai aproape de iad. Dacă este după Dumnezeu, gândirea şi meditația îl leagă pe om de Dumnezeu, Logosul, Cel de neînțeles şi de nebiruit, iar acest lucru înseamnă deja raiul pentru om.

Dacă, însă, gândirea este împotriva Logosului divin sau Acesta lipseşte din ea, omul este în mod inevitabil legat de irațional, de prostesc şi de diavol, iar acest lucru înseamnă deja iadul. Tot ceea ce este valabil şi are forță pentru gândire este valabil şi are forță şi pentru simțire.

Totul, deci, începe aici, pe pământ: şi raiul şi iadul pentru om. Viața omului pe această planetă este o imensă dramă. Aici, lumea temporală şi cea veşnică mereu se ciocnesc, ca şi cele muritoare şi cele nemuritoare, binele şi răul, lucrurile diavolului şi cele ale Domnului.

• Gândirea umană este un blestem atunci când ea nu vrea să se transforme în rugăciune şi nu doreşte să se desăvârşească prin rugăciune. Este de neconceput ca gândirea să existe dinaintea tainei lumilor fără ca ea să se transforme într-o stare şi o dispoziție plină de rugăciune.

Nimic nu este mai minunat decât gândirea care, dinaintea privirii lumii divine, este cufundată în rugăciuni.

VI. Din părintele Iustin: *Omul şi Dumnezeu-omul. Studii despre teologia ortodoxă,* Atena, 1974.

• Comuniunea noastră cu Mântuitorul Hristos înseamnă mântuire; comuniunea cu El ca sfințitor înseamnă sfințire; comuniunea cu El, ca Dumnezeu, înseamnă îndumnezeire; comuniunea cu El, cel nemuritor, înseamnă nemurire; comuniunea cu El, Cel înviat, înseamnă Înviere; comuniunea cu El, Cel înălțat, înseamnă înălțare şi locul cel de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl (cf. I Cor. 1, 9).

• „Vă îndemn fraților... ca toți să vorbiți la fel” (I Cor. 1, 10). Creştinii pot vorbi toți la fel atunci când au aceleaşi simțăminte, aceleaşi gânduri, acelaşi fel de viață. Ei dobândesc acest lucru atunci când îşi unesc sufletul cu sufletul sobornicesc al Bisericii, inima lor cu inima sobornicească a Bisericii, mintea lor cu mintea sobornicească a Bisericii şi gândirea lor cu gândirea sobornicească a Bisericii (cf. Fapte Ap. 4, 32). Atunci ei gândesc, simt şi „vorbesc” prin sufletul sobornicesc al Bisericii, prin inima şi gândirea ei sobornicească.

• „Căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem” (I Cor. 3, 9). Idealul omului adevărat şi desăvârşit a fost realizat în persoana Dumnezeu-omului Hristos prin împreună lucrarea divino-umană. Această conlucrare divino-umană, având loc prin intermediul trupului divino-uman al Bisericii devine o zestre comună a omului şi un mod comun de viață, gândire, acțiune şi de existență al lor. În Biserică, oamenii sunt uniți cu Dumnezeu-omul Hristos, adică sunt născuți cu El şi de către El, sunt transformați cu El şi de către El, sunt răstigniți cu El şi de către El, sunt înviați cu El şi de către El, participă la înălțarea Sa şi cu El, viețuiesc veşnic în El şi cu El, simt împreună cu El şi prin El, acționează cu El şi prin El. În această sobornicească divino-umanizare a omului se află chiar mântuirea şi sfințirea sa. Neamul omenesc a fost creat în acest scop şi viața paradisiacă a strămoşilor noştri a fost creată în această fericită conlucrare cu Dumnezeu.

Căderea a apărut atunci când noi am respins această sinergie şi am început să viețuim

în păcat şi în conlucrare cu diavolul. Dumnezeu-Cuvântul S-a făcut om pentru a reface viaţa raiului şi ordinea vieţii de acolo, adică conlucrarea cu Dumnezeu.

• Domnul Iisus Hristos este temelia dumnezeiască solidă şi adâncă pentru construcţia Bisericii lui Dumnezeu. El şi numai El, Dumnezeu-omul Hristos este în chip simultan temelia Bisericii personale, familiale, locale şi ecumenice (cf. I Cor. 3, 10-11).

• Dragostea de care vorbeşte Sfântul Apostol Pavel este dragostea lui Hristos; este dragostea pe care Domnul a numit-o „noua dragoste", iar porunca privitoare la ea este „noua poruncă".

Această dragoste diferă de orice altă dragoste a omenirii. Toată noutatea acestei iubiri se bazează pe faptul că ea ne obligă să iubim precum iubeşte Hristos: „Poruncă nouă dau vouă: să vă iubiţi unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul" (Ioan 13, 34). „Noua" iubire divino-umană face ca Noul Testament să fie pururea nou. Personificarea unei astfel de iubiri Îl reprezintă pe Însuşi Dumnezeu-omul Hristos. Prin El Însuşi, Hristos a dat mărturie şi ne-a asigurat de mesajul fundamental al Noului Testament: „Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 16). Dar Hristos nu este numai dragoste dumnezeiască; El este şi „Dumnezeul iubirii" (II Cor. 13, 11). Din această pricină, adevărata dragoste dumnezeiască, eternă, este numai aceea care vine de la El, Dumnezeu-omul Hristos (I Cor. 13, 1ff.).

• Fără îndoială, noi suntem mântuiţi numai ca membri organici, vii, ai trupului teandric al Mântuitorului, adică ai Bisericii sfinte, apostolice, soborniceşti, fiindcă Biserica nu este altceva decât întreaga viaţă teandrică a lui Hristos, revărsată de-a lungul secolelor şi în vecii vecilor (II Cor. 13, 4-5).

Nu există nici o evanghelie adevărată pentru om fără şi în afara Dumnezeu-omului Hristos. Întreaga bunavestire, întreaga Evanghelie se leagă doar de Dumnezeu-omul Hristos... Ce este Evanghelia? Evanghelia este tot ceea ce este Hristos Care, coborând din Cer pe pământ, a adus cu El ca Dumnezeu tot ceea ce a făcut El pentru noi ca Dumnezeu-om, precum şi tot ceea ce ne-a dăruit El ca Mântuitor în cadrul trupului Său divino-uman, adică în Biserică. Aceste lucruri alcătuiesc Evanghelia. Cu alte cuvinte, Evanghelia este Dumnezeu în totalitatea Sa, este tot adevărul lui Dumnezeu, toată dreptatea lui Dumnezeu, toată dragostea lui Dumnezeu, toată viaţa lui Dumnezeu, toate desăvârşirile lui Dumnezeu care ne-au fost descoperite şi dăruite nouă de către Dumnezeu Cuvântul, Domnul Iisus Hristos. Dumnezeu-omul Hristos, în întreaga plinătate a ipostasului Său divino-uman este singura Evanghelie adevărată, exactă, vestea cea bună, adevărată, unică pentru neamul omenesc (Gal. 1, 7).

• Organismul Bisericii este cel mai complex organism despre care are cunoştinţă spiritul omenesc. De ce? Fiindcă el este unicul organism divino-uman în care toate tainele lui Dumnezeu şi ale omului, toate forţele umane şi divine formează un trup. Numai atotînţeleptul, atotputernicul Dumnezeu-om, Domnul nostru Iisus Hristos a putut să unească şi să îmbine toate aceste lucruri într-un trup, trupul Său, Biserica, al cărei veşnic cap este El Însuşi.

El dirijează întreaga viaţă în acest minunat şi făcător de minuni trup, minunatul şi făcătorul de minuni Dumnezeu şi om. Fiecare membru al ei trăieşte pentru întregul trup, dar şi întregul trup trăieşte înlăuntrul fiecărui membru al său. Toţi trăiesc în fiecare şi pentru fiecare. Dar, de asemenea, fiecare trăieşte în toţi şi pentru toţi. Fiecare membru creşte o dată cu creşterea de obşte a trupului, dar şi întregul trup creşte o dată cu creşterea fiecărui membru. Toate aceste membre numeroase ale trupului, toate aceste organe, organele simţurilor, celulele, se unesc într-un singur trup divino-uman, pururea viu, în Însuşi Dumnezeu-omul Hristos, adaptând energiile fiecărui membru la viaţa sobornicească a trupului...

Lucrarea evanghelică a fiecărui membru al Bisericii, chiar dacă este cu totul specială şi personală, este întotdeauna şi din orice perspectivă sobornicească şi generală. Sarcina fiecărui

membru al Bisericii este totdeauna personală şi totuşi colectivă, este personală şi totuşi sobornicească. Chiar dacă se pare că un membru al Bisericii acționează doar pentru sine (de exemplu, asceza unui pustnic), în realitate el acționează pentru totalitatea Bisericii. Astfel se prezintă organizarea organismului divino-uman al Bisericii, pe care Iisus Însuşi îl dirijează şi îl conduce (Efeseni 4, 16).

• Toate universurile, toate lumile existente şi toate ființele, opriți-vă doar o clipă! Jos cu toate inimile, cu toate mințile, cu toate viețile, cu toate neamurile, cu toate veşniciile, fiindcă toate acestea fără de Hristos sunt iad pentru mine, un iad lângă celălalt iad; toate acestea sunt nenumărate şi nesfârşite iaduri. Viața fără Hristos, moartea fără Hristos, adevărul fără Hristos, soarele fără Hristos şi universurile fără de El sunt toate nebunii, nimicnicii îngrozitoare, mucenicie insuportabilă, chinurile lui Sisif, iad! Nu vreau nici viață şi nici moarte fără Tine, o, Prea Dulcele meu Domn! Nu vreau nici adevăr, dreptate, rai, nici veşnicie. Nu, nu! Te doresc numai pe Tine, numai Tu eşti totul. Tu eşti în toate şi deasupra tuturor!... Adevărul, dacă nu este Hristos, nu-mi este de folos, este doar un iad.

Dreptatea, dragostea, binele şi fericirea sunt toate laolaltă un iad fără Hristos; chiar Dumnezeu Însuşi este un iad dacă nu este Hristos. Nu vreau nici adevăr fără Hristos, nici dreptate fără Hristos, nici dragoste fără Hristos, nici Dumnezeu fără Hristos. Nu vreau nimic din toate fără Hristos, nici dragoste fără Hristos, nici Dumnezeu fără Hristos. Nu vreau nimic din toate acestea, în nici un chip anume! Sunt gata să primesc orice fel de moarte, puteți să mă ucideți în orice chip doriți, fiindcă fără de Hristos nu doresc nimic; nimic, nimic, nimic (Filip. 1, 21; 3, 8).

• Domnul nostru Iisus Hristos S-a făcut om, aşa încât „să putem umbla întru El2, să viețuim în El şi nu să-L privim de departe, să-L admirăm şi să filosofăm la adresa Lui...

„Umblați întru El" este porunca poruncilor de a viețui în El şi cu El, fără să-L adaptăm pe El la felul nostru de a fi, ci adaptându-ne pe noi la El, nu schimbându-L şi prefăcându-L pe El după noi înşine, ci schimbându-ne pe noi după El: nu modelându-L pe El după chipul nostru, ci modelându-ne pe noi după chipul Său. Numai bezmeticii trufaşi, proşti şi de suflet pierzători Îl falsifică şi-L deformează pe Dumnezeu-omul Hristos după dorințele şi modul lor de a-L percepe, din care cauză sunt atât de mulți „falşi Hristoşi" în lume şi atât de mulți falşi creştini. Adevăratul Dumnezeu-om Hristos, în toată plinătatea realității sale evanghelice divino-umane este cu totul prezent în trupul său divino-uman, Biserica, la fel ca pe vremea Apostolilor şi azi şi în vecii vecilor.

Viața Sa divino-umană se îngemănează cu trupul divino-uman al Bisericii în veacul veacului. Trăind în Biserică, noi viețuim „într-Însul", întocmai cum ne porunceşte Apostolul în care Hristos viețuieşte. Iar acest fapt este experiat într-o măsură desăvârşită şi totală de către sfinți, fapt care explică sfințirea lor minunată. Trăind cu trup şi suflet întru Hristos, sfinții sunt sfințiți de către El, devin asemenea Lui, îndumnezeiți, atotputernici, în acelaşi chip în perioada post-apostolică, ca şi în vremurile apostolice. Şi în acelaşi fel acum, şi ieri, şi mâine, şi pururea, „până la sfârşitul veacurilor", ei păstrează chipul divino-uman al lui Hristos (Col. 2, 6).

• Tot Vechiul Testament a fost, ca s-o spunem aşa, o umbră a Dumnezeu-Cuvântului. Aşa precum o umbră enormă precede trupul, în acelaşi fel întreaga lume umbla înaintea venirii Lui. Întreaga religie a Vechiului Testament este umbra unei religii în spatele căreia vine trupul: Dumnezeu – Cuvântul întrupat, trupul Său divino-uman, Biserica. Iar realitatea este aceasta: întreaga lume văzută nu este decât o umbră, care arată dinainte şi vesteşte trupul care vine dinapoia sa, întruparea Dumnezeu-Cuvântului. Prin întruparea Sa şi Biserica, trupul Său, descoperă adevărata realitate a lumilor create, conținutul lor, sensul şi scopul lor. În trupul divino-uman al Bisericii, nu numai cele văzute, dar şi cele nevăzute îşi primesc „trupul" lor, realitatea lor permanentă şi adevărată (Col. 2, 17).

• Biserica este trupul de viață dătător al Dumnezeu-omului Hristos, şi prin El şi în El trupul Sfintei Treimi. Sfânta Treime lucrează mântuirea lumii în Biserică prin faptele harului Său care curăță pe fiecare membru al Bisericii de păcat, de moarte şi de diavolul şi îl umplu cu viața cea veşnică, cu adevărul veşnic, dreptatea veşnică şi dragostea cea veşnică. Adevărata Biserică este „în Dumnezeu, Tatăl nostru şi Domnul Iisus Hristos". Astfel, orice membru al Bisericii este membru adevărat atunci când el se află „în Dumnezeu, Tatăl nostru şi Domnul nostru Iisus Hristos", atunci când acesta trăieşte în El şi este mântuit prin harul Lor şi prin luptă (II Tesalonicieni 1, 7).

• Ce sunt „tradițiile" noastre? Ele reprezintă tot ceea ce Dumnezeu-omul Hristos Însuşi şi prin Sfântul Duh ne-a poruncit să păzim, viețuind prin ele; tot ceea ce El ne-a lăsat în Biserica Sa, în care El sălăşluieşte permanent cu Sfântul Său Duh (cf. Mt. 28, 19-29).

„Tradițiile" noastre sunt întreaga noastră viață trăită în harul Domnului nostru Iisus Hristos şi întru Sfântul Duh, viața noastră, a creştinilor, care a început în Biserica lui Hristos, prin sfinții Apostoli, după Pogorârea Sfântului Duh. Toată această viață a noastră nu este de la noi, ci de la Domnul Iisus, prin harul Sfântului Duh sau, mai exact, întreaga noastră viață este de la Tatăl, prin Fiul şi în Sfântul Duh... Astfel, „tradițiile" noastre sunt viața cea nouă a harului în Sfântul Duh, care este sufletul Bisericii, viața în Adevărul cel veşnic al lui Dumnezeu, în Dreptatea veşnică a lui Dumnezeu, în Dragostea veşnică a lui Dumnezeu, în viața veşnică a lui Dumnezeu. Aici, omul nu creează nimic, nici nu poate crea el Adevărul veşnic, Dreptatea veşnică, Dragostea veşnică, Viața veşnică, ci toate acestea trebuie primite de el, trebuie impropriate de către om. În Hristos şi în Biserica Sa, toate acesta sunt dăruite omului prin harul Sfântului Duh. Omul este obligat să accepte aceste „tradiții" şi să viețuiască după ele... Tot ceea ce a fost dăruit Apostolilor de către Mântuitorul Hristos şi Sfântul Duh constituie exact „tradiția", Sfânta Tradiție, adică întreaga învățătură în viața omului. Toate acestea ne-au fost dăruite „fie prin cuvânt, fie prin epistole". Tradiția la un loc reprezintă dumnezeiasca Revelație, adică Evanghelia lui Hristos, Evanghelia mântuirii, dăruită de Dumnezeu în Biserică spre mântuirea neamului omenesc „de acum şi până în vecii de veci". Întreaga Evanghelie a fost dăruită Bisericii de către Domnul Iisus Hristos şi Sfântul Duh, şi tocmai de aceea Evanghelia este „tradiția" lui Dumnezeu în toată lărgimea ei.

Evanghelia scrisă se completează cu Evanghelia nescrisă a Bisericii şi, prin aceasta, ea este interpretată cu ajutorul energiilor harului Sfântului Duh care sălăşluiesc în Biserică. În realitate, toate acestea constituie în cadrul Bisericii o totalitate, un trup duhovnicesc viu, adică tradiția scrisă şi nescrisă. De aceea, aşa cum spune Sfântul Ioan Hrisostom: „Tradiția înseamnă a nu mai căuta nimic altceva" (PG 62, 488), fiindcă în ea este cuprins tot ceea ce este necesar pentru mântuirea oamenilor şi pentru viața lor veşnică, acum şi în veacul ce va să fie...

Într-un cuvânt, tradiția divino-umană înseamnă descoperirea, mărturisirea de-a lungul secolelor şi a generațiilor, a Domnului nostru Iisus Hristos Însuşi, cu toate dumnezeieştile Sale adevăruri şi porunci, cu tainele şi virtuțile Sale, ca Dumnezeu viu şi Mântuitor în Biserică. Şi aceasta este exact Biserica vie a lui Hristos ca trup al Său divino-uman şi Sfânta Tradiție împărtăşită de-a lungul veacurilor, veşnicul viu Dumnezeu-om Hristos şi tot ceea ce are El în Sine, împreună cu tot ceea ce El aduce cu Sine (II Tesal. 2, 15).

Apolis, glasul 1

Să-l cinstim cu bucurie pe de Dumnezeu luminatul teolog, înțeleptul sârb Iustin, care cu sabia Sfântului Duh a lovit greşeala necredincioşilor şi rătăcirea latinilor, fiind un trăitor al Dumnezeu-omului şi un iubitor al cucerniciei, strigând cu toții: Slavă lui Hristos Care te-a preaslăvit, slavă Celui Ce te-a încununat, slavă Celui Care te-a făcut stâlp de lumină pentru cei ce se află în întuneric.

Condac 1, glas 1

Te lăudăm toți credincioşii, pe tine, izvor nesecat, purtător al dogmelor ortodoxe şi om îngeresc plin de dumnezeiască râvnă, pe tine, îndumnezeitule Iustin, lauda sârbilor, care prin prea puternicele tale învățături şi scrieri ai întărit credința tuturor în Domnul!

Icos

Bucură-te, o, dumnezeiescule Iustin, luceafăr nou al tuturor ortodocşilor, care în vremea noastră ai luminat întreaga lume cu razele dumnezeieştilor tale cuvinte şi ai luptat împotriva ereziilor!

CUPRINS

În loc de prefaţă	3
Introducere la ediţia în limba română....................................	7
Misiunea lăuntrică a bisericii noastre....................................	12
Introducere la „Vieţile Sfinţilor"...	17
Educaţia teandrică şi umanistă...	25
Valoarea supremă şi ultimul criteriu în ortodoxie	31
Cugetări despre infailibilitatea europeanului	44
Teoria cunoaşterii la Sfântul Isaac Sirul	52
Ecumenismul umanist	77
Din scrierile părintelui Iustin	89

